

PROTOKOLL

over forhandlingene
fra DNA's
48. ordinære landsmøte
2.-5. april 1981 på Hamar

Det
norske
Arbeiderparti

Protokoll

over forhandlingene

på DNA's 48. ordinære landsmøte

2.-5. april 1981

Referat ved
Björg Helle

1981

DNA's Hustrykkeri

I N N H O L D

	Side
Talerliste	
<i>Landsmøtets åpning torsdag 2. april 1981</i>	1
Formannens minnetale	1
Formannens åpningstale	3
Gjestene presenteres og hilser landsmøtet	7
Fullmaktene	11
Saklista	12
Arbeidsordningen	12
Valg av ordstyrere, sekretærer og komiteer	13
 <i>Ettermiddagsmøtet torsdag 2. april 1981</i>	 15
Formannen takker Odvar Nordli	15
Den politiske situasjon - foredrag av Gro Harlem Brundtland	17
Debatten etter foredraget	28
 <i>Kveldsmøtet torsdag 2. april 1981</i>	 41
Debatten fortsetter	41
Innberetning fra revisjonsnemnda	48
Lovendringer	50
Innstilling om beretningen 1979 og 1980	53
Innstilling fra redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonssaker	54
 <i>Formiddagsmøtet fredag 3. april 1981</i>	 56
Arbeiderpartiet i 80-åra - foredrag av Einar Førde	56
Debatten etter foredraget	66
Reisefordeling	70
Debatten fortsetter	71
 <i>Ettermiddagsmøtet fredag 3. april 1981</i>	 84
Politiske hovedoppgaver - foredrag av Reiulf Steen	84
Debatten etter foredraget	92
 <i>Kveldsmøtet fredag 3. april 1981</i>	 107
Debatten fortsetter	107
Innstilling fra redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonssaker	123
 <i>Formiddagsmøtet lørdag 4. april 1981</i>	 124
Innstilling fra redaksjonskomiteen for prinsippprogrammet ..	124
Innstilling fra redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet ..	129
 <i>Ettermiddagsmøtet lørdag 4. april 1981</i>	 144
Valgene	144
 <i>Møtet søndag 5. april 1981</i>	 155
Stortingsvalget 1981 - foredrag av Ivar Leveraas	155
Fortsatt behandling av arbeidsprogrammet	163
Innstilling fra redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonssaker	177
Uttalelse fra landsmøtet	182
Avslutning	182

T A L E R L I S T E

Aleksandersen, Per 116
 Andersen, Liv 75
 Andersen, Liv Marie 80
 Andreassen, Harriet 28, 94, 173
 Antal, Eli 31, 80, 115
 Aune, Peder 110
 Austad, Kristian 107, 141
 Bakke, Hallvard 152
 Barland, Ragnhild 122
 Bekken, Harald 46, 73, 137, 178
 Bendiksen, Willy 109
 Berge, Gunnar 32, 171, 174, 175
 Berge, Sigvard 115
 Bergh, Bjørg 127
 Bergum, Kari 100
 Berntsen, Thorbjørn 37, 147, 153, 173
 Birkeland, Turid 39
 Bjørnflaten, Nils 40, 97
 Bjørnø, Alf 167
 Bohlin, Kjell 35
 Borgen, Erna 110
 Borgen, Frank 43, 104
 Borgen, Kjell 183
 Bottolfsen, Arne 38
 Bratteli, Trygve 149
 Brenden, Marie 71, 169
 Brundtland, Gro Harlem 17, 47, 185
 Brustad, Magne 114
 Bråten, Jan 51, 102
 Bråthen, John T. 44, 104, 167
 Bua, Agnes 113
 Bye, Olaf 94
 Bye, Ronald 169
 Christoffersen, Lise 178
 Dale, Kjartan 70, 176
 Dankertsen, Turid 117
 Dokken, Ståle 36, 173, 175
 Dørum, Anneliese 17, 73
 Eide, Atle 113
 Eidem, Bjarne Mørk 37, 170
 Eidissen, Sissel 46
 Engseth William 95, 127
 Engstad, Nils Asbjørn 47, 77
 Engvik, Ove 77
 Eriksen, Ottar Fuhr 150
 Eriksen, Sigbjørn 41, 172
 Fallet, Eirin 36
 Falnes, Olav Kr. 101, 174
 Fjeld, Sverre Kristian 28, 111
 Fjeldvik, John 52, 166, 171, 172
 Fonn, Olav 108
 Fostervold, Rolv Sverre 68, 119, 135, 173
 Frette, Hans 148
 Frydenlund, Knut 179
 Førde, Einar 56, 82, 124, 126, 128, 129
 Førde, Lola 112

Gjerde, Bjartmar 55, 178, 180, 181
Gjærevoll, Olav 31
Godal, Bjørn Tore 52, 104, 142
Granerud, Terje 151
Grimen, Bjørg Hille 53, 56, 74, 119
Grini, Knut 38, 127, 148
Grøttum, Arne 109
Gulbrandsen, Barbara 33, 71
Hagen, Thorbjørn 71, 151
Haldorsen, Jan 40
Hallingby, Olaf 114
Halvorsen, Klaus 98
Halvorsen, Tor 9, 30, 146, 154
Hamre, Arild 101, 133
Handeland, Jone 118
Hansen, Bjarne 97, 167
Hansen, Tore E. 142, 165
Harvei, Sverre 105
Hauan, Ashild 44
Haugland, Solveig 39
Haukland, Aud 98, 150
Helliesen, Kari 106, 141, 174
Helmersen, Karin 11
Henriksen, Erling 118
Hogstad, Hugo 168
Holmsen, Olaf 112
Holst, Mona 38, 99
Hultmann, Tor 111, 173
Husøy, Karin 103
Håkensen, Leif 70
Iversen, Åsa Solberg 153
Jamholt, Tone B. 137
Jansen, Irene 44, 52, 108, 164
Jerijervi, Alfon 38, 169
Johansen, Brit Opjordsmoen 166, 176
Johnsen, Julie Nymo 115
Jørgensen, Brit 108
Karusbakken, Grethe 46, 120
Kirkebø, Olaug 112
Kleppe, Per 68, 126
Knudsen, Egil 36, 140, 150, 153, 166
Knutsen, Finn 93, 167
Kokkvoll, Per Edgar 67
Kristiansen, Bjarne 55
Kristiansen, Bjarne H. 116
Larsen, Egil O. 7
Larsen, Jan Erik 107, 172
Larsen, Ole Øystein 164
Larsen, Tove Heggen 101, 142
Lauvsnes, Thore 70, 152
Leveraas, Ivar 50, 52, 155
Lind, Tor H. 110
Lyngås, Roger 181
Lysø, Ole 121
Laake, Olav T. 41, 152

Madsen, Charles 99
Melangen, Knut 43, 111
Melby, John 105, 135, 168
Moe, Eli Tomine 119
Moe, Norvald 45, 114, 175
Mosaker, Tordis 76
Møland, Øystein 45, 79, 178
Nerheim, Inger Karin 120
Ness, Arne 46
Ness, Tove 96, 175, 178
Nikolaisen, Håkon T. 51, 120, 164
Nistad, Astrid 99
Nordli, Odvar 92
Norvik, Terje 39, 118
Nyberg, Arvid 100
Nygaard, Johan 34
Nyhamar, Jostein 75, 151
Olafsen, Helene 113
Olaussen, Turid Innstrand 103, 165
Olsen, Arnulf 34, 165, 167
Olsen, Bengt Martin 92
Olsen, Harald E. 150, 154
Olsen, Oddvar 37
Olsen, Rolf 76, 168
Palme, Olof 8
Pedersen, Inger 169
Pedersen, Per Helge 153, 168, 170
Pettersen, Haakon 175
Rambøl, Odd 66, 112, 154
Ridder-Nielsen, Per 117, 139
Rølstad, Kari 72, 111, 127
Ruud, Elisabeth 113, 168
Rydland, Arthur 102
Seweriin, Rakel 182
Skau, Bjørn 97, 165, 175, 176
Skau, Leif 48, 52
Skjemstad, John 41
Skjånes, Tor 42, 120
Slaatrem, Jørgine 151
Sneve, Edgar 103, 170
Solberg, Egil 114
Soleng, Oddmund 35, 149
Solheim, Olav 47, 103
Somby, Jarl Richard 43, 81
Spurkland, Stein Inge 74, 121, 136, 163
Staldvik, Inge 45, 109, 166
Steen, Reilulf 1, 3, 7, 15, 49, 84, 122, 133, 136, 139, 141, 142
163, 164, 166, 167, 168, 170, 172, 173, 177, 183
Steinbach, Ann-Lise 95
Strandås, Jens 176
Straume, Tore 176
Størseth, Thor 100, 127, 166
Svendsen, Per 114
Syrrist, Helga 121, 141, 176
Sætereie, Aud Elin 67, 122
Sønstlien, Jo Ragnar 32, 81
Sørhegge, Inge 128
Sørheim, Ingjald Ørbeck 78

Tangen, Magne 119
Thingstad, Else 108
Thorsen, Rolf Solberg 105
Tormodsrud, John 51
Torsvik, Solveig 116
Urhaug, Trygve 96
Veierød, Tom 40, 81, 170
Veiset, Jakob 75, 97, 129, 140
Werner, Kjell 100
Wibe, Jan 107
Wikholm, Marit 153
Winther, Kay Olav 79, 115
Wivegh, Odd 93, 173
Waaland, Kristen 118
Ystmark, Edle 99, 153
Østberg, Johan 78, 151
Øveraasen, Thorbjørn 106
Aabø, Arnfinn 106
Aagesen, Gunnar 52
Aarnes, Grethe 35
Aasen, Liv 42

LANDSMØTETS ÅPNING

Møtet tok til i Hamarhallen torsdag 2. april 1981 kl. 12.00. Åpningsprogrammet gav gjennom tablåer, deklamasjon, sang og musikk gløtt av arbeiderbevegelsens utvikling i landets røde fylke. Teksten var skrevet av Kaare Wilhelmsen, og Arne Mykle hadde instruert de opptredende som var amatører fra Hedmark Arbeiderparti.

Partiformann Reulf Steen takket alle som hadde bidratt til å skape en meningsfull åpning av landsmøtet. Han takket også Arbeidernes Opplysningsforbund som hadde forært hver av landsmøtedeltakerne en gavebok, og gratulerte AOF med 50 års jubileet. Han foreslo at landsmøtet bevilget kr. 10.000.- til AOF's jubileumsfond, noe som ble bifalt med akklamasjon av forsamlingen.

MINNETALE

Formannen holdt deretter følgende minnetale som ble påhørt stående:

Erkebiskop Oscar Romero ble funnet død i San Salvador dagen etter at han hadde holdt en viktig preken i sin kirke. Der retter han en inntrengende befaling til landets makthavere: "Stans undertrykkelsen." Oscar Romero ble myrdet.

Vi minnes Oscar Romero som representant for alle dem som fra prekestoler, som i fagforeningsmøter, i undergrunnsbevegelser, i landflyktighet - for alle dem som under de vanskeligste forhold og i konstant livsfare slåss for demokrati, sosial trygghet, frihet og menneskerettigheter. Ofte fører de en ensom kamp på vegne av de mange, og vi finner dem på alle jordens kanter: I Sibir, i det sørlige Afrika, i Afghanistan, i Polen, i Chile og El Salvador.

Arbeiderbevegelsen er en frihetsbevegelse. Det er bare ved at de mange er sikret frihet i sosial trygghet at vår frihet og den enkeltes frihet også kan bli sikret. Derfor var Oscar Romeros kamp også vår kamp.

En av våre nære finske venner, Rafael Pasio, døde i mars 1980, 76 år gammel. Rafael Pasio spilte en nøkkelrolle i gjenreisningen av vårt finske søsterparti etter at det hadde vært svekket av splittelse og motsetninger. Han spilte også en avgjørende rolle i arbeidet for å gjøre det sosialdemokratiske parti i Finland til landets ledende parti i regjeringssposisjon. Vi kjente Rafael Pasio som en god venn og en helstøpt sosialdemokrat.

Flere av dem som i kortere og lengre tid har hatt sin virksomhet knyttet til partikontoret, har gått bort i perioden: Olga Mørk, Paula Kopperud, Sigvard Ask, Johs. Hansen og Aake Anker Ordning. Vi husker dem for uegennyttig innsats i den daglige jobben for at partiet kan være virksomt og aktivt.

Tor Oftedal tjente partiet på mange og viktige poster siden sin tidlige ungdom. Kolbjørn Varmann var en levende politiker og et fargerikt menneske som i flere 10-år var med å sette sitt preg på partiets arbeid. Ivar Opsahl hørte med til dem som med full rett kan kalles

partibyggerne. Over alt hvor han var - i organisasjon og i presse - la han konkrete resultater bak seg. Hans Offerdal representerte i mange år Sogn og Fjordane på Stortinget, og var deretter partisekretær i samme fylke gjennom en årrekke.

Gunvor Eker kombinerte et lyst humør med en sterk sosial bevissthet og brukte sine krefter til å tjene menneskene på mange områder i samfunnslivet.

Bjarne Bårdsen var en av de faglige tillitsmenn som forlot oss mens han stod midt i en aktiv arbeidsdag. Bjarne Bårdsen var uslitlelig i sitt arbeid for å bedre vilkårene til tekoindustriens lønnsmotakere. Han var en fin representant for det solidaritetsprinsipp vår bevegelse må bringe med seg inn i en ny tid. Sigurd Danielsen var særpreget både som faglige tillitsmann og som en sentral skikkelse i Oslo Arbeiderparti. Han vil bli savnet i alle de forsamlinger og organisasjoner hvor han alltid var seg selv, men alltid for å tjene parti og bevegelse.

Samfunnsbyggerne kalte Aksel Zachariassen alle dem som i daglig slit legger ned sin arbeidskraft i kommunalt arbeid. Det er en trefende betegnelse. I ordets egentlige og konkrete forstand bygger de samfunnet, de som i det ofte utakknemlige arbeid i kommunene og fylkeskommunene fremmer vår politikk i nærkontakt med den gjenstridige virkeligheten. Vi lar Hans A. Opstad, Arnt Isaksen og Henry Finrud stå som representanter for dem av våre kommunepolitikere som etter mange års samfunnsinnsats har forlatt oss.

Karl Evang vil for en hel generasjon bli stående som Helsedirektøren i Norge. Men kanskje gjorde han sin største innsats i arbeidet for å fjerne fordommer og lummerhet, angst og overtro fra ett av de viktigste områder av menneskers liv og samliv.

For nøyaktig en uke siden døde Stål Rønbeck, bare 37 år gammel. På mange måter hadde dette dødsfallet et budskap til - ikke partiet alene, men til den bevegelse partiet bør være en del av. I arbeiderbevegelsen hadde han sine røtter, i den hadde han hjemstavn. For Stål Rønbeck var arbeiderbevegelsen noe mer og noe annet enn et politisk parti og faglige organisasjoner. Han tilhørte en bevegelse som hadde sjel, og der han framfor noe søkte etter den sosiale kontakt og den menneskelige varme. Ikke alltid fant han den. Når han i stedet møtte den kalkulerende kulde, ble han ulykkelig og frysende ensom. Stål Rønbeck var en av dem Nordahl Grieg kalte de unge døde, og vi minnes ham som representant for alle dem som kommer til arbeiderbevegelsen ikke for å herske, men for å tjene i et sosialt og menneskelig fellesskap med andre.

FORMANNENS ÅPNINGSTALE

Jeg ønsker representanter og gjester vel møtt.

Partifeller!

Noen observatører har - ikke uten forbauselse - konstatert at det knytter seg ikke bare interesse, men også spenning til dette landsmøtet.

Hvorfor forbauselse?

Det kan være mange grunner.

En av dem må være mangel på innsikt i det faktum at landsmøtene i Arbeiderpartiet er de mest betydningsfulle begivenheter i vårt partis liv. De er den høyeste besluttede myndighet i partiet. Og denne myndigheten er ikke en formalitet. Den er en realitet. Det er dette landsmøtets 300 representanter - og ingen andre - som skal treffe de endelige vedtak om partiets politikk og arbeid - og om hvem som skal være partiets fremste tillitsvalgte. Det er dette som knytter spenning og interesse til alle landsmøter i Det norske Arbeiderparti.

En grunn til enkelte observatørers forbauselse over den spenning og interesse som er knyttet til dette landsmøtet, kan være den til sammenlikning mangel på interesse for de andre partiers landsmøter. Det viktigste vi husker fra SV's landsmøte, er trimøvelsene i pausene. Det viktigste vi husker fra Venstres landsmøte, er Rossbachs forsøk på å foreta en dobbelt helskru med innlagt C-moment i det han skulle forklare hvorfor han ville støtte en borgerlig regjering. En regjering som hans parti vil være uenig med på praktisk talt alle områder. Fra Senterpartiets landsmøte husker vi - lite, svært lite.

Og så har Høyre nettopp hatt landsmøte. Av mange er det blitt betegnet som en idyll. Stille var det utvilsomt.

Men idyll?

For min del vil jeg heller si at det minnet om en militær ekserplass der kommanderende offiserer leser dagsorden mens tropene står i giv akt og i frykt for at antrekket ikke skal være i orden. Der er det makten som rår. De viktigste politiske sakene ble gjort unna på utrolig kort tid. Praktisk talt uten noen virkelig debatt. Kåre Willoch benyttet anledningen ved åpningen av Høyres landsmøte til å understreke hvilket usedvanlig godt samarbeid det er i Høyres ledelse. Ja, vi tviler ikke på at Willoch har lett for å bli enig med Willoch. Vi tror også at Willoch er meget fornøyd med Willochs oppfatninger. - Men er det noen som vet hvem som ellers er i ledelsen av det partiet?

Idyll?

Jo, en idyll er vel det også. På samme måte som det kanskje knytter seg en slags idyll til den kalkede grav. Men: Nye ideer kan aldri bli født under slike forhold. Det mest fremherskende trekk ved Høyres landsmøte, på samme måte som ved partiet selv, er da også frykten for nye ideer. Det er her Høyre møter begrensningene i sin politikk. Begrensninger i sine muligheter til å utvikle løsninger på de problemer som både vårt samfunn og det internasjonale samfunn står overfor. For det er nye ideer og dristige tanker vi mest av alt trenger i vår tid. Og det er dårlig tilgang på dem. Derfor må vi skape dem selv. Dersom vi skal

klare det, trenger vi atskillig mer enn den disiplin Høyre kan demonstrere. Vi trenger et fellesskap formet i et parti der det er takhøyde, spennvidde og mangfold.

Men vi må ikke bare gjøre det mulig å ha meningers mot. Vi må også ordne partiet slik, vi må organisere partiet på en slik måte at det *aktivt stimulerer til spennvidde* i synspunkter innenfor rammen av sosialdemokratiet, den demokratiske sosialismens idegrunnlag. Bare dette gir muligheten for *på beste måte* å formulere nye spørsmål. Spørsmål som kan gi retningslinjer for og svar på de nye oppgaver vi står overfor. I lokalsamfunnet, i nasjonalsamfunnet, i verdenssamfunnet. I dag og i morgen. Bare en *aktiv stimulan*s for å skape spennvidde i de meningene som kommer til uttrykk i partiet, vil gi oss muligheten til å velge i det størst mulige arsenal av mulige svar på de problemene vi og vår tid står overfor. Bare et parti som oppmuntrer til spennvidde i meninger, kan gi et grunnlag for aktiv utvelgelse av de beste løsninger.

Bare en slik spennvidde i meninger, oppfatninger, synspunkter, argumenter kan gi det *mangfold* i perspektiver, den åpenhet som er nødvendig for å møte den *fordølelseskrisen* som ikke bare vi i vårt samfunn, men hele verdenssamfunnet står overfor. Det gjelder kartleggingen av og forståelsen av årsakene til de problemene som møter oss i nærmiljøene, i kommunene, i fylkene, på riksplanet og i det globale perspektivet. Men det gjelder også hvordan vi skal forstå og utvikle *vårt eget partis rolle* i arbeidet med å løse nye og gamle problemer, med å formulere nye spørsmål og nye svar, måten vårt eget parti kan ta opp igjen også gamle spørsmål og gi dem nye og *bedre* svar.

Og nettopp i dag er kravet til nytenkning, til dristighet - til dristige vurderinger og dristige beslutninger større enn det har vært noen gang i de siste drøyt tretti år. For selv om Norge i denne sammenheng er den rene idyll, er det et faktum at arbeidsløsheten i Europa i dag er større enn den var i de verste kriseårene i mellomkrigstiden. Og: Den er voksende. Selv våre nærmeste naboland strir tungt med den moderne verdens *doble forbannelse*: På den ene side den to-sifrede prisstigning, på den annen en stadig voksende og mer og mer truende arbeidsledighet.

Vi har bevist at vi *kan* omstøpe prinsippene til en konkret og handlekraftig politikk. Vi har bevist at takhøyde, spennvidde og mangfold *kan* forenes med handlekraft og slik bringe konkrete resultater som springer ut av de store folkegruppens behov og ønsker. Det har vi bevist ved å ha dristighet til å føre en annen politikk en flertallet av regjeringer i den vestlige industriverden. Det er på fruktene at treet skal kjennes. Og den viktigste frukt av Arbeiderpartiets politikk er at vi - som praktisk talt det eneste land - har greid å opprettholde den fulle sysselsettingen. Det har vi greid i en periode da den registrerte arbeidsledighet i Vest-Europa og Nord-Amerika nærmer seg 30 millioner. Om vi ikke hadde greid noe annet, ville det vært svar godt nok på spørsmålet om hvorfor vi skulle hatt A-regjeringer i denne perioden. Men vi har klart mye mer. Vi har fått loven om bedrifts-demokrati. Vi har fått bankdemokratiseringen. Vi har fått en ny og rettferdig sykelønnsordning der alle grupper av lønnstakere blir likestilt. Sammen med fagbevegelsen skapte vi et gjennombrudd for lavtlønnsgruppene ved tariffoppgjøret i 1980. Ikke minst har vi fått den nye arbeidsmiljøloven. Vi har fått en ny og mer menneskeverdig abortlov.

Alt dette er det Høyre betegner som en "feilslått politikk".

Vi ser internasjonalt tendenser til at vårløsningen etter den kalde krigen stanser opp. De militærpolitiske haukene både i Washington og Moskva har igjen fått luft under vingene. Dette er det mest presserende problem vårt parti, vårt land og verden står overfor nå: Forhindre en militær verdensbrann, sikre arbeid for alle i Norge og bidra til å stoppe den lavineartete arbeidsløsheten i store deler av resten av verden, bremse prisstigningen. Det er dette som er utgangspunktet. Utgangspunktet for en demokratisk sosialistisk, en sosialdemokratisk politikk hvor det offentlige - fellesskapet - står ansvarlig og som garanti for fred, velferd og utjamning av levekårene.

Og det *haster*.

Det *haster* med å gi svar på disse spørsmålene.

Det *haster* å fatte de riktige beslutningene.

Det *haster* å sette dem ut i livet.

Det er derfor det er presserende nødvendig å avvise, å gå mot de som vil *senke* takhøyden, *avgrense* spennvidden og *reducere* mangfoldet i partidebatten, i partiarbeidet. For: Et slikt parti vil ikke *evne* å gi svar på de nye spørsmål. Det vil nok kunne presentere korte, greie og *tilsynelatende* klare svar. Svar som på kort sikt vil kunne *vinne velgergunst*. Men det vil ikke kunne *løse* de problemene som truer vårt livsgrunnlag, ja, hele vår eksistens. For takhøyde, spennvidde og mangfold er en *absolutt* forutsetning for å kunne utvikle de nødvendige *nye* svar på vår tids mest brennende problemer. For ideskapning. Men partidemokratiet og arbeiderbevegelsens livsvilkår - for det er jo det det er snakk om - er ikke bare en forutsetning for å finne løsninger på våre problemer. Det er også en forutsetning for at hver enkelt av oss - som partimedlemmer, som deler av bevegelsen - skal kunne oppleve at det er ikke bare *riktig* det vi kjemper for, men også at det er *vik-tig*. Det er en forutsetning for at hver enkelt av oss overhodet vil ta del i arbeidet, i kampen for et bedre samfunn - i nærmiljøene, i lokalsamfunnet, på nasjonalplanet og i det internasjonale samfunnet.

Det er dette som er *grunnlaget* for vår bevegelse, for arbeiderbevegelsen. Uten denne vil partiet som organisasjon tørke ut, miste sin livskraft, *dø* hen. Motivet for ikke bare å tenke selvstendig, men også å handle i fellesskap vil visne. Dersom vi gir avkall på kravet om takhøyde, spennvidde og mangfold. For som Søren Kierkegaard sa: "Tvang til tro er dårers tale."

Dårenes tale har vi hørt mye av de siste par årene. Arbeiderpartiet er blitt kritisert fordi vi har hatt indre debatt om viktige spørsmål. Som partiformann skal jeg uten videre erkjenne at det både har vært saker og debatter de siste årene vi godt kunne vært foruten. Men det er både selvmotsigende og frastøtende når man møter tendenser til å ville begrense debattfriheten i demokratiets navn. Tendenser til at den sterke bruker tvangen, ultimatumet som våpen. Samtidig er det slik at et parti som ikke har råd til den skapende, kameratslige strid, i det lange løp ikke vil være levedyktig.

På et landsmøte i Arbeidernes Ungdomsfylking for nesten et kvart århundre siden sa Trygve Bratteli: "Noe av det mest verdifulle i et godt lag er kontakten og kameratskapet med medmennesker. Vår oppgave er å skape et samfunn hvor mennesker lever i kontakt og

kameratskap, hvor frie mennesker *tør* åpne sine sinn, *tør* tenke sine tanker, *tør* vise sine følelser."

Det Trygve Bratteli sa til partiets ungdom i 1958, er like sant og aktuelt i dag: Vi vil at partiet skal være et fellesskap der mennesker lever i kontakt og kameratskap, hvor frie mennesker *tør* åpne sine sinn, *tør* tenke sine tanker, *tør* vise sine følelser. Det skal være et sted der tvang og kynisme er fremmed.

Vi skal ha enhet, og vi skal ha beslutningsevne. Dersom denne enhet og denne beslutningsevne skal være ekte og rotfestet, må den springe ut av mangfoldet og spennvidden, og ikke være påtvunget. Det krever ikke bare tålmodighet og styrke. Det fordrer også respekt og - ja - storsinn overfor andre. Det er en feilvurdering å tro at partiet kan stå bare på *ett* bein. Det kreves flere bein for at partiet skal kunne fanne om mangfoldet i bevegelsen.

Dersom vi gir avkall på disse målsetningene, gir vi samtidig avkall på å være en bevegelse og etablerer oss i stedet som en slags bedrift, et partikonsern med politikk som virkeområde og salgsvare - et foretak som har som eneste mål å erobre flere markedsandeler enn de andre firmaene i politikken.

Slik vil vi ikke ha det!

80-årene trenger arbeiderbevegelsen som en levende kraft til omforming av samfunnet. Både reformpolitikk og det helt nødvendige vernet om velferdssamfunnets resultater vil kreve dristighet, nytenkning - og mot til nytenkning. Hos den enkelte krever det mot til å lære av andre, men også av egne feil. Å lære av egne feil, å reise seg etter nederlag - det gir ikke bare ydmykhet, men også styrke. Det gir fasthet til å motstå opportunismens kortsiktige gevinster. Det krever utholdenhet. Det krever realisme, men også ideer og visjoner. For vi skal ikke bare vinne dagen og morgendagen, men også framtiden. Vi skal ikke bare være solidariske med de svake, de undertrykte, de utsatte i vår generasjon, men også i neste.

La oss starte: Her og nå. For, som den engelske økonomen Keynes sa under mellomkrigstidens økonomiske krise: "I det lange løp er vi alle døde."

Her og nå skal vi derfor føre en politikk som kan sikre arbeid for alle.

Her og nå skal vi derfor føre en politikk som ikke utarmer fellesskapet, men fortsatt setter oss i stand til å bevare velferdssamfunnet både som ide og realitet.

Her og nå skal vi derfor føre en politikk som sikrer den sosiale tryggheten og likestillingen mellom menneskene.

Her og nå skal vi føre en konkret politikk som bidrag til fred og avspenning i en internasjonal situasjon som er en farlig trussel mot oss alle.

Derfor er sosialdemokratiet, den demokratiske sosialismen - den brede norske arbeiderbevegelsens innflytelse over samfunnsutviklingen - like viktig mot slutten av dette århundre som ved begynnelsen av det.

Med dette som utgangspunkt og med dette som inspirerende perspektiv går landsmøtet til sitt arbeid.

Herved erklærer jeg Arbeiderpartiets 48. ordinære landsmøte for åpnet.

REIULF STEEN OM FORMANNSVERVET I DNA

Etter sin åpningstale, som ble hilst med taktfast applaus, fortsatte Reiulf Steen:

Partifeller!

Jeg har en meddelelse å gi landsmøtet:

Ifølge massemedia vil det foregå en opprivende personstrid på dette landsmøtet. Ansvar for å vise at det ikke er tilfelle, påligger oss alle. Jeg tilhører dem som mener at en unødige lang debatt om hvem som skal bekle det ene eller det andre verv i dette partiet, vil skade og bringe oppmerksomheten bort fra viktigere oppgaver. Dette var grunnlaget for mine uttalelser i fjor sommer. De ble gitt på et tidspunkt da ulike utspill var egnet til å sette en slik debatt i gang. Siden da har jeg stått på det standpunkt at jeg vil meddele mine oppfatninger om formannsspørsmålet til landsmøtet og landsmøtets valgkomite. La meg samtidig gjøre det klart at ingen har krav på formannsstillingen i Det norske Arbeiderparti. Like lite som noen kan kreve gjenvalg. Dette er det landsmøtet og landsmøtet alene som avgjør.

Det vil bety en svekkelse av partiet å ha en opprivende personstrid omkring fastlåste posisjoner. En slik strid vil ikke bli akseptert av partiets medlemmer og ikke forstått av velgerne. For min del har jeg alltid sett det som en oppgave å bidra til å holde partiet mest mulig samlet. Under dette landsmøtet kan vi oppnå det best ved at vi lar valgkomiteen få hovedansvaret for å finne fram til en samlende løsning.

Gro Harlem Brundtland har sagt at statsminister- og formannsvervet i regelen bør innehas av samme person. For min del vil jeg si, og det sier jeg i dypeste alvor: Det vil være i strid med alle mine instinkter at min person skal gi impulser til splittelse og strid i partiet. Jeg ber derfor landsmøtet om ikke å betrakte meg som kandidat til vervet som formann i Det norske Arbeiderparti. Det er min alvorlige oppfatning at enkeltpersoner ikke kan stå i veien for en samlende løsning. Vi må alle bistå valgkomiteen i denne vanskelige oppgaven. Og i siste instans er det selvsagt landsmøtet som avgjør.

GJESTENE PRESENTERES OG HILSER LANDSMØTET

Hamars ordfører, *Egil O. Larsen*, ble introdusert av Reiulf Steen som den første arbeiderpartiordfører i historien som kunne ønske et landsmøte i DNA velkommen til en by utenfor Oslo. I sin hilse understreket ordføreren at det var stilt store forventninger til landsmøtet og at man i Hedmark var spesielt opptatt av boligpolitiske spørsmål. Han håpet at landsmøtet gjennom sine vedtak ville gjenreise den sosiale boligbygging i Norge, og gjorde oppmerksom på at man i Hedmark Arbeiderparti gikk inn for mindretallets standpunkt i Boligutvalgets innstilling.

For øvrig var følgende gjester innbudt til landsmøtet:

Bernt Carlsson, generalsekretær i Sosialistinternasjonalen, Sven Dahlin, Den nordiske samarbeidskomite, Knud Heinesen, Inge Fischer Møller, Jørgen Jensen, Willy Stig Andersen, Danmark, Kalevi Sorsa, Erkki Liikanen, Pentti Väänänen, Karina Suonio, Finland, Olof Palme, Anna-Greta Leijon, Sten Andersson, Gertrud Sigurdson, Erik Persson, Sverige, Eidur Gudnarson, Island.

De norske gjestene var:

Liv Buck, Ole Knap, Yngve Hågensen, Wilhelm Thoresen, LO, Leif Haraldseth, Svein-Erik Oxholm, Eivind Strømmen, Samarbeidskomiteen LO/DNA, Alf Frotjold, Rolf Larsen, Gunnar Gregersen, AOF, Ruth Gruer, Olav Gruer, Arbeidernes Edruskapsforbund, Norvald Moe og Solveig Torsvik, AUF, Einar Olsen, Arbeiderpressens Samvirke, Per Brunvand, Arbeiderbladet, Arvid Jacobsen, Arbeidernes Pressekontor, Knut Hongre og Torgeir Bøhn, Framfylkingen, Sverre Schønning, Thygve Urhaug, Kjell Steinsvåg, Norges Kristne Arbeideres Forbund.

Personlig innbudte: Aase Bjerkholt, Olav Brunvand, Ronald Bye, Einar Gerhardsen, Alfred Gulbrandsen, Haakon Lie, Aase Lionæs, Harald Løbak, Parelius Mentsen, Rakel Sewerinn, Einar Strand, Aud Blegen Svindland, Kaare Wilhelmsen, Aksel Zachariassen, Olav Larssen.

Reinulf Steen opplyste at Einar Gerhardsen, Haakon Lie og Olav Larssen alle var forhindret i å komme til landsmøtet på grunn av sykdom. Han foreslo og fikk bifalt at landsmøtet sendte blomster til dem.

Olof Palme hilste fra de utenlandske gjestene:

Jeg leste forleden en artikkel av en amerikansk journalist som hadde vært i Sentral-Amerika. Den begynte med å fortelle at man et lite sted i nærheten av San Salvador - Agilares - pleide å si: "Om Jesus Kristus skulle komme til El Salvador, ville han bli arrestert før han kom fram til Agilares. Om noen hadde spurt etter ham, ville det bli svart at noen ved navn Kristus, Jesus, ikke hadde passert tollene. Og om han hadde passert landets grenser, tilhørte han sannsynligvis en gruppe av sandinister, marxister, sosialdemokrater og andre som kom dit for å underminere den etablerte orden og skade den frie verden. Og dette ville nok blitt akseptert av alle inntil den dag man på en eller annen parkeringsplass fant hans lemlestede kropp."

Dette er et bilde, faktisk, av virkeligheten fra steder der menneskets verdighet krenkes - i ideologiens navn, det være seg kapitalismens eller marxist-leninismen eller noens annens. Om mange frykter en kommunistisk verdensrevolusjon, opplever vel heller ikke så mange kapitalismen som en framtidsdrøm. Det menneskene frykter er de veldige militærmaskiner som er bygd opp til forsvaret av de systemer som bygger på disse ideologier. Menneskene vet at denne krigen kan utløses, og det kan innebære utslettelse av menneskelheten. Jeg sier dette bare for å understreke en ting: Sosialdemokratiet er i dagens verden mer enn noen sinne en fredsbevegelse, for menneskenes verdighet, for deres rett til brød og fred og frihet. Og det er den største fredsbevegelse som i dag finnes i verden. Det øker våre forpliktelser og her skal våre partier alltid stå sammen. Det går en høyrebølge gjennom verden. Det er grunn for oss til å studere det ideologiske grunnlaget for denne høyrebølgen. Da jeg var student i Amerika, ble det gratis utdelt en bok som het "Veien til trelldom" av Friedrich von Hajek. Jeg skrev min eksamensoppgave på den, og jeg fant at dette var markedsøkonomiens forsvar og den var dypt udemokratisk. Den sa som så: "Statens oppgave er bare å beskytte det frie marked. Om mennesker slutter seg sammen for å påvirke dette frie marked, må dette forhindres." Det betyr jo i virkeligheten at demokratiet er en re-

striksjon for det frie marked. Det man er på vei til, er Pinochets samfunnssystem. Til min forundring finner jeg nå - 40 år etter - at samme Hajek framstår som en guru for det nye Høyre, eller nyliberalerne eller hva de kaller seg. Han holdt for en tid siden en tale i Hamburg der han sa som så: Markedsøkonomien bygger på at man undertrykker visse naturlige instinkter hos menneskene. Man må undertrykke medmenneskelighet, solidaritet og medfølelse og erstatte dette med abstrakte regler til vern av privat eiendomsrett, avtalerett og fri konkurranse. Ellers fungerer ikke den frie markedsøkonomi. Dermed er jo de ideologiske skillelinjene klarlagt. Hajeks og Friedmans teorier er de urgamle og de presenteres nå som den nye liberalismen. Når de praktiseres kan vi se resultatet - i monetarismens navn går nå snart tre millioner arbeidsløse i Storbritannia. "Kast fordelingssnacket på søppelhaugen", sa en blikkemballasjedirektør i Sverige for en tid siden, og han ble applaudert. I Sverige fikk vi i går et skatteforslag fra regjeringen som innebærer at en metallarbeider får en skatteøkning på 1000 kroner. Den som tjener 300 000 kroner, får en reduksjon på 30-35 000 kroner. Dette er nyliberalisme eller hva det kalles. I går var jeg i Studentersamfunnet og diskuterte 80-åra. Der stod Trygve Bull opp og sa at i Norge er det annerledes, der er det harmoni, der mener folk det samme. Man så idyllen for seg: Oljen putrer i pumpene, Hardangervidda ligger hvit og slett, alle i Stortinget er Trygve Bulls elever. Og over alt lyser Høyres bleke sol.

Jeg tror 80-tallet blir hardt. Vi risikerer en hard polarisering. Hva betyr det at 25 millioner mennesker snart går arbeidsløse i OECD-området? De fleste er ungdommer - hvilke sosiale konsekvenser får det? Dere har det stolte motto "Arbeid for alle", og dere har full sysselsetting i Norge. Men hva skjer om dere mister den i monetarismens navn? Derfor er deres kamp viktig. I 60-åra var Tor Aspengren gjest på sosialdemokratens kongress i Sverige. Han sa: "Slå vakt om sosialdemokratiet. Vi vet hvor viktig det er, for vi har en borgerlig regjering."

På Nordisk Råds møte nylig ble jeg sterkt angrepet av Kåre Willoch på grunn av svensk innenrikspolitik. Kom over og se - en utenlandsgjeld det vil ta generasjoner å betale, et underskudd på statsbudsjettet på snart 70 milliarder, sviktende sysselsetting, synkende levestandard, økende inntektsforskjell. Kom over! Send framfor alt høyremennene! Jo flere nordmenn som løfter nesa over Kjølén og ser, jo flere vil tro - at det nok blir bedre med Gro!

Tor Halvorsen, LO, hilste på vegne av de innenlandske gjestene:

Norsk arbeiderbevegelse er inne i en aktiv tid. Kvinne- og ungdomsbevegelsen har nettopp avsluttet sine landsmøter. Nå er det partiet selv som skal meisle ut sine synspunkter og trekke opp sitt organisatoriske arbeid framover. Om en måned møtes LO-kongressen for å legge opp den kommende fireårsperiode.

Mye tyder på at hele den vestlige verden er inne i en dyptgående krise som slår ut på en rekke områder - manglende samfunnsmessig stabilitet, ekstremistbevegelser, høy inflasjon, stor arbeidsløshet og nedgang i reallønn for store grupper. Det synes nå som det er prinsippet om den sterkeste rett som er i ferd med å bli ledetråden for de politiske bevegelser. I vårt samfunn har vi en bedre utvikling, og vi har også hatt politisk stabilitet. Takket være en regjering utgått av arbeiderbevegelsen og godt samarbeid mellom den faglige og politiske arbeiderbevegelse, har vi

klart å beholde den fulle sysselsetting og klart å skape økonomisk vekst i en periode der andre har hatt en klar nedgang. Men det skal ikke mye til før også vi kan få en utvikling der demokratiske institusjoner kommer i fare. Arbeiderbevegelsen er kanskje derfor inne i en periode med utfordringer like store som i pionertida. Forutsetningen for at vi skal makte disse utfordringene, er at vår bevegelse - og ikke minst partiet - har en levende organisasjon der den enkelte blir trukket med i avgjørelsen og der vi praktiserer åpenhet, der synspunkter kan komme til uttrykk i en omfattende demokratisk prosess. Men samtidig må vi også vise handlekraft. Vi kan aldri bli en prateklubb, vi må ha evne til å ta politiske beslutninger, selv om de kan være vanskelige. Videre må vi ha evne til å gjennomføre de beslutningene vi tar. Et stort parti som vårt kan ikke skape standpunkt fra uke til uke eller fra meningsmåling til meningsmåling. Vår oppgave er å utdype kontakten med våre velgere, en kontakt som ikke kan skapes gjennom å kjøpe undersøkelser av meningsinstituttene. Den kan bare skapes gjennom et levende organisasjonsarbeid. Det er lett å la seg blende av meningsmålinger, av massemedias dyrkelse eller fordømmelse av enkeltpersoner. Men den dag vi lar oss lede av massemedia, står vi i fare for å miste det viktigste vi har - en levende og aktiv arbeiderbevegelse. En arbeiderbevegelse der mennesker møter mennesker, der det skapes politikk og der ideene og visjonene holder oss sammen. Vi må aldri glemme at organisasjonene skal være vårt kontaktledd med virkeligheten. Det er arbeiderlagene, fagforeningene og klubbene som er vår radar og våre lytteinstrumenter. VG's landsting, Dagbladets 2. side kan aldri erstatte dette. Gjør vi det, kan vi kanskje vinne kortsiktige seire, men vi kan tape i det lange løp og i et historisk øyeblikk.

Dette er også dette landsmøtets ansvar. Vi arrangerer ikke landsmøter og kongresser for å bekrefte om en meningsmåling er riktig eller ikke. Det er politikken som her skal utformes av medlemmene i alle organisasjonsledd og avgjørelsene skal da tas i de valgte organer. Når avgjørelsen er tatt, er det vår oppgave å vinne tilslutning ute for vårt program. Dernest er det Regjeringens oppgave å sette dette ut i livet. Dette gir mening i samarbeidet mellom den politiske og faglige bevegelsen. Det er dette som i realiteten gjør oss til en arbeiderbevegelse. Drivkraften må være å skape et samfunn og et trygt fellesskap for oss alle. Samarbeidet mellom partiet og fagbevegelsen vil alltid være grunnlaget for arbeiderbevegelsens politikk og samlede styrke.

I tida som kommer vil det være avgjørende at fagbevegelsen kan slutte opp om det reformarbeid som nå skal utføres. Forutsetningen for dette er gjensidig tillit mellom de som sitter i ledende posisjoner og de faglige medlemmer. Vi må aldri se på oss selv som ferdige produkter, men som en bevegelse i stadig utvikling. Under Høyres landsmøte konstaterte Jo Benkow det symbolske i at partiet holdt sitt landsmøte samtidig som vi stilte klokka fram. Skulle Høyres ønske om å komme i regjeringsposisjon etter valget innfris, vil det norske folk også kunne se det symbolske i at vi stiller klokka tilbake samtidig som vi får en borgerlig regjering. Dette ville bli et klart tilbakeslag i utviklingen av vårt land. For oss alle er oppgaven framover ut fra vår egen politikk og dynamikk å sørge for at arbeiderbevegelsen fortsatt kan lede utviklingen.

Landsmøtets høytidelige åpning var dermed slutt, og man tok fatt på konstitueringen.

SAKLISTAS PUNKT I A

FULLMAKTER

Fullmaktskomiteen var oppnevnt av sentralstyret 9. mars 1981 med følgende medlemmer: Karin Helmersen, Hedmark, formann, Per Chr. Lervik, Buskerud, Barbara Gulbrandsen, Akershus, Gudrun Jensen, Oslo, Ole Øystein Larsen, Oppland, Frank Andersen, partikontoret.

Komiteens innstilling ble lagt fram av Karin Helmersen. Av denne framgikk at landsstyret hadde godkjent følgende fordeling av 200 representanter i henhold til antall medlemmer med betalt kontingent de siste to år og av 100 i forhold til det stemmetall partiet oppnådde i det enkelte fylke ved siste stortingsvalg før landsmøtet: Østfold 21 representanter, Akershus 21 representanter, Oslo 54 representanter, Hedmark 23 representanter, Oppland 19 representanter, Buskerud 16 representanter, Vestfold 14 representanter, Telemark 14 representanter, Aust-Agder 6 representanter, Vest-Agder 6 representanter, Rogaland 13 representanter, Hordaland 17 representanter, Sogn og Fjordane 8 representanter, Møre og Romsdal 12 representanter, Sør-Trøndelag 17 representanter, Nord-Trøndelag 9 representanter, Nordland 15 representanter, Troms 8 representanter og Finnmark 7 representanter.

Fullmaktskomiteen hadde gjennomgått alle fullmakter og konstatert at følgende hadde forfall og vararepresentant møtte:

Rep. nr. 8:	John Erlandsen, Østfold	- John Fjeldvik møter.
Rep. nr. 19:	Willy Halvorsen, Østfold	- Kjell Arne Hansen møter.
Rep. nr. 31:	Olaf Morgenlien, Akershus	- Arild Hartung møter.
Rep. nr. 48:	Astrid Martinsen, Hedmark	- Bjørn Olsen møter.
Rep. nr. 76:	Lilly Lindalen, Oppland	- John Th. Bråthen møter.
Rep. nr. 93:	Arvid Birkeland, Buskerud	- Bjørg Voldstad møter.
Rep. nr. 124:	Olav Nystog, Telemark	- Olav H. Sanddalen møter.
Rep. nr. 126:	Tom Hatledal, Telemark	- Gunnar Moen møter.
Rep. nr. 153:	Torunn Aronson, Rogaland	- Stein Aaros møter.
Rep. nr. 157:	Gustav Røed, Hordaland	- Odd Ranvoll møter.
Rep. nr. 164:	Håkon Holgernes, Hordaland	- Olav Davidhaug møter.
Rep. nr. 223:	Nanny Rist, Nordland	- Kirsten Borge møter.
Rep. nr. 237:	Ernst Isaksen, Troms	- Gunnhild Indahl møter.
Rep. nr. 261:	Johnny Dahl, Oslo	- Rolf Langseth møter.
Rep. nr. 264:	Leo F. Sitter, Oslo	- Leif Grimsrud møter.
Rep. nr. 266:	Henry Auberg, Oslo	- Rolf Jørgensen møter.
Rep. nr. 270:	Knut Hagen, Oslo	- Kolbjørn Haglund møter.
Rep. nr. 271:	Hansine Hansen, Oslo	- Annie Marthinsen møter.
Rep. nr. 278:	Kjell Fossum, Oslo	- Lisbeth Raiby møter.
Rep. nr. 288:	Terje Dalen, Oslo	- Karin Larsen møter.
Rep. nr. 299:	Ivar Ødegaard, Oslo	- Turid Birkeland møter.

I tillegg til de 300 møter Svalbard Arbeiderparti med to representanter som har fulle rettigheter og er med på reisefordelingen. Ved landsmøtets åpning var 302 valgte delegater til stede. Fullmaktskomiteen anbefalte fullmaktene godkjent.

VEDTAK: Fullmaktskomiteens innstilling enstemmig tiltrådt.

SAKLISTAS PUNKT I B

SAKLISTA

Formannen refererte landsstyrets forslag til sakliste:

1. Åpning og konstituering
2. Innstilling om beretningen
3. Innberetning fra revisjonsnemnda
4. Innsendte forslag
5. Lovendringer
6. Den politiske situasjon
Innledning v/Gro Harlem Brundtland
7. Arbeiderpartiet i 80-årene
 - A. Prinsippprogrammet
Innleder Einar Førde
 - B. Arbeidsprogrammet 1982-85
Innleder Reiulf Steen
8. Stortingsvalget 1981
Innleder Ivar Leveraas
9. Valg
10. Avslutning

VEDTAK: Saklista enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT I C

ARBEIDSORDNINGEN

Formannen refererte landsstyrets forslag til arbeidsordning:

Landsmøtet er åpent for presse og kringkasting. Partimedlemmer har adgang til galleriet mot framvisning av spesielt adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg imellom avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til er av de andre ordstyrere. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om tidsbegrensning.

Det holdes ordinært to møter daglig. Formiddagsmøtet fra kl. 09.00 til kl. 13.00, og ettermiddagsmøtet fra kl. 15.00 til kl. 19.00. Om nødvendig holdes kveldsmøte.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnat med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nytt forslag framsettes.

Dersom noen krever det, skal valgene foregå ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning foregår ved navneoppprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutninger med angivelse av antall avgitte stemmer.

Den landsmøtevalgte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsorden, gis ikke mer enn 1 minuts taletid til den enkelte sak.

VEDTAK: Arbeidsordningen enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT I D

VALG AV ORDSTYRERE, SEKRETÆRER OG KOMITEER

Landsstyrets forslag var som følger:

Møteledere:

Guttorm Hansen	- Stortingsgruppa
Tor Halvorsen	- Sentralstyret
Anne Kathrine Parow	- Sør-Trøndelag
Ingeborg Botnen	- Telemark

Sekretærer:

Roar Løwer	- Oppland
Edle Ystmark	- Nord-Trøndelag
Barbara Gulbrandsen	- Akershus
Rolf Østhagen	- Østfold

Beretnings- og protokollkomite:

Bjørn Hille Grimen	- Hordaland - formann
Per Helge Pedersen	- Møre og Romsdal
Laila Halvorsen	- Østfold
Jan Wibe	- Hedmark
Anne Lise Eriksson	- Oslo
Asbjørn Kristoffersen	- sekretær

Redaksjonskomite for arbeidsprogrammet:

Reiulf Steen	- Sentralstyret - formann
Egil Toreng	- Landsstyret, Hedmark
Odd Wivegh	- Oslo
Dagrun Holten	- Finnmark
Edgar Sneve	- Nordland
Kjell Opseth	- Landsstyret, Sogn og Fjordane
Brit Jørgensen	- Aust-Agder
Jone Handeland	- Rogaland
Øystein Meland	- Oslo (AUF)
Karin Lian	- Vestfold
Anneliese Dørum	- Kvinnesekretariatet
Gunnar Berge	- Stortingsgruppa
Bjørn Skau	- Buskerud
Ragnar Guran	- sekretær
Thorbjørn Jagland	- sekretær

Redaksjonskomite for prinsippprogrammet:

Einar Førde	- Sentralstyret - formann
Tone B. Jamholt	- Oslo
Edith Johnsen	- Troms
Roger Lyngås	- Nord-Trøndelag
Gerd Gjøsund Molnes	- Møre og Romsdal
Hallvard Bakke	- Hordaland
Inger Johanne Johansen	- Vest-Agder
Paul Erik Krogs vold	- Østfold
Kjell Borgen	- Hedmark
Håkon Blankenborg	- Oppland (AUF)
Bjørn Bergh	- Kvinnesekretariatet
Trygve Bratteli	- Sentralstyret
Jostein Nyhamar	- Akershus
Sigmund Log	- sekretær

Redaksjonskomite for politiske saker og organisasjonssaker:

Bjartmar Gjerde	- Sentralstyret - formann
Bjørn Hermansen	- Landsstyret, Rogaland
Peder Kr. Aune	- Sør-Trøndelag
Jan Haldorsen	- Oslo
Doris Johansen	- Østfold
Olaug Kirkebø	- Sogn og Fjordane
Marie Brenden	- Oppland
Reidar Nordal	- Telemark
Asbjørn Andersen	- Aust-Agder
Lise Christoffersen	- Buskerud (AUF)
Sverre Kr. Fjeld	- Hedmark
Herlof Gjerde	- Partikontoret
Wiktor Martinsen	- sekretær

Valgkomite:

Tor Halvorsen	- Sentralstyret - formann
Oddmund Soleng	- Troms
Åshild Hauan	- Nordland
Frøydis Gaare	- Sør-Trøndelag
Hans Frette	- Rogaland
Einfrid Halvorsen	- Telemark
Lars M. Skytøen	- Sentralstyret
Johan Nygaard	- Oppland
Harriet Andreassen	- Kvinnesekretariatet
Egil Knudsen	- AUF
Thorbjørn Berntsen	- Oslo
Terje Granerud	- Akershus
Marit Wikholm	- Landsstyret, Hordaland

Reisefordelingskomite:

Leif Håkensen	- Akershus - formann
Åge Hansen Melø	- Nordland
Aud Elin Sætereie	- Hedmark
Rolf Jørgensen	- sekretær

!EDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt for samtlige.

Etter at Internasjonalen var sunget, ble formiddagsmøtet hevet kl. 14.00.

ETTERMIDDAGSMØTET TORSDAG 2. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 16.00 med Guttorm Hansen som dirigent. Han gav straks ordet til Reulf Steen.

TAKK TIL ODVAR NORDLI

Kjære Odvar!

Jeg har bedt om ordet fordi jeg på vegne av hele partiet og på vegne av meg selv vil takke deg for den jobb du har gjort på utsatte posisjoner og med vanskelige oppgaver på vegne av dette partiet. Det var vanskelige år, mye motgang. Gallup var de siste par år lite i overensstemmelse med resultatene av regjeringen Nordlis innsats. Det som er et faktum, er at når regjeringen Nordlis historie skal skrives, vil det bli historien om noen av de viktigste reformer som er gjennomført i perioden etter den annen verdenskrig. Spør de fagorganiserte i industrien, i bergverkene, rundt omkring på harde arbeidsplasser hva arbeidsmiljøloven betyr. Spør de mange mennesker som alltid var diskriminert i forhold til andre arbeidstakere når de var syke, fordi de ikke var verdige til å motta samme sykelønnsordning som andre. Det er to av de skjellsettende reformer som ble gjennomført i den periode Odvar Nordli var statsminister.

Avisene skrev fra tid til annen at forholdet mellom Odvar Nordli og meg skulle være preget av visse vanskeligheter. Jeg vil gjerne bruke denne anledningen til å minne om at Det norske Arbeiderparti i 1977 da Odvar Nordli hadde hatt ansvar - og hadde ansvar - gjorde et av de beste valg i sin historie. Jeg vil gjerne minne om at resultatene - både de politiske reformene og måten situasjonen ble møtt på i den verste økonomiske krise som har rammet den industrialiserte verden siden begynnelsen av 1930-åra, var dristig fordi den var annerledes. Den hadde menneskene og ikke først og fremst Milton Friedmans teorier om pengene som utgangspunkt og målsetting.

Når jeg av og til på partimøter ble spurt om det var noe i at det var så svære motsetninger mellom Odvar og meg, pleide jeg å si: Ja, det stemmer på ett punkt. Jeg er totalt uten evne til å behandle en fluestang. Jeg kan til nød fiske makrell en godværsdag på Oslofjorden. Odvar er ekspert med fluestanga. Vi syntes det kunne være en passende gave å gi ham som partiets takk for den innsats han inntil nå har gjort, ved å overrekke en fluestang og noen fluer. Du kan være helt trygg, Odvar, det er ikke meg som har plukket dem ut - det er noen som har greie på det!

Under taktfast applaus ble så fluestanga overrakt Odvar Nordli.

SAKLISTAS PUNKT 4

INNSENDTE FORSLAG

Til redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet ble foreslått oversendt følgende innsendte forslag:

- A 1 - Kjernevåpen
- A 6 - Øking av utviklingshjelpen
- A 7 - Billige lån til u-land
- A 8 - Kanalisering av norsk u-landsbistand
- A 9 - Multilateral bistand
- A 10 - Utvelgelse av bistandsland
- A 11 - Bistandslandets faglige og administrative kapasitet
- A 12 - Bistandspolitikk - norsk næringsliv
- A 13 - Atomfri sone i nordisk område
- A 16 - Skattepolitikken
- A 18 - Skatte- og avgiftspolitikken
- A 19 - Skattefradrag for gjeldsrenter
- A 21 - Leteaktiviteten etter olje utenfor Midt-Norge
- A 22 - Fradrag i skatten ved adopsjon
- A 23 - Kortere arbeidstid for helkontinuerlig skiftarbeid
- A 24 - Seks timers arbeidsdag
- A 25 - 6-timers arbeidsdag for alle
- A 26 - Jordbrukspolitikken
- A 27 - Innføring av ny teknologi
- A 28 - Arbeidstidsforkortelse
- A 29 - Framføringen av Nord-Norgebanen
- A 30 - Bolig og boligbygging
- A 31 - Boligpolitikk
- A 32 - Rehabilitering av eldre hus og lån til dette formål
- A 34 - Utdannelse og yrkesopplæring
- A 36 - NRK
- A 37 - Pensjonsalderen
- A 38 - Alkohol- og narkotikaproblemene
- A 39 - Pensjonistenes situasjon
- A 41 - Behovsprøvet barnetrygd 16-18 år
- A 42 - Hjelpetiltak for familier i vanskeligheter
- A 43 - Krisesentre
- A 44 - Barnehageplasser
- A 45 - Helsekontroll for eldre og hjemmeværende
- A 46 - Økt innsats for psykisk utviklingshemmede
- A 47 - Bedriftsdemokrati
- A 48 - Arbeidsmulighetene for de folkevalgte politikerne
- A 49 - Lønnsansiennitet for avtjent verneplikt

(Samtlige forslag inntatt i landsmøtehefte nr. 1).

Dirigenten foreslo videre følgende forslag i landsmøtehefte nr. 1 oversendt redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonssaker:

- A 2 - Forsvars- og sikkerhetspolitikken
- A 3 - Egen statsråd for fredsarbeid
- A 4 - Samhandelen med Sør-Afrika
- A 5 - Støtte til frigjøringsbevegelser i Latin-Amerika
- A 14 - Anerkjennelse av PLO
- A 15 - Norge og Det sørlige Afrika
- A 17 - Bensinprisane
- A 20 - Skatter og avgifter på biler og drivstoffer
- A 33 - Kvotering av representanter i partiopnevnte styre og råd
- A 35 - Nynorsk i DNA
- A 50 - Barn og ungdom
- A 51 - Informasjon fra partiet til grunnplan

- B 1 - Endring av kontingentinnbetalingsfristene
- B 3 - Gratis medlemskap for pensjonister og skoleungdom
- B 4 - Regler for innstilling til valgene på landsmøtet
- B 5 - Valg av 2 nestformenn
- B 6 - Landsstyrets sammensetning
- B 7 - Representasjon av begge kjønn i partiets organer
- B 8 - Representasjon av begge kjønn
- B 9 - Kjønnskvotering
- B 10 - A-Lotteriet

VEDTAK: Forslagene oversendt i samsvar med dirigentens anmodning.

Dirigenten viste videre til for sent innkomne forslag i landsmøtehefte nr. 2 og henstilte forslagsstillerne å ta disse opp under debatten om henholdsvis arbeids- og prinsippprogrammet.

Anneliese Dørum, Kvinnesekretariatet, fikk så ordet og viste fram en heklet rød rose som kvinnebevegelsen ville selge til inntekt for Alva Myrdal-fondet, opprettet for å skaffe penger til arbeidet for fred og nedrustning. Hun appellerte til alle om å støtte aktivt opp om fondet og kjøpe rosen som kostet 25 kroner pr. stykk. *Magda Farstad*, Giske Arbeiderparti, hadde heklet 500 slike roser for salg på landsmøtet.

SAKLISTAS PUNKT 6

DEN POLITISKE SITUASJON

Gro Harlem BRUNDTLAND holdt følgende innledning:

Hvert nytt slektsledd må gjøre sine historiske erfaringer. Den utfordring vi møter i 80-årene, er ny for vår generasjon.

Verdensøkonomien er i ulage. Nær 30 millioner mennesker går ledige i de vestlige industriland. Det er mer enn sju ganger den samlede befolkning i Norge.

Mer enn tre tiår med nær sterk økonomisk vekst er brutt. I gjennomsnitt er veksten halvert. I mange land ser det ut til at ledigheten bare vil fortsette å stige. I flere land dreier debatten seg om hvor stor *nedgang* i levestandard folk må tåle i årene som kommer. Det snakkes ikke om nye sosiale reformer. Den praktiske politikk i disse landene dreier seg om hvilke sosiale goder som skal bygges ned eller avskaffes.

Vi har det bra i Norge. Men vi lever ikke på noen isolert øy. Den internasjonale økonomi har avgjørende betydning for vår situasjon og våre muligheter.

Norge hadde i 70-årene sterkere produksjonsøkning enn de fleste land. Vi regner nå med en vekst som kanskje bare blir på et par prosent i året.

Vi har full sysselsetting.

Andre land møter nå den internasjonale inflasjonen med arbeidsledighet.

Dette svaret vil vi ikke godta. Arbeiderbevegelsen står overfor denne utfordringen: Vi skal i fellesskap bringe Norge gjennom den vanskeligste økonomiske periode i verden siden den andre verdenskrig. Vi skal gjøre det samtidig som vi

- sikrer arbeid for alle,
- opprettholder og utdyper den standard som er skap i vårt velferdssamfunn,
- fortsetter arbeidet for større likestilling og bedre forhold for grupper som står svakt.

Det er en krevende og vanskelig oppgave vi påtar oss. Vi gjør det i vissheten om at det er gjennom solidaritet, gjennom felles innsats og samarbeid at vi løser oppgavene. Arbeiderbevegelsens historie har vist oss at vi både har hatt vilje til å ta på oss slike oppgaver og evne til å løse dem. Det vil vi gjøre igjen.

Samtidig med økende økonomiske problemer er de internasjonale motsetningene skjerpet.

Fattigdom og fornedrelse møter flertallet av jordens befolkning og trusselen om en kjernefysisk utsletteskrig henger over oss alle. Disse problemer henger sammen. Verden bruker langt mer til rustninger enn til utviklingshjelp. Bortimot halvparten av alle forskere arbeider for militære formål. Vi kan ikke ha håp om varig fred så lenge flertallet lever i sult og uverdige kår.

Vi vil øke vår innsats for u-landene, og vi vil ta initiativ for å redusere spenninger og rustningsnivå. Begge deler er ledd i vår politikk for fred.

Vi skal arbeide aktivt for nedrustning. Stormaktene sitter med nøkkelen til atomnedrustning. Det er ingen unnskyldning for passivitet fra vår side. Vi skal bruke alle muligheter til å påvirke dem. Samtidig skal vi være klar over at det er *gjensidige* nedrustningstiltak som virkelig kan minske spenningen og risikoen for krig.

Vårt viktigste bidrag til avspenning er stabilitet, ro og tillit i vårt eget nære område. Da må vi også ha en informert befolkning. En befolkning som også på dette område på demokratisk vis kan ta standpunkt til de løpende avgjørelser på grunnlag av skikkelig kunnskap. Derfor skal vi ha en åpen debatt om vår utenriks- og sikkerhetspolitikk. De som stadig har vært på leting etter det, vil derfor ikke få oppfylt sitt ønske om en debattfri sone i det politiske landskap. Debatt og demokrati er to sider av samme sak!

Vårt ansvar går utover egne landegrenser. Vi føler en sterk forpliktelse til å øke vår innsats for u-landene. Vår holdning omfatter også solidaritet med frigjøringsbevegelser - de som kjemper for nasjonal og sosial frihet og grunnleggende menneskerettigheter andre steder i verden.

Vi står overfor den oppgave å bygge inn i verdenssamfunnet de samme solidaritetshensyn som er grunnlaget for vår egen velferdsstat.

Kampen om en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser er den samme som arbeiderklassens kamp for sine politiske og sosiale rettigheter i sitt eget land.

Hvordan var det samfunn som arbeiderbevegelsen i Norge sprang ut av? Da Einar Gerhardsen ble født, døde nesten hvert 10. barn før

det var året gammelt. Da Einar Gerhardsen var 10 år, utvandret over 20.000. I løpet av hans levetid - og som følge av hans og de andre veteranenes innsats - er fattig-Norge omskapt til et velferdssamfunn. Arbeiderklassens frigjøring har vært dens eget verk. La oss aldri glemme det!

La oss heller ikke glemme - når vi møter nye strømninger: Solidaritet er å fremme felles interesser gjennom felles løft. Det er også en særskilt omsorg for de svake. Likevel tror jeg vi også skal understreke: Sosialisme er dessuten at alle skal gjøre så godt de kan. Vi er alle avhengige av den menneskelige innsatsvilje og omsorg. Egne handlinger må kunne være eksempler for andres. Solidariteten kan ikke overleve hvis for mange prøver å være gratispassasjerer. Derfor må vi forsvare solidariteten ved å hindre at den blir undergravet. Vi stiller krav til menneskene. Vi regner med at hver enkelt gir sitt bidrag og føler sitt ansvar. Vi skal minne om: Solidaritet er mer å gi enn å ta!

I det siste har vi hørt mye om "Arbeiderpartiets feilslåtte politikk". Det er mulig dette er effektiv polemikk, men det er dårlig historikk! For hva er kjensgjerningene?

Den velferdsstaten som regjeringene Gerhardsen bygget opp, ble i 70-årene befestet og utdypet av regjeringene Bratteli og Nordli. 70-tallet var et av de største reform-tiår i vår historie.

Mens resten av Europa gikk inn i arbeidskrise, økte sysselsettingen i 70-årene med en kvart million arbeidsplasser. Største-parten av økningen gikk til kvinnene - 170 000 jobber.

Den gjennomsnittlige veksten i 70-årene var raskere enn i noe annet tiår det siste århundret.

Jeg sa at i 70-årene ble velferdsstaten befestet. Nye skolelover ble vedtatt. Miljøvernpolitikken fikk sitt gjennombrudd. I 1977 fremmet vi arbeidsmiljøloven og i 1978 loven om sykelønn. Vi opprettet en egen bostøtteordning for pensjonister.

Pensjonsytelsene er hevet. Vi fremmet lov om likestilling og en lov om rett til selvbestemt abort. ER dette en feilslått politikk?

I Storbritannia har Margaret Thatcher gående et stort konservativt eksperiment, som har hentet sine impulser fra Milton Friedmans økonomiske teorier. Hans syn representerer alt som vi i arbeiderbevegelsen alltid har kjempet i mot. Mangelen på samfunns-solidaritet, hatet mot likheten, kampen for en frihet for de sterke. Resultatene har vært uhyggelige. Arbeidsledigheten nærmer seg tre millioner, et høyere tall enn noen gang siden de harde 30-årene. Ikke bare protesterer den engelske arbeiderbevegelse. Det samme gjør det britiske industriforbund og mange menige underhusmedlemmer, foruten hundrevis av britiske økonomer. Aftenposten var opprinnelig opprømt over Thatcher. Men den 13. mars i år var tonene endret: "Det nye britiske statsbudsjett er sett under ett en stilltiende innrømmelse fra regjeringen om at dens økonomiske politikk har slått feil på de fleste sentrale områder."

Kort sagt, vil man vite hvor det føres en feilslått økonomisk politikk, kan man se på Storbritannia - og lese Aftenposten!

Regjeringens langtidsprogram 1982-1985 vil bli lagt fram i neste uke. Det er bygget på den samme plattform som partiets arbeidsprogram og er utformet i nær kontakt med det arbeidet. Noe av bakgrunnen for programmet er de mørke økonomiske utsiktene for industrilandene.

Den økonomiske veksten ute ventes fortsatt å bli svak. Det betyr at ledigheten vil bli enda større. Vi må hindre at det også blir slik hos oss. Derfor har Regjeringen satt arbeid for alle som det viktigste mål. Uten det målet kan vi ikke skape et godt samfunn.

Arbeid gir livsgrunnlag. Arbeid betyr rett til å være virksom, og være aktivt med i det levende samfunnet. Gjennom arbeid ser vi resultater av egen innsats og utvikler fellesskapet med andre. Arbeid gir det materielle grunnlaget for den velferden vi har bygget opp. Arbeidsledighet gir følelsen av å være overflødig. Selvtilliten svekkes, og solidariteten med samfunnet skades.

Arbeid er grunnleggende for en meningsfylt tilværelse. Vi vil ha et avvekslende arbeidsliv, der den enkelte evner kan tas i bruk. Det forutsetter bl. a. at den enkelte arbeidstaker har innflytelse på sitt arbeid og miljøet.

Opgaven med å gi alle ansvar og medbestemmelse på arbeidsplassen er påbegynt, men ikke slutført.

Arbeidsledighet rammer de unge i deres mest sårbare alder. Når de friske og sterke har vansker med å finne arbeid, svekkes de funksjonshemmedes adgang til det aktive samfunn. Svikter sysselsettingen i økonomien som helhet, kommer utkatene dårligere ut. Å sikre arbeid for alle er likestillingspolitikk - gjennom det kan kvinnene komme med.

Vi kan ikke skjermeh norsk økonomi helt mot utviklingen ute. Den rammer viktige næringer. Vi må føre en politikk for å sikre konkurranseevnen og for å styrke vekstevnen i norsk økonomi.

Vi må være villige til å ta ny teknologi i bruk. Det gjelder også datateknologi. Den kan gi høyere produktivitet, men også bedre arbeidsmiljø, sikrere trafikkavvikling og bedre offentlig planlegging. Men det er nødvendig å kontrollere de formål den nye teknologi nyttes for. Vi må også sette krav til de jobber og det arbeidsmiljø som skapes. Derfor må bruk av ny teknologi styres. Her vil særlig fagbevegelsen ta på seg et viktig ansvar, som må støttes av en bevisst politikk fra statens side.

Vi må unngå de farer som ligger i den nye teknologien. Samtidig må vi utnytte de muligheter den byr på, ikke minst for å bygge opp nye arbeidsplasser utover i distriktene. Moderne datateknologi gjør det f. eks. mulig å legge det nye løsreregisteret til Brønnøysund. Det vil utnyttes like effektivt fra Trysil eller Porsanger som fra Brønnøysund selv.

Stabile og trygge arbeidsplasser må ha sitt grunnlag i en produksjon som samfunnsmessig sett er lønnsom. Da må vi også ha evne og vilje til å tilpasse produksjonen til endrede markedsforhold og ny teknologi.

Når vi må regne med en viss bevegelse på arbeidsmarkedet mellom næringer og bransjer, blir det en viktig oppgave å begrense de sosiale ulempene. Vi må legge vekt på å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

Omstillingene må så langt det er mulig skje innenfor begrensede geografiske områder. Regjeringen vil fortsatt føle forpliktelse til en sterk innsats i distriktspolitikken som har satt Norge i mye av en særstilling på dette området.

Vi vil legge vekt på at oljevirkomheten skal skape sysselsetningsmuligheter i de nordlige landsdeler.

I oljepolitikken vil vi følge opp de retningslinjer vi skiserte i regjeringserklæringen. Vi vil ha et moderat tempo i oljeutvinningen. Dette innebærer at *produksjonen ikke* planlegges å overstige 90 millioner tonn i året. Vi går inn for at Statoil skal ha en sterk stilling på norsk kontinentalsokkel. Oljeressursene hører hele det norske folk til. De bør forvaltes av statens egne organer, og ikke overlates til private interesser og internasjonale kapitalkrefter.

Vi må regne med at produksjonsveksten i våre tradisjonelle næringer blir vesentlig lavere i årene framover enn den var i 60- og 70-årene. Slik må det bli med den situasjon vi møter ute.

Oljen øker våre muligheter til å skape et bedre samfunn. Men vi må vokte oss for å overdrive betydningen. Det har vi allerede sett alt for mange eksempler på. I programperioden vil olje- og gassproduksjonen ikke vokse så sterkt som i de siste årene. Vi kan heller ikke vente så sterk stigning i oljeprisene.

Vi må derfor realistisk møte situasjonen: Innenlandsk forbruk kan bare vokse svakt i de kommende år.

Vi får ikke arbeid til alle gratis. Denne politikken koster. Vi må gå åpent ut og gjøre dette klart. Det krever moderasjon i våre krav på andre områder.

Vi kan ikke både ha sterk økning i vårt private forbruk og trygge arbeidsplassene. Vi kan ikke gjennomføre en fortsatt sterk vekst i det offentlige forbruk uten at vi forsterker prispresset.

Vi skal alle tenke nøye igjennom hva som er situasjonen. Det er et problem at vi har bak oss en 30 års sammenhengende periode med sterk vekst i vårt forbruk. Planene for utvikling på viktige samfunnssektorer bygger på forventningen: Troen på at den sterke veksten bare ville fortsette. Disse forventningene vet vi ble forsterket fordi Norge gikk inn i oljeepoken. Men den nye situasjonen i verdensøkonomien har gradvis fjernet grunnlaget for de store forventningene. Arbeiderpartiet skal i denne situasjonen vise vei, *det* er vår oppgave, nå som tidligere!

Det stiller oss overfor nye og krevende oppgaver, oppgaver vi skal møte med fantasi, pågangsmot og optimisme - oppgaver vi skal løse i fellesskap.

Vi må hver på vår plass i samfunnet, i fagbevegelsen, i næringsorganisasjonene, i vårt politiske arbeid være villig til å tone ned andre ønsker og krav for å kunne ta hensyn til det som har topprioritet - å sikre arbeid.

Dette vet vi vil sette solidariteten på prøve. Men vi må kreve moderasjon av de sterke. Også de er tjent med et samfunn som støtter opp om de svake. Bare *det* kan gi trygghet for alle.

La meg her si litt om to aktuelle saker: bensinavgiften og boligpolitikken.

Vi har i det siste hatt en debatt om bensinprisene og om bilens plass i vårt samfunn. Bilen er i dag en del av vårt levesett, og spiller en avgjørende rolle for å få avviklet de daglige arbeidsreisene. Dette lar seg ikke endre selv om vi vil satse sterkt på kollektivtransport og unngå "matpakke-kjøring". Bilen gir også mange muligheter for god utnyttelse av ferie og fritid. Vi vet at det er en sammenheng mellom bensinpriser og distriktspolitikk.

Regjeringen vil nå få utredet personbilens rolle. Vi vil i denne sammenheng få vurdert hvordan skatter og avgifter på bil og bilbruk kan utformes best mulig og bidra til sparing av ressurser og bedre sikkerhet og miljø.

Allerede nå vil Regjeringen ta kontakt med oljeselskapene med sikte på en avtale om at maksimalprisene på bensin holdes uendret ut året. I tillegg til dette er Regjeringen innstilt på å myke opp de gjeldende fradragsregler for bilbruk ved skattelikningen. Vi tenker da på arbeidsreiser, på transport av barn til barnehage eller dagmamma og på de funksjonshemmedes behov.

Disse tiltakene mener jeg det er riktig å gjennomføre. De er vel begrunnet. Men la oss ikke glemme dette:

Sammenliknet med bensinprisene i enkelte andre land ligger nivået i Norge riktignok høyt. Men prisforskjellene mellom Norge og de andre nordiske land er små. I Storbritannia som selv er oljeproducent, ligger prisene nå på samme nivå som i Norge.

De høye bensinprisene er et uttrykk for *knapphet på energi*. Prisstigningen på energi har ført til en bedre *økonomisering* med denne viktige ressursen. Blant annet produseres nå flere biler med lavere drivstoff-forbruk. Vi ser den samme ønskelige utviklingen i industri og på andre områder.

En isolert nedsettelse av bensinprisen vil redusere statens inntekter og *øke det samlede private forbruk*. Og som jeg tidligere har vært inne på: Det har vi ikke dekning for i vår totale økonomi. Hvis vi f. eks. skulle sette ned bensinavgiftene måtte *andre skatteformer økes* tilsvarende eller utgiftsposter reduseres.

Det er knapt om gode forslag til skatteforhøyelser eller til innsparing på budsjettene. Men slike forslag hører med til bensinprisdebatten! Og vi ville gjerne hatt ytterligere ressurser å sette inn i boligbyggingen! De høye offentlige utgiftene i form av fellesforbruk og sosiale overføringer forutsetter at vi har et høyt skattnivå. En høy bensinavgift henger derfor *nøye sammen* med at vi legger stor vekt på å løse fellesoppgavene på en skikkelig måte.

For Arbeiderpartiet har *boligsaken* alltid vært en hovedsak. Alle skal ha muligheter til å eie sin bolig, enten alene eller gjennom boligsamvirke.

Sterk satsing på Husbanken har ført til at disse mål er blitt oppfylt for de fleste. Mange har etter hvert fått god og rimelig bolig. Vi har en uvanlig høy og uvanlig jevn boligstandard i dette landet. Det er vi stolte av.

Men i de siste årene har både bygge- og tomtekostnadene steget sterkt. Mange, og særlig mange unge, er nå ute av stand til å skaffe seg ny, egen bolig. Inngangsbilletten koster for mye.

Vi må her, som på andre områder, prioritere til fordel for den som trenger det mest. Den statlige støtte gjennom Husbanken må bli konsentrert sterkere om de første og vanskeligste årene. Det kan gjøres ved at kravet til egenkapital holdes lavt. Men også rente- og avdragsvilkårene bør være rimelige de første årene.

Når det skapes rom for dette innenfor de økonomiske rammer, må de som allerede bor i statsfinansierte boliger påta seg noe større utgifter. Kommunalministeren vil senere gå nærmere inn på utformingen av de boligpolitiske oppleggene som både parti og regjering har arbeidet med.

Verken forslaget til partiprogram eller Regjeringens langtidsprogram varsler kostbare reformer på *helse- og sosialsektoren*. Men det opplegg vi har gjort, vil bety en ny situasjon for grupper som nå står svakt. Veksten i våre sosial- og helseutgifter i de kommende årene vil først og fremst skje innenfor eldreomsorgen. Praktisk talt alle som nå blir pensjonister, har forholdsvis betydelige tilleggspensjoner til fylketrygdens grunnpensjon. Fra 1987 vil alle som har vært i arbeid siden folketrygden ble innført, ha opptjent fulle pensjonsrettigheter. Hovedinnsatsen i tida som kommer, vil vi legge på tiltak som skal gjøre alderdommen til en rikere tid.

Levekårsundersøkelsen viser at mange pensjonister savner kontakten med arbeidskameratene og arbeidslivet. Derfor er det viktig at de pensjonister som ønsker det, kan få en slik kontakt, bl. a. gjennom deltidsarbeid som er tilpasset deres livssituasjon.

Gjennom mange tiltak som hver for seg kan virke små, skal vi forme et samfunn hvor de eldre hører med. Hvor nærmiljøet er formet slik at det gir mulighet for aktivitet, for arbeid og utfoldelse som er tilpasset eldres spesielle behov, ønsker og situasjon.

Det er den samme oppgaven vi står overfor i forhold til de funksjonshemmede. Vi har organisert samfunnet slik at de funksjonshemmede må være på institusjoner mer enn nødvendig. De må få sjansen til et mer normalt liv.

Kampen mot *rusgiftmisbruket* vil være en viktig del av vårt helse- og sosialpolitiske arbeid i tida som kommer. Vi har hatt en sterk økning av alkoholforbruket. Alkoholskadene er økt tilsvarende. Jeg vet det ikke er like populært hos alle at vi aktivt bekjemper denne utviklingen slik det er gjort gjennom Regjeringens alkoholmelding. Aftenposten har til og med fortalt hvor mange stemmer vi kan miste på det. Men hvor mange ungdommer kan komme i alvorlige livssituasjoner hvis vi ikke gjør noe, partifeller, med noe som er i ferd med å overrumple oss og ødelegge grunnlaget for vekst, helse og sunne generasjoner etter vår generasjon. Her dreier det seg nemlig om et ansvar for å arbeide aktivt mot en alvorlig helsefare for våre unge.

Rusgiftproblemet har fått en ny side. Narkotikaproblemet vokser - også hos oss. Det er tragisk at mange får ødelagt sin ungdomstid og at giften tar mange unge menneskers liv. Vi må ikke lukke øynene for denne virkeligheten! Det har vi ikke råd til. Ingen liberalisme fører fram i en sak som dette.

Presset utenfra øker stadig, men situasjonen er ikke håpløs. Vi må gjøre vår innsats på flere områder - i politiets arbeid og i aktivt sosialt arbeid gjennom hjem, skoler og organisasjoner. Men vi må også selv ha en *holdning* til problemet. Vår bevegelses syn på menneskeverdet gir ingen plass for liberalisme i forhold til narkotika. Her må vi være klare og kompromissløse.

Jeg har pekt på at det ikke blir rom for kostnadskrevende nye reformer i planperioden. Men det betyr ikke reformpause. Vi vil fortsatt legge vekt på å bedre kårene for de svakeste i samfunnet. Og vi skal merke oss dette: Mange av de viktige reformer partiet har gjennomført, var ikke kostnadskrevende. Abortloven kan stå som et av mange eksempler på det.

I de 8 årene vi har hatt regjeringsmakt, har vi sett kvin-
nenes virkelig innmarsj både i lønnet arbeid og politikk. Tal-
let på kvinner som har lønnet arbeid, er økt med nær en fjerde-
del. Det er iferd med å skje noe avgjørende i den tradisjonel-
le rolledelingen mellom mann og kvinne.

Dette vil vi føre videre. Vi vil kjempe for økte muligheter
for kvinnene i arbeidslivet og i samfunnsstyringen. Vi vil et-
ter hvert gi mennene større muligheter for å delta på områder
der de har holdt seg på avstand fra det levende livet. Mennene
må få større kontakt med omsorgsarbeidet, og kvinnene større del
i de andre utfoldelsesmuligheter arbeidslivet kan gi. En ny ar-
beidsdeling som vi alle kan tjene på - ikke minst barna.

Det er sagt at vi lever i barnas århundre. Og barna *har* bedre
materielle kår og større frihet enn før. Men alle barn får ikke
den veiledning og støtte de trenger fra voksne som står dem nært.

Vi må se det som et tankekors at ikke så få unge blir tapere i
velferdssamfunnet. Barns og ungdoms oppvekstvilkår er også poli-
tikk. Vi vil støtte opp om omsorgsarbeidet i nærmiljøet. Det er
ikke minst derfor vi vil gå inn for at alle arbeidstakere som kan
dokumentere behov for deltid, bør få en rett til dette.

Gjennom Familiemeldingen, Likestillingsmeldingen og Langtidspro-
grammet vil Regjeringen rette søkelyset mot det menneskelige mil-
jø, familien, arbeidsplassen og lokalsamfunnet.

De beste mulighetene for en videre styrking av velferden i vårt
samfunn ligger nå i en styrking av de mindre sosiale fellesskap -
på arbeidsplassene, i bomiljøet, i organisasjonene. De kontakter
og vennekretser som utvikles her, gir oss på den ene side mulig-
heter for samvær, glede og utvikling. På den annen side gir de
et sikkerhetsnett for støtte og omsorg i vanskelige situasjoner.

Vår politikk tar utgangspunkt i at det er grenser for hvor langt
velferdsstaten kan føre oss. Vi kan ikke løse alle savn gjennom
statlige tilskudd eller alle personlige problemer med profesjonell
bistand. Det er grenser for den menneskelige lykke vi kan skape
ved hjelp av velferdsstaten.

Staten kan ikke direkte planlegge forhold mellom mennesker. Men
vi kan organisere samfunnet slik at nærmiljøene innbyr til samar-
beid. Da vil også evnen og viljen til å kunne finne felles løs-
ninger på felles problemer styrkes i nærmiljøet.

La meg understreke dette: Når Arbeiderpartiet satser på styrk-
ing av nærmiljøene, på bruk av menneskelig innsikt og egenaktivi-
tet, så er det noe som kommer i *tillegg* til - og ikke i stedet
for - velferdsstatens ytelser.

Men vi vil utnytte våre ressurser bedre. Vi vil at menneskene
skal være virksomme og i aktivitet og utfoldelse. Av hensyn til
seg selv - og til andre. Derfor blir det vår oppgave å organisere
oss slik at vi også kan *nd* de målene.

Det er fra nå av den egentlige *valgkampen* starter. Et samlet
parti skal slåss for å vinne tilslutning om sitt program. Lands-
møtet skal gi oss den politiske plattform for en samlet og offen-
siv innsats. Og der skiller vi oss fra våre politiske motstand-
ere. Vi har et klart regjeringalternativ å by velgerne.

Etter Høyres landsmøte er det klart at Høyre egentlig er innstilt
på å satse på to hester: Først på Høyre alene. Dernest viser de

gjennom en selvbevisst invitt til Kristelig Folkeparti og Senterpartiet at de til nød vil akseptere et Høyre-dominert samarbeidsalternativ. Men budskapet lyder som i eventyret: Vil du være med så heng på!

Hva svaret blir fra de to mellompartiene som står i fare for å bli minipartier, er stadig like uklart. Vi kan vente på Kristelig Folkepartis landsmøte.

For oss har det hele tiden vært naturlig å stille dette spørsmålet: Hva vil dere by velgerne som *alternativ* til vår politikk? Det har vi ikke fått annet svar på enn at de vil drøfte det, dersom de skulle vinne valget. Men nå ser det ut til at Høyre føler at dette svaret er noe tynt i lengden. Derfor satses de nå på en ny variant: Stem borgerlig og dere har to sjanser, Høyre alene eller Høyre med politisk pynt - litt blått, litt gult og litt grønt. Det syns nesten ikke hvis man blander det. For det kan jo ikke bli snakk om annet enn litt mellomborgerlig pynt med de erklæringer som Høyres fremste talsmenn nå er kommet med. De stiller bastante krav: Styrken i valg skal gi gjennomslag for partiens synspunkter og i antall regjeringsmedlemmer. Og Presthus har forsikret at det er Høyres oljepolitikk som gjelder. Hvordan det går med Senterpartiets, hører vi ikke noe om.

Har dere, partifeller, merket dere hva formann Benkow sa på Høyres landsmøte: "Dette alternativet - en ren Høyre-regjering - har nå omtrent den samme tilslutning som dagens mindretallsregjering av Arbeiderpartiet."

Nå burde ikke vi bli forbauset over Høyre-politikere som ligger etter sin tid. Og det han sa var jo faktisk riktig omkring årsskiftet! Men siden nyttår har 150-200 000 velgere funnet tilbake til vårt parti. Avstanden mellom Arbeiderpartiet og Høyre er allerede like stor som hele Senterpartiets velgermasse.

Noe av det viktigste som er skjedd i arbeiderbevegelsen i løpet av 70-årene, gjelder kvinnes holdning til bevegelsen og til vår politikk. Før 1969 viste alle meningsmålinger, alle velgerundersøkelser at partiet både i medlemstilslutning og velgertilslutning hadde langt større gjennomslag hos menn enn hos kvinner. Ved valget i 1969 vant vi de unge kvinnene. Det var det første valget hvor partiet gikk ut med selvbestemt abort på programmet.

Denne saken ble ingen enkeltepisode for partiet. Den vokste til et gjennombrudd for et nytt syn i partiet på kvinnes stilling, for likestilling. Vi kjempet gjennom den nye abortloven. Det var en kamp for kvinnes rett til å ta eget ansvar.

I dag sier Høyre at abortspørsmålet er et så personlig spørsmål at hver representant for partiet må stå fritt. Men vi som sloss for selvbestemt abort, vet at dette nye prinsippet ikke gjaldt da kvinnene skulle få sin rett på dette området. Da sto Høyre samlet i en front mot oss.

Vi vet at kvinnene har fått ny styrke i vårt samfunn. Den utvikling som er i gang - den er kjempet fram og skapt av arbeiderbevegelsen og vår kvinnebevegelse.

Da utkastet til vårt arbeidsprogram ble offentliggjort, kom det enkelte sure kommentarer om at Arbeiderpartiet nå lanserte en reformpause. Vi må aldri akseptere påstander som nærmest knytter Arbeiderpartiets rolle i dagens samfunn til en sterk økonomisk vekst. For oss må det være en spesiell utfordring at vi nå er kommet i en

annen situasjon når det gjelder kravene til fordelingspolitikken. At våre reformer bare kunne finne grobunn i en rik tilførsel av økonomiske midler, ville være en enorm fallitt-erklæring, partifeller.

Å reformere er å gjøre tingene bedre. Den oppgaven blir mer påtrengende - og den blir mer krevende i en periode med mindre vekst. Det er da solidariteten settes på prøve. Det er da vi virkelig blir satt på prøve som politisk bevegelse. I trangere tider må vi stille større krav til oss selv og vise vår evne til å finne nye svar - vise fantasi og nytenkning. Den styrken, den gløden og den viljen har vi, partifeller!

Vi må heller ikke la oss overkjøre av iveren etter politiske nyheter! Hva skjedde da jeg for en tid siden var i Telemark og Agder-fylkene: Skoleelever, industriarbeidere og pensjonister, alle var opptatt av sentrale politiske spørsmål og ønsket å komme dem nærmere inn på livet i åpen debatt. Utallige spørsmål ble reist av interesserte og samfunnsengasjerte mennesker over et bredt politisk felt.

Men hva ble etterlyst i kommentarene etterpå? Jo, såkalte utspill. Men vår politikk utformes i fellesskap, den utformes i samsvar med det som kommer ut av dette landsmøtet, etter det som legges fram for Stortinget når Regjeringens langtidsprogram ligger på bordet. Da er det ikke plass for utspill hver uke og annenhver dag. Hva er det egentlig politisk virksomhet dreier seg om, hva er folk interessert i og hva har de behov for i sitt politiske engasjement? Det er å delta i politisk tenkning, å skape nye tanker og åpne nye veier. Folk engasjerer seg politisk fordi de ønsker å ha innflytelse på verdimeslige valg, for å få innsikt i hva de politiske partier står for.

Vår politikk endrer seg ikke fra dag til dag. Den er bygget på en ideologisk plattform, den utformes gjennom våre programmer og innebærer grundig gjennomtenkte svar på de utfordringer vi møter.

Det er dette som danner innholdet i det politiske budskap, og som vi skal bringe ut til vårt land og alle grupper av vårt folk.

Vi må ikke la vår politikk bestemmes av det stadig sterkere krav om nye overskrifter. Det skaper forvirring. Det vi i så fall skje på bekostning av vår politikks innhold, sammenheng og helhet. Det vil gi inntrykk av uklarhet og mangel på tro og tillit til egne politiske løsninger.

Hva skal våre velgere med såkalte nyheter? De er opptatt av vårt opplegg for en sammenhengende og helhetlig politikk. Politikk er ikke festtaler. Det er ansvar og målbevisst arbeid. Det er helhet, konsekvens og samarbeid.

Arbeiderpartiet står foran store oppgaver. Våre behandlingsformer i partiet må sikre hovedhensynene i et politisk demokrati, innsyn og mulighet til innflytelse.

Vi vil ha en helhetlig partiorganisasjon, der alle både får mulighet til - og følelsen av - å medvirke i utformingen av partiets politikk. En slik partiorganisasjon vil ikke ha vanskeligheter med å møte ytre påkjenninger og press.

Vi må sikre en skikkelig to-veis kontakt som kan gi oss sikring mot overraskelser - begge veier!

Informasjonsutviklingen mellom partiet sentralt og de enkelte organisasjonsledd ute må være åpen og kontinuerlig. Det gjelder også mellom alle ledd innenfor arbeiderbevegelsen, Ungdomsfylkingen, kvinnebevegelsen og LO.

Vi må knytte flest mulig kontakter på alle nivåer i partiet. Dette skal vi gjøre fordi det er et krav demokratiet stiller til oss. Vi skal også gjøre det fordi det legger grunnlaget for det beste resultat av vårt politiske arbeid. Det er menneskenes hverdag, deres håp og drømmer som skal være vår vegviser og peke ut retningen for vår politiske innsats.

Vi skal vinne valget til høsten! Det betyr at arbeiderbevegelsen må ta ut alt den rår over av krefter. Det vil stille særlige krav til samarbeidet mellom den politiske og faglige del av arbeiderbevegelsen. Nær og god kontakt mellom partiet og fagbevegelsen vil alltid vær viktig. Foran valg og i valgkampen er det en helt avgjørende forutsetning for et godt resultat.

Vi skal være klar over at dette samarbeidet er noe våre politiske motkrefter frykter mest av alt. De vil gjøre alt de kan for å ødelegge det. Har de borgerlige politikere muligheter, finner de en skal som kan utnyttes, så vil de forsøke å så splid og skape motsetninger.

Dette skal vi være oppmerksomme på når Høyre og andre borgerlige partier på nytt begynner å snakke om hvor opptatt de er av de fagorganisertes krav. Det er en interesse som utvilsomt ville tape seg fort hvis Høyre kom til makten!

På Høyres landsmøte fikk delegatene også følgende budskap: "Ingen regner med at Arbeiderpartiet vil komme i fornyet regjeringssposisjon uten å måtte støtte seg til andre - og samtidig bære med seg den indre uenighet som vi i Høyre ikke er belastet med."

Selvgodhet skal man lytte til, heter det, for den kommer fra hjertet. Men dette viser også hvilken uro som nå gjør seg gjeldende i de kretser, - i et parti som for kort tid tilbake hadde startet feiringen av valgseiren på forskudd!

Vi skal sørge for at disse håpefulle spådommene ikke blir oppfylt. Det er opp til oss selv å motbevise dette budskap fra Høyre. Vi kan vinne flertall. 1½ framgang pr. måned er ingen utopi. Og vi skal stå samlet i kampen om styringsretten i de kommende fire år. Vi kan - hvis vi vil!

Vi skal vinne valget, partifeller! Men det krever innsats. Det krever at de tusener som samlet utgjør storfamilien i norsk arbeiderbevegelse, nå går ut med vårt budskap. Vi skal vinne fordi vi ærlig og åpent legger fram problemene og våre løsninger på dem. Vi kan ikke som andre love skattelettelser. Vi kan ikke love en rask heving av levestandarden. Men vi skal love velgerne dette:

Vi skal løse problemene slik at vi

- sikrer arbeid for alle
- opprettholder vår sosiale standard
- styrker stillingen for de grupper som står svakest

Det er utfordringen. Det er hovedbudskapet. Det er det vi vinner valget på, når vi satser det denne bevegelsen har av krefter, innsatsvilje og innsatsmuligheter. Vi har vind i seilene, partifeller, la oss bruke den til å komme først i mål!

Statsministerens foredrag ble hilst med kraftig og taktfast applaus. Dirigenten opplyste at over 30 talere hadde tegnet seg til debatten foreløpig og at nedsatt taletid ville bli aktuelt.

DEBATTEN

Sverre Kristian Fjeld, Hedmark: Fylkeskommunene fikk i siste halvår 1980 problemer med å balansere budsjettene. Årsakene var den store utgiftsøkningen, pris- og lønnsstigningen som ikke kunne dekkes uten omdisponeringer og inndragning av bevilgninger. Selv etter dette har flere fylkeskommuner betydelig underskudd, som også delvis skyldes skattesvikt. I 1981 har situasjonen forverret seg betraktelig. Fylkene er ikke i stand til å øke sine inntekter og er helt avhengig av inntektsoverføringer. Utgiftene er også i stor grad bestemt uten at fylkene har herredømme over dem. Resultatet kan bli drastiske tiltak som stengning av sykeposter, reduisering av elevplasser, ikke bruk av ferdigbygde sykehjem osv. Veibevilgningene er alt redusert til et minimum. Konsekvensene blir mangelfulle tilbud til dem som trenger det mest. Hedmark Arbeiderparti har i årsmøtevedtak klart tilkjennegitt sitt syn på situasjonen. Vi skal bestrebe oss på å gjøre ytelsene så billige og rasjonelle som mulig. Men går vi under en viss minstegrense, vil vi ikke få forståelse for det, noe vi har sett eksempler på. Bør ikke også staten se på sin virksomhet og kanskje vente med å sette i gang nye tiltak til de som er satt i gang, har økonomisk grunnlag til å fortsette?

Kommunalminister *Harriet Andreassen* ga følgende redegjørelse om innholdet i Regjeringens *boligmelding*:

I boligmeldinga vil Regjeringen behandle mange sider av boligpolitikken, ikke bare de økonomiske. Den boligpolitiske diskusjonen vil skal føre, må også gjelde noe mer enn låneordninger og tilbakebetaling.

Men her skal jeg holde meg til finansieringen. Vi har i hele etterkrigstida søkt å nå våre boligpolitiske mål ved å legge til rette for nyproduksjon av boliger. Det viktigste virkemidlet har vært statsbanksystemet. Det har skapt grunnlag for en boligproduksjon som fortsatt er bemerkelsesverdig høy i forhold til de fleste andre land.

Derfor forstår jeg at endringer i dette systemet fører til protester og bekymring. Et allment krav om å opprettholde en sterk statlig innsats i boligfinansieringen har preget mye av boligdebatten. Den har også avklart to sentrale ønsker - og en viktig innrømmelse:

Det er et klart ønske fra omtrent alle hold at Husbanken må finansiere flere boliger enn i de aller siste åra, slik at vi kan slippe den strenge prioriteringen innenfor trange rammer og unngå en behovsprøving av Husbankens ordinære lån. Slik behovsprøving er avvist gjennom hele partiet og av begge fraksjoner i Boutgiftsutvalget.

Dernest er det et minst like sterkt krav om å redusere "inngangsbilletten" - som vi egentlig burde kalle: Boutgiftene i de aller første år i ny bolig. La meg minne om at det er renter og avdrag på det sekundære lånet, topplånet, som tynger mest i disse åra - også i en husbankfinansiert bolig.

Innrømmelsen er denne: De fleste mener vel at de som bor i noe eldre husbankboliger kan betale mer enn i dag - selv om boligsmvirket har sterke reservasjoner på det punktet.

Det opplegget vi arbeider med, bygger på disse signalene. Vi legger opp til en overføring fra dem som bor i eldre boliger, til dem som flytter inn i nye. Samtidig er det nødvendig å overføre midler til grupper med liten betalingsevne.

Slike overføringer skal vi altså få til i en tid da vi har få midler å tilføre boligsektoren. Og da inflasjonen legger et sterkt press på finansieringssystemet. Da er det lett å forstå at noen må få høyere boutgifter. Jeg tror det ville være dumt å skjule det. Vi har ingen nye kilder å øse av, ingen enkle handgrep med skattesystemet å ty til, når vi skal utforme et finansieringssystem som kan gi en lavere "inngangsbillett" og gi rom for bl. a. en del av den eneboligbygging som vi i år har vanskelig for å finne plass til innenfor rammene.

Nettopp fordi dette er vanskelig, synes jeg det er riktig å legge fram noe mer enn generelle prinsipp. Selv om en del av de tall og detaljer jeg nevner, må være foreløpige. Vi venter jo fortsatt på høringsuttalelser til Boutgiftsutvalgets innstilling og på diskusjonen her på landsmøtet. Det endelige opplegget vil komme i meldinga som vi legger fram i mai.

Av en produksjon som kan bli noe høyere enn i de siste par år, tar vi sikte pp 25-27 000 statsbankfinansierte boliger. Da bør alle som bygger innenfor Husbankens standard og kostandsgrenser, kunne få statsbanklån. PSV-ordningen vil falle bort.

Lånenivået i Husbanken vil bli omtrent som nå - da medregnet arealtilskottet, som foreslås avvirket. Boliger som er underlagt omsetningskontroll, vil få høyere lån. Etableringslån i Husbanken vil bli gitt etter kommunal behovsprøving, som nå, - og vil bli avdragsfritt i tre år (mot ett nå).

De som ikke får et slikt tilleggsloan i Husbanken, skal sikres et topplån i forretnings- eller sparebank gjennom en avtale som vil avløse avtalen om PSV-lån. Også disse lånene forutsettes å ha en avdragsfri periode - det vil gi en vesentlig reduksjon av boutgiftene i de aller første åra.

Vilkårene for husbanklånet vil starte omtrent som nå, men innbetalingene vil bli trappet opp raskere, til innlånsrenten i Husbanken. Vilkårene for eldre lån vil bli tilpasset det nye systemet i løpet av en viss tid.

La meg nevne at bevilgningene til bostøtte må økes og at det foreslås et etableringstilskott som kan ytes til særlig svakstilte boligsøkere, funksjonshemmede o.l.

Det krever økte lånerammer for statens boligbanker. En del må dekkes ved overføring fra andre sektorer, men det meste må skaffes ved innsparinger innenfor boligsektoren og ved økt innbetaling til Husbanken. Det siste vil selvsagt merkes av dem som bor i eldre husbankbolier, selv om boutgiftene for de fleste fortsatt vil være forholdsvis moderate.

De som skal bygge, får det lettere enn nå i de første 3-4 år, men høyere boutgifter seinere. For unge som etablerer seg i ny bolig, blir det en klar bedring. For bygningsindustrien vil det være en fordel at en sikrer etterspørsel som grunnlag for en fortsatt høy boligproduksjon i vårt land.

Likevel vil nok mange se opplegget som stramt og spørre etter alternativ. Noen vil kanskje peke på Boutgiftsutvalgets mindretallsforslag. La meg si det slik: Jeg har forståelse for mange sider av mindretallets innstilling. Når det gjelder de boligpolitiske hovedtrekk, er det dessuten ganske mye som er felles for flertall og mindretall: At Husbankens ordinære lån skal gis uten behovsprøving, at rentesubsidieringen skal være tidsbegrenset, at omsetningskontrollerte boliger skal få bedre vilkår osv.

Den avgjørende forskjellen mellom de to fraksjonene gjelder noe annet, nemlig: Synet på våre økonomiske muligheter. Mindretallet regner med å ha vesentlig mer til rådighet for boligsektoren. Men det er altså ikke plass til dette innenfor den økonomiske politikk som etter omfattende avveininger er trukket opp i Regjeringens langtidsprogram.

Det antydes av og til at en kan finansiere færre boliger - men gi dem bedre vilkår. De endelige tallene vil jo bli fastsatt i nasjonalbudsjettet. Men la meg advare mot å tro at en kan løse boligproblemene lettere dersom en bygger færre boliger. Det blir heller til at en da lager flere problem: Økt press på brukmarkedet, fortsatt rasjonering av husbanklån ved kvoter og behovsprøving, reduksjon av byggevirksomhet i distriktene. Det er neppe noen god løsning.

Enkelte har slått fram på om at det hele er blitt så vanskelig at en får vente litt med å legge fram ei melding. Det er ingen løsning. Vi har Regjeringen - og ønsker å fortsette med det. Da følger det også med forpliktelser. Vi kan ikke nøye oss med å drive politikk. Vi må ha en politikk også - selv på felt der en møter vanskeligheter og står overfor ubehagelige prioriteringer.

Tor Halvorsen, LO: Tariffsituasjonen har nå et klart politisk innhold. Grunnlaget for forhandlingene mellom LO og NAF var riksmeklingsmannens godkjente forslag fra 1980. I tillegg kom Stortingets skatteomlegging fra 1. januar i år. LO's hovedmålsetninger ved oppgjøret var å sikre kjøpekraften, dempe prisstigningen, vedlikeholde konkurranseevnen og sikre den fulle sysselsetting samt å beholde den sosiale profilen. Opplegget med å sikre kjøpekraften vil innfri stortingsflertallets forutsetninger for skatteomleggingen samtidig som det fører til bedre konkurranseevne. NAF ville ikke gi verken lavtlønnstillegg eller generelt tillegg og gav uttrykk for at den ikke følte seg bundet av Stortingets vedtak. Vi stod derfor overfor en situasjon som kunne medført at vi fra arbeidstidas slutt i går hadde hatt en landsomfattende streik i Norge. Etter nøye å ha gjennomtenkt situasjonen ble det klart for oss at det denne gang fra motpartens side også måtte ligge politiske vurderinger til grunn for den steile holdningen. Siden fagbevegelsen hele tida har lagt Regjeringens forutsetninger til grunn, fant vi det riktig å vurdere situasjonen med utgangspunkt i dette. Vi kom derfor til at den eneste mulig vei var å satse på at de statsansattes organisasjoner innenfor LO gikk i forhandling med staten. På denne måten blir det Stortinget og Regjeringen som på den ene side i forbindelse med statsbudsjettet legger opp de politiske forutsetninger for inntektsutviklingen, samtidig som de som arbeidsgivere for 4-500 000 bidrar til at disse forutsetninger også blir oppfylt. Når oppgjøret for de statsansatte er nærmere avklart, regner vi med at megling kan ta til igjen. Jeg skal ikke kommentere alle beregninger som er foretatt, bare understreke: Uansett hvilke regjering vi har, bør det vises stor varsomhet med å gripe for mye inn i partenes frie for-

handlinger. Vårt forhandlingssystem bygger på visse hovedprinsipper, og disse lar seg ikke endre på kort tid gjennom vedtak i Stortinget. Når vi denne gang harkunnet bruke vår felles styrke innenfor fagbevegelsen, som organiserer både private og offentlig ansatte, er det ikke for å etablere nye prinsipper. Den private sektor og produksjonsbedriftene bør som hovedprinsipp være de lønnsledende også i framtida. Arbeidsgivernes holdning nå kan vanskelig tolkes på annen måte enn som et bidrag til regjeringsskifte. Det er godt å vite hvor vi har dem, men det understreker også betydningen av å styrke det faglig-politiske samarbeid.

Eli Antal, Hordaland: Vi har ikke maktet å dekke etterspørselen etter boliger, spesielt ikke i byer og tettsteder. I en periode hvor vi så sterkt og ofte har understreket nødvendigheten av politisk styring over samfunnskraftene, er det paradoksalt at vi har prioritert med så magert resultat på boligsektoren. Vår boligpolitiske hovedoppgave er å bygge nok boliger som folk flest har råd å bo i. Det er skremmende at dette har vært en av våre programposter i flere perioder, uten at en har nærmet seg målet. I stedet for lavere inngangsbillett og bokostnader har vi fått det motsatte. Mest urovekkende er den stadig stigende inngangsløst. Den har i løpet av få år steget fra omlag 80% av en gjennomsnittsinntekt til to årsinntekter. Husbankens låneut mål til den enkelte bolig har vist sterk nedgang, og forskjellen må dekkes av den boligsøkende selv, noe som ofte er håpløst. Videre er momskompensasjonen redusert. Jeg skulle tro statens skatteinntekter fra boligsektoren hvert år kommer opp i to-tre milliarder kroner. På lokalt hold er det vanskelig å forsvare partiets boligpolitikk. Mange ble også forskrekket da partiet avviste rentetak. Da Bostøtutvalget ble nedsatt, fikk vi nytt håp, men det vi ikke trodde var mulig, ble avslørt for all verden. Arbeiderpartiets representanter delte seg. Jeg tror fremdeles Regjeringens boligmelding vil bygge på mindretallets konklusjoner om å øke Husbankens låneut mål til 75% for private og 85% for boligkooperasjonen. Det er vel grunn til å akseptere høyere rente etter fem år, men det er beklagelig at hele utvalget vil sløyfe momskompensasjonen. Bostøtteordningen har overlevd seg selv. Den tar bare delvis hensyn til inngangsbilletten og overhodet ikke til fyringsutgifter og strøm. Videre er ordningen komplisert og uoversiktlig. Jeg er ikke sikker på at et nytt utvalg kan løse problemene, men når det foreslås å ta bort momskompensasjonen, er det viktig samtidig å ha klar en ordning som tar bort konsekvensen av dette.

Olav Gjærevoll, Sør-Trøndelag: Det vanskelige paradoks i dag er den private velstand og den offentlige fattigdom. Folk har vanskelig for å forstå hvorfor vi har for lite ressurser på en del viktige menneskelige områder. Jeg vil så sterkt jeg kan, be om at man vier helseinstitusjonene, sykehjem o.l. prioritert oppmerksomhet. Desentraliseringen de siste år er riktig, men det er også klart at fylkene ikke makter oppgavene på det sosiale området. Jeg forstår det logiske i å se sykehus og sykehjem som en enhet, men på den annen side har man - ved å la fylkene ha ansvar for sykehjem mens primærkommunene har ansvar for den øvrige eldreomsorg - skapt en situasjon som har sine åpenbare uheldige sider. Det er umulig å få folk til å forstå hvorfor ikke primærkommunene skal ha ansvar for sine eldre også når de kommer på sykehjem. Jeg ber om at spørsmålet blir gjenstand for ny vurdering med de konsekvenser det må ha for fordeling av rammebevilgninger. Arbeiderpartiet har gått inn for en ny giv i bypolitikken. Utviklingen har gått sin

skjeve gang, gode sosiale miljøer er delvis ødelagt eller står i fare for det av trafikkbelastning, støy og forurensninger. Dette har uheldige sosiale konsekvenser, og alle er enige om at vi ikke kan la de gamle bydeler forfalle og uavlatelig skyve byveksten mot jordbruks- og friområder. Jeg er glad Regjeringen og partiet legger stor vekt på byfornyelsen. Men så har vi fått utflatningen av den økonomiske vekst, noe som har rammet kommunene sterkt. Det er ikke lett å omprioritere, løsningen av oppgavene i perioden med sterk vekst kommer nemlig igjen som økonomisk etterselep også når veksten er flatet ut. Vi greier f. eks. ikke å bygge de barnehager det sentrale opplegg forutsetter. Det kommunale avgiftsgrunnlag er snevert, økning her er inflasjonsdrivende og har konsekvenser for sosialbudsjettet. I valget mellom å øke avgiften og skatten ville det siste vært best, sosialt sett, men dette valg har vi ikke siden det er tak på kommuneskatten. Det er vel formastelig tale å antyde forandring. Da gjenstår bare den mulighet at skattefordelingsnøkkelen tas opp til vurdering. Langtidsprogrammet ønsker en vekst på 1½% i kommunenes økonomi. Men for mange ligger den i virkeligheten under nullstreken. Det er på det kommunale plan vi møter menneskene i deres hverdag, og kommunene har ansvar for en meget betydelig del av det velferdssamfunn som er skapt og som vi skal forsvare og utbygge.

Gunnar Berge, stortingsgruppa: Noen har i debatten hevdet at Arbeiderpartiet ikke fullt ut har levd opp til sine programmer. Dette er et alvorlig spørsmål. Vi er avhengig av folks tillit for å vinne tilslutning. Men i tillegg til at vår politikk skal ta utgangspunkt i programmer, må den også ta utgangspunkt i den virkelighet som omgir oss. Denne har endret seg ganske dramatisk de siste fire år. Hvis politikken ikke var blitt justert, ville vi aldri oppnådd vårt overordnede mål, å holde den fulle sysselsetting. Derfor er det ikke riktig å si at Arbeiderpartiet har brutt sine løfter. Videre representerer de to perioder vi har hatt regjering, den mest aktive reformperiode i nyere tid. I tillegg har det vært betydelig utjevning i inntekt og levestandard. Dessverre tyder lite på at kommende fireårsperiode vil bli enklere. Dette må erkjennes allerede nå, og derfor bør vi tilpasse våre programmer til den virkelighet vi vil møte. Den økende inflasjon er vårt største problem akkurat nå. Jeg tror vi må innrømme at arbeiderbevegelsen til nå ikke har tatt inflasjonsproblemet alvorlig nok. Derfor håper jeg det vil bli nedfelt i vårt program at kampen mot inflasjonen skal stå mer sentralt i vår økonomiske politikk. Jeg tror egentlig ikke det er noen motsetning mellom det å opprettholde sysselsettingen og å redusere inflasjonen. Tvert imot representerer den sterke prisstigning den største fare for arbeidsplassene på lengre sikt. Jeg tror vi gjør klokt i å møte utfordringene med en viss ydmykhet. Vi bør ikke stille oss avvisende til støtte og hjelp fra andre grupper, sjøl om de kan ligge i ytterkanten av vår bevegelse. Vi har gjort det nå også, og det har gjort det mulig å oppfylle våre programmer til tross for mindretall i Stortinget.

Jo Ragnar Sonstlien, Sogn og Fjordane: Det har til nå vore god sosialdemokratisk politikk at flest mogleg av dei godene som i dag rek-nast nærmast som menneskjerettar, skal finansierast av fellesskapet. I den reformprosess partiet har gått i brodden for sidan 1935, har skuleverket vore eit sentralt felt. Som eit av dei fyrste land i verda har vi innført lik rett til utdanning. Men denne uinnskrenka rett har byrja å vakle, og det kom som eit sjokk da vi hørde det var vurdert å gi høve til å føre inn skulepengar for elevar i videregående skule. Det var godt å høyre kyrkje- og undervisningsministeren seie til Stortinget at det ikke vil bli noko av. Og,

partivener, det må heller aldri bli aktuelt for oss å støtte eller vurdere eit slikt framlegg. Men det er diskriminerande at fylkeskommunane kan pålegge elevane å betale eigenandel av skuleskyssen. Nokre fylke, millom anna mitt eige, har innført dette. Det fører til at skulen ikkje lenger har eit likt tilbod til alle, og som ofte elles er det utkantane som må lida. Vi hugsar korleis det gjekk i 60-åra da det enda til fekk vernad for busettinga. Alle forslag som kan rokke ved prinsippet om lik utdanning må avvistas, sjøl om dei er tenkt å rette opp svak fylkeskommunal økonomi på skulesektoren. Eit anna spørsmål som spesielt har gått ut over distrikta er olje- og bensinprisen. Folk blir harme når bensinprisen i Noreg får stige meir enn i noko anna land. Det er sikkert rett når det seiast at nivået er det same som i byrjinga av 60-åra. Men dermed er vi attende til ein situasjon der bilhald er for prioriterte grupper og ikkje eit gode for alle. I store delar av landet kan ein knapt snakke om kollektive trafikktilbod. I dag er olje- og bensinprisane dei viktigaste årsakene til dei problema fiskarar, bønder og småindustri har. Derfor bør prisane frysast fast og verte like same kor ein bur i Noreg.

Dirigenten opplyste at det i alt var tegnet 51 talere, og strek ble satt med fem minutters taletid.

Barbara Gulbrandsen, Akershus: Partiet vårt har vært gjennom en periode med sviktende oppslutning. Når problemene har blitt store nok, har mange lett etter et Columbi egg som kunne klare gordiske knuter. Mange overser at Columbus faktisk ødela egget og at Aleksander den store stod igjen med en håndfull stumper da han hadde hogd over knuten. Det er ingen grunn til å legge om kursen. Hovedoppgaven må være at vi viser hva vi står for og at problemer bare kan løses gjennom uselvisk kamp både mot egen svakhet og for våre programmer. Vi er snart det eneste industriland uten massearbeidsløshet. Oljen alene har ikke vært årsaken til det. Hovedmålet - arbeid for alle - krever styring. Det gjelder den enkelte rett til meningsfull tilværelse. Arbeidsløshet rammer først svake og utsatte grupper, ungdom, kvinner, funksjonshemmede. Det er en viktig målsetting at arbeidsmarkedet tilpasses menneskene og ikke omvendt. Høyres landsmøte slo fast at landets økonomiske problemer er Arbeiderpartiets ansvar. Nå må vi kreve konkrete svar på hvordan og når Høyres overbud skal gjennomføres. De snakker om retten til å velge, men forteller ikke at denne bare kan nyttes av de sterke. Men det er grunn til å se med skepsis og bekymring på omleggingen av boligpolitikken og de sterkt økende boutgiftene. Samtidig synker boligproduksjonen og ventetiden øker. Et viktig ledd i arbeidet for å gjøre inngangsbilletten billigere er at kravene til egenkapital reduseres for familier i etableringsfasen. Den enkelte ønsker må legges til grunn for valg av boligtype. Derfor må det ikke bli vanskeligere enn før å bygge småhus ved hjelp av Husbanken. Kommunene må få bedre muligheter til å tilrettelegge byggeklare tomter og stimuleres økonomisk til å føre en mer aktiv tomtetikk. Betingelsene for lån i Kommunalbanken må bedres. Lån til tomtetekniske arbeider må gis i større omfang og med lengre avdrags- tid. Boligbyggingen må økes til minst 40 000 pr. år.

Dirigenten refererte to forslag som var innlevert før strek ble satt:

Øystein Mæland, Oslo, fremmet følgende forslag:

DNA's landsmøte 1981 uttaler følgende:

1. Vi gir vår fulle tilslutning til den brede opposisjonsfronten som kjemper for demokrati og menneskerettigheter i El Salvador.
2. Norge må støtte frigjøringsbevegelsen i El Salvador politisk og økonomisk.
3. Det unge sandinistregimet i Nicaragua må trygges. Dette kan best gjøres ved å øke den økonomiske støtten til oppbygging av landet.

Turid Birkeland, Oslo, fremmet følgende forslag:

Norge oppretter diplomatiske, handelsmessige og politiske forbindelser med Angola.

VEDTAK: Begge forslag oversendt redaksjonskomiteen for politiske og organisasjonsmessige saker.

Johan Nygaard, Oppland: Steen understreket at vi måtte ha et bredt fundament å stå på i vårt politiske arbeid. Jeg er helt enig i det, og jeg tror vi må stimulere til en arbeidsmåte som trekker alle ledd i partiet aktivt med - også når det gjelder avgjørelser i regjering og storting. Vi må bort fra den følelse vi av og til har i distriktene, at de signaler vi gir får liten gjennomslagskraft. Et eksempel er fylkeskommunenes problemer med å få utført sine oppgaver i helsetjenesten og skoleverket. Det blir en ekstra belastning at sentrale myndigheter sier det er feilaktige prioriteringer i distriktene som skaper problemene. Løsningen, sier de, ligger i omlegging på helsesektoren, men denne oppskriften er noe for enkel. Vi må finne en måte å arbeide på som kan skape sammenheng mellom arbeid ute i distriktene og arbeid med bl.a. statsbudsjettet. Vi har organisasjonsapparatet og må finne arbeidsmåten. Gjør vi det, har vi ikke ett bein å stå på, men tusener over hele landet. Det vil gi en rimelig fordeling av makt og ansvar i partiet og andre deler av arbeiderbevegelsen. Jeg tror landsmøtet bør drøfte arbeidsmåtene både i kommunepartiet, fylkespartiet, sentralstyret og landsstyret.

Arnulf Olsen, Finnmark: Ny giv i distriktspolitikk har alltid hatt utspring i Arbeiderpartiet. Vi har søkt å flytte skansene, tatt utfordringene når de har meldt seg, og søkt å fornye innsatsen. Det var de nordnorske arbeiderpartier som for 30 år siden tok initiativet til det som ble Landsdelsplan for Nord-Norge. Arbeiderpartiets regjering tok til å fylle planen med innhold og skapte Distriktenes Utbyggingsfond til det fantastiske redskap det er blitt for utkant-Norge. Siden har den stadig søkt å følge opp, helt til den siste Aksjonsplan for Nord-Norge som i sin konkretiserende form er noe av det beste som er presentert. Statsministerens utsagn i dag tar jeg som bekreftelse på at planene vil bli fulgt opp. Jeg oppfatter det slik at målet er å beholde befolkningsandelen og at landsdelen skal søkes stilt på linje med det øvrige land innenfor alle samfunnssektorer. I tillegg til små økonomiske ressurser har vi formitable problemer i Barentshavet og i bergverksnæringen. Solidaritetstanken vil bli satt på store prøver. I regionalpolitisk sammenheng har vi erfaring for hvordan problematiske forhold ikke ble løst da Nord-Norge i slutten av 60-åra gjennomgikk en krise i bl.a. fiskeriene. Regjeringen Borten maktet ikke å møte den, og vi fikk bl.a. stor folkeflytting og smittsom depresjon i landsdelen.

Grethe Aarnes, Sogn og Fjordane: Arbeiderparties Kvinneforbund ble stifta i 1901, nå 80 år etter har vi fått ei kvinne som statsminister. For oss markerer dette ein milepel, og dersom vi vinn valget, er det grunn til å tru at vi kan få ei regjering med tilnærma likt antall kvinner og menn. Vi har fått Lov om likestilling, dei siste tre åra har talet på kvinner i løna arbeid auka med 60 000. Barnehageplassane er dobla i 70-åra, fedre har fått omsorgspermisjon, mødre og fedre har rett til fri når barna er sjuke. Lov om sjølbestemt abort er gjennomført, og den er det fare for at vi mister dersom dei borgarlege kjem til makta. Flere kvinner er med i offentlege styrer og råd, vi får barneombud. Stortingsvalet vil vera eit spørsmål om å sikre dei måla som er nådd, og framhaldet i politikken for likestilling. Millom anna er det pr. i dag 130 000 kvinner som arbeider heil dag i heimen som ønskjer løna arbeid. Kvoteringsreglar må innførast der kvinner og menn er underrepresentert. Vidare må dagleg nedkorta arbeidstid for alle med rom for fleksible ordningar og fløksibel overgang til pensjonsalder vere eit mål. Vi treng fleire barnehageplassar, vi må få pensjonspoeng for omsorgsarbeid, styrke økonomien for familiar med barn. Vi ser at krisesentra trengst, og her må stat og kommune kjenne sitt ansvar.

Kjell Bohlin, Telemark: Vi opplever i dag at Milton Friedmans disipler bevisst bruker arbeidsledighet som økonomisk regulerende faktor. Et av hovedelementene i filosofien om kreftenes frie spill er at noen kan tillate seg å stå på skuldrene til andre uten å spørre om lov. Også i vårt eget land har de frie markedskreftene sine tilhengere. Med åpne øyne vil de gjerne uthule det velferds-samfunnet vi har maktet å bygge opp. De snakker om retten til å velge, men underslår at denne retten er forbeholdt de sterke. Et slikt samfunn ønsker ikke Arbeiderpartiet. De økonomiske tilstramninger vi har opplevd, har skapt problemer i kommuner og fylker. I helsesektoren blir problemene direkte knyttet til innføring av rammebevilgningssystemet fra 1980. Systemet har gode sider, men kostnadsutviklingen har sprenget rammene. Dagens økonomi kan knapt sikre det nåværende serviceapparat og umuliggjør et forsvarlig tempo i omstrukturering og videreutvikling. Det kreves en nøye analyse både i kommunene og fylkene. Det må være en viss balanse mellom den offentlige økonomi og den private. Det må også være balanse i den offentlige økonomi. Akseptert blir en problematisk økonomi først når den blir forstått. Kommuner og fylker er nå på minussiden. Det må være en klar politisk oppgave både å forklare, gi ansvisning og løse den ubalanserte situasjon, en oppgave for Arbeiderpartiet.

Oddmund Soleng, Troms: Skal vi få tilbake alle som sitter på gjerdet, er det ikke nok med nye fjes i ledelsen. Det må også føres en politikk i pakt med våre prinsipper og programmer. I distriktene er man mest opptatt av arbeidsplasser, bensinpriser og oljepolitikk. Det er ikke rett å si vi har full sysselsetting i landet når det f.eks. i mitt fylke er 7% uten arbeid. Dette må partiet gjøre noe med. Videre har bensinprisene betydd en urimelig ekstrabelastning for folk i grissgrendte strøk med dårlig utbygde kommunikasjoner. Her er bilen en nødvendig del av transportsystemet. Bensinprisene har gjort at mange som har lang vei til arbeidet, har måttet bli ukependlere, et stort sosialt tilbakeskritt. I Troms er vi også opptatt av styringen med oljepolitikken. Negative virkninger for bosettinga må unngås - virksomheten må spres så vi ikke får konsentrasjon etter Stavanger-modellen. Når utvinningsperioden er over,

må den etterlate seg et funksjonsdyktig nord-norsk samfunn. Derfor har vi vært inne på at konsesjonsbestemmelsene bør inneholde noe om et nord-norsk næringsfond som skal bidra til å få i gang utvikling der det trengs.

Ståle Dokken, Buskerud: Aldri har Odvar Nordli talt varmere enn når han forsvarte sysselsettingspolitikken. Den skal vi heller ikke skamme oss over, og målet skal vi holde fast på. Men også vi har problemer, særlig for ungdom. 3 000 under 20 år er ledige. I 1953 ble det ikke stilt krav til utdanning ved 70% av de utlyste jobbene. I 1978 var det sunket til halvparten. Bedrifter som før regelmessig tok inn ungdom, har nå enten sluttet med det eller redusert inntaket. I 1977 vedtok partiet ungdomsgarantien. Den er ennå ikke oppfylt. Hvis vi lykkes med ungdomsgarantien, vil det være et historisk løft. Men forutsetningen er at det settes inn konkrete tiltak straks - i april og mai i år. Av tiltak kan nevnes ekstraordinære bevilgninger til skoleplasser. Vi bør ta opp igjen tanken om å slippe all ungdom til på arbeidsmarkedskurs, det dreier seg bare om å fjerne aldersgrensen. Vi må gi yrkesopplæringsnemndene i fylkene ressurser til å opprette lærlingkontrakter. I tillegg bør det settes inn ekstraordinære sysselsettingstiltak i fylkene og gjerne statstilskudd til kommunale og fylkeskommunale beredkapsplaner for å løse ungdomsproblemene. For øvrig står det 100 millioner igjen til arbeidsmarkedskurs i 1981 - det vil ikke bli forstått om vi lar være å bruke dem samtidig som arbeidsløsheten ikke blir mindre.

Eirin Fallet, Hedmark: Transport og samfunnsliv er uløselig knyttet sammen. Vekst og forandring i næringsliv, bosetting, befolkning og levesett får direkte følger for transportmønsteret. Kjennskap til denne sammenheng er viktig for en hensiktsmessig kapasitetstilpassning av transportsystemet. På den annen side er kjennskap til transportsystemets innflytelse på bosetting og næringsliv viktig når transportinvesteringer skal nyttes som virkemiddel i samfunnsplanleggingen. I 1946 var det vel 63 personer pr. bil, mens det i 1976 var under 4 pr. personbil. For mange er bilen en nødvendighet i dagliglivets gjøremål. Den enorme økning i personbilparken har ført med seg ulemper, men for store deler av distrikts-Norge er bilen en livsnødvendighet, den eneste mulighet til å nå bosted, arbeid og sosialt samarbeid, ting som gjør livet rikt og meningsfylt. I dag er kostnadene til bil blitt så høye at vi må si taket er nådd. Vi må erkjenne at bilen ikke lenger er en luksusgjenstand. Derfor er det kommet krav om fastfrysing av bensinprisene. Men vi må også se på andre forhold ved bilholdet - årsavgiften for bil, importavgiftene og særlig avgiftene som går på bilens sikkerhet og ressursforbruk.

Egil Knudsen, AUF's formann: Boligpolitikken har stått sentralt i debatten og mange har etterlyst en ny giv. Forslagene i forbindelse med arbeidsprogrammet er et brukbart utgangspunkt for tiltak: Bokostnadene skal stå i et rimelig forhold til inntekten. Inngangsbilletten skal reduseres. Den sosiale boligbygging skal fortsatt være en hovedsak for Arbeiderpartiet, noe jeg er sikker på Høyre fortsatt vil være hovedmotstander av. Men det boligpolitiske opplegget Regjeringen har, følger jo ikke opp dette grunnlaget. Det kommer ingen ny giv. I stedet står vi i fare for å komme ut sammen med Høyre i viktige deler av denne politikken. AUF's landsmøte sluttet seg enstemmig til mindretallets innstilling i Boutgiftsutvalget. Motargumentet er at

tiltakene blir for dyre. Men det er spørsmål om hvor store ressurser vi er villige til å satse på boligsektoren. Dette landsmøtets svar må være at vi er villige til å satse større ressurser. For å senke inngangsbilletten legges det opp til et lavere rentenivå de første fem åra. Men så kommer en sterk rentepøkning som også vil bli retningsgivende for rentenivået ellers i samfunnet. Det en tjener på kort sikt, vil gå tapt igjen. Også spørsmålet om rentetak må trekkes inn. Våre velgere vil ikke forstå det om deres boutgifter økes, mens vi ikke gjør noe med en gjeldsrenteordning som er en gedigen pengeoverføring til de høyest lønte. Rentetak kan også gi oss ressurser vi kan overføre til boligsektoren.

Thorbjørn Berntsen, Oslo: De økonomisk magrere tider har skapt en ugunstig utvikling på mange områder. Men dersom Høyre hadde fått vedtatt sine skatteforslag i Stortinget, hadde det vært mye, mye verre. Da ville bl.a. Oslo i løpet av siste fireårsperiode hatt 400 millioner kroner mindre til disposisjon. Det er en trøst, selv omden er fattig. Noen saker bør kjøres i forgrunnen i valgkampen, og boligspørsmål er folk svært opptatt av. Det er et svært tema, men av ting som må til er flere midler til Husbanken så den kan finansiere flere boliger og mer av hver enkelt. Til en viss grad er vi nødt til å trekke inn de gamle lånene, Husbanken har utestående om lag 50 milliarder kroner, og disse pengene må komme i hurtigere sirkulasjon. Men det er ikke lett, det heller. Når folk i Oslo i tre roms blokkleilighet fra midten av 50-åra i dag betaler 1300 kroner pr. måned i husleie, er det ikke lett å komme med husleiepålegg for raskere innbetaling av lånene. Da kan vi måtte gi det vi tar inn, tilbake i form av bostøtte, hva som i praksis også skjer. Gjeldsfrie eneboliger finnes omtrent ikke, det sørger rentefradraget for. Dette må vi se nøye på, så vi ikke bare flytter penger rundt i systemet uten at bokostnadene blir rimeligere. I Oslo må man nå betale 250 000 i innskudd for en leilighet av husbankstandard og 2000 kroner i husleie pr. måned - det går bare ikke. Det er ingen vits i å bygge hus folk ikke har råd til å flytte inn i. Boligpolitikken er etter min mening så sentral for folk flest at den må vi få sving på i valgkampen så ikke det som før har vært vårt beste kort, blir en tung bær.

Bjarne Mørk Eidem, stortingsgruppa: Mens 7 fylker pr. 31/1 i år i alt hadde under 1500 ledige hver seg, hadde Nordland 1550 ungdommer under 24 år uten arbeid. I en slik situasjon møter vi kravet fra borgerlig hold om redusert innsats, fra Bankforening og Industriforbund om en strammere finanspolitikk, noe som i vanlig språk betyr redusert fellesforbruk. Kravet kommer fra dem som alltid har beklaget utjammingspolitikken, alltid har vært bremsekloss når arbeiderbevegelsen har flyttet steinene framover. Reduksjon av fellesforbruket vil gå ut over dem som har størst bruk for det, de svake i samfunnet, de svake distriktene. Vi kan ikke gi løfter om økt privat forbruk, men vårt løfte skal være sikring av de fellesgoder som er kjempet fram og fortsatt satsing for å bevare arbeidsplasser, f.eks. i Kjøpsvik i Nordland, og å reise nye for de mange ledige hender. Dette forutsetter at deler av landet som har press på arbeidsmarkedet, viser moderasjon i sine utbyggingsplaner.

Oddvar Olsen, Østfold: Mulighetene for valgseier er til stede, men jeg tror ikke det holder med bare gode programmer. Forholdene må også legges til rette for dem som skal drive valgkampen ute i distriktene. Vi står foran drastisk nedskjæring på helse- og skolesektoren.

Vedtaket i Østfold om innføring av skolepenger fikk gjenklang over hele landet. Dette var et nøddrop. Det kan komme flere. Vi ber ikke om vekst, men om å få beholde det vi har bygd opp. Forslaget om en bevilgning på 100 millioner kroner er ikke nok på noen måte. Jeg er enkelte ganger i tvil om man på sentralt hold virkelig er klar over den håpløse situasjon enkelte fylkeskommuner er i. Jeg hensiller til partiet og Regjeringen å se alvorlig på disse forholdene. Østfold Arbeiderparti har fremmet et forslag i forbindelse med dette.

Arne Bottolfsen, Rogaland: Det er snakket mye om inngangsbilletten til bolig. Her går det an å lage en vri, idet det stort sett er spørsmål om å ha en del av inngangspengene når man får tomt eller leilighet. Jeg har lyst til å lansere tanken om at vi via Husbanken får et etableringssparelån for ungdom når de skal ha bolig første gang. Ordningen må gjøre ungdommen interessert i å spare, gi skikkelig rente og sørge for at pengene går direkte til Husbanken for så å brukes igjen til utlån. Sparebeløpet kan fastsettes som en prosent av fortjenesten eller en fast sum, men skal bare gå til anskaffelse av bolig første gang. I systemet må det være innebygd mulighet til lån i Husbanken når den tid kommer. Ungdom bruker mye penger, men hvis de får et fristende tilbud om å spare fornuftig, gir vi dem en håndsrækning.

Mona Holst, Hordaland: Midt-Østen er et område som i mange år har vært preget av opprivende og harde konflikter. Palestinerne er et folk som har lidd mye, mange har tilbrakt mesteparten av sitt liv i flyktningleire. Det er nå på tide at også PLO får møte til forhandlingsbordet. Palestinerne er et eget folk, og PLO må anerkjennes som deres organisasjon. Innser vi ikke dette, blir det umulig å finne en løsning som kan aksepteres av alle. Derfor må Norge nå anerkjenne PLO som eneste representant for det palestinske folk. Det er en forutsetning for fred i Midt-Østen.

Knut Ghini, Akershus: Nye elementer har vokst fram i politikken de siste åra, nemlig pressgruppene. Når den økonomiske vekstkurve ble utflatet, fikk pressgruppene sin blomstringstid. Disse gruppene må vil lytte til, men vi må ikke la oss presse. Politikerne må være sterke, ellers vil grupper som har de flinkeste talsmenn få sine ting igjennom og de svake falle ut. Det blir å gjennomføre Høyres politikk - den sterkeste vinner. Vi har gode programmer, men iblant får vi ikke gjennomført sakene slik vi vil. Det kan være hele sektorer, som helse- og boligsektoren. Vi vil styrke primærhelsetjenesten, men nesten hele budsjettet går til sykehusene. Når Husbanken får innstramminger, følger vi kun de stive regler vi har fulgt. Hvis vi bare ser på tomtkostnader og areal kan den som vil kjøpe tomt for 60 000 kroner, bli henvist til PSV-lån, mens en gårdbrukersønn som får litt av sin fars eiendom, får lån fra Husbanken. Men ikke bare tomtkostnader og areal skal telle. Det skal også bygges småhus her i landet.

Alfon Jerijervi, Finnmark: Målsettingen om arbeid for alle vil kreve distighet og besluttsomhet. Arbeid for alle er ingen selvfølge, og i Finnmark er arbeidsplassene i fare når vi nå opplever at ressursene i havet begrenses. Nå kreves det kraft til å utnytte og videreutvikle de ressurser som finnes i den nordlige landsdel. Kraften ligger i Alta, og den regner vi med vil komme. Utflyttingen fra Finnmark stoppes ikke ved individrettede tiltak, men ved fellesgoder.

Op da er vi inne på kommunenes økonomi. Vi trenger barnehager og innendørsanlegg for idretten. Vi trenger også rimelige boliger, og her tror jeg 25%-regelen må vurderes, man må ha noe å måle bokostnadene mot. Vi må f.eks. fyre hele året, utgiftene kan bli 10 000 kroner i året. Bensinkostnadene slår også ekstra hardt ut der avstandene er store. På kommunikasjonssektoren er det planlagt mange tiltak som vil kreve store ressurser. Derfor bør vi være varsomme med å planlegge andre prosjekter som vil kreve store uttellinger. For oss betyr også samarbeidet på Nordkalotten mye, og vi håper det utvikler seg videre så vi tvers over landegrensene kan skape arbeid og trygghet for den nordlige landsdel.

Turid Birkeland, Oslo: Jeg viser til innlevert forslag og vil gjøre rette oppmerksomheten på Angola og situasjonen i hele det sørlige Afrika. Utenriksministeren har i Stortinget understreket behovet for norsk politisk og økonomisk støtte til Sør-Afrikas naboland. Angola er særlig sterkt berørt av sør-afrikansk politikk i området. Støtten fra Sør-Afrika til den reaksjonære organisasjonen Unita virker også destabiliserende for regjeringen i Angola. Når nå amerikanerne revurderer sin holdning til land og bevegelser i området, blir situasjonen ikke bedre. Hvis antydningene om amerikansk våpenstøtte til Unita blir realisert, vil det ikke bare skape en ny politisk situasjon i verdensdelen, men også sementere kubanernes nærvær og russernes innflytelse i Angola. Angola ble selvstendig i 1975, men Norge har ennå ikke opprettet diplomatiske forbindelser med landet. Vi må få orden på våre diplomatiske, handelspolitiske og politiske forbindelser med Luanda. Det vil samtidig være en advarsel mot den såkalte nytenkingen i amerikansk politikk.

Solveig Haugland, Vestfold: Det synes meningsløst og egnet til å oppløse sammenhengen i den fylkeskommunale forvaltning dersom særskilte analyser bare for en av fylkeskommunenes sektorer skal legges til grunn ved ekstra tildeling av skatteutjevningssmidler. Det blir vanskelig å opprettholde en forsiktig budsjettering hvis stengning eller ikke-åpning av nye avdelinger innen sykehussektoren skal være retningsgivende for tilskott når alle sektorer er skåret inn til beinet. Før man fastlegger et nytt inntektssystem for fylkeskommunene, må man formulere målene for inntektsfordelingen. Nåværende system bærer preg av tilfældigheter og må analyseres med kritiske øyne. Tilskottsordningen er utformet ut fra isolerte sektorbetragtninger, og de samlede virkninger av ordninger har derfor ikke blitt tilstrekkelig vurdert. Innbyrdes forhold mellom inntekter og utgifter er hovedpoenget. For utgiftsbehovet viser tallmaterialet store geografiske variasjoner, men hvor store variasjoner må aksepteres og hva er bakgrunnen for dem? Svarene er avgjørende for å legge opp et riktig inntektssystem. Fordeling kan bare klargjøres gjennom analyser og forskning av fylkeskommunenes inntekts- og utgiftsbehov. Man må ta seg tid til å utrede dette før man går til nye reformer.

Terje Norvik, Sogn og Fjordane: Eg er samd med dei som seier at arbeidarrørsla skal vere positiv til innføring av ny teknologi. Det betyr ikkje at vi ukritisk skal godta han. Sysselsetting og rasjonalisering er viktige spørsmål, men ny teknologi reiser og andre, serleg innfor arbeidsmiljøsektoren. Spørsmål om organisasjons- og arbeidsforhold er like viktige. Blir det mindre folk på golvet t.d.? Kva med jobb utvikling? Blir erfaringskapitalen oppretthaldt? Kva med kontakten millom arbeidsfolka, over- og underordnede osv. Eg er samd

med Brundtland i at fagrørsla må taka på seg et ansvar for å styre den nye teknologien, eit ansvar som må støttast av ein bevisst politikk frå statens side. Men det er og alt. For det står enda att eit spørsmål som ikkje er besvart: korleis vi skal kunne styre innføring og bruk av denne teknologien. Arbeidsprogrammet vi skal behandle seinare gjev heller ikkje noko svar. Partiet må nå gi eit svar på korleis vi vil styre dette. Det bør vere at dei ansatte får reell innflytelse på spørsmålet om den nye teknologien i det heile tatt skal takast i bruk.

Tom Veierød, Troms: Når økonomien blir vanskelig, får vi kanskje større problemer med å realisere internasjonal solidaritet, som er vårt viktigste bidrag til fredsarbeidet i verden. Jeg håper Arbeiderpartiet har styrke til å øke utviklingshjelpen selv om vi må holde tilbake på egne sosiale reformer. Arbeid for alle er ikke en selvfølge i alle regioner og heller ikke for alle grupper. La oss ikke følge eksemplet fra 30-åra, da spesielle grupper ble kastet inn i arbeidsledighet som gjorde dem enkle å spille på, skapte negativitet og virkelighetsflukt, som bl.a. i vår tid gir seg utslag i større bruk av rusmidler. Derfor må ungdomsgarantien stå som en viktig politisk målsetting. Vi må også ville midlene i distriktspolitikken: Bruke etableringsloven aktivt, ta i bruk styringsmidler for å spre kapital, spre offentlige arbeidsplasser, kompensere avstandsutgifter og la være å drepe politisk interesse ved å legge kommuner og fylkeskommuner åpne for administrasjon. Vårt samfunn er gjennomorganisert og preget av organisasjonenes sektorinteresser, som er så sterke at vi har fått perfeksjonisme. Dette stiller enorme krav til vår helhetsvurdering. Vi må dempe forventningene og klargjøre. Det er politiske partier, ikke organisasjoner, som skal lede utviklingen. Men da må vi se på alle sektorer, også forsvaret.

Jan Haldorsen, Oslo: I programutkastets boligkapittel er det et punkt som sier: Større vekt på forbedring i den gamle boligmassen. I Oslo har vi 18 prioriterte byfornyelsesområder. De utgjør 36 000 boenheter. Det er små leiligheter i gamle bygårder, de fleste bygd før 1930, mange før århundreskiftet. De er kalde og trekkfulle, med utedoer og dårlig miljø, mye trafikk. Alle vil rette opp dette. I Oslos kommuneplan går vi inn for å fornye 2000 boliger pr. år. Hver kvadratmeter som fornyes, koster 2300 kroner. En fornyet leilighet må være 70 m². Trekker vi fra de gårder som må rives, vil vi trenge 3½ milliarder kroner til boligfornyning i Oslo. Dessuten må vi få en annen eierstruktur, dvs. at gårdene må kjøpes av de private eierne. Konklusjon: Kostnadene kan ikke bæres av beboerne og ikke av Oslo kommune alene. Partiet må bære denne saken fram til en løsning i fellesskap.

Nils Bjørnflaten, Telemark: Kommunenes økonomi er gjenstand for debatt og bekymring. For oss grasrotpolitikerne er situasjonen at folk mener kommunen gjør for lite. Kommunene mener at staten gir for mange pålegg, den kommunale gjeld øker slik at renter og avdrag nærmer seg 30-40% av skatteinntektene. Jeg har liten tro på høyere skattebelastning og overføringer. Alle er enige om at den kommunale økonomi skal styrkes. Ekspertgrupper er nedsatt, men er det ikke mulig gjennom partiets organer å få nedsatt en mer folkelig gruppe som bl.a. bør se på stopp i de årlige bedringer i klassefradrag m.v. mot rullerende revisjon av vann- og kloakkavgifter og andre avgifter. Videre opphevelse av tak på skatteøret, slik at kommunene i gitte situasjoner kunne ha et verktøy til regulering om nød-

vendig, og revisjon av de kommunale rente- og avdragsvilkår. Det må også tas hensyn til skattetape for kommunene p.g.a. renteforhøyelser i næringslivet. Det er jo også slik at næringslivet investerer for å tjene penger, mens kommunale investeringer skaper driftsutgifter. Kommunaldepartementet må få myndighet til å samordne alle departementale sektorpålegg til kommunene. Videre må informasjon om de positive ting som skjer, fokuseres mer. Når det gjelder kraftavtalen med Sverige, vil jeg spørre om vi importerer dyr kraft for bl.a. å sikre arbeidsplasser i kraftkrevende industri. Vi bør så fort som mulig bygge ut den vannkraft vi har.

Sigbjørn Eriksen, Nordland: Det advares mot økning av det offentlige forbruk, men jeg tror vi i for stor grad har latt oss innfanget av økonomens vurderinger av resultatene av vekst på dette området. De vil ikke ha prisdrivende effekt uansett sektor. Et styrt offentlig forbruk bør ha vekst i seg, slik at en kan løse samfunnsoppgavene, men vi må prioritere på en annen måte. Det som skjedde med fylkeskommunene ved de to siste budsjetter, har gitt uheldige resultater. Vi må få løsninger så ikke pressgruppene blir de som styrer politikken. Parolen om arbeid for alle er en ekstra utfordring til oss fra Nordland. En delegasjon fra Tysfjord er kommet til landsmøtet for å prøve å berge den eneste industriarbeidsplassen de har. De føler at Norcem ikke er å stole på lenger, og partiet bør vise vilje og evne til å finne løsninger for Kjøpsvik som ellers går sin undergang i møte.

Det ble nå tatt en times pause. Klokka var 20.00.

KVELDSMØTET TORSDAG 2. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 21.00 og under ledelse av Tryggve Aakervik sang landsmøtet "De unge slekter". Den politiske debatten fortsatte med 5 minutters taletid.

John Skjemstad, Hedmark: Det har kostet mye å opprettholde sysselsettingen i 70-åra, og partiet har blitt kritisert for det. Men det var riktig, og målsettingen har lyktes. Oppgaven blir vanskeligere i 80-åra. Det må arbeides for å endre prioriteringene i det internasjonale samfunn med sikte på å drive mer ekspansiv økonomisk politikk. Ette kan gi den etterspørsel vårt eget og andre lands næringsliv trenger. Grupper og partier går stadig til angrep på politikken for full sysselsetting, og det ville være en katastrofe for vår målsetting om vi skulle få en borgerlig regjering i september. Betydelige omlegginger av den økonomiske politikk kan bli en fare for sysselsettingen. Arbeiderbevegelsen må sørge for at endringer i sysselsettingsstrukturen skjer i et omfang og et tempo som ikke truer vår målsetting. I Hedmark har vi nok ikke den samme situasjon når det gjelder sysselsetting som i Oslo-området. Vi har høyere ledighet enn landsgjennomsnittet, ca. 2000 registrerte, 2,8%. Fagbevegelsen og partiet i fylket har begynt å kartlegge de problemer industrien har i forhold til andre distrikter med sikte på sikring av industriarbeidsplassene i fylket.

Olav T. Laake, Rogaland: Vi er altfor flinke til å kritisere og for lite flinke til å rose. Regjeringen fortjener uforbeholden ros for

at vårt land er ei øy av full sysselsetting i et hav av arbeidsledighet (applaus). Det er så greit å gi oljeinntektene æren for det. De borgerlige har også brukt oljeinntektene i sine budsjettforslag, men på en slik måte at de ikke ville sikret den fulle sysselsetting. Når det gjelder fylkeskommunenes økonomi og boligpolitikk, vil jeg imidlertid vise til det som er sagt av bl.a. Olav Gjærevoll og fylkesordføreren i Hedmark. Lokalpolitikerne må be om samsvar mellom det kommuner og fylker blir pålagt ved lov og forskrifter, og de økonomiske midler som blir stilt til rådighet. Når jordvernomsyn tvinger boligbyggingen over på kostbare felt, må det flere midler til. Tomtene må ikke bli så dyre at det ikke blir husbanklån. Slike felt kan også ligge så langt unna at veiframføringen blir for dyr for kommunen. Dermed kan boligbygging være hindret også på uproduktiv mark. I Boutgiftsutvalgets innstilling støtter jeg selvsagt mindretallet. Den økonomiske ramme setter grenser, selv om dette bør være den høyeste prioriterte del av vår politikk. Det jeg vil be om, er at departementet i det fortsatte arbeid med innstillingen forsøker å legge opp en opptrappingsplan så en kan få tid- og tallfestet de mål mindretallet har stilt opp. Tilsvarende plan bør en også få innen eldresektoren. Regjeringen har med urette fått skyld for at det ikke er kommet fart nok i hyttebyggingen. Men det vesentligste hinder ligger i det kommunale byråkrati og hos grunneierne.

Liv Aasen, sentralstyret: Jeg var glad for at statsministeren understreket solidariteten med utviklingslandene, arbeidet for fred og nedrustning og solidaritet med frigjøringsbevegelsene. Når vi nå ser nye signaler fra USA, må vi klart stå fram med vår linje, samtidig som vi holder fast på vår alliansetilknypning. Fremdeles er det rester av kolonivelde i det sørlige Afrika, Namibia ser ikke ut til å få frie valg, og den svarte befolkning lever under uverdige forhold i apartheidsystemet i Sør-Afrika. På en konferanse i Brussel i januar med parlamentarikere fra 11 vesteuropeiske land og representanter fra afrikanske frigjøringsbevegelser ble det vedtatt en erklæring med oppfordring om oljeboikott av Sør-Afrika. Selv om OPEC-landene og Norge har vedtatt ikke å selge olje dit, vet vi at landet får det, også fraktet på norske skip. Denne oljen gjør det bl.a. mulig for landet å drive sine dødbringende tokter inn i Angola og Mosambik. Sammen med de nordiske land og Nederland må vi prøve å utarbeide et handlingsprogram for oljeboikott av Sør-Afrika. Hvis de vestlige demokratier ikke distanserer seg fra apartheid-staten, vil det bringe dem i et stadig dårligere forhold til de afrikanske land. Dersom det går mot full krig, blir det en langt mer dramatisk slutt på handelssamkvemet enn om det blir en selvpålagt avvikling.

Tor Skjånes, Oslo: Boutgiftene er i dag uakseptable og rammer særlig unge boligsøkere som vi ønsker skulle se sin tilhørighet i Arbeiderpartiet. Vi ønsker å opprettholde den boligstandard vi har kjempet for i mange år. Vi må også finne fram til rettferdige ordninger som utjevner den store forskjellen mellom nye og eldre boliger. Det foreligger et forslag her på landsmøtet, og redaksjonskomiteens arbeid vil forhåpentligvis fjerne enhver tvil om at vårt parti går inn for Boutgiftsutvalgets mindretallsinnstilling. Olav Gjærevoll var inne på byfornyelsen som er et viktig boligpolitisk spørsmål i byer og tettsteder. Det har gått svært tregt å komme i gang. Nå er det viktig at vi trekker opp boligpolitiske retningslinjer som utløser den nødvendige aktivitet. Slik det i dag arbeides med disse spørsmål i kommunale og sentrale organer, blir det beste det godes fiende. Vi ønsker ikke kompliserte og tungroddede

planer eller finansieringsordninger som begunstiger gårdeierne. Borettslovgivningen må inn i bildet, og utbedringsplaner og gjenomføring må skje i kontakt og forståelse med beboerne. De dårligste boligene må det utarbeides et handlingsprogram for. Mange må rives og erstattes med nye, de som ennå kan brukes, må gis høyeste prioritet.

Jarl Richard Somy, Finnmark: I Finnmark har flere folkeslag med ulik kulturell bakgrunn levd sammen i generasjoner. Et sosialistisk mål er at flest mulig er med på de beslutninger som angår dem. Dette gjelder i like stor grad saker som angår minoritetsgrupper. Demokratiet er ikke tjent med de aksjoner som har vært gjennomført i det siste. Jeg vil takke Regjeringen for den holdning som er vist overfor disse aksjonsgrupper. Massemedias behandling av saken kan det også sies mye om. I Finnmark sitter vi igjen med en underlig følelse når vi leser aviser og ser på fjernsyn. Samenes rett til land og vann skal vi la Samerettsutvalget utrede, men Arbeiderpartiet må presisere at det ikke må etableres eierrettsforhold til ressursene i samiske områder som kan splitte befolkningen. Bosettingen i mange samiske samfunn er bygd på kombinasjon av forskjellige næringer, landbruk, fiske, utmarksnæringer, husflid. Disse faller ofte utenfor de ordinære støtte- og låneordninger man har i dag. Vi må finne ordninger som kan støtte også slike kombinasjoner. Utviklingsfondet for de sentrale samiske bosettingsområder bør gjøres permanent.

Knut Melangen, Troms: Selv om jeg er lærer, tar jeg sjansen på å snakke litt om skolepolitikk, en liten, men viktig sektor av den. Nemlig de funksjonshemmede elever. I De funksjonshemmedes år ventes det ekstra satsing for denne gruppa. Vi som arbeider i skolen, opplever nå at det faktisk legges opp til et dårligere tilbud for den. For en tid siden ble Spesialscoleloven innarbeidet i Grunnskoleloven. Funksjonshemmede skulle mest mulig integreres i den vanlige skolen. Fylkene og kommunene har formelt ansvar for dette, men forutsetningen har vært at staten skulle gi tilskudd. Men dette er ikke fulgt opp i tilstrekkelig grad, og dermed får ikke funksjonshemmede den hjelp de har behov for. I Troms opplever vi at en skole som Trastad vurderer rettssak mot staten fordi skolen ikke kan gi nok hjelp. På min egen skole har vi de samme problemer. Når skolen ikke har ressurser å sette inn, blir elevene bare gående der. Dette er en urett både mot de unge og foreldrene som er forespeilet skikkelige vilkår. Partiet kan ikke være bekjent av denne svikten i De funksjonshemmedes år.

Frank Borgen, Hedmark: Utenrikspolitikken er preget av to saker som krever oppmerksomhet fra oss som demokratiske sosialister, situasjonen i Polen og El Salvador. Hver på sin måte kjemper disse land for å fri seg fra udemokratiske krefter. I tillegg ligger begge innenfor hver sin supermakts interessesfære. Begge supermakter kan med nær sagt alle midler gripe inn for å opprettholde status quo. Regjeringen må si klart fra at stormaktsinnblanding ikke godtas av oss. Så langt kan paralleller trekkes, men ikke lenger. Når Kåre Willoch sier at informasjonene fra El Salvador er fortegnet, oppfatter jeg det som en grov mistillitserklæring til norsk og utenlandsk presse. El Salvador er et lite land, preget av terror, grov utbytting og daglig brudd på menneskerettene. Vi må gi økonomisk og moralsk støtte til frigjøringskampen og avvise Reagan-administrasjonens bløff. Situasjonen i Polen er på en måte den samme, selv om

kampen gjelder noe annet enn rimelige sosiale kår. Vi i arbeiderbevegelsen har alltid kjempet for en fri fagbevegelse med sterk støtte i befolkningen. Det er et hykleri av dimensjoner når den borgerlige fløy i Norge trykker Solidaritet til sitt bryst. Det ser ut som Menstad-slaget, Julussa-konflikten og andre forsøk på å stoppe fagbevegelsens frammarsj er glemt. Det er vår oppgave å minne dem om deres svarte historie på dette området.

Irene Jansen, Akershus: Begrepet arbeid er mer enn økonomi. Det har andre sider som ikke kan måles i penger. Vi kjenner uttrykket arbeidets velsignelse og ørkesløshetens forbannelse. Den personlige vekst og utvikling og gleden ved å bruke seg selv er også viktige faktorer. I vårt samfunn er store grupper av mennesker avskåret fra å ta del i arbeidets velsignelse. Jeg tenker på de fysisk og psykisk utviklingshemmede. Vi byr dem noenlunde økonomisk trygghet, men det er ikke nok for et menneske som kunne yte noe, kunne utvikle seg og få mer ut av livet hvis det fantes muligheter for utfoldelse. Noe er gjort, men det er for lite. Mange riktige tanker er satt ned på papir, bl.a. NOU 27 og i våre programforslag. Men vi trenger f.eks. mange flere vernede arbeidsplasser. Ca. 160 000 mennesker mottar trygd fordi de er erklært arbeidsuføre, og tallet øker med 2-3% i året, enda folketallet er konstant. Begrepet arbeidsmessig ufør blir vurdert i forhold til tilbud av arbeid på stedet. Om det er vanskelig å skaffe arbeidsplasser gjennom distriktspolitiske tiltak, bør en utvide det tradisjonelle sysselsetningsbegrepet til å omfatte samfunnsfunksjoner som i dag utføres som ulønnede funksjoner.

John T. Bråten, Oppland: Et enstemmig vedtak i Oppland Arbeiderparti er oversendt partiet. Det heter der at når det gjelder jordbruksavtalen, må de samlede ressurser vedrørende jordbrukseiendommer inn under avtalen. Vi sikter her til skogarealene. Slik det fungerer i dag, bruker jord- og skogeierne skogen som salderingspost. Det er tvingende nødvendig at det legges en samlet vurdering til grunn ved tilskott etter jordbruksavtalen, også skogen. Statistikken for 1980 viser at det i Oppland er 6100 bruk i gruppa 20-100 dekar og det er i denne småbrukerne ligger. I hele landet er det 65 000 bruk i samme gruppa, mens det er 28 000 med over 100 dekar jordbruksareal. Det er grunn til å tro at det her også er betydelige skogarealer i tillegg. Landbruksministeren har tatt til orde for å få deler av skogbruket inn under avtalen, men så vidt jeg forstår, mener han det skal overlates til jordbruksorganisasjonene å bestemme tidspunkt for gjennomføring. Norges Bondelag kommer da til å trekke det langste stået på bekostning av småbrukerne. Norges Bonde- og Småbrukerlag bør være partiets samarbeidspartner i denne saken. Det er grunn til å spørre hvorfor Bondelaget roser vår landbrukspolitikk når småbrukerne ikke får full uttelling.

Ashild Hauan, Nordland: Når en kommer fra et fylke som Nordland med 10% registrert ledighet, skjønner en hvilke store problemer vi står overfor. Også i denne sammenheng bør vi etterlyse det borgerlige alternativ. Det finnes ikke, og det skal vi fortelle velgerne. Vi vet det er sammenheng mellom bensinprisen og distriktspolitikk. Jeg er glad for at statsministeren bebudet en utredning av bilens rolle. For de fleste er ikke personbilen noen luksus. Statsministeren sa også at det ikke vil bli plass til kostbare reformer på helse- og sosialsektoren. Oppgavene blir nå å omprioritere innenfor de økonomiske rammer vi har, så vi får et mest mulig likt tilbud uansett

hvor vi bor. Dette vil kreve samfunnssolidaritet og bli en prøve på om det er gruppe- eller samfunnssolidariteten som er Arbeiderpartiets linje. Men innstramningstiltak og omprioriteringer kan ikke skje over natta, vi må få tid på oss til forberedelser. Vi står foran økonomiske og politiske vanskeligheter som i større grad enn før vil kreve bedre kontakt mellom partiet sentralt og bevegelsen utover landet. Medlemmene må delta i det forberedende arbeid og få bedre informasjon om hvorfor det er nødvendig med enkelte upopulære tiltak.

Inge Staldevik, Nord-Trøndelag: Vi har fått ny entusiasme i partiet. Oppgaven framover er å sørge for at den ikke bare blir et blaff. Vi ønsker å være en levende bevegelse og vårt program må være klart og presist på alle punkter. Det vil bl.a. si at vi får klare, utvetydige programformuleringer om avspenning og nedrustning, oljepolitikk, skatt, bedriftsdemokrati, ungdom og sysselsetting. Vi har gjort politikken vanskelig og uforståelig, vi bruker for mange og vanskelige ord. Vi må kunne si ja eller nei - ikke bestandig komme med et kanskje, dersom, under forutsetning av, sett i relasjon til osv. Vi må ha et klart budskap og klare meninger. Vi skal passe på at alle får være med i samfunnsstyringen, ikke komme i den situasjon at stadig flere tar avstand fra politikk. Det er den største fare for et levende demokrati.

Øystein Møland, Oslo: I El Salvador raser en blodig borgerkrig. USA's støtte til undertrykkerne vil bare føre til forlengelse av den væpnede konflikten. Det eneste som kan gjøre situasjonen bedre for knapt to millioner innbyggere i onkel Sam's bakgård, er en sterk støtte til opposisjonen fra verdens demokratiske krefter. Det eneste vi kunne si til den amerikanske delegasjonen som var ute for å samle støtte til sitt engasjement i El Salvador, var at vi er imot enhver innblanding i den interne konflikten. For halvannet år siden seiret revolusjonen i nabolandet Nicaragua, bl.a. på grunn av sterk støtte fra demokratiske krefter utenfor landet. Når vi nå er vitne til opprør mot enorme sosiale forskjeller og undertrykkelse i El Salvador, er det vår oppgave å støtte dette. I dag trues også den demokratiske utviklingen i det fattige Nicaragua, idet USA har trukket tilbake sin økonomiske støtte. Norge har hittil bare gitt småbeløp via andre organisasjoner. På denne bakgrunn har jeg fremmet forslaget som dirigenten tidligere har referert.

Norvald Moe, AUF: Reulf Steen la vekt på at det er behov for nye tankar, eksperiment og dristighet. Dersom vi verkeleg skal utfordre høgrekreftene, er denne strategien einaste farbare veg. Etter Høyres landsmøte skreiv Aftenposten: "I en tid med klare oppløsningstendenser og problemer for norsk økonomi skal velgerne vite at de kan stole på Høyre." I reine ord vil dette bety at vi skal spare oss til orden og stabilitet og til økonomisk vekst. Praksis i andre land viser at det er ikkje nokon annan politikk som meir fører til oppløsnings-tendensar og svekka økonomi. Klarer vi i arbeiderrørsla å avvise ein slik monetaristisk politikk, klarer vi å drive radikale eksperiment? Da må vi tenke framover, finne nye tiltak. Vi har klart aktiviteten til nå, men vi ser trekk i tida som tvingar oss over på ei ny økonomisk line. Siste statsbudsjett førte til strammare penge- og kredittpolitikk, nå kjem krav om å stramme inn på finanspolitikken. Dette er monetarisme. Innstrammingspolitikk tjener ikkje arbeiderrørsla på sikt. Vi kan aldri konkurrere oss burt fra problemene, den eines død blir den andres brød. For sosialistar er det nødvendig å eksperimentere, og i Noreg er det framleis godt grunnlag for det, t.d. skattlegging av svart økonomi, sterkare skattlegging av oljeselskapa.

Grethe Karusbakken, Akershus: Det er nå på høy tid å gi kvinnes omsorgsarbeid i hjemmene den status det fortjener. Vårt mål må være at alle kvinner får en virkelig valgmulighet, slik at de som velger å være hjemme mens barna er små eller for å ta seg av eldre, har råd til å velge dette. Omsorgsarbeid må bli anerkjent som yrke, og de som driver det må få de rettigheter andre har, mulighet for tilleggspensjon, rett til gratis vikar, rett til avlasting ved pleie av syke og eldre, ansiennitetstillegg. Her skjer det en forskjellsbehandling som er i strid med våre likhetsprinsipper. Selv som husmorvikar har andre grupper rett til mer ansiennitet enn husmødre. Dette skjer vel fordi husmødre ikke er representert i beslutende organer. På våre stortingslister er bare fire husmødre ført opp på sikker plass, enda denne gruppen ifølge valgundersøkelser sikret Arbeiderpartiet 19 representanter på Stortinget i 1977. Denne gruppe kan heller ikke fremme sine krav gjennom noe LO-forbund. Derfor må partiet være oppmerksom på deres situasjon.

Arne Ness, Sogn og Fjordane: Vårt store problem er skatte- og kredittpolitikken. På dette området må landsmøtet gjøre klare vedtak. Vi må slutte å gå rundt grøten når det gjeld rentetak og ein del skatteendringar. Rentenivået er for høgt og en klamp om foten i vår praktiske politikk. Det verkar negativt på sysselsetting, pris- og kostnadsstigning, rettferdig fordeling og investeringar. Dei siste fem åra har renta stige med om lag 50%. Diskontoen er den høyeste i Norges Bank sin historie. Rente- og kredittpolitikken må leggest radikalt om og rentetak innførast.

Sissel Eidissen, Nordland: Å være medlem av et sosialdemokratisk parti er ikke bare å engasjere seg i politiske spørsmål, det er en måte å tenke og reagere på. Vi bruker ordet solidaritet. Respekten for enkeltmennesket er bakgrunn for vårt krav om en menneskeverdig tilværelse for alle, for eksempel at de skal ha et daglig arbeid å gå til. Vi prøver stadig å bedre forholdene for alle svake grupper. Vår solidaritet strekker seg også utover landegrensene, som statsministeren sa, og arbeidet for fred og avspenning er avhengig av at fattigdom og ufrihet avskaffes. Det er store utfordringer, men vi har vilje til å satse midler. Det er helt utrolig at Høyre har appell i vår tid, et parti som baserer seg på ren egoisme. Men det er vi som har politikken, løsningene og argumentene, og det er vi som må bruke dem. Vi må drive kampen på våre egne premisser og da skal vi vinne valget.

Harald Bekken, Troms: Den politiske situasjon har også vært preget av ideologiske angrep på Arbeiderpartiet, og noen av dem er kommet fra kirkelig hold. Flere frikirkelige ledere henvendte seg til Kristelig Folkeparti om å velge regjeringssamarbeid med Høyre og ikke kjøre hardt på abortloven. Dette kommer fra de personer som i 70-åra hamret løs på Arbeiderpartiet på grunn av abortsaken. Da var det ikke fnugg av åpning for det synspunkt at også andre politiske saker måtte være med i vurderingen. Nå er man villig til å svelge Høyres ikke-standpunkt fordi - som man sier - mange andre saker står på spill. Dette har vært med på å drepe troverdigheten til deler av det kirkelige engasjement vi har opplevd i 70-åra, selv om jeg vet mange i kirken dypt beklager dette siste utspillet. Skole- og likestillingspolitikken brukes også som eksempler på saker hvor det er spesielt viktig å verne om kristne verdier og derfor må man unngå fortsatt arbeiderpartiregjering. Man taler om en ideologisk konflikt mellom Arbeiderpartiets demokratiserings- og likestillingsideologi som vil sette frihet og selvvråderett i fare. Er det noe som etter min mening

er i dypt, indre samsvar med det kristne verdigrunnlag, er det nettopp en prinsipiell og praktisk likestillingspolitikk på alle områder. Jeg tror også det er nødvendig at det nå blir sagt at det som fremfor alt er i samsvar med kristne verdier, er spørsmålet om arbeid og sysselsetting. Det står i Bibelens første blader at mennesket skal ha arbeide, det er en grunnleggende rettighet mennesket skal ha. Også ut fra en ren etisk vurdering er dette grunnlaget for alt. Blir arbeidet borte, ramler alt sammen, det nytter ikke å bygge skoler, diskutere kulturpolitikk eller formålsparagrafer. Avsnittet om Rett til arbeid i prinsippprogrammet er som skåret ut av Skriften. Det må advares mot politiske strømninger som er ideologisk beslektet med strømninger som er villig til å ta i bruk arbeidsledighet som middel i den økonomiske politikken. Dette er den største fare vi står overfor, og det hadde vært naturlig og riktig om noen av Kirkens ledere hadde gått ut med dette.

Olav Solheim, Sogn og Fjordane: Arbeiderpartiet har satt seg store mål framover, mål som fordrar at mykje av dei ressursar vi har, går til fellesforbruket. Når vi er samde om dette, blir også prioriteringa viktigare for oss enn tilfellet er for dei borgerlege partia. Vi må drøfta oss fram til ei rettferdig fordeling på fylke, kommunar og staten. Dei siste åra har kommunar og fylke kome dårleg ut i denne samanheng. Sjølsagt må dei ta sin del av innstramingane, men i dag har mange kome så urimeleg skeivt ut at viktige oppgaver står i fare. Fordelinga av statlege middel må sikre lokalsamfunna ein balansert økonomi, og det hastar. Etter mitt syn er det lite hjelp i at staten sikrer gjennomføring av sine saker dersom kommunane og fylka ikkje greier sine.

Nils Asbjørn Engstad, Troms: Høyre sier om seg sjøl at det er et parti som står med begge bein på jorda. Vi veit jo at da står man stille og kommer ingen steder. Høyre har også en prateklubb for ungdom som ikke har oppdaget motsetninga mellom det å være ung og det å være konservativ. Men Unge Høyre står ikke bare på stedet hvil, det går bakover. Demokratiseringen har gått for langt, sier demokratiets fanebærere. De vil ikke ha flere ansatte i bedriftenes styrer, de vil ha lavere fellesforbruk, større privatisering av boligbygginga, private skoler. Vi må få ungdommen til å forstå at å stemme Høyre er ikke bare å gi havre til en død hest, det er å spa opp kaddaveret og satse sine siste spareskillinger på å trekke det med seg. Ungdom må ha skoler, stipend, boliger. Vi er avhengige av et sterkt Arbeiderparti og en sosialistisk reformpolitikk. Vi er ikke tjent med et parti som seiler etter hvor vinden blåser. Boligpolitikken nå kan ikke aksepteres, og la oss slippe å høre om renter i studietida, skysspenge og skolepenge. Ungdommen og Arbeiderpartiet er gjensidig avhengig av hverandre.

Dette var siste innlegg i debatten, og statsministeren fikk ordet til avslutning.

Gro Harlem Brundtland: Det som slår en etter flere timers debatt, er at den politiske situasjon er et vidt tema. Det er ikke mulig å ta opp alle viktige sider av det, men debatten danner bakgrunn for senere innledninger og debatter på landsmøtet. Likevel må en kunne si at to hovedtemaer har gått som en rød tråd, boligpolitikken og kommunale/fylkeskommunale oppgaver. Jeg tror jeg i min innledning gav noe av bakgrunnen og en realitetsbeskrivelse som fører til at disse

temaene blir så sentrale i landsmøtets debatt. Hver på vår plass merker vi hvor skoen trykker, hvor problemene oppstår og hva som rører seg blant folk. Vi har fått understreket uroen for forsvar- et av vår sosiale standard, at begrepet offentlig fattigdom har rykket oss nærmere inn på livet. Det viser hvilke oppgaver vi egentlig står overfor når det gjelder å forsvare de skanser som er vunnet, og finne de beste løsninger i en trangere økonomisk situa- sjon. Det er sagt at vi har etterslep fra bedre tider. Det er rik- tig, hvis man tolker bedre tider som bedre veksttider. Men totalt sett har vi bedre tider, også nå, vi har tross alt hatt vekst i de offentlige budsjetter gjennom alle 70-åra. Men det betyr ikke at regjering og storting ikke vet hvor vanskelig det kan være rundt omkring i landet. Det er ingen enkel sak å kutte ned på vekst. På andre partiers landsmøter har debatten hatt noe av det samme preg- et. På Høyres landsmøte ble det også klaget over for lite penger til sosialsektoren, skolesektoren, til alt, samtidig som de fort- setter å skrike over unødig høye offentlige utgifter. Men vi er klar over at vi for å løse problemene ikke kan redusere fellesinn- satsen og fellesoppgavene. Det finnes ikke enkle svar på spørsmål- ene. Kommunalministeren sa bl.a. i sitt innlegg: "Det er et klart ønske fra alle hold at Husbanken må finansiere flere boliger slik at vi kan slippe den strenge prioriteringen innenfor trange rammer og unngå behovsprøving." Men vi har for lite å fordele på alt vi ønsker å få gjort for å gjøre boligpolitikken slik at alle blir for- nøyd. La oss nå bruke den tid som gjenstår til å samle alt vi får av impulser fra dette møtet og gjøre hva vi kan for å legge fram en boligmelding som gir rimelige svar på det vi har muligheter for å greie.

Når det gjelder situasjonen i Latin-Amerika har enkelte debattant- er gitt uttrykk for at de mener Regjeringen overfor USA ikke klart nok har understreket våre synspunkter. Men det er et faktum at vi har gjort det. Vi har lagt vekt på å informere våre amerikanske og allierte venner om hvordan det norske folk og vårt parti ser på situasjonen både i El Salvador og Nicaragua. Vi har gjennom Sosial- istinternasjonalen og direkte også gitt økonomisk støtte til Nicara- gua.

Dirigenten takket innleder og debattanter, og landsmøtet gikk videre på saklista.

SAKLISTAS PUNKT 3

INNBERETNING FRA REVISJONSNEMND A

Leif Skau, revisjonsnemndas formann, la fram følgende beretning i forbindelse med regnskapene for 1979 og 1980:

I henhold til partiets lover §8 er det landsstyret som skal sluttbehandle partiets regnskaper. Det blir da revisjonsnemndas oppgave å legge fram for lands- møtet en beretning som er en oversikt over partiets økonomiske stilling på grunnlag av regnskapene.

Det daglige revisjonsarbeidet er utført av Det norske Arbeiderpartis revisjons- kontor. Kontoret har 3 ansatte, og den daglige leder er Rolf Jørgensen.

Det organisasjonsmessige ansvar for revisjonen er tillagt revisjonsnemnda, som i perioden har hatt 10 møter sammen med revisjonen. Utover dette har nemndas for- mann hatt jevnlig kontakt med revisjonskontoret. I henhold til sitt mandat har

nemnda gjennomgått sentralstyrets og andre institusjoners møteprotokoller. Likeledes er revisjonsprotokollene gjennomgått. Nemnda sender fortløpende utskrift av sin møtebok til sentralstyret. Revisjonssjefen holder nemnda å jour med revisjonens gang og den regnskapsmessige stilling i de foretak som sorterer under nemnda og kontoret.

Flere av de virksomheter som får sine regnskaper revidert av kontoret, har egne kontrollkomiteer eller revisjonsutvalg. Denne beretningen gjelder derfor bare de regnskaper som sorterer direkte under partiets organer. For selskapet Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet A/S forelegges nemndas og revisjonens beretninger for generalforsamlingen i samsvar med aksjeloven. Det samme gjelder for Arbeiderpressens Samvirke A/L.

Partiets økonomi

Til landsmøtets orientering vil revisjonsnemnda gjøre merksam på at statsstøtten, som det tidligere ble ført eget regnskap for, nå er tatt inn i partiets ordinære regnskap. Dette gir etter revisjonsnemndas oppfatning en bedre oversikt over partiets økonomi.

Partiet har i perioden mottatt som offentlig støtte kr. 18.598.020.--. Denne inntektsposten representerer 81% av de samlede inntekter når en holder valg-regnskapet utenfor. Kontingentinntektene var kr. 1.689.300.--, eller omtrent de samme som i forrige regnskapsperiode. Andre ordinære inntekter har økt noe. Det må, etter revisjonsnemndas oppfatning, fortsatt være aktuelt å ørføtte en økning av de inntekter partiet har utover statsstøtten.

I tillegg til at partiet har dekket utgifter til lønninger, trygder og bil-godtgjørelse til distriktssekretærene med kr. 5.837.300.--, er det som faste bevilgninger og tilskudd til spesielle tiltak ute i distriktene overført kr. 2.122.000.--. AUF's andel av statsstøtten er overført til ungdomsorganisasjonen med kr. 1.092.800.--, og til andre organisasjoner er det bevilget kr. 367.000.--.

For tidsskriftet Aktuelt Perspektiv foreligger det eget regnskap for hvert av årene 1979 og 1980. Som offentlig støtte har tidsskriftet mottatt kr. 1.157.700.-- i disse to årene. Det samlede underskudd kr. 593.200.-- er dekket av partiet.

Som bidrag til valgkampen 1979 er inntektsført kr. 4.659.500.--, mens utgiftene i forbindelse med valget er bokført med kr. 4.970.200.--. Etter avsetninger på tilsammen kr. 1.600.000.-- er regnskapet gjort opp med et overskudd på kr. 260.800.--.

Overfor Landsbanken A/S hadde partiet pr. 31/12-1980 et samlet kausjons- og garantiansvar på tilsammen kr. 1.156.700.--.

Revisjonsnemnda legger med dette fram for landsmøtet sin beretning for 1979/1980. Mer detaljerte opplysninger for bedømmelsen av partiets regnskapsmessige stilling og økonomiske virksomhet er gitt i revisjonsberetningen og nemndas beretning til landsstyret.

Oslo, den 18. mars 1981

I REVISJONSNEMNDA: Leif Skau Kåre W. Larsen Aase Bjerkholt
formann

Landsstyret har i møte den 1. d.m. godkjent partiets regnskap for perioden 1/1-1979 til 31/12-1980. Revisjonsnemndas beretning til landsstyret er referert der og tatt til etterretning.

Reiulf Steen: Jeg vil benytte denne anledning til å gi anerkjennelser og honnør til dem som har hatt hovedansvaret for å arbeide med partiets økonomi, revisjonsnemnda og de på partikontoret som har dette ansvaret. I en periode da en stadig større andel av partiets inntekter er kommet på grunnlag av stemmetall og offentlige

bevilgninger, kunne det kanskje vært fristende å disponere med mindre omtanke enn det som er gjort. Man har foretatt økonomiske disposisjoner med henblikk på at det skal være økonomiske ressurser til å møte framtidige oppgaver som kan bli påtrengende, og ressursene kanskje ikke så rommelige. Jeg vil gjerne si dette, fordi jeg har en følelse av at når vi behandler økonomi i partiet, så glemmer vi å anerkjenne dem som har ansvaret når det går bra, men er kritiske når det går dårlig. Jeg sier dette også fordi vi bør få inn en større del av ressursene fra våre egne medlemmer. Da kan man vel tenke seg hva neste punkt på dagsorden blir!

VEDTAK: Revisjonsnemndas beretning vedlegges protokollen.

SAKLISTAS PUNKT 5

LOVENDRINGER

Partisekretær Ivar Leveraas refererte forslag B 2 fra Oslo Arbeiderparti om å heve kontingenten til kr. 100.- for heltbetalende og kr. 50.- for halvtbetalende medlem pr. år.

Forslaget har vært behandlet av landsstyret som med utgangspunkt i det legger fram sin innstilling om nye kontingentsatser. De har stått stille i fire år. Nå er vår viktigste inntektskilde de offentlige tilskott, noe som har ført til at vi ikke er flinke nok til å sikre oss inntekter fra egne kilder. Statstilskottet utgjør om lag 80% av våre inntekter. Men statsstøtten er avhengig av flertall i Stortinget for å økes, det siste året har det stått stille, og det betyr i realiteten at den blir mindre verdt. Videre betyr en tilbakegang ved valget på 1% ca. 220 000.- kroner i redusert støtte. Det er gjennom kontingentinntektene vi kan opparbeide reserver mot ubehagelige utslag, og vi er nødt til å skjytte vårt eget hus, bl.a. for å kunne svare på det berettigede spørsmål om hva vi gjør sjøl for å sikre oss inntekter.

Sentralstyrets og landsstyrets forslag er som følger:

Kontingenten til landspartiet settes til kr. 20.- for heltbetalende og kr. 10.- for halvtbetalende. Til henholdsvis fylkes- og kommuneparti settes kontingenten til minst kr. 20.- for heltbetalende og kr. 10.- for halvtbetalende. Partiavdelingene fastsetter sin kontingentandel selv, men vi anbefaler at den settes til kr. 40.- for heltbetalende og kr. 20.- for halvtbetalende.

Dette vil gi følgende oppdeling av kontingenten:

Heltbetalende (pr. år)	Nå	Forslag
Kontingent til landspartiet	10.-	20.-
Kontingent til fylkespartiet	10.-	20.-
Kontingent til kommunepartiet	10.-	20.-
Kontingent til lokalavdeling	20.-	40.-
	<u>50.-</u>	<u>100.-</u>

Halvtbetalende (pr. år)	Nå	Forslag
Kontingent til landspartiet	5.-	10.-
Kontingent til fylkespartiet	5.-	10.-
Kontingent til kommunepartiet	5.-	10.-
Kontingent til lokalavdelingen	10.-	20.-
	<u>kr. 25.-</u>	<u>kr. 50.-</u>

Begrunnelsen for at lokalavdelingenes andel av kontingenten skal være større enn for de øvrige organisasjonsledd, er at de andre ledd får offentlig støtte.

Kontingent for kollektivt medlemskap

Denne kontingentsatsen er ikke endret på 20 år. Likevel finner vi det urealistisk å foreslå en økning med dette som målestokk. Vi foreslår derfor en dobling av kontingentsatsen på samme måte som for personlige medlemmer.

Forslaget er:

	Nå	Forslag
Kontingent til landspartiet	2.-	4.-
Kontingent til fylkespartiet	2.-	4.-
Kontingent til kommunepartiet	<u>2.-</u>	<u>4.-</u>
	<u>kr. 6.-</u>	<u>kr. 12.-</u>

Taletida i debatten ble satt til tre minutter.

Håkon T. Nikolaisen, Akershus: Jeg forstår og godtar at tiltak må til for å bedre partiets økonomi og vil tro alle med glede ser at partiet får bedre råd. Men jeg har store problemer med å godta at det skal betales 100 kroner for å delta i samfunnsnyttig arbeid. Det skal jeg la ligge, men nå skal jeg hjem å forsvare fordobling av kontingenten. De aktive til nok akseptere det, men jeg er redd det vil ha konsekvenser for de passive og for den vervekampanje vi må i gang med.

Nikolaisen fremmet følgende forslag:

Kontingenten heves til kr. 75.- for heltbetalende og kr. 37.- for halvtbetalende med følgende fordeling: Landspartiet kr. 15.- (7.50), fylkespartiet kr. 15.- (7.50), kommunepartiet kr. 15.- (7.50), lokalavdelingen kr. 30.- (14.50).

John Thormodsrud, Vestfold: Vår avdeling har 3000 medlemmer og har brukt det siste året til sterk organisasjonsmessig opprustning, bl.a. medlemsverving som gav 20% større oppslutning. Jeg er enig i en kontingentøkning, men ble sjokkert over et forslag med 100% økning i en tid da folk snakker så mye om prisstigningen. Vi trenger flest mulig med i valgkamparbeidet. Da må vi ikke sette inngangsbilletten for høyt. Hvis landsstyrets forslag går gjennom, regner jeg med at kommunepartiet vil miste 15-20% av sine medlemmer. Det har vi ikke råd til.

Thormodsrud sluttet seg til Nikolaisens forslag med den endring at de halvtbetalendes kontingent ble avrundet til henholdsvis kr.8.- og kr. 16.-.

For kollektivt tilmeldte støttet han innstillingen.

Jan Bråten, Akershus: Våre aktive medlemmer er ikke smålige, de kjøper mange A-lodder, og hvis vi aktiviserer oss, kan vi få inn penger ved kronerulling osv. Får vi så stor kontingentøkning som foreslått, vil vi miste medlemmer. Jeg håper forslaget om 75 kroner blir vedtatt.

Bjørn Tore Godal, Oslo: Gjennom årene har vi fått synkende evne til egenfinansiering av partiets virksomhet. Vår kontingent er lav i forhold til søsterpartier andre steder i Europa. Jeg vil si det slik: Vi setter for liten pris på vår medlemsmasse. Å være medlem av DNA er en forpliktelse, ikke bare når det gjelder aktivitet, men også for evnen til å gi partiet et håndslag i form av skikkelig kontingent. Forslaget innebærer en utgift på under to kroner pr. uke. Det har vi råd til.

Gunnar Aagesen, landsstyret, Sør-Trøndelag: Det er klart at forslaget vil skape debatt blant medlemmene, men jeg tror ikke størrelsen på kontingenten blir problemet. Derimot må det skapes forståelse for at også å arbeide med politikk koster penger. Vi har 19 fylkespartier, bare 10 har sekretær på heltid for AUF. Dette er vi ikke tjent med, så viktig som arbeidet blant ungdom er. Med denne kontingentøkningen burde vi få styrket økonomien såpass at vi makter det. For øvrig kunne jeg tenke meg å få utredet et system hvor kontingenten får en slags indeksregulering.

Leif Skau, revisjonsnemnda: Jeg tror at dette med å få medlemmene til å innse behovet for selv å være med på å styrke vår økonomi er en aktivitetsoppgave innen selve partiarbeidet. Dette må vi sette i gang med. For øvrig vet jeg fra 30 år i fagbevegelsen at kontingentdebatt på landsmøtene alltid har inneholdt spådommer om at medlemmene vil melde seg ut når de måtte betale mer. Det har praktisk talt aldri skjedd. Legg ellers merke til at partiavdelingene etter forslaget skal fastsette sin kontingent selv.

Irene Jansen, Akershus: Min erfaring fra Asker er at det er vanskelig nok å få inn den kontingenten vi har i dag. Jeg er redd det vil bli enda verre hvis dette forslaget går igjennom. Og mest redd er jeg for at vi skal miste medlemmer. Det har vi i hvert fall ikke råd til. La oss heller anstrenge oss for å få mange flere medlemmer. Jeg synes en økning på 25 kroner også er for mye med tanke på det.

John Fjeldvik, Østfold: Jeg er skuffet over at dette skulle bli et stort tema. Det er jo en prøve på vår solidaritet. Jeg representerer en avdeling med 2000 medlemmer og har ingen problemer med å reise hjem og fortelle at denne kontingentøkningen er nødvendig. Jeg tror jeg vil møte forståelse for det.

Håkon Nikolaisen trakk sitt forslag til fordel for Thormodsruds.

Landsstyrets forslag om kontingent på kr. 100.- (50.-) ble satt opp mot Thormodsruds på kr. 75.- (40.-).

VEDTAK: Landsstyrets forslag fikk 112 stemmer, Thormodsruds 134 stemmer og var dermed vedtatt. Kontingenten for kollektivt tilmeldte vedtatt som foreslått av landsstyret.

Vedtekter for Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttekomite

Ivar Leveraas: AIS ble etablert for noen år siden med vedtekter som var forankret i landsmøtevedtak. Etter hvert har virksomheten blitt meget omfattende. Det har blitt behov for nye vedtekter. Men et landsmøte kan ikke i detalj behandle vedtektene for en rekke medlemsorganisasjoner. Landsstyret ber om at sentralstyret får fullmakt til å godkjenne de vedtekter landsstyret i AIS har utarbeidet.

VEDTAK: Sentralstyret gis fullmakt til å godkjenne AIS's vedtekter.

SAKLISTAS PUNKT 2

INNSTILLING OM BERETNINGEN 1979 OG 1980

Björg Hille Grimen, beretningskomiteens formann, la fram følgende innstilling:

Beretnings- og protokollkomiteen har gjennomgått partiets beretning for perioden 1979 og 1980 og fremmer følgende innstilling:

Beretningen er fylldig og oversiktlig satt opp. Komiteen vil peke på følgende saker:

Sentralstyret - Sentralstyrets faste utvalg

Den kjønnsmessige fordelingen i disse organer er betydelig bedret. Oversikt over den kjønnsmessige fordeling i sentralstyret, landsstyret og i de faste utvalg for perioden viser følgende:

Sentralstyret inklusive varamedlemmer som også møter fast: Totalt 23 personer, herav 16 menn (69.6%) og 7 kvinner (30.4%).

15 hovedutvalg, eksklusive landbruksutvalget og fiskeriutvalget: Totalt 270 personer, herav 172 menn (63.7%) og 98 kvinner (36.3%).

Landbruksutvalget, totalt 16 personer, herav 10 menn (62.5%) og 6 kvinner (37.5%).

Fiskeriutvalget, totalt 24 personer, herav 22 menn (91.7%) og 2 kvinner (8.3%).

17 hovedutvalg inklusive landbruksutvalget og fiskeriutvalget: Totalt 310 personer, herav 204 menn (65.8%) og 106 kvinner (34.2%).

Landsstyret, totalt 22 personer, herav 13 menn (59.1%) og 9 kvinner (40.9%).

Alle utvalg inklusive sentralstyret og landsstyret: Totalt 355 personer, herav 233 menn (65.6%) og 122 kvinner (34.4%).

I ovenstående oppstilling er bare de medlemmer i landskommunalutvalget som er oppnevnt av sentralstyret, tatt med. Dette er 12 personer, hvorav 7 menn og 5 kvinner. I tillegg består landskommunalutvalget av formennene i fylkespartienes kommunalutvalg, totalt 20 personer, herav 19 menn og 1 kvinne.

I beretningen savner komiteen en oversikt over hjemstedsfylkene til de enkelte medlemmer i de forskjellige utvalg. Dette gjør det vanskelig å vurdere den geografiske fordelingen i utvalgene.

Komiteen stiller seg ellers tvilende til om det er nødvendig å ha såvidt mange fast, store utvalg. Komiteen mener at "ad hoc"-utvalg i sterkere grad burde vært benyttet i konkrete politiske saker.

Landsstyrets møter

Av beretningen går det fram at landsstyret har hatt 4 møter i 1979 og 3 møter i 1980. I møtene har det blitt behandlet en rekke store og viktige saker, bl.a. NATO's moderniseringsplan for atomvåpen i Europa, utbyggingen av Alta/Kautokeinovassdraget, det politiske arbeidet fram til stortingsvalget i 1981 og forhåndslagring av tyngre amerikansk militær materiell i Norge.

Organisasjonssaker

Komiteen konstaterer en god utvikling i organisasjonsarbeidet generelt og vil spesielt peke på følgende avsnitt:

- a) Arbeidet i fylkespartiene, hvor det framgår at opprustning av partiorganisasjonen og medlemsverving har vært høyt prioriterte arbeidsoppgaver i fylkespartiene ved siden av valgarbeidet.
- b) "Vestfold-uka" - hvor alle som deltok i landsstyremøtet i Tønsberg 6-7. september 1980 også deltok i enrekke arrangementer over hele fylket

- b) "Vestfold-uka" - hvor alle som deltok i landsstyremøtet i Tønsberg 6.-7. september 1980 også deltok i en rekke arrangementer over hele fylket søndag kveld 7. september. Særlig vellykket var også de møter som ble holdt ved de videregående skoler. Det ble avholdt 12 møter, og alt i alt kom partiet på denne måten i kontakt med over 3000 elever og lærere.

Medlemsbevegelsen

Av beretningen går det fram at en også i 1979 har hatt økning i antall medlemmer. Økningen er på 5.692 i forhold til 1978. Når det gjelder medlemstallet for 1980, er dette bare foreløpig. På grunn av at landsmøtet holdes tidligere enn vanlig, er det fremdeles mye utestående kontingent.

Kommune- og fylkestingsvalget 1979

I beretningen blir det opplyst at Arbeiderpartiet stilte valgliste i 449 av landets 454 kommuner. Komiteen hadde gjerne sett at det ble opplyst hvilke fem kommuner som ikke stilte liste, og hva som var årsaken til dette. Ellers synes komiteen at det er gitt en god redegjørelse for hva som skjedde i valgkampen.

Regjeringen Nordlis virksomhet

Komiteen vil vise til den fyldige beretningen om Arbeiderpartiets stortingsgruppe og regjeringen Nordlis virksomhet. Denne viser en god oppfølging av partiets program, og til tross for mindretall i Stortinget er det bare få saker hvor partiet har lidd nederlag.

Komiteen vil spesielt framheve den innsats Regjeringen har gjort for å sikre sysselsettingen. Vi peker også på det arbeid som er gjort for å bedre trafikk-sikkerheten. Det er helt vesentlig at "Aksjon skolevei" nå følges opp.

Komiteen er også glad for det sterke engasjement Regjeringen har lagt ned for å begrense de enorme skadevirkningene rusgiftene fører med seg.

Komiteen vil på landsmøtets vegne gi honnør til Regjeringen og til stortingsgruppen for handlekraftig opptreden i en såvel vanskelig politisk som parlamentarisk periode.

Med disse kommentarer innstiller Beretnings- og protokollkomiteen til landsmøtet at Det norske Arbeiderpartis beretning for perioden 1979 og 1980 godkjennes.

Hamar, 2. april 1981

BERETNINGS- OG PROTOKOLLKOMITEEN

Björg Hille Grimen	Per Helge Pedersen	Laila Halvorsen
formann		
Asbjørn Kristoffersen	Anne Lise Eriksson	Jan Wibe
sekretær		

VEDTAK: Innstillingen enstemmig godkjent uten merknader.

INNSTILLING FRA REDAKSJONSKOMITEEN FOR POLITISKE SAKER OG ORGANISASJONSSAKER

Forslagene B 4, B 5 og B 6:

B 4 - fra Hordaland Arbeiderparti - regler for innstilling til valgene på landsmøtene.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Ethvert landsmøte velger selv sin valgkomite av og blant landsmøtets deltakere. Det tilligger sentralstyret/landsstyret å gi valgkomiteen råd. Forslaget tiltres ikke.

Bjartmar Gjerde, redaksjonskomiteens formann: Vi ser det slik at landsmøtet og dets representanter skal ha ansvaret for å velge våre tillitsmenn. Følger man forslaget fra Hordaland, vil en del av denne myndighet gå over til landsstyret. Vi har erfaring for at langvarig persondebatt kan få en form og også et innhold som utnyttes av våre motstandere på en måte som ikke tjener partiet. Videre finner vi det vesentlig at valgkomiteen velges av landsmøtet blant dets representanter. Dette tilsier at vi bør holde fast på praksis til nå.

Bjarne Kristiansen, Hordaland: Hordalands framlegg legg ikkje opp til å endre praksis med at landsmøtet skal velje tillitsmenn. Ordninga med ein valgkomite i funksjon før årsmøtet er heilt vanleg organisatorisk praksis. Så vidt eg veit har og andre politiske parti ei slik ordning. Valkomiteen som blir satt ned på landsmøtet, får sers knapp funksjonstid, og det blir lite høve til å få innverknad på personal. Dette opplegget kan ein få inntrykk av er komponert av ein mindre krets lokalisert i Oslo-området. Siktemålet vårt er å ha ein adressat for framlegg frå grasrota, tillitsmenn og organisasjonar. Då kan ein sleppe at nokan venjer seg til massemedia for å fremje synspunkta sine på personal. Slike saker hører til internt i partiet. Hordaland Arbeiderparti opprettheld sitt framlegg.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling bifalt med 198 stemmer.

B 5 - fra Vestvågøy Arbeiderparti - om valg av 2 nestformenn.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Forslaget tiltres ikke. Noen partier har delt lederfunksjonen slik forslaget innebærer, men da velges ofte ikke sekretær. Valg av flere nestformenn kan føre til uheldig oppsplitting og pulverisering av ansvar og ledelse. Arbeiderpartiets landsmøte velger partiets sekretær. Denne har hovedansvaret for ledelsen av partikontoret og organisasjonsarbeidet.

Bjartmar Gjerde: Forslaget har vært oppe på landsmøtene i 1965, -73 og -79. Vi foreslår at det avvises med den begrunnelse at vi har en sekretær som har ansvar for partikontoret og organisasjonsarbeid.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt med stort flertall.

B 6 - fra AUF i Troms - om landsstyrets sammensetning.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Ved valg av landsstyre vil landsmøtet måtte ta, og bør ta, en rekke hensyn såsom aldersfordeling, yrkesgruppers representasjon, kjønnsfordeling o.l. Dette vil ikke være mulig dersom landsstyret gjøres til et representantskap av fylkespartienes formenn. Forslaget tiltres ikke.

Bjartmar Gjerde: En slik ordning ville gi landsstyret en helt annen karakter enn det har i dag. Skal man ta hensyn til kjønn og alder, kan ikke landsstyret bestå av fylkespartienes formenn. Men alle fylkespartier har en, noen to, i landsstyret og kan foreslå hvem det skal være.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt mot 2 stemmer.

Torsdagsmøtet ble nå hevet. Klokka var 23.55.

FORMIDDAGSMØTET FREDAG 3. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 09.00 med Tor Halvorsen som dirigent. Representantene sang "Ta hverandre i handa og hold". Bjørg Hille Grimen, protokollkomiteens formann, refererte innstilling om å godkjenne protokollen fra møtet 2. april.

VEDTAK: Protokollen godkjent.

SAKLISTAS PUNKT 7 A

ARBEIDERPARTIET I 80-ÅRA

Einar FØRDES innleiing om prinsippprogrammet:

I oktober i fjor sende prinsippprogramkomiteen ut utkastet til program. Om dette programutkastet har det vore sagt mykje godt. Men mange har også meint at det var for vanskeleg, for tungt å lese og for omfangsrikt. Einskilde har nok sett for seg prinsippprogramkomiteen som eingjeng av livsfjerne akademikarar som har prøvd å gjere enkle ting vanskelege gjennom kronglete formuleringar. Mange har også meint at deler av programutkastet er keisame og vanskelege å kome gjennom.

Det finst ei historie om ein italiensk brotsmann som fekk velje straff. Anten måtte han bli galeislave eller så skulle han lese heile Guicciardini's historie.

Han valde historia. Men da han kom til kapitlet om krigane med Pisa, vart det for mykje for han. Han orka ikkje meir lesing, valde slavelivet og tok årene fatt i staden. Historia har gjort stort inntrykk på oss. Derfor ligg det nå føre til landsmøtet eit revidert utkast til prinsippprogram. Det er basert på reaksjonane frå medlemmene og laga. Det er vesentleg kortare og - trur vi - vesentleg enklare å lese enn de førre utkastet.

Men det er grenser for kor enkelt vi kan gjere dette. I sjølvfor-svar kunne nok komiteen mumle mot klagene om at dette vart for vanskeleg: Kva i all verda ville dei sagt om det kommunistiske manifestet? Vi kan heller ikkje innfri ønske om å komprimere prinsipp-programmet ned til ei A4-side. Ein får ikkje riktig med seg alt som står i den store boka berre ved å lese Bergpreika. Vi har sett det som ei sjølvstendig utfordring ikkje å gjere problema og utfordringane enklare enn dei er. Det er eit urovekkande teikn i tida at mange under trykket av svært kompliserte samfunnsproblem leitar etter svært enkle løysingar. Det er for mange Friedman'ar ute og går. For mange politiske hormonpreparat og askeavkok er på tilbod om dagen. Den rørsla som skal gjere seg von om å påverke utviklinga i 80 og 90 åra, må fange kompleksiteten i vårt samfunn og vår tid. Vi ville lage eit program som ikkje undervurderer folks innsikt om kor samansett dette samfunnet er og korleis problema grip inn i kvarandre.

Dette programmet er ikkje ein invitasjon til å lette frå jorda og gi seg inn i langsiktige og livsfjerne teoriar og prinsipp. Draumane

våre skal ha forankring i kvardagen og i vårt samfunns utfordringar. I eit japansk Haiku-dikt heiter det:

Huset mitt har brunne ned.
 No kan eg alltid
 sjå på månen.

Programmet er ein invitasjon til å sjå opp og fram før huset brenn ned. Vi har ønskt å leggje grunnlaget for ein prinsippdebatt som skulle vere rotfesta i den politiske røyndomen som vanlege partimedlemmer opplever som sin. Det er også den einaste prinsippdebatten vi har tradisjon for å føre. Vi har ønskt å sjå debatten om prinsippprogrammet i nær samheng med utarbeidinga av arbeidsprogrammet. Eit viktig formål med prinsippprogrammet er å gi mål og mening til dei små skrittene og dei pinefulle avvegingane vi må gjere kvar dag.

Vi lever i ei tid der folk er usikre om vegen fram. Pessimismen rår i det moderne industrisamfunn. Det synest lenge, lenge sidan at vi kunne karakterisere framtida som gyllen. Vi trur ikkje lenger at vitenskap og teknologi kan avskaffe problema for oss. Den vitenskapen og teknologien som for 20 år sidan lovde oss uendelege nye horisontar, syner oss nå først og fremst nye grenser for vår utvikling og vekst. Dei generasjonane som lever i dag, har ei sterk kjensle av å leve i ei overgangstid. Dette programmet prøver ikkje å gi inntrykk av at vi har funne svara på 80 og 90 års utfordringar. Det beste vi kan gjere oss von om, er å lage eit program som gjer det lettare for oss å orientere oss i tilveret, og som varsamt stakar ut ein kurs. Derfor er det livsviktig for partiet og for medlemmene våre at denne debatten kan halde fram. Det programmet vi vedtar på dette landsmøtet, bør vi sjå på først og fremst som eit grunnlag for ein ny kontinuerleg debatt. Det vil vere ei hovudoppgave for partileiinga å syte for at denne debatten har liv også etter at landsmøtet er over.

Eit viktig utgangspunkt for denne debatten bør vere at det har kome nytt liv til dei kontinuerlege påstandane om at arbeidarrørsla og sosialdemokratiet har utspelt si rolle i det norske samfunnet. Den debatten bør vi sjå rett inn i kvitauga og sjølv stille spørsmål om det verkeleg er så at dei verdiane og dei prinsippa som arbeidarrørsla har tilført det norske samfunnet, nå først og fremst er vakre antikvitetar som høyrer fortida til. Kva livsrom vil det vere for verdiar som solidaritet og likskap i åra som kjem? Er framtida verkeleg så dyster at ho høyrer Milton Friedman til?

70-åra har først og fremst synt kor utrygge og sårbare dei er, dei rikaste og høgst utvikla samfunn verdshistoria kjenner. Den mest dramatiske kunnskapen om dette fekk vi med den såkalla oljekrisa. Noen få ørkensjeikar fekk amerikanarane til å stå i kilometerlange køar framfor bensinpumpene. Det vart som når ein hjartepasient fekk sitt første infarkt. Vi fekk eit varsel og ei påminning om at framtida ikkje nødvendigvis blir lik det som har vore. Vi fekk fleire slike varsel. I dag strir vi med inflasjonen vi ikkje greier å kontrollere, drastisk redusert vekst, mindre produktivitet, og det gamle spøkelset arbeidsløysa, meir påtrengjande synleg og aggressivt. Stilt overfor desse problema vart våre samfunn paralyserte. Trua på at desse problema kan løysast er nokså skrøpeleg. Og den politikar som ikkje trur, har mist ein vesentleg føresetnad for å kunne handle.

Ein vesentleg del av vår sosialistiske arv er innsikta om at menneska sjølv skaper si historie. Trua på at problem kan løysast og utfordringar møtast har vore ein heilt vesentleg føresetnad for arbeidarrørslas verke. Vår tid og vårt samfunn treng i alle fall ny til-

førsel av denne innsikta. Det er krefter i mennesket og ikkje utanfor det som skal styre utviklinga. Det er behov for den rasjonaliteten overfor problema som sosialismen først og fremst brakte med seg inn i den europeiske ideverda. Å gjenreise trua på framtida er ei stor og sjølvstendig oppgave. Menneska skaper sjølv si historie. Dersom vi søkk, er det fordi vi ikkje vil symje. Vi kan symje.

Om vi ser på kva det norske og nordiske sosialdemokratiet har bidratt med til den politiske utviklinga i Europa og verda, vil vi knapt våge kalle dette bidraget sosialisme. Vi ville vere varsame med det endå om det nok i våre samfunn er utvikla reformer som tol-er samanlikning med det ein finn i land som med større frimod kallar seg sosialistiske. Det vesentlegaste bidraget, etter mitt syn, kan vi kanskje kalle kollektiv forstand. Vi har utvikla samfunns-system og sosiale tilhøve som har gjort det mogleg å handle fornuftig på vegner av oss alle. Vi har hatt ei jamn utvikling i dette hundreåret der vi i stigande utstrekning overførte oppgaver til fellesskapet. Problema skulle ikkje privatiserast, fordi dei fleste av dei var problem som kvart menneske delte med mange andre. Handkraftige fellesskapsorgan vart utvikla og stadig styrka. Demokratiet vart meir levande ved at vi i stigande utstrekning kunne ta omsyn til fellesnytt. Det idemessige grunnlaget for denne utviklinga var nettopp arbeidarrørslas gamle våpen, solidariteten slik det var smidd av dei første generasjonane i denne rørsla. Nå seier dei at den skandinaviske modellen er i krise. Det er nettopp fordi solidariteten er svekka. Vi greier ikkje lenger i utprega grad mobilisere vår kollektive forstand. Det blir tyngre og tyngre å bere fram fellesskapsløysingar.

Privatiseringa og individualiseringa av problema har vind i segla. Dette er vår tids viktigaste ideologiske skisma. Det som nå skjer i dei skandinaviske demokrati, vil vere ytterst viktig for lagnaden til fellesskapsløysingane og solidaritetsprinsippet over alt i verda. Ja, vi kan kanskje til og med påstå at det som skjer i Noreg, er ekstra viktig. I denne samanhengen er vi ikkje berre 4 millionar menneske. Det som gjer oss spesielle, er at vi ikkje lenger er fattigutten eller Askeladden som starta med to tomme hender og som sjølv har skapt alt. I åra som kjem skal vi også spele rolla som den velstående arvingen som fekk nye store rikdomar. Mange vil sjå med interesse på korleis vi greier å forvalte dei rikdomane. Nettopp i dette samfunnet vil det vere interessante prøvesteinar på kor livsdugeleg solidaritetsprinsippet og den kollektive forstanden er.

Vi ser nå korleis mange regjeringar og mange land har starta med å frigjere seg frå den kollektive forstanden og den kollektive styringa. I USA og Storbritannia skal ein nå frigjere marknadskreftene, redusere dei sosiale ytingane og overføre skattetrykket ytterlegare fra dei som har mykje, til dei som har lite og ingenting. Styringskreftene skal nettopp ikkje vere fellesskapet, men marknaden. Tanken er at dei alvorlege problema anten det er inflasjonen eller arbeidsløysa, vil bli løyste "i det lange løp". Løpet ser ut til å kunne bli svært langt. La oss ta fram eit stolt sitat frå Harry Hopkins, rådgivar for president Roosevelt under New Deal: "Folk et ikkje i det lange løp. Dei et kvar dag." Samtidig ser vi at noen land greier seg betre. Eitt av dei er Japan. Det er pr. definisjon eit kapitalistisk land, og det er mangt der vi ikkje vil kopiere. Men studerer ein utviklinga i Japan dei seinaste åra, blir ein slått av ikkje den klassiske kapitalismen, men tvert om av samfunnets evne til å mobilisere kollektiv forstand både nasjonalt og på bedrifts-

planet. Her finst ei langsiktig rasjonell styring, t.d. med investeringar og planlegging. Samfunnet og bedriftene syner stor evne nettopp til å prioritere felles nytte.

Kan det tenkjast at dei skandinaviske samfunna held på å sakke etter når det gjeld evne til å sette solidariteten ut i praktisk politikk og styre utviklinga. For mykje i vårt samfunn gir ikkje inntrykk av evne til å prioritere felles nytte. Vi er på veg mot ei krise for dei kollektive avgjerdene. Fleire og fleire oppfører seg først og fremst som medlemmer av ein eller annan lobby.

Arbeidarrørslas store historiske innsats var å samle gruppesolidariteten til ein klassesolidaritet og seinare byggje opp ein samfunnssolidaritet. På skandinavisk utvikla vi tanken om "folkhemmet". Alle kan nå sjå at denne samfunnssolidariteten slår sprekker, og vi vender tilbake - ikkje til klassesolidariteten, men til gruppesolidariteten. Og gruppene har ein tendens til å bli mindre og mindre. Desse gruppene tenkjer nettopp ikkje på felles nytte. Dei krev tvert om alle det som kollektivt er umogleg. Den som vil, kan observere det nå i debatten om dei auka bensinprisane. Vi kan sjå også korleis det blir vanskelegare og vanskelegare å ta kollektive avgjerder, fordi ei eller fleire minoritetsgrupper alltid har ein sjanse til å stoppe slike avgjerder. Eg skal ikkje nemne den saka vi alle tenkjer på i denne samanhengen, men ei anna. Det kan hende at det ut frå Noregs samla interesser og energiforsyning ville vere fornuftig at vi bygde eit varmekraftverk i dei folkerike delene av landet. Det ville gi vår energipolitikk større fleksibilitet, og vi ville vere mindre avhengig av ei energiform. Det varmekraftverket kjem ikkje til å bli bygd fordi ingen vil ha det.

Geografien er ein vesentleg faktor for å forstå korleis samfunnsolidariteten slår sprekker. Lokale krav som isolert sett er heilt rettkomme, sympatiske og forståelege, puleriserer vår kollektive handlekraft fordi summen av dei lokale krave er eit reknestykke som i det heile ikkje går i hop. Den som vil, kan nå sjå at Harald Hårfagres livsverk på mange vis er i ferd med å slå sprekker. Vi som sit med ansvar for dei store og ressurskrevjande sektorane i vårt felles hushald, kan observere sterkt aukande balkanisering av det norske kartet. Systemet er nettopp ikkje prega av kollektiv forstand. Det minner om eit stort skøytestevne på eit fullsett Bislet der ein person reiser seg for å sjå betre. Straks er det fleire som ser dårlegare og som også reiser seg. Fleire og fleire reiser seg, og til slutt har alle det mykje dårlegare fordi dei må stå. Men den som på eiga hand set seg, er sjølv sagt den dummaste av alle, for han ser ingenting. Utfordringa er såleis: Korleis skal vi få alle til å setje seg att?

Solidariteten er i ferd med å miste fotfestet, i ei tid som krev ikkje mindre, men meir solidaritet og betre kollektiv forstand. Problemet er ikkje så mykje at vi ikkje veit kva vi burde gjere, som at systemet ikkje tillet oss å gjere det. Det gir nytt spelerom for tankegodt som slett ikkje er nytt eller "på parti med fremtiden", men tvert om idear som generasjonane før oss i arbeidarrørsla møysommeleg har forkasta og arbeidt seg ut av. Det blir større rom for dei overfladiske og enkle forklaringane. Ein direktør i Industriforbundet meiner at hovudproblemet er at nordmenn er særleg late. Kamouflert som krav om at systemet skal ha større produktivitet, kan vi nå oppdage at draumen om større ulikhet i samfunnet får ein renesanse. Dei seier ikkje direkte at dei arbeider for større ulikhet. Dei seier at nå må vi i større grad premiere dei dyktige, vellukka, iderike og produktive. Samstundes foreslår dei belønningssystem som

slett ikkje vil premiere dei dyktigaste og mest iderike, men dei mest fingerferdige med pengar og dei som kjenner minst kollektivt ansvar. Milton Friedman's fridom til å velje er ein fridom for dei få og dei sterke.

Vårt ansvar for denne situasjonen er av historiske dimensjonar. Det ligge først og fremst til oss å gjenreise trua på den kollektive forstand og evne til å handle i fellesskap. Dersom vi går inn i den framtida vi nå kan sjå med eit system som er ute av stand til å samle individuelle ønskje i rasjonelle fellesskapsløysingar, kan det kome til å gå riktig gale. Mobiliseringa på vegner av solidariteten og likheten er ikkje ei mobilisering vi først og fremst skal gå til for å sikre Arbeiderpartiets eller einskildpersonars makt i dette samfunnet. Den mobiliseringa skal vi gå til fordi svekking av desse prinsippa vil gjere framtida utrygg for dei fleste vanlege menneske i dette landet. Det er berre denne rørsla som kan ta hovudansvaret for ei slik mobilisering. Vi skal ikkje lure oss sjølv og gjere denne oppgava enklare enn ho er. Vindane blæs ikkje slik at desse arbeidarrørslas grunnleggjande verdiar har dei i ryggen. Men det er mi tru at vi grovt har undervurdert den appellen som solidaritet og likhet har også til yngre generasjonar. Det er attraktive idear som vi har marknadsført nokså dårleg. Oppgava er ekstra vanskeleg fordi vi ikkje må prøve å gi inntrykk av at dei kollektive løysingane er ein sum av populære einskildønske. I stigande utstrekning vil dei mest fornuftige kollektive løysingane - i alle fall på kort sikt - vere upopulære avgjerder. Men kanskje det nå er eit politisk klima for å seie nettopp dette. Kanskje vil respekten for Arbeiderpartiet og for vår evne til å handtere problema auke dersom vi ikkje i så stor grad gir inntrykk av at ein kan få både i pose og sekk. Det er til dømes heilt på det reine at dersom vi i tida som kjem skal kunne gjere noe effektivt med inflasjonen, så må dei fleste av oss i alle fall på kort sikt vere villige til å redusere krava til reallønnsutvikling. Eg har ikkje sett noke rekkestykke som kan gi oss det resultatet vi alle intenst som medlemmer av eit fellesskap ønskjer, utan at det har denne heilt konkrete upopulære sideverknaden for kvar einskild av oss som individ.

Til nå har veksten vore vår måte å løyse mange problem på. Når det vart meir til alle, var det også lettare å gi litt til alle. Systemet verka meir rettferdig da, sjølv om det kanskje ikkje alltid var slik at godene vart så rettferdig og likt fordelte. Eg blir meir og meir sikker på at vi framleis skal arbeide for økonomisk vekst. Mange problem kan bli heilt utolelege dersom vi ikkje maktar å halde oppe ein vilje til å yte stadig meir. Likevel må vi alle innsjå at slik verda i dag ser ut, er det utenkjeleg å basere vår kollektive forstand på at alle skal få meir heile tida. Vi er inne i ein smertefull omstillingsprosess. Arbeiderpartiet har også ansvaret for at denne omstillingsprosessen kan skje utan at ansvaret kjem i hendene på dei politiske hekседoktorane som nå huserer i Storbritannia. Det beste vi kan seie om den norske arbeidarrørslas innsats, er kanskje at dette samfunnet er meir prega av likskap enn noe anna samfunn i verda. Det er mindre skilnad på folk i Noreg enn i noe anna samfunn. Likevel blir vi dagleg minte om at dette med å vere tilfreds, er eit relativt spørsmål. Vi er rikare enn vi nokon gong har vore både som samfunn og dei fleste av oss som individ. Likevel ser vi at det i gruppesolidaritetsens farvatn utviklar seg fenomen som gjer at vi møter 80-åra med eit samfunn mange vil karakterisere som "sytesamfunnet". Problem som for 20 år sidan var marginale, vår i dag enorme dimensjonar. Og sytesamfunnet er den dårlegast tenkelege jordsmonn for solidaritet og kollektive løysingar.

Det blir viktigare og viktigare for oss å vere trygge. Slik tidene er og framtida kan kome til å arte seg, skal Arbeiderpartiet gi vanlege folks tryggleik den høgste prioritet. Men det kan vi som parti og Noreg som samfunn ikkje gjere ved å svekke vår evne til å handle i fellesskap. Det paradoksale er at så mange av dei som vil svekke den kollektive forstanden og fellesskapets evne til å handle, sjølv vender seg mot det same fellesskapet når dei vil ha vern mot sine egne feil og dårlege vurderingar. Det blir nødvendig for oss å gjere oss opp ei meining om kva som er fellesskapets ansvar når det gjeld å gi tryggleik. Fellesskapet har nå ansvar for tryggleik ikkje berre i sosialpolitisk forstand, men også i næringspolitisk forstand. Dersom alle dei som i prinsippet er for fri konkurranse og som når dei held festtalar prisar den frie marknaden, hadde vore konsekvente, ville fellesskapet ha vore letta for store, tyngande oppgaver.

Det er ein del av den kollektive forstandens forfall at vi alle er inkonsekvente. Dersom kollektiv handling er nødvendig for å auke vår levestandard og vår tryggleik, er vi sterkt for det. Dersom det begrensar vår eigen handlefridom, aukar andres levestandard, eller kortsiktig reduserer vår eigen, er vi mot kollektiv handling. Dette er hovudårsaka til at vi ikkje er så handlekraftige som vi burde vere. Vi veit meir om samanhengane i vårt samfunn og om konsekvensane av det vi gjer, enn noen tidlegare generasjon har gjort før oss. Grunnlaget for kollektiv handling skulle vere betre enn tidlegare. Dersom dette var eit spørsmål om innsikt og kunnskapar, skulle det vere sterkt grunnlag for å sjå optimistisk på framtida.

Men det vesle vetet og kunnskapane rekk ikkje heilt fram. Her må også finnast rom for visjonar, tru og draum. Det viktigaste arbeidet som er gjort ved denne revisjonen av prinsippogrammet, er forsøkt på å skrive ein grunnsynsdel som kan møte 80- og 90-åra. Vi ville gjerne prøve dei gamle, forslitte omgrepa mot ei ny tids utfordringar. Vi såg at fridom, likskap, solidaritet og retten til arbeid ikkje var sjølvsvagte verdiar i den politiske røyndomen. Vi har sett dei på prøve. Og det er resultatet av denne prøva som blir lagt fram for landsmøtet.

Programhandsaminga så langt har synt stor opplutning om desse verdiane og partiets tradisjonelle identitet. Våren 1980 gjennomførte vi eit rådslag om viktige sider av prinsippogrammet. Mange arbeidde med dette rådslaget, og vi fekk inn ein del svar av uvanleg høg kvalitet. Mange har også reagert skriftleg på programutkastet frå oktober. I tillegg er det denne gongen halde uvanleg mange møte om prinsippogrammet i alle fylke og i mange partilag. Denne omfattande høyringa har synt at svært få meiner at vi skal møte framtida gjennom eit oppgjerd med fortida. Vi skal vinne nye grupper og nye generasjonar gjennom å styrke våre røter, ikkje ved å hogge dei av. Denne gongen er det få som reiser spørsmål ved partiets namn. Det er heller ingen stemning for at vi skal kvitte oss med begrepet sosialisme. Dei fleste av våre medlemmer og vener knyter positive kjensler og meningsfylt innhald til det omgrepet.

I reaksjonane frå laga kan vi likevel sjå kimen til ein diskusjon om sosialismen også på dette landsmøtet. Det er noen som ikkje likar at vi har tatt ut setninge: "Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn". I staden står at at "Det norske Arbeiderparti bygger sin politikk på den demokratiske sosialismens prinsipper." Vi har gjort det for sterkare å understreke at vår sosialisme ikkje er ein avslutta tilstand, men ein prosess. Vi vil alltid vere under

vegs. Aldri er vi meir hjelpelause enn når noen ber oss beskrive korleis det sosialistiske samfunnet skal sjå ut. Det er heit naturleg. Interessa for det endelege målet har alltid vore nokså lita i norsk sosialisme. Ja, meir enn det: Den same mangelen på klare tankar om dette målet pregar også dei sosialistiske klassikarane. Vegen fram var alltid meir interessant enn endepunktet. I komiteen meiner vi derfor at vi har brakt prinsippprogrammet på dette punktet meir i samsvar med den politikken og praksisen vi har følgd dei siste 40 åra. Samsvar mellom liv og lære er eit godt prinsipp.

Arbeidarrørsla er ei fridomsrørsla. Det er viktig å understreke dette fordi det er på dette punktet at den konservative kritikken mot vårt parti har vore mest aggressiv. Vi skal ta den kritikken alvorleg. Men den kjennes sjølvstekt urettvis, særleg for dei generasjonane som klarast kunne sjå kor fridomsutvidande arbeidarrørslas verke har vore i vårt land. Det var dette partiet som gjorde det klart for det norske folket at fridomen er udeleg og at fridom ikkje er ein rett til å utbytte eller skape ufridom for andre. Vi gir i dette programmet vår kompromisslause tilslutnad til våre demokratiske og borgarlege fridomar og til dei grunnleggande menneskerettane. Men samtidig vil vi klargjere kor spinkelt og utilstrekkeleg fridomsbegrepet blir dersom det berre skal tyde fråver av ytre tvang. I våre dagar og tider er det blitt meir påtrengjande enn før å understreke at fridomen har ein sosial dimensjon. Sidan sist vi skreiv prinsippprogram, er vi blitt meir merksame på dei grensene naturen set for vår utvikling og på dei sosiale grensene for fridomen. Bilen har vore eit framifrå reidskap for å utvikle vår fridom. Men blir det for mange bilar og alle som køyrer bil prøver å kome unna sosiale reguleringar, blir fridomen drastisk redusert for oss alle. Stadig fleire av våre mål kan vi berre nå gjennom samvirke. Fridomen krev altså sosial organisering eller igjen evne til kollektiv forstand og handling. Vi lever i eit fritt samfunn. Nå må vi fylke oss til strid mot dei falske profetane som marknadsførar sin ufridom under fridomens fane.

Eit anna av våre gamle slagord som har krav på forsvar mot vulgær kritikk, er likskapen. Tanken om alle menneskes like verd er ein nødvendig føresetnad for vårt grunnsyn. Men i våre prinsipp og i vår praktiske politikk har vi også prøvd å verne mangfoldet. Vi vil ha eit samfunn med variasjon og høve for menneska til å dyrke sin eigenart. Også dette godet er udeleg. Det skal omfate alle. Nedarvete privilegier og sosial ulikskap er eit hinder for variasjon og sjansane for alle menneske til å dyrke sin eigenart. Vi har også prøvd å vise at vårt arbeid for større likskap i makt og ressursar må ha vidare siktemål enn strevet for formell likskap. Det vil igjen føre til at vi møter ny motstand. Men kampen for likskap og rettferd er ikkje blitt mindre aktuell sidan vi skreiv prinsippprogram for berre 12 år sidan. Mange vil meine tvert imot.

Når vi nå skal ut i valkamp med slagordet "arbeid for alle" som det viktigste våpen i vårt politiske arsenal, tek vi ikkje berre med oss ein dagsaktuell, kortsiktig målsetting. Vi har med oss eit prinsipp. Norsk arbeidarrørsla har særleg stolte tradisjonar når det gjeld å gi arbeidet første rang i sitt politiske strev. Vi kan seie at det gir dobbelt tyding til namnet arbeidarrørsla. Arbeidet formar menneska og tilhøvet mellom dei. Organiseringa av arbeidet er avgjerande for å kunne forstå og forandre samfunnet. Arbeid gir levebrød. Men det er også ein nøkkel til den einskildes sjølvrespekt. Tap av arbeidet tyder tap av kontroll over eige liv. Det er

blitt uhyggeleg nødvendig å minne om det. I mange land som også er våre naboar og beste vener, tvingar spørsmålet seg fram som ein kniv mot strupen: Kva skjer med demokratiet, stabiliteten og folks sjølvrespekt, når millionar av arbeidsføre menneske ikkje finn meningsfylt arbeid? Kva skjer med samfunnet og framtida når det blir særleg vanskeleg for dei unge generasjonane og dei svake? Det spørsmålet opptar ikkje Milton Friedman. Men for oss er dette det viktigaste vi har å gjere. Vi veit nå at den gamle målsettinga om arbeid for alle kan bli vårt mest radikale krav i åra som kjem. Det høyrer visseleg heime ikkje berre i arbeidsprogrammet. Det er eit prinsipp som vi på dette landsmøtet igjen skal slå fast at vi kompromisslaust vil forsvare. Vi har også ønskt å aktualisere debatten om arbeidets innhald. Det er kanskje inga urettvis anklage mot oss at vi til tider har vore meir opptatt av vekst og kvantitet enn av arbeidets kvalitative innhald. Den teknologiske utviklinga har gjort den diskusjonen meir påtrengjande nødvendig.

Det har vore meininga at det skulle framgå av det eg til nå har sagt, at vi finn det særleg nødvendig og i pakt med tida å gå ut i eit offensivt forsvar for *solidariteten*. Først av alt skal det understrekast at solidariteten har ein internasjonal dimensjon. Her står vi på klassisk grunn. Arbeidarar i alle land, var adressa for sosialismens budskap. Vi treng ikkje bruke mange ord på å argumentere for at solidaritetens internasjonale dimensjon er påtrengjande aktuell. Det er vanskeleg å tenke seg at den demokratiske sosialismen skal kunne halde på sin appell til dei mange og til dei komande generasjonane, utan at vi er konsekvente talsmenn for at solidariteten må omfate alle menneske. Solidariteten vil knyte nye lojalitetar mellom oss og nye grupper og nye generasjonar gjennom den moralske appellen som ligg i evna til å kjenne medkjensle, brorskap og søsterskap. Men like viktig er det for oss å vise at solidariteten også er basert på eigen interesse. Vi treng alle solidaritet fordi vi alle på eitt eller anna tidspunkt i livet er svake. Solidariteten er ikkje berre filantropi. Den vart smidd som våpen i arbeidarklassas kamp for eigne interesser. Samhold gir styrke og makt. Ein kvar er ikkje si eiga lykkes smed.

Like vesentleg er det vi i programmet har kalla at solidariteten er grunna på innsikt. Det er innsikta om at fellesskapets beste ikkje automatisk er summen av eigne eigne egoistiske handlingar. Det er ein lærdom som har fått ny aktualitet. Vi er tilbake til vilkåra for den kollektive forstanden i vårt samfunn. Og da er det tid for å understreke at dette problemet også har ei kvalitativ side. Fellesskapsløysingar og -handlingar er ikkje pr. definisjon gode. Dei kan vere byråkratiske, ufullkomne og undertrykkande. Ikkje alle kritikk frå høgre side er dum. Folk er ikkje dumme. Dei ser at på mange område er dei kollektive løysingane så utrilstrekkelege at dei private er betre. Helst skal dei vere slik at individa bruker og aksepterer fellesskapsløysingane fordi dei ser at dei er i eiga interesse. La oss ta to daglegdagse eksempel som er gode fordi dei gjeld dei mest rasjonelle av oss alle, nemleg barn. Ein stad i det europeiske fellesskapet oppdaga dei at det vart eit problem at skolebarna fekk lus. Eit fellesskap bestemte så at alle barn som hadde lus, måtte vere borte frå skolen. Det var ei dårleg fellesskapsavgjerd fordi det førte til at lus vart handelsvare. Og omsetninga var rivande. Ei god fellesskapsavgjerd er den norske flaskepanten. Den gir oss automatisk ein hær av tusenvis av unge renovasjonsarbeidarar som driv aktivt miljøarbeid for oss alle, og som handlar i eiga interesse.

Så mykje om grunnsyndelen i programmet. Det er den som har hovudansvaret for at dette programmet er meir omfangsrikt enn alle likar. Vi meiner det er nødvendig og nyttig å legge stor vekt på grunnsyndelen denne gongen. Dei utfordringane våre motstandarar stiller oss, er i stor monn ideologiske utfordringar. Skal vi knyte nye lojalitetar mellom oss og dei mange som nå er framande til oss fordi dei ikkje arvar dei automatisk lenger, må det i stor monn skje gjennom våre verdiar og det ansiktet som ideane gir oss.

Vi har lagt stor vekt på å lage eit udogmatisk program. Reformismen er berre eit godt prinsipp for omforming av samfunnet dersom reformene har mål og mening. Men reformisme er også ein veg til å vinne ny kunnskap om samfunnet. Enda mindre enn før har vi råd til å vere dogmatiske. Dette samfunnet blir meir og meir innfløkt. Mindre og mindre er vegen fram ei snorrett line mellom to punkt. Alle vi som arbeider med praktiske reformer i dei store og omfattande offentlege sektorane, ser at vi ofte får heilt andre verknader av våre tiltak enn vi hadde meint. Samanhengen mellom mål og handling er blitt meir komplisert. Vi treng meir fantasi og evne til nytanking for å finne dei nye reformene. Men vi treng også meir evne og mot til å forkaste det vi tidlegare har gjort, dersom det ikkje vart som det var tenkt. Vi har mykje prestisje å kvitte oss med av det vi har investert i det bestående. Arbeidarrørsla har alltid vore samfunnskritisk. Det er ein viktig tradisjon som vi skal ta vare på. For det er kritikken og kampen mot det *skæve* og skakke som gir oss handlekraft og samfunnet dynamikk. Det gode og positive er ikkje så omformande mellom anna fordi vi er nokså usamnde om kva som er godt og positivt. La oss slå eit slag for vår evne til å utøve samfunnskritikk. Men samfunnskritikken må også omfate evnen til å utøve sjølvkritikk.

Å skrive prinsippprogram er ein slags politisk orienteringsløp. Det kan vi ikkje gjere utan å nytte tid og omtanke på å finne ut kvar vi står. Del nr. 2 av prinsippprogrammet er det som på fint språk heiter ei samfunnsanalyse. Vi prøver å trekke dei lange linene i norsk samfunnsutvikling i fortid, nåtid og inn i ei usikker framtid. I denne delen vil de også finne hovudgrunnane til at vi i dag drøfter eit nytt prinsippprogram for partiet. 70-åra brakte mykje nytt. Framtida er ikkje det ho var. Sidan sist vi skreiv program har natur- og ressursproblema blitt eit hovudtema i politikken. Vi har sett at veksten har kostnader. Samfunnet har fått nye store styringsproblem. Freds- og nedrustningsoppgavene er blitt enda meir brennande. Vi har gått inn i oljealderen. Sidan sist har vi lært oss omgrepet "ny økonomisk verdensordning". Ny teknologi set nye utfordringar.

Den siste hovuddelen av programmet er retningslinene for vår politikk. Dei nye utfordringane tilseier at vi skulle ha nye og viktige ting å seie om vår politikk på ulike område. De vil finne slike nye innkast i avsnitta om internasjonalt arbeid, forvaltning av miljø og ressursar, arbeidets organisering og oljepolitikken. Sidan sist vi skreiv program har likestillingsarbeidet mellom kvinne og mann fått heilt ny tyngde og gitt oss grunn til å sette opp nye djerve mål. Det er kome inn eit nytt avsnitt om livssyn og tru som har interressert mange. Kulturpolitikken kjem til å få ny breidde og nye dimensjonar i 80-åra. Det er nå opp til landsmøtet å seie si mening om desse nye retningslinene. Og la meg understreke at like viktig som å gjere seg opp ei mening om det som står, er det å ha oppfatningar om det som ikkje står i programmet, men som kanskje burde ha gjort det.

Eg vil gjerne nemne eitt område der eg for min del meiner at vi ikkje har kome langt nok i denne programhandsaminga. Det gjeld området økonomisk demokrati og eigedomsrett. Innstillinga frå Skytøen-komiteen har forteneestfullt utløyst ein ny viktig debatt og gitt oss nye mål å arbeide mot. Samstundes er det klart at vi ikkje kan kome særleg langt vidare utan at vi nå får eit breitt engasjement frå den politiske og faglege arbeidarrørsla om desse spørsmåla. Dei har alltid vore heilt sentrale for Arbeiderpartiet. Vi får kanskje registrere at dette er den første programhandsaminga i partiets historie der vi ikkje har ein debatt om kva vi skal gjere med kredittinstitusjonane. Arsaka til det er den heilt rette: Vi har gjort noe med kredittinstitusjonane. Men vi har ikkje greidd å føre fram i tilstrekkeleg breidde ein debatt om det økonomiske demokratiet. På fleire punkt ligg vi etter våre naboland når det gjeld å diskutere kapitaltilgangen og -forvaltninga i vårt samfunn. I dette programmet slår vi fast ei viktig retningsline som m.a. er eit resultat av vårt arbeid med kredittinstitusjonane: Vi ønskjer større mangfald og fleire alternativ i produksjonslivet når det gjeld eigedom, organisering og styring. Vi har nå ei viktig oppgave i den komande landsmøteperioden i å gi dette prinsippet liv og blod. Nye merkesteinar skal reisast. Vi kjem ikkje til å kunne greie det utan eit sterkare engasjement frå grasrota i arbeidarrørsla også om slike spørsmål.

Prinsippprogrammet er ingen intellektuell leik med ord. Det skal først og fremst vere eit grunnlag for handling. Programmet er verdiløst dersom vi ikkje har makt til å gjennomføre det. Vårt viktigaste reidskap for det er partiet. Den sterke vekt programmet legg på evne til kollektiv handling har også adresse til partiet og partiorganisasjonen. Mange har dei siste åra sett med otte på at partiet skulle bli meir ein diskusjonsklubb og mindre eit handlingsfelleskap. Vi har grunn til å skjerpe vår evne til handling i alle ledd av partiet og på alle nivå i vårt styringssystem. Dette programmet har vore verd å lage dersom det kan yte eit lite bidrag til å betre vår evne til målretta, koordinert handling. Vi har ingen sjanse til å gjenreise dette samfunnets evne til kollektiv handling dersom vi ikkje også betrar partiets evne til å handle som eit samla fellesskap. Ein levande diskusjon vil auke vår handlekraft fordi diskusjonen gjer det lettare for oss alle å underordne våre eigne standpunkt og syne ein kollektiv vilje. Nå er tid for å understreke nettopp det.

Dette programmet har også vore verd å lage dersom det kan bidra til å gjenreise respekten for våre eigne verdiar. Dei er ikkje anti-kvitetar. Vi har prøvd å vise at 80- og 90-åras utfordringar gir grunn til å gå inn i forsvaret av desse verdiane med fornya styrke. Det er ikkje slik at verdiane og ideologiane er døde. Vi kan tvert om registrere ny interesse for dei meir langsiktige spørsmåla i det menneskelege tilveret, ikkje minst blant unge menneske. Det er eit problem for den norske demokratiske sosialismen at så mykje av denne interessa nå vender seg mot religion, meditasjon og mystikk, og så lite mot rasjonell politisk handling. Vi har prøvd å ta vare på den udiskutable arven i norsk arbeidarrørsla som vi kan kalle respekt for kunnskap og innsikt. Samstundes er dette programmet ei oppmoding til å tenke sjølv. Vi skal ikkje la oss dupere av dei mange både til høgre og venstre som nå tilbyr ferdigsydde formlar for løysing av framtidens kompliserte problem. Som det står i 1. Korintarbrev: Herren kjenner tankane åt dei vise og veit at dei er tomme. Det norske Arbeiderpartis prinsippprogram skal vere basert på vanlege menneskes evne til å orientere seg i tilveret. Vi ville lage eit program som

kunne vere ei utfordring for dei særleg interesserte og for dei som kan rekrutterast til aktivt politisk arbeid gjennom idear. Men vårt program kan aldri bli eit program berre for ein elite.

Så ville det vere det mest tilfredsstillande resultatet av vårt arbeid om vi kunne seie at dette programmet kan bli eit bidrag til å styrke dette partiets sjølvrespekt. Dette partiet som har ytt sin vesentlegaste historiske innsats ved å gi vanlege menneske høve til å rette ryggen og kjenne sjølvrespekt, har i dei seinaste tidene hatt problem med sin eigen sjølvrespekt. Det vil sikkert vere delte oppfatningar om i kva grad programkomiteen har lykkast i å skrive eit program som har appell til mange. Men det har vore ein del av vårt arbeid å studere programutkasta frå dei andre partia her i landet. Den delen av arbeidet har i alle fall styrkt vår sjølvrespekt. Dei som dei siste månadene har skrive sosialdemokratiets nekrolog, har ikkje hatt evna til å gå inn i si tid. 80- og 90-åra vil vere stimulerande arbeidsmark for dei som vil verne og styrke solidaritetens plass i det norske samfunnet. Det er ei oppgave som kallar på ny innsats. Det er ingen andre som kan ta vare på den oppgava enn vi. La oss utnytte den nye optimismen og innsatsviljen som nå pregar partiet til å vise at vi fører ein strid, ikkje på vegner av personar og ut frå eit ønske om makt. Vi gjer det først og fremst fordi vårt grunnsyn og våre idear fortener ein sjanse til å bli retningsvisande også for dei komande generasjonane som skal leve i dette landet. I det perspektivet er valet i år berre ein episode. Men det er ein viktig episode. Og vi skal tvinge alle som har skrive nekrologar til å ete dei i seg att, ord for ord.

Prinsippprogrammet har 117 avsnitt. Det 118'de kunne vere kort, enkelt og ein naturleg følgje av alle dei andre: TIL KAMP, KAMERATER.

Einar Førdes innledning ble hilst med stående applaus.

Dirigenten takket, og debatten tok til. De fem første fikk ti minutters taletid, deretter var det fem minutters taletid.

Odd Rambøl, Hordaland: Ideologiske prinsipper er viktig fordi de skal knytte en sammenheng mellom teori og praksis, en tråd gjennom den politiske virkelighet. Vi vet alle hvor lett det er å bli politisk nærsynte, å bli oppfanget av gruppeinteresser, av de små politiske problemer. Detaljstudier er ikke overflødig, men det må være sammenheng i vår politikk. Det må være noe som gir vår politikk en retning og konsistens slik at den framstår som en ideologi, noe samlende. Dette prinsippprogram legger opp til å lage en slik samling. Det inneholder en målsetting, en analyse av hvordan verden er, hvor kompleks situasjonen er, og dette er kanskje noe av det beste som er prestert i prinsippprogramsammenheng i Norge. Den inneholder en strategi, et middel for hvordan vi skal gå gjennomført denne analysen. Et nøkkelord i denne sammenheng var "den kollektive forstand" som Førde brukte. Jeg tror vi skal ta opp den kamp som der vil melde seg. Vi har en tendens til å sette kollektivismen opp mot individualisme. Da er det forstått at kollektivismen er noe negativt. Det er pussig at vi får denne problemstillingen i vår tid da man nettopp etterlyser nærhet og samhörighet mellom mennesker. Også på det større plan krever vår tid løsninger som binder sammen den oppdeling i samfunnet vi ser så tydelige spor av. Jeg tror mange har savnet et prinsippprogram som kunne bringe oss på offensiven. Det har en egentyngde og soliditet som er unik i norsk partipolitikk i dag. Det understreker at vi er et grunnleggende radikalt parti, radikalt fordi det hele tiden forstår at virkeligheten endrer seg. På kort sikt vil vår vik-

tigste oppgave nå være å forsvare velferdsstaten. Men programmet peker ut over velferdsstaten. Den skapte trygghet for alle. Vår målsetting må nå bli mer ambisiøs og dristig, den må bli å hindre at noen blir svake.

Aud Elin Sæterevie, Hedmark: Solidaritet er felles ansvar for hverandre, hver enkelt må være villig til å bry seg. Følgen av det er at vi må overføre en stor del av vår inntekt til fellesgodene. Men har vi på veien mot materiell velstand maktet å ta hensyn til egen og andres sosiale helse? Jeg mener nei. Hva er grunnene til den medmenneskelige fattigdom som avspeiler seg i f. eks. tiltagende rusmiddelbruk med økende kriminalitet, voksnens økende pissemissbruk, oppløsning av familier, disiplinproblemer i skolen. Etter min mening må verdidebatten i 80-åra dreie seg om årsakene til den medmenneskelige fattigdom og hva vi kan gjøre med den. I denne sammenheng er det viktig å huske Nordahl Griegs ord om at et folk uten historie har ingen framtid. Arbeiderpartiet har skapt tradisjon i sitt arbeid for solidaritet, streikerett, lønnsforhandlinger, inntektsoverføringer, trygdesystemet. Nå er tida inne til å få nye perspektiver for videreføring av solidaritetsbegrepet. Vi må motarbeide den stadig økende framtidspessimisme og påfølgende passivitet, som bl.a. skapes av den økende informasjonsflommen. Vi må tro at det nytter å arbeide for bedre livsmiljø. Vår historie gir gode eksempler på hva enkeltmennesker og samhold kan utrette. Denne historiekunnskap må vi formidle til vår ungdom. Vi skal ikke fortape oss i nostalgi, men la 80-åra komme. Det er dem vi kan gjøre noe med.

Per Edgar Kokkvold, Oslo: Jeg har en eneste innvending mot Einar Førde, nemlig at hans innlegg var så blendende godt at man mister lysten til å kritisere det programforslag han er hovedansvarlig for. Mine innvendinger går på at programmet opprinnelig var for langt - nå er det blitt noe kortere, men jeg mener fortsatt det kan strømmes inn. Jeg vil understreke noe av det som står i utkastet: "Ingen samfunnsmessige ordninger er endelige. Vi lærer ved å handle. Sosialisme er ikke en tilstand. Det er en prosess." For meg er dette det mest fundamentale i forslaget, fordi den demokratiske sosialisme aldri kan bli noe ferdiglaget samfunnssystem. Den er ikke noe dogme, men en holdning, et sett av verdinormer og prinsipper som vi ønsker å legge til grunn for organiseringen av samfunnet. Den demokratiske sosialismen kan aldri innføres, aldri feires som en ny oktoberrevolusjon, fordi den alltid vil være underveis. Det er viktig at vi konsentrerer oss sterkere om midlene enn om målet, også i den prinsippolitiske debatt. De politiske resultater vi oppnår, beror ikke så meget på de resultater vi ønsker, som på konsekvensene av de midler vi bruker. Derfor er det så viktig det Reiulf Steen sa for noen dager siden, at vi ikke kan sette noen til å ta seg av visjonene og andre til å stelle med den praktiske politikken. Jeg er enig med Einar Gerhardsen i at vi må begynne å snakke mer om sosialisme, men vi må aldri falle for fristelsen til å framstille sosialismen som noen endelig løsning for all menneskelig nød og ulykke. Vi har ingen oppskrift for menneskehetens fullstendige frelse. Vår sosialisme er - for å sitere den polske, landflyktige filosofen Kolakovsky - den strie viljen til tomme for tomme å fjerne de vilkår som frembringer uunngeelige lidelser, undertrykkelse, sult, krig, rasehat, umettelig griskhet og hevngjerrig misunnelse. Personlig vil jeg aldri kunne velsigne en sosialisme som har sin basis, ikke i verdier, men i teorier. Det er ikke alltid lett å trekke skille mellom teorier og verdier, men jeg tror at dette skillet er fundament-

alt, det er det som skiller oss fra dogmatiske sosialister. Propaganda kan bygge på teorier, men bare et verdssystem kan skape en kultur, en sivilisasjon. "Arbeiderbevegelsen er en frihetsbevegelse", står det i utkastet. Jeg syns vi fram mot valget skal minne om dette. Det finnes ikke en fri stat i verden som er styrt av et kommunistisk parti. Ikke alle ikke-sosialistiske stater er frie stater, men det finnes ikke en eneste stat styrt av et sosialdemokratisk parti som ikke er en fri stat. Ingen bevegelse har som den sosialistiske bidratt til å gi så mange mennesker så stor frihet. Ingen politisk ideretning har en bedre tradisjon enn den sosialistiske som frihetens forsvarer i kamp både mot fascistisk og kommunistisk diktatur. Likevel har vi hørt slagordet "Frihet eller sosialisme" fra høyresida. Nå må vi på offensiven mot dem som taler om frihet for de mange når de i virkeligheten mener privilegier for de få. Vi har grunnlaget, vi har sett Margaret Thatcher skape en ørken og kalle det frihet, vi har hørt Milton Friedman framstille slummen i Hong Kong som frihetens forpost på jord. Høyre regjeringens form for frihet er det frie marked, jungelens lov, grisetrauets filosofi: Mest til det største trynet.

Rolv Sverre Fostervold, Sør-Trøndelag: Et prinsippprogram er seilingsmerkene som viser leia der Arbeiderpartiet skal føre fram sin politikk i 80-åra. Forutsetningen må være at våre partikamerater forstår disse seilingsmerkene og har tro på dem. I vår hverdag møtter vi politiske motstandere i styrer, råd og utvalg, og her dannes velgernes oppfatning om vår politikk og vårt grunnsyn. Et annet krav vi må stille til et prinsippprogram, er at det gir ideer og visjoner for nytenkning som er nødvendig dersom vi skal finne svar på det vi møter i tida framover. Gjennom en uttalelse har mitt kommune- og fylkesparti stilt dette spørsmålet: Er forslaget til prinsippprogram godt nok i formen? Forstår våre partimedlemmer det, orker de å sette seg inn i de mange sidene? Er prinsippprogrammet blitt det politiske redskapet vi vil bruke i 80-åra? Forslaget som ble lagt fram i oktober, var ikke godt nok i formen etter vår oppfatning. Det kunne også oppfattes som overlappning mot arbeidsprogrammet. Vi mente også at språket var altfor akademisk. Med tilfredshet konstateres at dette er tatt til følge av programkomiteen. Nå er programmets sidetall mindre, det har fått forklarende tillegg. Jeg er glad for et delvis nytt punkt 9, og for den språklige bearbeiding. Jeg betrakter det foreliggende program som et brukbart arbeidsdokument, men jeg vil spørre om det skal ha så lang uendret levetid som det vi hadde før. Nåværende program har vært ute til drøfting i halvannet år, og det har gitt oss en debatt vi sårt trengte. Jeg tror den har bidratt til noe av den vind i seila vi har nå. Partiformannen stilte i går kravet om takhøyde, spennvidde, mangfold. Jeg vil framheve dette som en forutsetning for det arbeid vi skal gjøre ute i tida framover. Nettopp ideskaping må være det som kan møte Høyres talemåter. Kampen mot de individuelle og private løsninger kan bare skje på et idegrunnlag. Fortløpende idedebatt er også nødvendig dersom vi skal finne sammenheng mellom våre ideer og visjoner og den konkrete, resultat-orienterte politikken vi skal føre i våre mange politiske organer. Et vedtatt prinsippprogram må ikke føre til at vi legger den ideologiske debatten på hylla, men la det være utgangspunkt for en fortløpende ideologisk debatt. Men da må vi være villige til å åpne muligheten for at den kan gjennomgå en omforming og utvikling i takt med debatten.

Per Kløppe, sentralstyret: Ritt Bjerregaard fremstilte nylig sosialdemokratiet som et interesseparti for arbeiderklassen. Når jeg er

sterkt uenig i det, er det ikke fordi det kunne gjøre Arbeiderpartiet til et mini-parti i et Norge der funksjonærklassen allerede er i flertall, der vi venter at folk med utdanning fra universiteter og høyskoler i 1990 vil utgjøre 25% av befolkningen, men fordi styrken i norsk arbeiderklasse er at den - i motsetning til f.eks. amerikansk arbeiderbevegelse - har evne til å se utover gruppeinteressene. Det er ideene, den demokratiske sosialismen, som gir partiet appell til mennesker i alle grupper. Palme fortalte i går fra et møte i Studentersamfunnet der Langslet hadde sagt at Arbeiderpartiet hadde hatt en stor historisk misjon. Men den var nå fullført, partiets rolle var derfor utspilt. På en måte er det en viss likhet mellom Ritt Bjerregaards resonnement og Langslets. Forskjellen er selvfølgelig at Langslet prøver å gjøre oss uskadelige ved å fremstille oss som et historisk fenomen. Vi skal ikke bare le av slike påstander. Mange unge oppfatter faktisk Arbeiderpartiet som et grått og sidrumpet saksbehandlerparti, bare opptatt av kommunebudsjetter og nasjonalregnskaper. I den praktiske politikken har vi ikke vært flinke nok til å vise sammenhengen mellom de praktiske, politiske standpunkter og det grunnsynet vi representerer. En slik sammenheng må være til stede, men da må prinsippene ha en form som gjør dem praktisk anvendbare, som gjør at folk flest kan se sammenhengen mellom grunnsynet og det våre representanter i bygningsråd, sosialstyrer og finanskomiteer går inn for. Det fine med det nye prinsippprogrammet er at det er gjort et nybrottsarbeid med å forklare hva frihet, likhet, solidaritet osv. betyr. Alle disse begrepene henger sammen. Vår oppfatning er en annen en Høyres, frihet for alle er noe annet enn den liberalistiske frihet for de sterke. Vi trenger en klargjøring på bakgrunn av vår tids problemstillinger av hva forskjellene overfor de andre består i, ikke minst i sammenhengen mellom vår dagspolitikk og vårt syn på den langsiktige samfunnsutviklingen. Det duger ikke med enkle slagord, begrepene må ha et innhold som er meningsfylt også for dagens ungdom. Det nye prinsippprogrammet betyr et viktig skritt på veien til en slik klargjøring. Jeg er glad for at det gamle uttrykket om et sosialistisk samfunn er erstattet med at vi vil følge den demokratiske sosialismens prinsipper. Vi har ikke behov for en drøm om paradiset her i denne verden. Sosialismen er tvert om en prosess, vi er alltid underveis. Å forsøke å beskrive et sluttmaal er meningsløst. Den som leser beskrivelser av idealsamfunn, såkalte utopier, fylles raskt med stort ubehag, enten det gjelder italieneren Campanellas solstat, eller franskmannen Courrieres idealsamfunn. Karl Marx var klok da han sa at han ikke ville skrive oppskrifter for fremtidens folkekjøkkener. At vi er underveis, betyr at den demokratiske sosialismens prinsipper må omdefineres av hver generasjon. Einar Førde gav nylig ut en bok med tittel "Vi er alle sosialdemokrater". En fiffig, men farlig tittel fordi den kan forlede oss til ikke å se de vesentlige ulikhetene også i vårt politiske miljø. Den har det korn av sannhet at andre partier har stjålet som ravner fra våre honnørord. Det er lenge siden Høyre snakket hånlige om demokratiet. Nå bruker til og med Erling Norvik ordet solidaritet. Willoch sa nylig at Høyre er et i grunnen sosialt parti, glemt er det Høyre som satte sosialt = veldedighet. La oss ikke lure av endret ordbruk - det er like farlig som å tro at de land som kaller seg sosialistiske, har mye til felles med det vi står for. Palme siterte i går den liberalistiske økonomen von Hajek, liksom Friedman nobelpristaker i økonomi. Hajek påpekte at den liberalistiske formen for markedsøkonomi nødvendigvis må ha usosiale og umenneskelige trekk. Det er trekk som Høyre vil fornekte, men som likevel vil følge med som nissen på lasset, om det er økonomiens funksjonsmåte

som settes fremst og ikke arbeid for alle, ikke utjamning, ikke styring ut fra sosiale mål. Økonomiens funksjonsevne er viktig, men kan aldri bli annet enn et middel for å nå overordnede mål. Vi trenger et samfunn som kan løse mellommenneskelige problemer. Vi trenger et sterkt samfunn, ikke et samfunn for de sterke. Det nye prinsippprogrammet er et viktig skritt i en ny ideologisering av politikken. Men det er mye ugjørt. Jeg er enig med Førde i at vi må ta oss tid til å drøfte f.eks. formene for økonomisk demokrati i årene som kommer. Men like viktig er det å få prinsippene ut i en form og et språk som engasjerer de store gruppene i vårt parti, som har evne til å mobilisere nye grupper vi ennå ikke har nådd.

Thore Lauvsnes, Oslo: Programmet har forbedret seg en god del siden første utkastet. For oss i industrien er utviklingen av bedrifts-demokratiet noe av det vesentligste. Etter min mening er vi kommet i en farlig diskusjon om småting som de borgerlige kjører mot oss. Jeg ville ha satt pris på om vi hadde utdypet setningen om at bedriftsdemokratiet skal utvikles videre, men det hører vel hjemme under arbeidsprogrammet. Når det gjelder Skytøen-komiteens innstilling, har den fantastiske ide utviklet seg at dette kunne føre til bedriftsegoisme. Sannheten er at det system som vi i dag har, det privatkapitalistiske systemet, er den egentlige bedriftsegoisme. Første skritt i riktig retning var Loven om bedriftsdemokrati som vi har i dag. Skytøen-komiteen går et skritt videre, og plutselig får vi motstand fra høyrekreftene. De sier dette bare er første skritt, så blir vi redde og trekker oss tilbake. Jeg synes vi skal stå fram og si at dette er et skritt mot på sikt å ta over bedriftene, at arbeidets verdi skal telle mest. Jeg er enig i at vi må få en debatt som gir tilstrekkelig bredde i dette, men det må ikke bli slik at vi legger Skytøen-komiteens innstilling på hylla og venter på en passende anledning. Vi må si klart fra at dette er ett skritt og at vi ønsker flere når det gjelder bedriftsdemokrati. Jeg hadde også ventet en klarere formulering om fred og nedrustning. Jeg hører til dem som er vettskremte over utviklingen. Mange har lansert lure meninger når det gjelder et atomfritt Norden, tilpasset hva det amerikanske folk kan akseptere eller ikke. A forlange Kola med, er det samme som å fortsette opprustningen i samme tempo som før.

Kjartan Dale, Vestfold: Jeg hører til dem som synes at skole- og læringspolitikken de siste år er ført for mye på Høyres premisser. Derfor er jeg glad for at vi nå kommer på offensiven og synes vi har fått et verdifullt grunnlag i stortingsmeldinga om utdanning og arbeid og kvinnebevegelsens program "Livslang lærling", et meget verdifullt arbeid. Det er nødvendig med nytanking, og det finner vi her. Skolen er en verden for seg selv, den hermetiserer elevene. Det er ikke bare spørsmål om flere ressursertil skolen, det er spørsmål om holdninger, en løser ikke behovet for omsorg bare med b-timer eller ekstratimer. Det er sant at vi har vist læring utenfor skolen for lite oppmerksomhet. Slike ting må vi ha klart for oss når vi går inn i debatten om skole og læring i 80-åra. Som gammel skolemann kribler det i meg etter å ta fatt.

REISEFORDELING

Leif Håkensen, reisefordelingskomiteens formann, opplyste nå at reisefordelingen for landsmøtets 302 representanter utgjorde 390 kroner og

ba om fullmakt til å foreta oppgjør i samsvar med dette.

VEDTAK: Reisefordelingen godkjent.

Debatten fortsatte.

Thorbjørn Hagen, Buskerud: Nygaardsvold satte likhetstegn mellom åndens og håndens arbeidere. I vår historie har kampen for lik rett til utdanning for alle vært et hovedprinsipp og en hovedoppgave. Vi er alle selvsagt enige i prinsippet, men jeg har en følelse av at vi i iveren har glemt de mennesker som ikke ønsker mer utdanning enn grunnskolen. Etter hvert som vi har bygd ut skolene, er det stadig blitt flere av dem. Dette er ungdom som ikke har andre ønsker i livet enn å få seg en jobb de kan leve av, virke i et samfunn og være fornøyd med det. Prinsippprogrammet er etter min mening for mye preget av retten til videreutdanning, selv om også retten til arbeid er tatt med. Men det ligger hele veien under at du skal ha utdanning før du går ut i arbeidslivet. Vi er fortsatt i den situasjon at mange bare vil ha arbeid, og det må vi ikke glemme. Nå er det bygd opp barrierer mot arbeidsplassene - i det private næringsliv og i det offentlige. I Postverket er det f.eks. praktisk talt umulig å få jobb hvis du ikke har artium, også for å bli postbud. På sykehussektoren har yrkesgruppene murt seg inne bak utdanningsgjerd, slik at man faktisk må ha høy utdanning for hvilket som helst arbeid i sykehusene. Jeg tror man med stort hell burde føye til et punkt i prinsippprogrammet om likhet mellom åndens og håndens arbeidere.

Barbara Gulbrandsen, Akershus: Mange hevder at deltidsarbeid øker likestillingen mellom kvinner og menn. Det er positivt at kvinner som ønsker det, får arbeid på deltid framfor å være hjemme på heltid. Men i dag utgjør kvinnene ca. 90% av alle som jobber deltid. Grunn til ettertanke gir det også at antall kvinner i heltidsarbeid synker med antall barn, mens mennene er uavhengig av det. Å være i fullt arbeid og samtidig ha barn er blitt konfliktfylt, og dessverre er det hittil bare kvinnene som har måttet forsøke å løse denne konflikten. Kvinners deltidsarbeid viser at noe i samfunnsutviklingen har gått altfor sakte. Vi må få barnehager til alle som ønsker det. Utbygging av fritidshjem må også forseres. Deltidsarbeid er for mange en utalt protest mot vanskelige arbeidsvilkår. I mange familier synes nok også mannen det er bra at kvinnen har deltid, så hun samtidig kan ha hovedansvar hjemme. Vårt samfunn preges av stress, mas og jag. Mange har ikke tid til å hjelpe sine medmennesker i en vanskelig situasjon. Familier splittes, klarer ikke å fungere når de har ferie. De er ikke vant til å være sammen. Mange har ikke tid til sine foreldre engang. Vi ønsker ikke et slikt samfunn. Målet må være at arbeidsliv og arbeidstider, produksjon og bomiljø forandres, slik at alle aldersgrupper og begge kjønn kan leve nærmere sammen og slik at oppgaver, ansvar og erfaringer blir bedre fordelt enn i dag. Å programfeste 6 timers arbeidsdag for alle vil være det viktigste tiltak for at alle skal fungere og føle fellesskapet.

Marie Brenden, Oppland: LO's fine slagord - 80-åra, mulighetenes 10-år - er både poetisk og virkelighetsnært. Det bærer i seg framtidsvyer, samtidig som det gir løfter om det som skal skje i nær framtid. 80-åra vil kreve et styre med evne til å si nei på mange felter, slik at vi får evne til å si ja til viktige oppgaver, blir

det sagt i forslaget til arbeidsprogram. Prinsippprogrammet gir signaler til disse oppgavene. Det betyr at vi må åpne sektorgrens-er og frigjøre midler på den måten, men vi må også bli enige om hvilke oppgaver som er viktige. Det er det vanskeligste. 80-års politikken må gi oss mulighet til å løse de oppgaver vi har pålagt oss sjøl og trekke opp prinsippene på en slik måte at de blir rettesnor for den praktiske politikken. Vi skal ikke overdrive problemene, men likevel ikke feie de problemer under teppet som enkelte har i velferdssamfunnet. Vi må kan hende omfordele midlene. Vi kan ikke bare se på at barn og ungdom går til grunne av mangel på omsorg og tilsyn. Det lovverk som er tenkt å være til barnets beste, må ta mer hensyn til barnets behov for trygghet enn foreldrenes følelsesmessige behov for barnet. Vi kan ikke se rolig på at stadig flere barn og unge misbruker alkohol fordi voksne vil ha et liberalt syn på alkoholpolitikk. Vi kan ikke se på at enkelte drives inn i stoffmisbruk og prostitusjon eller at brutalitet og vold får spre seg i ungdomsmiljøene. Videovold må ikke legaliseres i ytringsfrihetens navn. 80-års politikken må gi muligheter til å luke vekk de nedbrytende tendenser i vårt samfunn. En setning i arbeidsprogrammet er et prinsipp i seg sjøl: Mulighetene til solidarisk handling i lokalsamfunnet må forsterkes. La disse ordene være en utfordring til hver enkelt av oss, til å gjøre 80-åra til mulighetenes 10-år.

Kari Rolstad, kvinnesekretariatet: 6-timersdagen er noe mer enn to timer kortere arbeidsdag. Bak kravet ligger tanken om en bedre hverdag, om rett til lønnet arbeid, tid til omsorg for barn og muligheter til engasjement og deltakelse i politikk og samfunnsliv og overskudd til å bruke fritida for familie og nærmiljø. Arbeiderbevegelsen så tidlig arbeidstidas betydning. Parolen lød: 8 timers arbeid, 8 timers fritid og 8 timers hvile. 8-timersdagen ble innført i 1919 etter langvarig kamp. Vi har gjennomført mange arbeidstidsforkortelser siden, den daglige arbeidstida er likevel fortsatt 8 timer. Men samfunnet er et annet. I dag er over halvparten av kvinnene ute i arbeidslivet, også småbarnsmødre. To-inntektsfamiliene er i klart flertall blant barnefamiliene. Men bak disse tall er det også fakta som forteller hva dette koster. Likestilling og økonomisk uavhengighet har for kvinnene medført en samlet arbeidsdag på 13-14 timer. Omsorgs- og husarbeid kan ikke trylles bort. For mange blir det for slitsomt å kombinere full jobb ute med arbeidet hjemme. Vi vet hvem som tar konsekvensen av at 8-timersdagen er for lang. Dette fører til at kvinnene tvinges til å søke deltidsarbeid og arbeidsplass der de kan få deltid, ta jobb på ubekvemme tider så de kan få døgnets timer til å gå opp med mannens arbeidstid og pass av barn. Bare 20% har barnehageplass, de fleste korttids. Etterspørselen etter deltid viser at behovet for kortere arbeidsdag er stort. Barn har rett til samvær med både far og mor, og de har krav på foreldre som har krefter til å engasjere seg i nærmiljøet og til å være med å lage et samfunn som gir plass for barn. Vi vil alle at ungene våre skal vokse opp til aktive samfunnsborgere, engasjerte medmenn-nesker, ja, til sosialister. Men da må vi se vårt ansvar for å forme barna, ikke ved påbud og forbud, men ved aktiv deltakelse i barnas liv, ved å gi av oss selv og la dem få ta del i våre liv. Det gjelder ikke bare egne unger. Omsorg og berikende samvær generasjonene sammen er noe alle bør få del i. Engasjement og fellesskap krever tid og overskudd. Vi trenger en kortere arbeidsdag og et arbeid som ikke tar ut all kraft av oss. Mange spør seg hvor de gode hverdager ble av. Vi arbeider og hviler på spreng. Den daglige, jevne rytmen mellom arbeid, fritid og hvile er langt mer til gagn for den enkelte

og for samfunnet enn intens jobbing avløst av like intens fritid og ferie. Kortere arbeidstid og gjennomføring av arbeidsmiljølovens intensjoner om meningsfylt arbeid vil også gi de eldre som ønsker det, mulighet til å bli stående lenger i arbeidslivet. Sett i politisk sammenheng: 6 timers normalarbeidstid vil være både middel og mål for et sosialdemokratisk samfunn slik vi ønsker å styre det, og som vi trekker opp retningslinjene for i vårt prinsippprogram. Derfor er det også Arbeiderpartiet som må bære fram denne saken. Kvinnebevegelsen ber om at det i vårt prinsippprogram stadfestes: *Daglig nedkortet arbeidstid og at målet på sikt er 6 timers normalarbeidsdag for alle.*

Anneliese Dørum, kvinnesekretariatet: Vi har flere eksempler på at Høyres kvinnebevegelse har hatt liten respons i partiet sitt når det gjelder sentrale saker de har bragt fram. De nådde ikke fram i abortspørsmålet, og da den såkalte feministgruppa la fram forslag til likestillingsprogram, ble den dysset ned etter alle kunstens regler. Vi i Arbeiderpartiets kvinnebevegelse vet vi kan henvende oss til våre partifeller i tillit til og visshet om at vi blir hørt. I løpet av de siste åra har vi fått Likestillingsloven, Lov om selvbestemt abort, barneombud. I dag ber vi om gjenhør for en annen av våre merkesaker, 6-timersdagen. Behovet for kortere arbeidstid er stort. Over halvparten av de yrkesaktive kvinnene har alt deltid, nærmere 40% av heltidsarbeidende kvinner ønsker redusert arbeidstid. 125 000 husmødre ønsker lønnet arbeid hvis de kan få fleksible arbeidstidsordninger. Kvinner med barn bruker 4½ timer pr. dag på husarbeid og arbeidsbelastningen øker med antall barn. Menn i samme situasjon bruker omlag ½ time pr. dag på husarbeid, uansett hvor mange barn det er, og uansett om kvinnen er hjemme- eller utearbeidende. Av forståelige grunner velger derfor kvinnene kortere arbeidsdag. Vi har som resultat fått et delt arbeidsmarked. Arbeidsgiverne er nå positivt innstilt til deltidsarbeid. De får kvinnene til å tro at de gjør dem en tjeneste. Hver 4. time kommer nye, uthvilte kvinner på jobb, og de er så kort tid på jobben at de har minimale muligheter til å engasjere seg i fagforeningsvirksomhet, til å ta pauser. Hva mer kan man vel ønske seg? Deltidsarbeid søkes i hovedsak av en gruppe som har forpliktelser ved siden av. Det krever som regel mindre yrkeserfaring og utdanning. Lik lønn for likt arbeid blir derfor nærmest utopisk så lenge kvinnene systematisk tilbys annet slags arbeid og dårligere arbeidsvilkår enn menn. Kvinnebevegelsen er ikke alene om dette kravet. Til LO-kongressen er det kommet mange forslag om 6-timersdag og redusert arbeidstid. Arbeiderpartiets kvinner ser på arbeid som et gode som skal deles. Vi ser også på omsorgsarbeid som et gode som skal deles.

Harald Bekken, Troms: Vi har fått et dyptpløyende og godt prinsippprogram. Det binder sammen partiets verdigrunnlag med et komplisert og uoversiktelig samfunn og har vilje til å se framover. Det gir partiet en ideologisk ryggrad som nødvendigvis må skape politisk slagkraft hvis partiet makter å omsette dette i praktisk politikk. Og det praktiske håndlaget har nettopp vært Arbeiderpartiets særmerke. Jeg tror det er riktig at solidaritetsbegrepet har vært undervurdert som fengende slagord, ikke minst for ungdom. Den demokratiske sosialisme bygger på folkeflertallets grunn, dvs. at vi må ha folket med oss. Hvis ikke kan prinsippet og arbeidet med dem bli livsfjern dogmatikk. Drøftingen og understrekingen av bevegelsen som en frihetsbevegelse er meget verdifull. Her er så mange

vulgærforestillinger ute og går - om partier som innskrenker friheten og griper inn i folks privatliv. Varianter av dette tema er kolossalt utbredt blant vanlige folk, jeg hører det stadig selv. På en del områder skal vi være tålmodige. Folk er ikke dumme. Hvis de opplever at friheten innskrenkes, nytter det lite at vi sier det er til deres eget beste. Vil skal lytte til folk og gå inn i tålmodige samtaler. Det betyr at vi må vokte oss for å låse oss fast i prestisje. Vi skal være åpne for retrett på områder hvor tiden ikke er moden for ytterligere likhets- og demokratiseringsframstøt. Selv om det også finnes områder hvor det nettopp er en oppgave å kjøre gjennom reformene. Her stilles det store krav til den praktiske, politiske innsikt. - Når det gjelder arbeidet for fred, tror jeg partiet skal være aktivt både sentralt og lokalt og utfordre andre grupper til drøftelser, ikke minst kirken. For kirken burde dette være den overordnede sak i 80-åra. Jeg mener abortengasjementet fra 70-åra simpelthen krever en videreføring i et aktivt, opinionsskapende arbeid angående rustningssspørsmålene. I punktene om familie- og likestillingspolitikken står det mye verdifullt. Men etter min oppfatning bør Arbeiderpartiet nå signalisere et positivt syn på familien som en forpliktende samlivsform. Dette synet tror jeg har bred støtte på partiets grasrot. Vi skal ta ansvar for alternative samlivsformer og selvsagt ikke lukke øynene for dem. Men vi må heller ikke være redde for å sette ordet ekteskap på papiret.

Stein Inge Spurkland, Oslo: Både det opprinnelige og det nåværende forslag til prinsippprogram er gode dokumenter som burde spres langt utover vår egen medlemsmasse. Programmet vil bli et vesentlig bidrag til å øke den politiske innsikt og forståelse i Norge. Arbeiderpartiet har ikke bare som oppgave å styre landet, det skal også bevisstgjøre befolkningen og forklare vår politikk. Dette har vi på ingen måte vært flinke nok til. Det opprinnelige utkast hadde en mangel i beskrivelsen av de globale problemer. Dette er nå strammet opp og har fått mer tyngde, spesielt punktene 50-54. En forpliktelse for oss som landets største parti - som har hatt og skal ha regjeringsmakten - er å ha klare prinsipielle standpunkter til de globale ressursfordelingsproblemer og til de krefter og interesser som skaper spenning i verden og driver rustningskappløpet. Ikke bare fordi vi står for solidaritet på det internasjonale plan, men også fordi alle våre bestrebelser for å gjøre Norge bedre kan bli forgjeves hvis vi ikke er med og løser de internasjonale problemer. Det er atomvåpen nok til å utslette menneskeheten 3-7 ganger, vi har minst 60 000 taktisk-strategiske atomvåpen som tilsvarer en million Hiroshima-bomber i sprengkraft. Alene en amerikansk ubåt har nok atomstridsholder til å utslette alle store og mellomstore sovjetiske byer. I denne situasjon er det absurd å argumentere med muligheten for underbalanse. Balanseproblemer er irrelevante når det gjelder atomvåpen.

Björg Hille Grimen, Hordaland: Jeg vil peke spesielt på to punkter: Under røttene til sosialismen står det: Ideene om menneskers likeverd henter kraft fra kristendommen. Denne erkjennelse og visshet er en stor inspirasjon, kanskje særlig for dem av oss som hører til Kristne Arbeideres Forbund. Retten til arbeid henter og inspirasjon fra samme kilde. Det er jo et påbud, vi skal arbeide for å forvalte skaperverkets rike ressurser. Arbeid gir brød og meningsfylt liv. Innflytelse over egen arbeidssituasjon er neste punkt. Her må vi gå videre med utvikling av bedriftsdemokrati på alle områder og når det gjelder kunnskaper i arbeidssituasjonen og for å endre den.

Einar Førde er sitert i Bergens Tidende med at "vaksenopplæringa enno er eit nyfødd barn". Skal dette barnet vokse, må det gis muligheter. Prinsippene må omsettes i praktisk politikk i form av stipend, lån, permisjoner, lønnet og ulønnet. Alt dette må til skal man få innflytelse over egen arbeidssituasjon. I forbindelse med punkt 110, Helsepolitikken, vil jeg understreke at det må være en viktig oppgave å fremme et livsmønster som gir god helse.

Jostein Nyhamar, Akershus: Flere partiavdelinger har reist krav om at den første setningen i den gamle grunnsynsdelen skal beholdes i det nye programmet: "DNA's mål er et sosialistisk samfunn." Setningen er foreslått erstattet med "DNA bygger sin politikk på den demokratiske sosialismens prinsipper." Jeg hører til dem som mener vi bør beholde den gamle formuleringen i det som i virkeligheten er partiets formålsparagraf. Jeg syns det er en fin fane å heise og at vi skal innlede avsnittet om grunnsynet med en målformulering. Meningen med endringen er så vidt jeg forstår å understreke at sosialismen er en prosess. Jeg er enig i at den er det. Det er da også påpekt et annet sted i programmet. Men også en prosess må ha en retning, et mål. Som det heter i punkt 37: "Veien vi skal gå er en del av målet vi skal nå." Jeg synes vi skal gjeninnføre denne forbindelseslinjen mellom prosess og mål. I sin avslutningstale på forrige landsmøte valgte Einar Gerhardsen å snakke om sosialisme: "Ennå er det mange som bærer i seg denne drømmen om et nytt, et sosialistisk samfunn. Og vi vil gjerne at alt vi arbeider med, skal være et skritt på veien mot dette sosialistiske samfunnet." Denne visjonen synes jeg vi skal bære med oss gjennom en bekjennelse til målet. Dette innlegget skal oppfattes som støtte til dem som vil ha med innledningssetningen fra det gamle prinsippprogrammet til det nye.

Liv Andersen, landsstyret, Aust-Agder: På feltet internasjonalt arbeid kreves det nå kanskje mer solidaritet enn vi er klar over. Jeg tenker på begrepet ny økonomisk verdensorden. Vi som daglig driver praktisk politikk, kjenner på kroppen hvor avhengig vi er av økonomiske rammer og systemer. Rundt oss ser vi den industrialiserte verden i økonomisk kaos og den tredje verden i håpløshet. Vi må gjøre vårt til at prinsipperklæringen i programmet ikke blir en papirerklæring. Det blir ikke gratis for oss. Solidaritet betyr at vi har omtanke for andre også utenfor vårt eget land, og tar konsekvensene av dette. Ut fra dette korte, men uhyre forpliktende programpunkt må vi i praksis vise at solidaritetstanken er den drivende kraft også på dette feltet, at ny økonomisk verdensorden er en solidarisk verdensøkonomi. Vi må få det norske folk til å forstå dette og at arbeidet er nødvendig for at vi skal beholde selvrespekten som parti og som folk.

Jakob Veiset, Møre og Romsdal: Det har ikke vært mye tid til å sette seg inn i det reviderte programutkastet, men personlig har jeg festet meg ved punktene 96 og 97 om likestilling, som jeg mener bør gå ut. Jeg er enig i at alle grupper og yrker skal sidestilles, men en gruppe har falt helt ut, nemlig de hjemmeværende husmødre. Denne gruppe anser jeg som diskriminert i avsnittene 96 og 97. Jeg skal ikke gå nærmere inn på den samfunnsmessige innsats denne gruppe yter, bare vise til det utmerkede innlegg Grethe Karusbakken hadde i går. Tida må nå være inne for oss til å gi uttrykk for vår verdsetting av landets største og viktigste yrkesgruppe.

Veiset fremmet følgende forslag:

Punktene 96 og 97 går ut. Til punkt 95 tilføyes: De kvinner som velger å være husmødre på heltid, likestilles med utearbeidende kvinner.

I tilfelle forslaget ikke får tilslutning, må det i alle tilfeller vises stor varsomhet med praktiseringen av de to punktene. Jeg vil presisere at familien fremdeles er det viktigste grunnlag for et godt samfunn.

Tordis Mosaker, Hordaland: Ordene "et sosialistisk samfunn" har fått negativ slagside på grunn av den hets som er kjørt fra borgerlig side. Vi har ikke vært flinke nok til å ta vare på de nedarbeidede verdiene i formuleringen, men vi har tatt vare på livssynsverdien som vi også skal bygge vår politiske fremtid på. Så lenge målet er et samfunn definert etter våre ideer, finner jeg det rett å endre innledningen fra det gamle prinsippprogrammet til slik den lyder i framlegget til nytt. Arbeiderbevegelsen har kjempet fram et velordnet samfunn der staten har overtatt ansvaret på mange hold. Dette har ført til mindre samfunnssolidaritet og også mindre solidaritet menneskene imellom. Vi har en stor oppgave i å kvele oppblomstringen av egointeressene. Solidaritet er også å unne andre å nærme seg eller komme likt med en selv lønnsmessig. Dagens lønnsutjevning er ikke reell. Lavtlønnsgruppene får, og andre skal ha like mye eller mer. På mange hold er det gruppesolidariteten som rår, men samfunnssolidariteten sover. Streik bør ikke brukes som et usolidarisk virkemiddel for å bedre gruppeinteresser. Grupper utenfor LO og DNA har lært av arbeiderbevegelsens skoleringsvirksomhet. Vi må nagle fast kvinnebevegelsens program "Livslang læring". I grunnskolen lærebøker bør arbeiderbevegelsens historie flettes inn. Skytøkonomiteens innstilling må få full støtte, vi må stå på at pengemakt og arbeidskraft må stilles likt. Vi må også få full styring over datateknikken som alt har ført til reduksjon av arbeidsstokken mange steder. Norge bør også satse på å investere i arbeidsplasser innen jordbruket, som økonomisk kanskje ikke gir stor gevinst, men vil gi mennesker et meningsfylt arbeid.

Rolf Olsen, Oppland: Forskning er i dag en viktig og nødvendig del av det moderne samfunn. Forskning må planlegges på lang sikt og på en slik måte at den kan bidra til en gunstig utvikling av vårt samfunn. Den har en tosidig oppgave, den skal bidra til ny kunnskap som kan løse nasjonale oppgaver, og den skal bidra til oppbygging av kunnskaper som gjør det mulig for Norge å ta imot og omforme til vårt bruk nye kunnskaper og teknologi. Den kunnskap som ligger i vårt lands forskningskompetanse, representerer en kapital. Avkastningen må føres tilbake til samfunnet på en slik måte at det kommer alle i samfunnet til gode. Arbeiderpartiets utdanningspolitikk er en samlet politikk for læring gjennom hele livet. Enhetsskolen har alltid vært sentral i vår politikk. Fortsatt er det viktig at skolen ikke er med på å skape sosiale skiller. Å hindre skranke mellom ungdom som søker ulik utdanning, er nødvendig. Reformene i skoleverket må følges opp slik at skolen får et innhold som er i samsvar med intensjonene i lovverket. Partiet må fremme tiltak som kan gjøre overgangen mellom førskolealder og barnetrinn, og mellom grunnskole og videregående skole og arbeidsliv lettere. Kontakt med arbeidsliv og nærmiljø må bli en obligatorisk del av opplæringen for alle elever. Forsknings- og utviklingsarbeid som springer ut fra lokale behov og som ser skolen som en naturlig del av lokalsamfunnet, må få høy prioritet. Arbeidet med å oppvurdere yrkesutdanning og arbeidslivserfaring som en del av inntaksgrunnlaget for høyere ut-

danning, må fortsette. Lærere og elever på de ulike studieretninger må få like arbeidsforhold. Det må overføres tilstrekkelige midler til kommuner og fylkeskommuner så alle kan få den likeverdige opplæring de etter skolelovene har krav på.

Øve Engvik, Oslo: Avsnitt 37 om bedriftsdemokratisering består av to deler. Det ene er runde selvfølgeligheter, og det andre konkluderer med at vi kort sagt vil at folk skal ha det bra på arbeidsplassen. Men det sier ingen ting om hvordan. Etter min mening er dette avsnitt om er så viktig for vår velgermasse, for knapt og vagt formulert. Det må være en hovedmålsetting for vår politikk at de som skaper verdiene, også får avgjørende innflytelse over disponeringen av disse verdier etter at samfunnet har fått sitt. Dette syn bør vi vedstå oss utad også i prinsippprogrammet. I industrien opplever vi altfor ofte at kortsiktige profittsyn fra snevre eierinteresser fører til beslutninger som på kort og lang sikt fører til både menneskelige tragedier og samfunnsmessige skadevirkninger. Hvor lenge skal vi akseptere dette? I debatten om den politiske situasjon hørte vi hvordan Norcem driver industripolitikk i Kjølsvik, med den følge at næringsgrunlaget svikter i en hel kommune. Listen kunne gjøres lang av eksempler. Jeg tror heller ikke man stoler på Norcem-konsernet i Oslo. Skal vi fortsatt overlate vesentlige deler av industripolitikken til de frie krefters spill? Oppfylld av Skytøen-komiteens innstilling vil være et skritt på veien til å skape demokratiske forhold i arbeidslivet. Men målsettingen må gå fram av vårt prinsippprogram og være klart definert, en målsetting som innebærer at de ansatte får avgjørende innflytelse over sine arbeidsplasser. De borgerlige har gått kraftig ut mot innstillingen. Også for åtte år siden spådde de undergang for norsk industri. Våre velgere på arbeidsplassene forventer nå en utvikling, og jeg håper vi til tross for stadig større akademisk innslag i partiledelsen, fortsatt vil bli hørt i partiet. Det er klar sammenheng mellom rett til arbeid for alle og retten til innflytelse over arbeidets verdiskaping. Når det gjelder kommunalpolitisk innflytelse i selskapers styrende organer, synes det for meg tvilsomt om representanter for borgerlig styrte kommuner vil vise større ansvar for fellesskapet og ressursforvaltningen enn valgte representanter fra disse bedrifter.

Nils Asbjørn Engstad, Troms: I 1903 fikk Arbeiderpartiet sine første fire representanter på Stortinget. Det var fattige fisker-bønder som stemte dem inn, folk som aldri hadde hørt om Marx og knapt visste hva sosialisme var. Men de visste hva partiet stod for, at det var frontkjemper mot handels- og embetsmenn, alle som var med på å undertrykke arbeiderklassen. Fra og med mellomkrigstida har Arbeiderpartiet hatt makt nok til å gjennomføre sin sosialistiske målsetting og har kommet så langt at det norske samfunn i dag er i ferd med å bli et samfunn av småborgere og Høyre-velgere. Derfor er det viktig at vi ikke takker farvel med våre idealer og ikke blir et småborgerlig parti. Nye samfunnsforhold krever at vår ideologi må gi nye svar på hvordan samfunnsutviklingen skal være. Vi må gå ut og si til folk også etter dette landsmøtet, at de prinsipper partiet har arbeidet etter, er de beste for å ta imot de nye utfordringer. Reell frihet, likeverd, et godt utbygd demokrati og ikke minst solidaritet er det beste svar som kan gis, kanskje i første rekke til en frustrert ungdomsgruppe. Det aller viktigste finner vi under punkt 1 i prinsippprogrammet - at fred er det viktigste. Makter vi ikke å trygge verdensfreden, vil alt vi ellers gjør være uten mening. Vi som er unge,

ser faren som truer. Vi har fått det stadig bedre og er blitt redde for å miste godene, egoismen ulmer i oss alle. Der ligger også faren for opprustning og krigsmakt - for med maktmidler å slå ring om våre interesser. Våre idealer om solidaritet og fordeling er uforenelig med de krefter som spiller på krigshysteriet som et utslag av snevre egeninteresser. La oss gå ut å si at våre idealer er det beste vern om verdensfreden. Det å være sosialist er vanskelig, det innebærer at vi må forsake noe i fellesskapets interesse. Det er akkurat som kristendommen, som kristen må man forsake for å oppnå frelsen. Som sosialister må vi forsake for å oppnå den reelle frihet. Den reelle frihet innebærer også frihet fra den frykt masseødeleggelsesvåpnene representerer. Når det gjelder oljeressursene, må vi sterkt holde fast på at de tilhører samfunnet og forvaltes slik at de kommer hele folket til gode. Vi kan ikke åpne muligheten for at oljeinntektene skal havne i private lommer.

Engstad fremmet følgende forslag:

Oljepolitikken, punkt 86, 3. setning endres til: Som hovedregel skal den norske stat eie disse naturressurser.

Johan Østberg, Oslo: Boligspørsmålene ble inngående debattert i går, og kommunalministeren understreket at det dreide seg om mer enn penger. Uten tilstrekkelig kvalifisert arbeidskraft blir det ingen boliger. I programmet er det understreket at det må legges vekt på videreopplæring og at næringen må trygges. Bygge- og anleggsvirksomheten bør bli så jevn som mulig, så en unngår variasjoner i sysselsettingen. Vi snakker stadig om solidaritet og det er skjedd noe når det gjelder lavtlønte. Men det gjenstår å få lik arbeidstid. Dette er et område hvor det ikke er snakk om 8 timers dag, i beste fall er det 9 og dertil kommer lange reiseavstander. Dette går ut over rekrutteringen, hvor det er mange andre flaskehalsar. På lokalt plan forsøker Høyre å kanalisere midlene til grupper som de tror vil stemme på dem.

Ingjald Ørbeck Sørheim, programkomiteen: Vi har gjort en historisk innsats for å fjerne fattigdommen og skape velstand. Vi har vist at den langsomme revolusjonen også er den raskeste. Men et høyt økonomisk nivå løser ikke alle problemer. Det er mange krefter i samfunnet som fremmer andre verdier enn våre: ungene våre preges av en komersiell barne- og ungdomskultur, vi har bygd mange skoler, men det er våre motstandere som har skrevet lærebøkene - derfor opplever vi at mange unge blir borgerlige. Det sies at vi har en forståelseskrise. Derfor må vi skolere oss mer, skape en levende bevissthet om våre egne røtter, våre egne verdier slik at de preger det vi gjør til hverdags. Den offentlige skolepolitikken er viktig, men partiets og bevegelsens egen skolering er avgjørende for at vi skal makte å koble grunnsynet og gangsynet. Det er egentlig nå vi begynner arbeidet med å bruke prinsippprogrammet i vårt hverdagsarbeid. Vi må skape et partiliv der medlemmene lærer og får innsikt - og samtidig opplever et arbeidsfellesskap som gir varme og sosial erfaring. Debatten i går viste at vi har problemer i enkeltsektorer som bolig- og helsepolitikken. Vi kan aldri stille opp i konkurransen om overbud - vårt svar ligger i helheten. Vi skal ikke snakke om ei sak om gangen. Vårt svar er helheten. Når "Aksjon skoleveg" ble en suksess, var det fordi vi her fikk kanalisert lokal innsikt inn i samfunnsorganene. Gjennom arbeidet med skolevegen lærte mange at tingene henger i hop - at skolevegen er en del av arealbruken, at den

må veies mot boligutvikling, jordvern og kostnader - vi fikk enkeltstaken inn i en helhet. Dette viser at partiet må arbeide med de aksjoner som springer ut av viktige hensyn - og få dem kanalisert inn i konstruktive former. Det er politisk riktig å fremme helheten og sammenhengen. Men det er og taktisk riktig. Folk er lei av den type politikere som lover stadig mer sukker-tøy - uten å fortelle at du får høl i tenna av å spise for mye. Høyre lover mer av alle goder og mindre i skatt. Vi må avkle dette. Men enda alvorligere er det at vi altfor ofte har ført debatten på Høyres premisser, ja, i deres språk. Vi hører ofte: Penga går bort i skatt. Nei, de går ikke bort - de går *til* skoler, sjukehus og veier. Vi snakker om realdisponibel inntekt når det er privatdisponibel inntekt vi mener - for også sjukehus er realdisponible når vi sjøl eller våre nærmeste trenger dem. Vi skal slå tilbake på den debatten Strauss i Tyskland og Aftenposten i Norge har ført om sosialisme og frihet. De sier at disse ikke lar seg forene. Dette er en utrolig frekkhet. Grunnlaget for denne frekheten er at den stiller sosialisme likt med de undertrykkingsregimer vi har i øst. Vår sosialisme her i Norge er grodd av våre egne røtter. Vår sosialisme er arbeidsmiljølov, folketrygd, strandplanlov og bedriftsdemokrati. Vi må aldri la våre politiske motstandere få definere hva vår sosialisme er - det skal vi gjøre sjøl. Vi skal rette ryggen og slå tilbake. Det er her prinsippogrammet skal stå sin prøve i hverdagslivet.

Oystein Møland, Oslo: I punktet Livssyn og tro slås det fast at vår holdning skal bygge på trosfrihet og toleranse. Vi skal gjøre trosfriheten reell. Dette skal være hovedretningslinjen i vår livssyns-politikk. Men jeg reagerer på formuleringene etterpå, der det ganske enkelt tas utgangspunkt i at flertallet av det norske folk tilhører statskirken, og at dette gir staten et særlig ansvar for å sikre kirken arbeidsmuligheter. Dersom dette vedtas, innebærer det at vi slår oss kritikkløst til ro med statskirkens videre eksistens uten å nevne de prinsipielle betenkeligheter et parti som kjemper for toleranse og trosfrihet må føle overfor det faktum at staten skal ha en tro. Vi sier ingenting i programmet om hva vi egentlig mener om statskirken som institusjon, og det synes jeg er en dårlig måte å takle et ømtålig problem på. Vi må kunne si at statens verdi-grunnlag må bygge på prinsippene i FN's Menneskerettserklæring. Dette er den eneste måten vi i et moderne samfunn kan skape en verdime-sig forankring for staten som kan virke samlende på alle mennesker. I siste avsnitt slås fast at kristendommen er en vesentlig del av kulturarven i vårt land. Det er riktig, men jeg synes det er direkte galt å slå det fast i et prinsippogram fordi det er svært mye annet også som utgjør vesentlige deler av vår kulturarv. Videre bør vi også sløyfe setningen som sier at de slekter som vokser opp, må få kjennskap til kristendommen gjennom skolens undervisning. Det skulle være unødvendig å slå fast. Er det noe det er nok av i norsk skole, er det kristendomsundervisning. Det vi bør legge vekt på, er at alle elever gjennom livssynsundervisning skal ha anledning til å ivareta og utvikle sitt eget verdime-sige grunnlag.

Kay Olav Winther, Akershus: I avsnittet Livssyn og tro står det at de slekter som vokser opp, må få kunnskap om kristendommen gjennom skolens undervisning. Det er uklart hvordan denne formuleringen skal forstås. Som forrige taler nevnte, er det de seinere år i mange skoler gitt tilbud om livssynsundervisning. Dessverre er det verken i prinsipp- eller arbeidsprogrammet funnet plass til en post som sikrer

alle interesserte elever en slik bredere livssynsundervisning. Jeg håper formuleringen ikke betyr at adgangen til å velge alternativer undervisning skal innskrenkes. Som programmet sier, er kristendommen en vesentlig del av vår kulturarv og må selvsagt få plass i skolens undervisning. Men den er noe mer, den er en religiøs tro og det er spørsmål om det er skolens oppgave å gi preferanser til et spesielt livssyn. Personlig kunne jeg tenke meg at vi også i prinsippprogrammet slår fast at det må være skolens oppgave å sette den enkelte i stand til selv og på fritt grunnlag å utvikle sitt livssyn. Først da blir det realitet i ønsket om et samfunn med trosfrihet og toleranse, med respekt for den som har og den som ikke har religiøs tro. Da blir det realitet i Føres oppmoding om å tenke sjøl.

Winther fremmet følgende forslag:

Nytt avsnitt 3 under punkt 103: Gjennom en bredt anlagt livssynsundervisning skal skolen sette den enkelte i stand til selv å utvikle sitt livssyn.

Liv Marie Andersen, Oppland: Sist vi drøftet et prinsippprogram, vedtok vi følgende: "Kontinuerlig ideologisk debatt i arbeiderbevegelsen er viktig for å skape en motvekt mot den borgerlige tankeverden i skole og rettsvesen. Dessuten er det viktig for å kunne vurdere de enkelte politiske saker. Sentralstyret pålegges derfor i samarbeid med AOF å legge opp til en bred og omfattende debatt og studiearbeid i alle organisasjonsledd om våre prinsipper og ideologiske grunnlag slik at våre politiske tiltak er i samsvar med vårt samfunnssyn." Dette vedtaket må understrekes og følges videre opp av dette landsmøtet. Vi må satse maksimalt for å sette våre prinsipper ut i praktisk handling ved at vi gjennomsyres av ideologien om frihet, likhet, demokrati og solidaritet. La oss gjennom arbeid på dette planet gi våre velgere klar beskjed om at det er forskjell på Arbeiderpartiet og Høyre. På ett plan har vi mye ugjort, og fremskritt på dette vil ikke koste store ressurser. Jeg tenker på likestillingen mellom kvinner og menn. Som Førde sa, har likestillingsarbeidet fått ny tyngde siden sist vi reviderte programmet. Men vi trenger mer enn formelle rettigheter. Vi trenger nye holdninger i pakt med vårt prinsippprogram, og det forutsetter en endring i synet på det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Likestillingsloven skal sikre reell likebehandling på alle områder, og den skal påvirke holdninger, forplikt myndighetene til aktivt arbeid for likestilling gjennom virkemidler som ikke omfattes av loven. Kvinnene er markert dårligere representert enn mennene både når det gjelder tillitsverv og posisjoner i det politiske liv og i samfunnet for øvrig. Lavtlønns- og deltidsarbeid kombinert med omsorgs- og husarbeid er i dag kvinnenes lodd. Vi må derfor aktivt arbeide for at det knyttes rettigheter også til omsorgsarbeidet og legge økt vekt på et godt og rikt miljø i våre hjem. Det blir en pinefull avveining for mennene. Men det er i både kvinners og menns interesse og i vårt samfunns. Nye toner om at markedshensyn skal spille større rolle i lønnspolitikken, skremmer meg. Det vil ramme de ressursvake og gi vår solidariske lønnspolitikk et grunnskudd. Det må ikke skje. Prinsippprogrammet må være vår rettesnor.

Eli Antal, Hordaland: Det er godt at programkomiteen har gitt det reviderte utkastet en forståelig form. Den politiske utfordring som ny teknologi innebærer, vil stille store krav til oss. Slik den hitil er kommet til oss, har den medført både fordeler og ulemper. Det er viktig at vi tar teknologien i bruk som et hjelpemiddel og bruker

det riktig. Men valget av utstyr og hvem som skal avgjøre det, er også et spørsmål. Arbeidstakere er med i drøftingene ved innføring av teknologi, men valg av systemer er ikke drøftet like grundig med dem. Ofte er de ikke drøftet. Hvis vi skal se teknologien som et hjelpemiddel, er det viktig at vi får en forsvarlig opplæring av dem som skal bruke de nye hjelpemidlene i praktisk arbeid. Mange vil bli et lett bytte for arbeidsgiverne om de ikke får anledning til å ta og få opplæring ut fra egen situasjon. Det er ikke bare deler av ledergruppen som skal ha fri med lønn for å etterutdanne seg. Vi må også ha det. Det haster med utdanningspermisjon for alle.

Jo Ragnar Sønstlien, Sogn og Fjordane: Det er sikkert rett som det står i programmet, at ein ny verdskrig vil bli den siste. Likevel rustar vi opp og legg all vår evne i å finne fram til meir effektive utryddingsvåpen. Kan hende er det ein utopisk tanke at vi skal få til eit totalforbod mot produksjon og bruk av kjernefysiske våpen. Men det er også utopisk å tru at vi skal makte å utrydde all krig på jorda. Vi vil likevel arbeide mot eit slikt mål. La oss også i prinsippprogrammet få med eit punkt om dette. Vi vil ha ei atomfri nordisk sone, men kva gagnar det oss om vi får ein atomkrig. I siste krig kunne giftgass vorte teke i bruk, men sjølv ikkje Hitler-Tyskland gjorde det. Det ville vere ei verre ugjerning å taka atomvåpen i bruk i ein ny krig, enn om Hitler hadde brukt gass. Alle veit at ingen overlev ein atomkrig, likevel lagast desse våpna.

Sønstlien fremmet følgende forslag for innarbeiding i punkt 52:

Målet må vere å få til eit internasjonalt totalforbod mot produksjon og bruk av kjernefysiske og andre våpen som brukt i ein krig kan føre til utrydding av menneskeslekta og livet på jorda.

Jarl R. Somby, Finnmark: Jeg har hengt meg opp i en liten ting som kan bety ganske mye, og det har tilknytning til det jeg sa i går om samer og minoritetsspørsmål. Jeg vil foreslå at redaksjonskomiteen får i oppdrag å sørge for at det i prinsippprogrammet blir tatt inn en formulering om norske minoritetsspørsmål, herunder spesielt samiske og finske forhold. Da tenker vi på generasjoner som har bodd i Norge og som har tilknytning til disse miljøene, ikke på innvandringen de siste par år.

Tom Veierød, Troms: Kvinnebevegelsens krav om 6 timers arbeidsdag burde resultere i en grunnleggende diskusjon om arbeidsbegrepet og arbeidets betydning for mennesket. Det er enkelt å se i vår historie at arbeidet har hatt en sosial funksjon, det har bidratt til å skape arbeiderbevegelsens solidaritetsbegrep. Vi burde derfor i dag også være opptatt av arbeidets innhold og egenverdi og føre denne diskusjon samtidig som vi drøfter reduksjon av antall timer. Jeg tror det er riktig å trekke funksjoner som idag ikke defineres som arbeid, inn i et videre arbeidsbegrep. Det kunne føre til at småbarnsforeldrenes konflikt mellom arbeid og omsorg lot seg løse. Vi ville også se på den trygdedes situasjon og vurdere om det finnes arbeidsoppgaver utenfor det vi i dag har trukket inn under begrepet, som kunne gjøre hverdagen rikere for en rekke mennesker. Skulle vi ha/få råd til å redusere arbeidstida, burde vi i første omgang lage fleksible arbeidstidsordninger som både tar hensyn til småbarnsforeldre, til mennesker som mister noe av sin arbeidskraft underveis, og gjøre overgangen fra yrkesaktivitet til pensjonstid smidigere. Et annet argument er av økonomisk og distriktpolitisk karakter. Revisjon til

6 timers arbeidsdag kan føre til at en rekke arbeidsplasser i svake næringsdistrikter vil falle bort, og at vi skaper nye der næringslivet er rikt og variert. Videre ser vi antydninger til at det opereres med skjulte privilegier som skaper økonomisk ulikhet. 6 timers arbeidsdag med rike muligheter på arbeid kan føre til dobbeltarbeid, skjulte tjenester, svart arbeid.

Talelista var nå avviklet, og innlæderen fikk ordet.

Einar Førde: Det høyrast kanskje arrogant ut å seie dette var ein uventa god debatt. Det er ikkje meint slik, men det er eit faktum at dette partiet har ein spinkel tradisjon for å føre ideologisk debatt. Vi har vore dei praktiske gjerningars parti. Eit framståande medlem av det har sagt at sosialisme er bygging av kraftstasjonar og husmorskular. Det er ein verdefull tradisjon, men eg ville og synest det var ei verdefull side ved dette dokumentet om det - som denne debatten tyder på - kunne leggje ein liten kime til eit større engasjement på dette området. Elles må eg seie: De er snille menneskje, det har vore for få av dykk som har gått løs på programutkastet med kritikk. Noe av det eg tok til å bli glad i, i dette tunge, vanskeleg tilgjengelege dokumentet, var at irritasjonen over det tunge språket førte til at nokså mange sette seg ned og framførte ein konstruktiv kritikk. Men dette dokumentet blir aldri folkelesnad. Arbeiderpartiets prinsippprogram vil ha sterke begrensingar som agitasjonsdokument. Og vi skal ikkje alle diskutere idear og prinsippprogram heile tida, men det er godt om noen fleire av oss kan gjere det, noe oftare. Eg vil gjerne kvittere for Postervolds poeng om den kontinuerlige debatten. Det er klart programmet kan gjerast betre. Partiet har hatt ein slik respekt for sine program at partimedlemmene behandla det som eit slags heilag skrift. Eg vil gjerne understreke at dette skal vere eit arbeidsdokument, det er ikkje investert prestisje i kvar setning. Kan vi få til ein prosess med kontinuerlig revisjon, er det av det gode. Det har vore prøvd mange gonger, og vi skal ikkje ha for store forventningar. Men programkomiteen har prøvd å lage eit grunnlag for at vi til hausten kan få utarbeidd materiale som vil gjere det lettare å føre denne kontinuerlige debatten. Eg meiner alvorleg at debatten om prinsippa for dette partiet er viktigare enn sjølve dokumentet. Det er framleis et ganske vanskeleg tilgjengeleg dokument. Men Per Kleppe minte meg om korleis han fekk si innføring i arbeiderrørslas debatt om prinsipp, korleis han las Erling Falk. Det er jo ikkje slik at innføringa i desse problema var enklare tidlegare. Tvert om vil eg tru at det dokument som nå ligg føre som prinsippprogram, er ganske lett tilgjengeleg. Men vi har ikkje lagt hovedvekt på å gjere det så enkelt som mogleg, vår tid er full av glatte, lett fordøyelege, enkle politiske dokument. Vi har sterkt følt at dette partiet, ikkje minst i forhold til ein del grupper vi treng sårt, også kan leggje fram eit dokument som gjev grunnlag for fordjupning, innlevelse og meir omfattande debatt. Det er ikkje meint som lesnad frå fyrste til siste side. Men ved å utstyre det med margtittlar har vi prøvd å gjere det lettare å gå inn i einskildproblem og einskildsider og eg er viss på at rett brukt vil det også i dette programmet vere ting vi har bruk for og så i den aktuelle politiske debatten. Vi er i debatten blitt minte om at det rundt utarbeidinga av våre program har foregått eit betydeleg arbeid. Fleire har nemd kvinnebevegelsens Livslang læring og vore så vennleg i den samanheng også å nemne Regjeringas melding om utdanning og arbeid. Vi har fått ein innstilling frå datautvalget som er langt det beste noe politisk parti i Norge har lagt

fram om den interessante nye utfordringa teknologien stiller oss overfor. Vi har fått Skytøen-komiteens innstilling om bedrifts-demokrati. Vi har fått AUF's prinsippprogram og enda kunne eg fortsette å nemne ein lag rad viktige dokument som dette partiet dei siste åra har produsert og som er vektige bidrag til vår debatt. Gjennom dette arbeid har vi grunn til å kjenne at sjølrespekten er styrka. I mi innleiing fekk eg ikkje tid til å kome inn på dei avsnitta som understrekar demokratiet. Vår tilslutning til demokratiet er kompromisslaus. Og dette - det mest forslette av alle våre målsettingar - har fått ein ny, uhyggeleg aktualitet. Den bitre sanninga er at demokratiet kjempar på vikande front i verda i dag. Og dersom utviklinga i vår del av verda fortsett etter dei urovekkande liner vi ser, kan kampen for demokratiet kome til å bli uhyggeleg aktuell også her heime. Det var derfor eit overmåte viktig poeng Kokkvoll tok fram da han sa at ingen stad er demokratiet tryggare og fridomen meir levande enn i samfunn der sosialdemokratiet står sterkt. Det er nemleg ikkje slik at det er ein samanheng mellom det privatkapitalistiske system og fridom og demokrati. Mange av dei verste diktaturstatar i verda har eit økonomisk system som ikkje er så ulikt vårt eige. Høgres forsøk på å gjere detprivatkapitalistiske system til den dominerande faktor for demokratiets utvikling er ein forenkla røyndomsoppfatning. Faktorar som er like viktige er levestandard, sosial struktur, utdanningsnivå, homogenitet. Og hvis vi ser på samfunn som er slått over ende i etterkrigstida, er det ein påtrengande fellesnemnar - den går på fråver av ei sterk fagforeningsrørsle, fråver av eit sterkt sosialdemokratisk parti. Sosialdemokratiet er fridomens sikraste ankerfeste i ei tid da fridom og demokrati kan kome på dagsorden att. Vi har ingen grunn til å ta imot den aller minste form for anklager når det gjeld å vere i fronten for demokrati og fridom. (Applaus). Eg skal ikkje kome inn på dei enkelte framlegga, berre minne om kva som er bakgrunnen for formuleringane i avsnittet om livssyn og tru. Dei vart innarbeidd i det forrige prinsippprogrammet etter handsaming av ein spesiell komite med Helge Sivertsen som formann. Vi har tatt dei med oss over i det nye programmet, men eg meiner utforminga nå er betre. Det gamle gjekk nærmast på at kristendom og sosialisme er det same. Denne gongen understrekar vi det viktige faktum at kristendommen historisk og i dag spelar ein viktig rolle for samfunnets utvikling. Eg åtvarar mot å endre dette avsnittet nå. Eg trur partiets forhold til dei store folkegrupper som kjennar seg knytt til kristendommen og kyrkja, dei siste åra har fått langt riktigare og betre innhald. Alt det andre som er teke opp, skal vi kome attende til i redaksjonskomiteens innstilling.

Dirigenten refererte de innkomne forslag.

VEDTAK: Oversendt redaksjonskomiteen for prinsippprogrammet.

Dirigenten refererte vidare et telegram fra Porsgrunn Samorganisasjon: "Vi støtter helt ut opp om de tanker Kjell Bohlin gav uttrykk for på første møtedag. Vi forventer at landsmøtet gjør vedtak som forhindrer at sykehus må nedlegges og helsetilbudet reduseres. De svakeste i samfunnet skal ikke være salderingspost på budsjettet. Det er ikke vårt sosialdemokratiske styresett verdig. På vegne av 12 000 fagorganiserte: Erling Bolme, formann i Porsgrunn Samorg."

Formiddagsmøtet hevet kl. 12.50.

ETTERMIDDAGSMØTET FREDAG 3. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 15.00 med Guttorm Hansen som dirigent. Under ledelse av Tryggve Aakervik sang representantene den nye sangen "Røde roser". Dirigenten refererte et telegram fra Færøyenes sosialdemokratiske parti: "Modtag vore beste ønsker for forløbet af jeres landsmøde. Vedtag der styrker de socialdemokratiske ideer og er den norske befolkning til gavn er samtidig en støtte for os i vort politiske arbejde. Derfor har mødet vor fulde opmerksomhed. I aar kunne vi paa grund af langtings- og partiarbejdet ikke modtage den venlige indbydelse om deltagelse, men haaber næste gang at kunde sende repræsentanter. Med venlig hilsen Færøya Javnadarflokkur Atli Dam".

Dirigenten opplyste forsamlingen om abonnementstilbudet på Arbeiderbladet til landsmøtedeltakerne.

Dirigenten tok opp forslag fra *Rolf Solberg Thorsen*, Hordaland:

"Forslag B 11 foreslås oversendt redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonsspørsmål."

VEDTAK: Forslaget enstemmig vedtatt.

SAKLISTAS PUNKT 7 B

POLITISKE HOVEDOPPGAVER

Reiulf STEEN innledet om arbeidsprogrammet:

Solidaritet har vært og er grunnlaget for arbeiderbevegelsens politikk. Men solidaritet er ikke overbærende veldedighet, veldedighet gitt fra de som alltid har mye, til de som alltid har lite.

Gavmildhet av nåde har arbeiderbevegelsen alltid tatt avstand fra. Gavmildhet av nåde fordrer ydmykhet fra de som mottar. Arbeiderbevegelsen vil et samfunn uten ydmykhet. Derfor skal solidariteten være bygd inn som en uløselig del av det samfunn vi alle lever i. Derfor skal solidariteten være en felles rett og en felles forpliktelse for alle mennesker.

Det er i vår *interesse* å opptre solidarisk. Det er i *hver enkelts* interesse å handle solidarisk med de svake i samfunnet. For de fleste av oss er svake på ulike tidspunkter i livet og på ulike måter. Vi er syke. Vi blir gamle. For de fleste er det slik at vi i vanskelige tider trenger andres hjelp og støtte. Vi trenger *alle* fellesskapets støtte.

Felles problemer krever felles løsninger. Private løsninger på felles problemer dugde verken i går eller i dag - og de vil heller ikke gjøre det i morgen. Min påstand er at vi trenger hverandre mer ved begynnelsen av dette ti-året enn vi gjorde ved begynnelsen av det forrige. Vi vil trenge hverandre mer ved slutten av dette århundre enn ved begynnelsen av det. Min påstand er: Arbeiderbevegelsens parole om det solidariske samfunn er viktigere i dag enn den var i går. Og ikke minst - denne visjonen er det presserende viktig å beholde, å ha for øyet når vi legger opp vår praktiske politikk. Og denne visjon er ikke noe fjernt, noe tåket, noe urealistisk. Den er en absolutt forutsetning for at vi skal kunne sikre gode og trygge levekår for alle i vårt samfunn og i verdenssamfunnet.

La meg illustrere det helt konkret: *Dersom* vi i 1971 hadde trodd på prognosenes rett oppadstigende kurve for flytrafikkens vedkommende, *dersom* vi ikke hadde evnet å se inn i en framtid der det ikke lenger var så mye og så billig olje og bensin, og dersom vi ikke hadde klart dette, ville vi i dag sittet med en hovedflyplass for Østlandsområdet til flere milliarder kroner. Det er ikke mange år siden kraftselskaper og oljekompanier satte i gang store reklamekampanjer for å få folk til å bruke mer elektrisitet og mer olje! Ikke tenkte man i perspektiv. Ikke tenkte man i sammenheng. Ikke tenkte man langsiktig. Det straffer seg ikke å tenke langsiktig! Det straffer seg ikke å tenke i sammenheng! Det straffer seg ikke å ha perspektiver!

Våre pionerers visjon var ikke et gjennommaterialisert samfunn der alle skulle bli lykkeligere fordi de ble rikere og rikere, et samfunn der en av bekymringene skulle være at andre ville bli rikere enn oss selv. Tvert om: Arbeiderbevegelsens visjon var det klasseløse samfunn. Klassefølelsen har vært den sterkeste drivkraft for de hundretusener som gjennom dette århundre har opplevd Arbeiderpartiet som sitt parti. Vi har drevet fram en samfunnsutvikling der alle har fått flere muligheter til utdanning og arbeid, bedre bolig, mer fritid. De fleste har en helt annen materiell trygghet enn tidligere. Dette er uomtvistelig. Menneskene følger seg i sterkere grad som likeverdige.

Flere har fått eiendom og inntakt å forsvare. Endringer i utdanning og arbeidsliv har skapt nye holdninger blant store grupper. Etter hvert som den gamle klassetilhørigheten svekkes, øker det samfunnsviterne kaller den sosiale mobiliteten. Partivalg er ikke lenger noen selvfølge. I den grad det er det, søker mange det parti som lover økende privat forbruk for alle, uten hensyn til at selve samfunnsituasjonen og økonomien tilsier at fellesforbruket må komme i første rekke.

Vi har vært og er for slappe når det gjelder å påpeke Høyres dobbeltspill: Vedvarende og høylydte klager over at staten gjør for lite for å styrke lokalsamfunnets muligheter til å løse viktige fellesoppgaver. Denne *jamingen* lyder fra alle våre høyrestyrte og borgerlig styrte kommuner og fylkeskommuner. Samtidig søker riks-Høyre næring i primitiv skattehets, i angrepet på fellesforbruket og det skatteinivå som er en forutsetning for det samme fellesforbruk. Siden vi er på Hedemarken, er det fristende å si: Dette henger ikke på greip!

Dersom vi ikke vil beholde fellesforbruket, må den enkelte betale mer for å beholde helsa. Vi får helsemessige klasseskjeller. Dersom vi ikke vil beholde fellesforbruket, må den enkelte betale for utdanning. Vi får et utdanningsmessig klasseskjeller. Enda større enn i dag. - Og det er stort nok som det er. Dersom vi ikke vil beholde fellesforbruket, vil vi få en omfattende boligslum på den ene side og luksusboliger på den annen. Forskjellene er - som vi har hørt og vil få høre enda mer på dette landsmøtet - alt for store som de er. Se det selv ved å ta turer i boligområder rundt Youngstorget i Oslo. Sammenlikn deretter ved å ta turen opp i Holmenkollåsen.

For vår del kan vi trekke to konklusjoner som et utgangspunkt for vårt programarbeid: For det første at vi har som parti og bevegelse ikke i tilstrekkelig grad behersket den nye samfunnssituasjonen vi selv har vært den drivende kraft bak. For det andre at vi i et ti-år der det offentlige - fellesskapets - rolle er viktigere enn før, har vi problemer med å overbevise mange om nettopp dette.

Overbevise om at vi alle får et fattigere liv dersom vi gir avkall på å løse oppgaver sammen. Overbevise om at vi alle blir mindre trygge dersom noen velstående får betale mindre skatt mens de som lever i knapphet, får det enda knappere.

Overbevise om at hele samfunnet blir et hardere, kaldere, farligere samfunn, - dersom den sosiale nøden blir større og klaseskillene blir utvidet. For: Det er en *myk* verdi å sikre alle arbeid. For: Det er en *myk* verdi at menneskene skal ha en bolig til overkommelig pris. Det er en *myk* verdi at inntektsskillene ikke er for store. Det er en *myk* verdi at vi sammen blir satt i stand til å løse våre felles oppgaver. Forutsetningen for et samfunn preget av myke verdier er derfor at vi igjen - slik Erik Brofoss gjorde i 40-årene - greier å overbevise folk om at vi er nødt til å betale skatter og avgifter.

Ikke på noe tidspunkt etter den andre verdenskrigen har den sosiale sikkerheten vært så utsatt som nå. Også i Vest-Europa. Velferdsstatens sikkerhetsnett er i ferd med å rakne. Arbeidsledigheten er omfattende og raskt økende. Velferdsordningene bygges ned. Investeringene synker. Produksjonsveksten er lav eller negativ. Inflasjonen er destruktiv. Ingen trenger et eneste øyeblikk være i tvil om hvilke grupper som rammes sterkest av denne utviklingen. Det er de svake. Og *aller* mest de *aller* svakeste.

Stilt overfor kravet, nei, nødvendigheten av å dekke grunnleggende behov, stilt overfor nødvendigheten av å løse den nye økonomiske krisen, stilt overfor disse realitetene tar mange vestlige land sikte på å møte framtiden med ryggen først.

Stilt overfor slike utfordringer kan det være fristende å gripe til lettvinde løsninger, til private løsninger. Det kan være farlig fristende å kaste seg på høyre-bølgen, å kjøpe det som - for tiden - er det billigste på politikkenes supermarked, det mer eller mindre fordekte budskapet om at "enhver er sin egen lykkes smed". Eller for å si det med Høyres egne ord i en valgkamp for noen få år tilbake: "Pengene trives best i din egen lomme".

Strammere økonomiske rammer vil sette nye krav til planlegging og styring på alle plan i samfunnet. Vi skal sikre arbeid for alle. Dette krever at vi er *realistiske*. Det betyr bl.a. at vi ikke må sette *nederst*, men *øverst* på dagsorden de tiltak som støtter de svake i samfunnet. Hvis vi vil sette i gang tiltak, ta opp oppgaver vi mener er viktige, må vi la andre ting hvile - eller gi dem lavere prioritet. Verken vi eller andre kan gjøre alt på en gang. Men det er også viktig å være oppmerksom på at ikke alt som er viktig å gjøre, trenger å koste alle verdens penger. Knapphet på ressurser kan bli begrunnelsen for de evige vurderingers, de evige overveielers, de evige utredningers politikk.

Å mestre inflasjonen er en sentral oppgave. Inflasjonsutviklingen er en fare, ikke bare for sysselsettingen, men også for fordelingen av godene. For: Inflasjonen omfordeler inntektene på en *ukontrollert*, *planløs* og *urettferdig* måte.

I arbeidet med å dempe inflasjonen er inntektsutviklingen en av flere viktige faktorer. For å unngå en inntektsutvikling som driver inflasjonen oppover, er det nødvendig med et forpliktende og godt samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet. Den viktigste grunnen til at vi i Norge har et sysselsettingsnivå som er enestående i Europa, er at fagbevegelsen i vårt land systematisk utviser ansvarlighet og lojalitet overfor hele samfunnet. Når noen -

også innenfor våre egne rekker - vil avgrense fagbevegelsens innflytelse i norsk politikk, må vi avvise slike tanker og slike krav. Vi må avvise dem ikke bare fordi de vil skade de fagorganisertes interesser. Men fordi de også vil skade *hele samfunnet*. Spesielt er faresignalene fra små, velorganiserte, velutdannede og godt lønnte grupper alarmerende. Bare en fagbevegelse som har reell innflytelse over de interessene som deres medlemmer har satt den til å ivareta, kan opptre ansvarlig. Derfor må parolen snarere være å styrke enn å svekke fagbevegelsens makt over det økonomiske livet. Samarbeidet mellom myndighetene og fagforeningene rører, som vi alle vet, ikke bare ved prisenes størrelse. Det rører også ved spørsmålet om *hvem* som skal få mest i lønnsposen. Bakgrunnen for skatteopplegget for 1981 er som vi alle vet, at lønnsoppgjøret i år skulle ha en klar lavtlønnsprofil. En samlet arbeiderbevegelse står bak dette kravet. Vi må forhindre at inntektsoppgjøret fra i fjor ødelegges ved at de sterkeste på arbeidsmarkedet ikke opptrer solidarisk og ansvarlig.

Vi er inne i den mest alvorlige økonomiske krisen verden har opplevd i etterkrigstiden. Med Norges åpne økonomi får dette ringvirkninger også hos oss. Situasjonen er alvorlig: Veggen som skiller oss fra voksende arbeidsledighet er blitt tynnere de siste årene. Det har krevd økende innsats, initiativ og kostander å holde den på plass - å sikre at ikke hundretusener også i vårt land daglig skulle frykte nedleggelse av egne arbeidsplasser. Arbeid for alle er ikke lenger noen selvfølge. Parolen dreier seg ikke bare om å sikre det økonomiske livsgrunnlaget for den enkelte arbeidstaker. Det dreier seg også om hans eller hennes *selvrespekt* - og muligheten til å tre inn i et samkvem med andre som gir *tillit, trygghet og anerkjennelse*.

Det er ikke sikkert at det bare er negativt at vi tvinges til å gjennomtenke andre og nye måter å løse politiske oppgaver på. Jeg tror det kan være motsatt. Kanskje tvinges vi i større grad til å angripe de dypere årsaker til problemene. Til å gjøre noe med dem mer direkte, mer varig. Kanskje har for mye av velferdssamfunnets innsats kommet etter at problemene er dukket opp, i stedet for å virke forebyggende. Jeg tror at en god del av de problemer vi ser på helsesektoren i dag, er et tegn på dette. Men: Vi må også se i øynene, være realistiske, og se at å løse oppgavene i et forebyggende perspektiv både kan være vanskeligere og stille større krav til oss selv og vår politikk.

Et kjernepunkt i oppbyggingen av velferdssamfunnet er de garantier velferdsstaten gir gjennom helse- og sosialsektoren. Retten til arbeid, et godt arbeidsmiljø og sosial trygghet er et viktig grunnlag for en god helse. Selv om en slakkere økonomisk vekst gjør det vanskeligere å opprettholde og å videreføre det offentlige engasjement i dette feltet - må vi i framtiden legge større, ikke mindre vekt på sosialpolitikken. Velferdsstaten må ikke bygges ned. Den må *utbygges og videreføres*. For det er fortsatt store forskjeller i helsetilstand og forbruk av helsetjenester mellom de geografiske områder og sosiale lag. En sosialistisk helsepolitikk må ha som mål å utjevne disse forskjeller. Ikke ved at alle trenger flere helsetjenester, men ved at velferdsstaten utdypes gjennom sterkere vektlegging på forebyggende tiltak. For min del er jeg ikke i tvil om at den nye arbeidsmiljøloven her vil være et helt sentralt element. De store ressurser som til dels ligger unyttet, eller dårlig utnyttet, i nærmiljøene, i de frivillige organisasjonene, må utløses langt bedre i samarbeid med

det offentlige. Men dette må ikke bety at det offentlige skal fra-skrive seg ansvar. Det offentlige skal stå som garantist for den nye, forebyggende given. I dette perspektivet må desentralisering- en av denne politikken fortsette. Omleggingen av 1960- og 1970- årenes gigantiske helsemaskiner er vi nå midt oppe i. I oppbygg- ingen av nye, mer forebyggende og lokalt tilpassede tilbud er det en sentral oppgave å sørge for at folk ikke møter stengte dører.

I programperioden vil vi legge særlig vekt på å bedre de eldres levekår. Vi vil øke ytelsene i folketrygden i takt med den alminne- lige lønnsstigning. Vi vil bedre levekårene for de som bare har minstepensjonen og bare små tilleggsytelser å leve av. Vi ser det også som en viktig oppgave å gjennomføre forenklingen i trygde- systemet slik at reglene blir lettere å forstå - for å redusere saksbehandlingstiden.

Familiemønsteret i Norge har på mange måter endret seg drastisk i løpet av de siste ti-årene. Det er færre barn i hver familie. Det finnes flere familier med bare en voksen. Det finnes flere familier hvor begge foreldre er i full tids arbeid. Familiene er utsatt for nye belastninger. Og her - heller ikke her - nytter det med private løsninger på felles problemer. Bare fellesskapet kan - gjennom of- fentlige initiativ og garantier - motvirke disse belastningene. La meg også føye til: Vi må ikke her falle for fristelsen til å til- passe familiene til en samfunnsutvikling som gir nye belastninger. Tvert om: Vi må tilpasse samfunnet til familienes behov. Vi vil på denne bakgrunn prioritere høyt øket støtte til barnehageutbyggingen, i samspill med kommunene.

Dette er ikke minst viktig for å bedre likestillingen mellom kjøn- nene. Et vel utbygget system av barnehager er en forutsetning både for at kvinnene skal kunne delta likeverdig i yrkeslivet, og for at familienes vilkår skal kunne bedres.

Vi har hatt et datautvalg under ledelse av Jan Balstad. Den tekno- logiske utviklingen skremmer mange. Med god grunn. Utviklingen går så raskt at vi ofte drøfter betydningen av gårdsdagens teknologiske nyvinninger. Det er lett å forstå frykten for at den nye teknolog- iske revolusjonen skal bli en slags "jobb-dødare". Når det allerede er for få jobber, hvordan skal det da bli når store deler av de tradisjonelle industri- og service-næringene for fullt har tatt i bruk de nye tekniske mulighetene? Dette er det spørsmål mange stil- ler seg i dag. Men: Vi kan ikke, som et sosialistisk parti, stille oss avvisende til bruk av ny teknikk. For oss må målet være at tek- nikken skal fjerne slitet, kjedsomheten og de meningsløse arbeids- operasjonene for menneskene, og at teknikkens produkter skal tjene oss alle. Derfor er det igjen slik at teknikken må bli hjelpemiddel til løsning av samfunnsoppgaver. Arbeiderbevegelsen har aldri vært maskinknuser, og bør heller ikke bli det. Men vi har heller aldri akseptert at maskinene skal knuse menneskene.

Det er bl.a. i dette viktige perspektiv vi må se Skytøen-komiteens innstilling om den videre utvikling av bedriftsdemokratiet. For som arbeiderne ved Luckas-bedriftene i England har sagt det: "Arbeiderne må være beredt til å kreve retten til å arbeide med produkter som virkelig kan løse menneskelige problemer i stedet for å være opphav til dem." Den videre utvikling av bedriftsdemokratiet - av deltaker- demokratiet på arbeidsplassene - er det viktigste redskapet for å styre den teknologiske utviklingen slik at menneskene kan, for å bruke et klassisk uttrykk fra arbeiderbevegelsens historie, yte et- ter evne og motta etter behov. Dette må være et viktig utgangspunkt

for det offentlige utvalget som skal føre videre ideene i Skytøen-komiteens innstilling.

Gårsdagens eierforhold er absolutt uinteressante når vi i dag drøfter maktfordeling og utviklingstrekk i det økonomiske livet. Herredømmet over den moderne teknologien vil være ensbetydende med å ha herredømme over den økonomiske utviklingen. For det er fortsatt sant, som det britiske gruvarbeideren og arbeiderlederen Aneurin Bevan sa: Vi har ikke demokrati før også kommandohøydene i det økonomiske liv er underlagt demokratisk styring og demokratiske beslutninger. Å tro at en overmektig stat skaper mer demokrati er en illusjon. Dersom staten blir overmektig, er det det motsatte som skjer. Uansett hva høyresiden påstår: Den sterke staten alene har aldri vært noe mål for arbeiderbevegelsen. Det er de manges innflytelse som gir innhold til og dybde i demokratiet. Det er dette som er det viktigste perspektiv i 80-årenes debatt om bedriftsdemokratiet.

Arbeiderbevegelsens mål er å bedre levekårene for alle - men samtidig utjevne dem. Dette gjelder nasjonalt, men ikke mindre internasjonalt. For: "Vi vet hva det vil si å trelle for lønninger som ikke strekker til til mat, til klær, til skikkelige boliger, til en oppdragelse vi gjerne ville ha unt våre barn. Vi kjenner ironien, fornærmelsen og slagene vi var utsatt for morgen, middag og kveld." Dette var Patrice Lumumbas ord til belgierne ved frigjøringen av Congo. Lumumbas ord passer like godt i dag som for 20 år siden. Siden 1960 har vi hatt en utvikling i verdenssamfunnet som på de aller fleste felter bryter med de grunnleggende prinsipper arbeiderbevegelsen arbeider etter: Solidaritet og likeverd. Der er ikke mer reell frihet i verden i dag enn den gang. Militærregimene er flere og mer undertrykkende. Det er ikke mer likhet. Det er en enda større urettferdighet, 12 millioner barn under fem år dør hvert år på grunn av sult og feilernæring. Makten er minst like ujamnt fordelt som før. Det er ikke mer demokrati, men mer despoti. Arbeid for alle framstår ikke engang som et fjernt mål. Den tredje verdens 200 millioner ledige hender overskygger langt den vestlige verdens snart 30 millioner. Det er ikke mer solidaritet i verdenssamfunnet. Det er mer likegyldighet.

La oss være realistiske:

Vår sivilisasjons største utfordring kan meget snart bli den tredje verdens utålmodighet og raseri. FN's to utviklings-tiår har ikke avstedkommet en økende innsats for å utrydde fattigdommen i verden. Jeg understreker; Urettferdigheten er bare blitt større. De som måtte innbille seg at dette er en situasjon som bare kan utvikle seg videre uten at det vil ha helt klare følger for hele verden, for oss alle, kan komme til å oppleve historiens største blåmandag. Slike myter er det vår oppgave å bryte ned. Vår oppgave å bekjempe - som et nødvendig utgangspunkt for arbeidet med å gjøre verdenssamfunnet mer rettferdig, mer solidarisk. Vi kan ikke gjøre dette alene. Men vi kan gi vårt bidrag. Og det er ikke uviktig.

En bedring av livsvilkårene i den tredje verden er uomgjengelig både for utviklingslandene og for de rike land - for oss. Industrielandene er i økende grad avhengig av utviklingslandenes økonomi. Å få hjulene i gang i nord avhenger av utviklingen i sør. Hver gang et land i sør utvikler seg og øker sin produksjon, kjøper det mer - i nord.

Det er nemlig ikke slik at landene i sør invaderer markedene sine med lavprisvarer framstilt med billig arbeidskraft. Det er nemlig ikke slik verken på den lance eller korte sikt - at produkter fra og handel med landene i sør setter den vestlige økonomien i fare. Riktignok er det så at u-landsimport har hatt nedlagte arbeidsplasser som resultat, spesielt innen tekstil- og konfeksjonsindustrien. Men samtidig har eksporten til den tredje verden skapt 4-5 ganger så mange nye arbeidsplasser. Lukking av grensene mot utviklingslandene rammer derfor oss selv sterkest. La oss være realistiske - og selvkritiske: Vi har ikke gjort nok. Her har vi ikke bidratt med det vi kan bidra med. Her kan vi handle mer solidarisk. Kostnadene ved denne forpliktelsen må vi alle være med på å betale - og ikke skyve kostnadene over på de svakeste i vårt samfunn.

Som OECD uttalte i 1980: "Intet er farligere enn å glemme det enorme potensielle marked for industriprodukter som de dårligst tilfredsstilte behovene til en altoverveiende del av menneskeheten representerer. De utviklede land og den tredje verden trenger ikke å dele seg imellom en gitt verdenssetterspørsel." La oss tilføye: Vi kan utvikle oss sammen, men vi kan også ødelegge hverandre - ved mangel på utvikling, ved mangel på gjensidig solidaritet.

Det er ikke utviklingslandene som venter på mulige tiltak i retning av en ny og mer rettferdig økonomisk verdensorden. De forslagene har ligget på bordet i 10-12 år. Det er industrilandenes tilbakeholdenhet og motvilje som er problemet.

Dersom levekårene i verdenssamfunnet skal bli bedre, dersom de ressursene som finnes skal bli utnyttet bedre, dersom de godene som finnes skal bli mer rettferdig fordelt: Dersom dette skal skje, må vi - også vi i den rike del av verden - opptre handlekraftig. Solidarisk og handlekraftig. Vi må ikke bli forledet til å tenke ut fra snevre egeninteresser, på den helt korte sikt. For: I lengden kan ikke vi - som en fjerdedel av verdens folk - stå for tre fjerdedeler av verdens forbruk. Å innse dette, å handle ut fra dette, er også i vår egen interesse - på lang sikt. Jeg gjentar: Dette er også i vår egen interesse. For: Nå minker det som skal fordeles, år for år. Om ikke vi viser vilje og evne til i samarbeid med den fattige verden å øke det som kan fordeles, er det vi som i det lange løp må kutte ned på vårt forbruk. Og: Hvis vi ikke nå tar opp denne utfordringen, vil vi ikke kunne påvirke den i morgen. Da vil også vi bli revet med i den malstrøm av politisk og økonomisk kaos som truer hele verdenssamfunnet.

Enhver politisk problemstilling overskygges imidlertid i vår tid av våpenkappløpets kollektive galskap. Militærparadene, både i øst og vest, er fortsatt fastlåst i den gigantiske illusjonen at flere og mer teknisk avanserte masseødeleggelsesvåpen trygger freden. Skjærer vi gjennom tåketeppe av militærpolitisk og teknologisk abrakadabra, framstår problemet klart, og i all enkelthet: Freden trygges ikke ved at atomarsenalene er i stand til å ødelegge menneskeheten 41 ganger istedenfor 40 ganger.

Men heller ikke her støter vi på overflod av ideer og initiativ som kan dreie utviklingen ut av den onde, selvforsterkende sirkelen den nå løper i. Supermaktene presser utviklingen inn i denne sirkelgangen. Denne skjebnetunge bevegelse er selvforsterkende. Faren for at den skal løsrive seg fra enhver kontroll og løpe løpsk, er overhengende. Sovjetstaten er frosset til. Kulturrevolusjonen i Kina har slått feil. Den tredje verden er for utmattet av de mest på-

trengende oppgaver - å holde liv i de arbeidsløse masser - til å kunne spille en mer aktiv og avgjørende rolle i arbeidet for fred.

I USA har en ny administrasjon etablert seg. Dens hvetebrødsdager nærmer seg slutten. Og det har meldt seg et behov for klar-
gjøring av hva som skjuler seg bak en firkantet og tildels for-
uroligende tone.

Uansett hvor lite eller hvor mye vi i den norske arbeiderbevegelsen kan bidra med ideer og forslag, så er det vår plikt, vår moralske og politiske plikt, å ta de initiativ som kan tas. Pas-siviteten i dette spørsmålet kan vi ikke forsvare overfor våre medmennesker. Og viktigst av alt: Vi kan ikke forsvare den overfor oss selv. Vi, som sitter i et av verdens roligste og mest velstående hjørner. Vi kan ikke sitte uvirksomme. I økende grad avhenger nytenkning og initiativ av at vi vest-europeere, av at vi som er demokratiske sosialister i verdens mest stabile og ressurs-rike område, tar vårt ansvar på alvor, ikke gjennom fantasiflukt, men gjennom fantasifull realpolitikk. (Applaus).

Dette arbeidet er den sosialdemokratiske bevegelsen i Vest-Europa villig til å ta på seg. Det er derfor vi må legge så stor vekt på å utvikle en nyansert og selvstendig sikkerhetspolitikk. Vi trenger et sterkt og godt militært forsvar. Vi trenger å delta i et forpliktende samarbeid i NATO-alliansen. Men vi trenger også selvstendig tenkning og selvstendige initiativ - innenfor denne rammen. Det har vi trengt før, nå trenger vi det kanskje mer enn noen gang tidligere. Folk i de områdene der ss-20 raketene og de såkalte teater-våpen eventuelt skal brukes, kan ikke finne seg i - og bør ikke finne seg i - at supermaktene i det uendelige skal trekke ut tiden før det er mulig å komme fram til reelle forhandlinger. De små og mellomstore landene, både i øst og vest, må gjøre sitt. Og vi er blant dem. Vi må gjøre vårt ytterste for å få supermaktene til å sette seg ved forhandlingsbordet. Dette er den viktige be-grunnelse for at de sosialdemokratiske partier i Belgia, Nederland, Danmark og Norge har søkt nærmere kontakt og samarbeid om felles initiativ for avspenning og fred. Den viktigste oppgaven nå er å bidra til at forhandlingene om mellomdistansévåpen i Europa kommer i gang. Målet må være at en kommer fram til et balansert styrke-nivå på et lavere plan enn tilfellet er i dag. Vi må støtte initia-tivene til en europeisk nedrustningskonferanse. Opplegget for en slik konferanse må inneholde forhandlinger både om konvensjonelle og kjernefysiske rustninger.

Landsstyret foreslår at dette landsmøtet skal vedta at det skal være Det norske Arbeiderpartis politikk å arbeide for en atomfri sone i nordisk område, som en del av arbeidet for atomfrie soner i en større europeisk sammenheng.

Formuleringen representerer et initiativ og et tilbud om traktat-
festing av Norden som atomfri sone i krig og fred. (Taktfast applaus). Den forutsetter gjensidighet fordi den skal gi støtet til nedrustning - også på de kjernefysiske våpens område - i en videre europeisk sammenheng. Det viktigste med forslaget er at det vil være et bidrag til å snu den onde opprustningens sirkel til den gode avspennings sirkel. Noen mener visst at vi ikke har rett til å ta slike initiativ. Vi mener at vi har plikt til å gjøre det. For-di verdenssituasjonen er farlig. Også vi ønsker balanse, men på et stadig lavere styrkenivå - ikke på et stadig høyere nivå! For oss er forslaget en konkret forpliktelse til å ta initiativ, men det

representerer også et viktig symbol. Samlingen om det internasjonale avsnitt i programmet representerer en viktig erkjennelse: Uenigheter fra i går kan ikke hindre oss fra *i dag* å ta initiativ som kan utløse felles handling. Det norske Arbeiderparti vil samle seg til innsats om 80-årenes mest presserende oppgaver i internasjonal politikk, ikke splitte seg på en evigvarende diskusjon om hva som eventuelt kunne ha vært riktig, eller eventuelt kunne ha vært galt i 1949. Og avspenning og nedrustning er den altoverskyggende oppgave i vår tid. For, som tidligere president Jimmy Carter sa, det kan bare være "et tidsspørsmål før galskapen, desperasjonen, begjær eller feilberegninger" slipper løs den kjernefysiske krigens forferdende krefter.

*

Et menneske som står meg nært - og som har vært offer for et høyreorientert militærkupp i sitt hjemland - sier ofte: Det er *vanskelig*, det er *hardt* og i store deler av verden er det *farlig* å tilhøre venstresiden i dag. Men pendelen vil svinge. Den *må* svinge. For realpolitikk i dag - en realpolitikk som kan gi også de kommende generasjoner håp om og mot til å leve - er evnen til å bære drømmen videre. Dette erfarte også arbeiderbevegelsens pionerer: Bare drømmen gir kraft til å føre fram en politikk som kan gi folkene frihet og verden fred.

Foredraget ble hilst med stående, taktfast applaus. Dirigenten opplyste at over 80 talere hadde meldt seg til debatten og taledida ble straks satt ned til 5 minutter.

DEBATTEN

Bengt Martin Olsen, Hordaland: Til tross for vår innsats for å fjerne ulikheter i levekår tyder mye på at utviklingen går i gal retning. Også innen storbyene øker ulikhetene, men foreløpig er problemene ikke større enn at vi har råd til å løse dem hvis vi prioriterer. Få steder møter en velstandssamfunnets velsignelser så tydelig som i våre byer, samtidig som baksidene ved den økonomiske vekst også trer klart fram der. Med trafikkstøy, forurensninger, mindre friarealer, kontaktfattige nabolag, nervøse lidelser, økt hyppighet av hjerte-kar sykdommer og kreftformer som har sammenheng med forurensninger. De minst velstående rammes oftest av miljøforringelser, og ingen steder er det drevet så langt som i våre store byer. Utformingen av en bypolitikk vil måtte bestå i å tilpasse virkemidler innen en rekke politiske handlingsområder, gjennom innsats på tvers av sektorene. Både staten og byene må være med å betale, men uansett hvordan byrdene fordeles, har staten ansvar for opplegget av bypolitikken. Hele landet er avhengig av at byene fungerer. Bypolitikk er distriktspolitikk, og det er en oppgave som må løses i nasjonalt perspektiv.

Odvar Nordli, sentralstyret: I midten av 1970-åra stod norsk arbeiderbevegelse i den situasjon at vi måtte velge en politisk linje. Det var da de økonomiske bråtsjøene skyllet inn over oss, og mangelen på balanse i internasjonal økonomi ble åpenbar. Vi stod overfor trusselen om å få 100 000 nordmenn uten arbeid. Det var da den norske arbeiderbevegelsen valgte å satse våre midler på å unngå det sosiale problem massearbeidsløshet representerer. Det er

gå det sosiale problem massearbeidsløshet representerer. Det er resultatene av denne politikk Høyre omtaler som feilslått politikk. Ingen skal være i tvil om at så lenge trusselen om massearbeidsløshet henger over oss, er vårt parti villig til når som helst å begå de samme feilene en gang til. (Applaus). På to hovedfelter må vi nå angripe problemet: Vi må gå aktivt inn i det internasjonale samfunn for å gå til frontalangrep på det som nå truer balansen, roen, den sosiale tilpasningen, demokratiet i den vestlige verden. Det har liten mening å snakke om å forsvare demokratiet hvis vi ikke i tilstrekkelig grad sammen med vestlige land vil forsvare det mot den kreftbyll massearbeidsløshet representerer. I større grad enn hittil må vi engasjere oss i de ulike internasjonale fora for å gjøre dette. Også i vårt land kan det bli spørsmål om å betale mer for den fulle sysselsetting. Det kan bli spørsmål om å redusere våre krav til økt personlig inntekt og se dette som vårt bidrag til å løse hovedoppgaven, arbeid for alle. Ikke alle steder i vårt land er det full sysselsetting, og det kreves nå en enda aktivere distriktpolitikk. (Applaus). Vi kan ikke be om store bevilgninger, men kanskje bør vi spørre om vi bruker våre midler på den mest effektive måten, om vi har de mest treffsikre virkemidler for å hjelpe de distrikter som har det vanskeligst. Vårt samfunn har aldri hatt så store ressurser som nå. La oss møte problemene, men også framtida, med tro og optimisme. Framtidsspesismismen overlater vi til de borgerlige partier, de er som skapt til å bære den.

Odd Wivegh, Oslo: Det er nødvendig at landsmøtet og partiet har en oppfatning om hvordan byenes problemer skal løses. De større byer er preget av sterk utflytting, man får sviakt i skatteinntektene, stadig flere eldre i forhold til yngre, en stadig økende del av velferdsproblemene fra alle kanter av landet, noe som skaper en rekke problemer. Jeg skal vokte meg vel for å stille by og land opp mot hverandre. Distriktene skal selvsagt bygges videre ut. Men utviklingstendensene gjør at vi må se byenes vanskeligheter som en nasjonal oppgave. Når 3 000 mennesker flytter ut av en by hvert år i en 10-årsperiode og betaler skatt i nabokommunene mens de trekker veksler på samme bys ytelser, er det klart at det er uholdbart. Vi er nå inne i en fase med forståelse fra rikspolitikernes side. Staten har gitt midler til byfornyelse, og vi får bruke riksveimidler til investering i kollektivtrafikken. Vi ber nå ikke om mer penger, men at vi får beholde mer av de verdier som skapes i bysamfunnene. Oslo skaper f. eks. 20% av BNP mens befolkningen utgjør 11-12%. Vi betaler 100 millioner kroner årlig til skattefordelingsfondet og får ingenting tilbake. Jeg vil ikke delta i Høyres hylekor om staten som den store, stygge ulven. Men vi må spørre om situasjonen i byene fortsatt skal få utvikle seg i negativ retning eller om man skal finne botemidler for det. Det blir spørsmål om en omfordeling av midlene. Jeg tar opp Oslo Arbeiderpartis forslag om bypolitikken.

Finn Knutsen, Nordland: Landet og distrikts-Norge har ikke råd til å miste arbeiderregjeringen. I arbeidsprogrammets avsnitt om distriktpolitikken blir det pekt på faren for bosettingsmønsteret i Nord-Norge. Problemene i fiskerieringa regner vi å måtte leve med en tid. Men noe må vi gjøre. Jeg har respekt for forskernes arbeid, men er ikke sikker på at resultatene er pålitelige nok, noe som dels skyldes for få ressurser i arbeidet. Det kan gjøres noe ved å anvende råstoffet bedre, produktutvikling, bedre markedsføring, langtidslagring av sei, tilskudd til fføring av fisk fra over-skuddsområder til fiskeindustrien i andre distrikter, andre fiske-

slag, f. eks. kolumle. Vi må få et eget havforskningsfartøy i Nord-Norge. Fiskeflåten trenger også fornyelse. Det må legges opp til bedre finansieringsordning gjennom Statens Fiskarbank for kyst- og bankfiskeflåten enn vi har. Organiseringen og omsetningen er også viktig, og i langtidsplanen har vi slått fast at vi skal samordne eksporten. Dette er ikke blitt gjort.

Knutsen fremmet følgende forslag under Fisket:

Eksporten av fiskeproduktene samordnes og underlegges et selskap for omsetning av filet og frosne fiskeprodukter og et selskap for omsetning av saltfisk, klippfisk og tørrfisk.

Harriet Andreassen, sentralstyret: Landskvinnekonferansen vedok som målsetting 6 timers normalarbeidsdag. Det er et nødvendig virkemiddel for likestilling mellom kjønnene. Kravet ble reist for flere år siden og var et aktuelt tema i Kvinneåret 1975. Av mange blir dette sett på som et krav fra kvinner og for kvinner. Naturlig nok er det kommet fra kvinnene, det er de som har den lengste arbeidsdagen. De har svært ofte et yrke kombinert med omsorgsarbeid. Men en slik reform er selvsagt også til beste for menn. Som statsministeren sa i sitt foredrag, må vi få en ansvarsfordeling av omsorgsarbeidet mellom kvinner og menn. Det er en forutsetning for likestilling. Vi innser at reformen ikke kan gjennomføres i kommende programperiode og at den ikke lar seg gjennomføre i ett steg. Men debatten bør startes straks i hele arbeiderbevegelsen, og til det må vi ha grunnlagsmateriale.

Andreassen fremmet følgende forslag:

Landsmøtet ber det nye sentralstyret oppnevne en komite som skal vurdere ulike sider av arbeidstidsforkortelser, så som kortere normalarbeidsdag, lavere og fleksibel pensjonsalder. Kvinnebevegelsen foreslår også at det i vårt arbeidsprogram for kommende periode blir programfestet at partiet vil arbeide for kortere normalarbeidsdag.

Olaf Bye, Sør-Trøndelag: I Stortingsmelding 57 for 78/79 mente olje- og energidepartementet at det ikke var grunn til å behandle boreområdene utenfor Trøndelag forskjellig fra andre når det gjelder når på året boringer skal tillates. I prinsippet ble det tatt sikte på boring hele året, men første året ble det tilrådd å bore bare i sommersesongen for å vinne erfaringer. På Haltenbanken var det meningen å bore to hull i 1980, men forsinkelser gjorde at det bare ble ett hull pr. rigg nord for 62°. Med dette tempo vil det ta 30-35 år før det er boret like mange letehull nord for 62. breddegrad som i Nordsjøen fram til nå. Stortinget har nå med solid flertall vedtatt forsiktig utvidelse av borsesongen på Haltenbanken, 15/4-1/12. Kanskje kan man si det går framover, men ikke i tilstrekkelig grad etter vår mening, og jeg viser til vårt forslag A 21 i hefte 1. Når det gjelder fordelingen av industriarbeidsplassene som skal komme i forbindelse med konsesjonstildelingene, ser det ut til at Midt-Norge vil falle mellom to stoler. Ikke engang de selskaper som skal operere på Haltenbanken, vil være forpliktet til å lokalisere arbeidsplasser til Midt-Norge. Dette kan vi ikke akseptere. Det er stort behov for slike arbeidsplasser i Trøndelag, særlig i kystdistriktene. I dag er leveranser av varer og tjenester til oljesektoren viktig for mange bedrifter i landet. Men selv om gradvis fornyelse av oljevirksomheten er et mål, velges ikke norske bedrifter fordi de ikke kan konkurrere med utenlandske konkurrenters anbud. Vi synes det som står i arbeidsprogrammet bør forsterkes.

Det var inntegnet 103 talere, og strek ble satt.

William Engseth, Troms: I økonomisk vanskelige tider har politikerne sine største utfordringer. I vårt parti har vi den fordel at vi har et enhetlig syn på den økonomiske politikken. Det har ikke Høyre. I distriktene opplever vi daglig at lokalpolitikere fra Høyre roper på flere midler fra det offentlige, samtidig som deres parti i Stortinget krever reduksjon av offentlige utgifter. Det er en politisk dobbeltmoral som folk etter hvert legger merke til. Vi har gått inn for å overføre mer ansvar til kommuner og fylker, men det må innrømmes at dette har ført til problemer fordi de økonomiske virkemidler ikke har stått i forhold til ansvarsfordelingene. Programmet tar sikte på at desentraliseringen skal fortsette. Men dersom denne ansvarsfordelingen ikke skal føre til ulik utvikling ut fra geografisk ulike forutsetninger, kreves det klar prioritering og samordning. Dette må også vi som parti ta stilling til. Kanskje burde vi få en debatt som skal kunne ut i klare ønsker om hvilke områder vi på kort sikt vil prioritere. Tom Veierød spurte i går om det f. eks. var forsvarlig at vi gir forsvarsbudsjettet 3% vekst når vi må skjære ned på helse- og sosialsektoren. Vi bør føre an i en slik debatt som kunne gi våre statsråder signal med ønsker om samordning av de statlige utspill overfor kommuner og fylker. At det blir utformet klare forskrifter for de enkelte departementer, slik at man slipper utspill som slår hverandre i hjel. Hvis vi tar denne selvransakelse, vil formuleringen i arbeidsprogrammet være god.

Anne-Lise Steinbach, stortingsgruppa: Vi har i dag tilnærmet full sysselsetting, men det kan ikke skjules at det er store geografiske forskjeller. Dårligst stilt er den nordligste landsdel, og også her er kvinner og ungdom hardest rammet. Aksjonsplanen for Nord-Norge er godt mottatt av befolkningen i nord, den er ett av flere bevis på Arbeiderpartiets prioritering av landsdelen. I de enkelte punkter i arbeidsprogrammet er det ikke vanskelig å se at solidariteten med den nordlige landsdel er til stede og gir seg utslag i praktisk politikk. Men nordnorske velgere vil, hvis programmet vedtas som det foreligger, med skuffelse lete etter hva partiet vil gjøre spesielt for å styrke og bygge ut så landsdelen kommer på nivå med landet for øvrig. Jeg tror det kan være hensiktsmessig å samle en del punkter om dette.

Steinbach fremmet følgende forslag:

Etter programforslagets avsnitt om "Effektiv innsats for distriktene", side 11, foreslås følgende avsnitt inntatt:

Nord-Norge

Mer enn andre deler av landet er den nordlige landsdel preget av et ensidig næringsliv. Sterkere enn landet for øvrig rammes Nord-Norge av ressursknappheten i fiskeriene og den nødvendige kapasitetsnedbygging i næringen. Fiskeriene har alltid vært hovedgrunnlaget for bosettinga i nord-norske kyststrøk. Det er ei politisk målsetting å opprettholde det nåværende bosettingsmønster.

Arbeiderpartiet vil:

- Forsterket innsats for å bringe sysselsettingsfrekvensen i Nord-Norge på linje med landsgjennomsnittet.
- Aksjonsplanen for Nord-Norge følges opp i de årlige budsjetter.
- Så langt markedsforholdene tilsier det, må det råstoff som ilandbringes i landsdelen, også bearbeides til ferdigprodukter ved bedrifter her.
- Kartlegging og undersøkelser av petroleums- og bergverksforekomster forseres.

- Desentraliserte utdanningstilbud bygges ut med sikte på landsdelens egne behov.
- Positivt prinsippvedtak om videreføring av Nord-Norgebanen.
- Det nord-norske vegnett prioriteres ved legging av fast dekke, slik at landsdelen kommer opp på samme prosentvise andel som landsgjennomsnittet.

Trygve Urhaug, Norges Kristne Arbeideres Forbund: Takk for at vi fikk være med på landsmøtet og for utvist gjestfrihet. Vi er et lite forbund med rot i arbeiderbevegelsen, og vi ønsker å stå sammen med våre kamerater i den faglige og politiske kamp for et fortsatt solidarisk samfunn. Vi opplever i dag et sterkt engasjement i bevegelsen mot våpenkappløpet, for fred, nedrustning og en atomfri sone i Norden. Jeg er glad for dette engasjementet, det vitner om ansvarlig bevissthet i forhold til de destruktive og ødeleggende krefter som i dag truer vår klode. Vi vil ikke stå som apatiske og passive tilskuere til en utvikling som av skjulte krefter styres mot stupet. De destruktive krefter skal fram i lyset, de skal avsløres. Jeg vil gjerne gi honnør til kvinnene som er fremst i kampen for nedrustning, det er ganske naturlig, de står livet nærmest. Vi må ikke la oss avspore av de krefter som vil så tvil om og latterliggjøre dette engasjement. I sikkerhetspolitisk tenkning må vi vokte oss for å havne i så dype tradisjonelle hjulspor at vi ikke får nestetippen over kanten. Vi må tenke nye tanker og søke finne nye veier. Vi må holde debatten levende, ikke la den bli en bølge som dør vekk så snart massemedia ikke finner sensasjonseffekt i temaet. Alle må være med og skape en opinion som supermaktene til slutt må ta omsyn til. Nå har også kirken engasjert seg, fra Geilo fikk vi signal for ei kristen folkereising for nedrustning. Dessverre er det nå slått full retreat. Det blir ikke tatt noe initiativ fra det hold. Det skal bare - heter det - gis veiledning om krig og fred. Det er synd. Nettopp kirken og arbeiderbevegelsen kunne skapt en opinion i denne viktige sak. Men vi må ikke slå retreat, vi må mobilisere all vilje, fornuft og alt vi har av fantasi, for å stanse våpenkappløpet. - Når det gjelder 6-timersdagen, må vi ikke glemme at det er gjennom arbeid vi skaper den kaka vi skal dele. Vi må ikke få den oppfatning at det ikke betyr noe om vi arbeider 6 eller 8 timer. Det gjør det, nemlig. De fleste vet at det ikke kan gjennomføres nå, det koster for mye. Men, kamerater, for småbarnsfamilier bør det bli realisert. Ved å styrke dem, kan vi legge fundamentet for gode hjem og gode oppvekstvilkår for barn og ungdom. Dette bør bli en flaggsak for Arbeiderpartiet.

Tove Ness, landstyre, Buskerud: Nå er det på tide at vi sier klart nei til å skremmes til fred. Vi bor i et av de viktigste strategiske områder, og vi deltar i beslutningene i NATO. Vi kan ta de første forpliktende skritt til å skape en atomfri sone i Norden, i krig som i fred. Høyre er bekymret fordi vi da vil faskrive oss retten til hjelp med atomvåpen i tilfelle krig. Hjelp til utslettelse, kaller jeg det. Vi kan gi rustningskontrollarbeidet skikkelige vilkår, vi må sette i gang konsekvensanalyser av våpenvedtakene selv, ikke vente på andre. Til nå har de tradisjonelle militære virkemidler hatt prioritet og tyngde i det sikkerhetspolitiske arbeid. Er det da skrevet at de militære virkemidlene skal ha alle forsvarspengene? Hvor blir det av alle de umoderne atomvåpnene? Vi kan se på egen deltakelse i den strategiske anti-atomubåtfrigjøring. Virker det inn på stabiliteten? Og

sist, men ikke minst: Vi må årvåkent følge NATO-vedtaket av 12/12-79 hvor forutsetningen var: Først forhandlinger, så utplassering. Det vesentlige var å hindre utplassering. Forhandlingene er ikke kommet i gang. Vi har to år på oss nå, og vi må løpende vurdere om ikke forutsetningene for vedtaket er bortfalt. Vedtaket var en pakke. Det må ikke uthules til gradvis utplassering uten forhandlinger eller løpende forhandlinger ved siden av.

Bjarne Hansen, Nord-Trøndelag: I Nord-Trøndelag er flere lokalsamfunn i ferd med å dø ut. Karakteristisk for dem er at de er avhengig av hjørnesteinsbedrifter med eiere som driver dem etter rent økonomiske hensyn. Når de ikke ønsker å drive lenger, kan hele lokalsamfunn bli lagt ned. Vi må nå utvikle en egen politikk for slike lokalsamfunn. Den må ta utgangspunkt i at folk må skaffes arbeid der de bor. Industrimeldinga foreslår at de selektive virkemidler skal bort. Det kan være riktig, men overfor lokalsamfunn som er avhengig av hjørnesteinsbedrifter, må det også tas i bruk selektive virkemidler. Både samfunn og bedrifter må ha et spesielt ansvar for steder som er avhengig av en bedrift. Det må også gis økonomisk støtte til bedrifter som det av samfunnsmessige grunner er viktig å opprettholde. Å holde drivstoffutgiftene på et rimelig nivå er også et viktig distriktpolitisk virkemiddel. Jeg har fremmet en del forslag som bes oversendt redaksjonskomiteen.

Nils Bjørnflaten, Telemark: Rusgiftproblemene har fått bra plass i arbeidsprogrammet. Men når man vet hvilke skader tobakksrøyking har, virker det nokså meningsløst at programmet ikke nevner tiltak mot dette med et eneste ord.

Bjørnflaten fremmet følgende forslag:

En vil støtte opp det arbeid som gjøres for å motvirke tobakksrøyking.

Jakob Veiset, Møre og Romsdal: Jeg håper den boligmelding som er under arbeid, vil makte å innfri noen av forventningene når det gjelder stø kurs i boligpolitikken. Jeg viser til de uttalelser departementet har mottatt fra forskjellige organisasjoner, spesielt Norske Boligbyggelags Landsforbund med 103 byggelag og 600 000 individuelle medlemmer, partiets kommunalutvalg og det store flertall av parti- og fagforeninger som støtter Boutgiftsutvalgets mindretallsinnstilling. De krever ikke mer enn de har tatt, men sin relative andel som før 1979. Stabil boligproduksjon sikrer jevn sysselsetting og omfatter alle landets kommuner. Skikkelige boforhold er vår beste forebyggende helse- og sosialpolitikk. I produksjonen brukes stortsett bare norske råvarer. Staten tar videre inn nye av Husbankens utlånsmasse i form av moms, direkte og indirekte skatter og avgifter. Boligsektoren må prioriteres sterkt framover og kommunene få mulighet til å løse behovet for byggearealer der det er nødvendig av hensyn til jordverninteresser. Husbanken må ikke skjematisk avslå lån på grunn av høye tomtepriser. Når husbanklån ikke skal behovsprøves, må rentetak opp til ny vurdering.

Veiset fremmet følgende forslag:

DNA's landsmøte gir sin tilslutning til prinsippene i NBBL's uttalelse avgitt i representantskapsmøte 27. mars 1981 som er i overensstemmelse med Boutgiftsutvalgets mindretallsinnstilling.

Bjørn Skau, Buskerud: Hensynet til de svake skal settes først, men

klarer vi det i praksis? Det avgjøres i kommune- og fylkesstyrene, i hverdagsarbeidet. Jeg har noen venner på et vanførehjem, de skal være der i 30 år. Det eies av en organisasjon. I to år har de slåss for å få være med på å forme sin egen hverdag. Men medlemmer i organisasjonen som eier hjemmet, vil lage bråk hvis de mister sin innflytelse. Å gjøre det likevel, er sosialisme i hverdagen. I år etter år har vi sagt at turen er kommet til dem som er i institusjoner, men i praksis plusser vi på for vanlige sykehus. Her er det spørsmål om sosialisme i hverdagen. Hvis vi bryter med prinsippet om en fri skole og fri sykehustjeneste, samtidig som vi maser for å få lavere bensinavgifter, da er det ikke prisene det er noe i veien med, men oss som sosialister. Klarer vi å leve opp til at dette er et program som forplikter oss i kommune- og sosialstyrer, fylkesting og sykehusstyrer, da er vi verd en del av det som er sagt om solidaritet på denne talerstol.

Aud Haukland, Rogaland: Det er langt igjen før reell likestilling er gjennomført i arbeidsliv, skoleverk og det politiske liv. Oftest dominerer mennene der avgjørelser tas. Jeg tror det nå er nødvendig å gripe til et middel som kvotering. Utviklingen må gå fortere. Selv på felter hvor kvalifiserte kvinner er villig til å påta seg ansvar, når de ikke opp. Arsmøtet i Rogaland kvinneutvalg har sagt ja til kvotering. Halvparten av befolkningen er kvinner. Samfunnet trenger de erfaringene og tankene som er her. Men jeg vil understreke at forholdene må legges til rette for at kvinnene skal få delta på like fot i arbeids- og samfunnsliv. Vi må ha flere barnehager, fleksible arbeidstider, arbeidsmuligheter i nærheten av hjemmet osv. I en overgangsperiode må kvotering tas i bruk, også i partiets organer.

Klaus Halvorsen, Aust-Agder: Kvinner og menn som i tiåretetter tiår har slåss for fred og nedrustning, har sannelig fått sin tålmodighet stilt på prøve. FN vedtok i 1969 å få snarest mulig slutt på våpenkappløpet og gjennomføre atomnedrustning. Det har ikke skjedd noe. Verdens rustningutgifter kunne skaffe mat, vann, opplæring, bolig og helsestell til alle som ikke har disse elementære goder i dag. Bare en atombåt koster like mye som mat til 20 millioner barn i ett år. Det skaper frykt når man innser at en atomkrig ikke kan vinnes, og flere og flere tror en slik krig kan komme temmelig snart. Atomvåpnene er blitt mer og mer treffsikre og et reelt våpen i krig. Mange mennesker kvier seg for å se inn i framtida. I 1979 vedtok NATO utplassering av våpen som svar på Sovjets SS 20-raketter som igjen var et svar på USA's atombåtstyrke som igjen var et svar på.... Slik kan man fortsette og fortsette. I mitt fylke snakkes det mer og mer om nedrustning og fredsspørsmål. Jeg tror programmet må bli mer konkret på dette punktet.

Halvorsen fremmet følgende forslag:

Nedrustning (tillegg mellom punkt 4 og 5):

- gå imot produksjon og utplassering av nøytronbomben i all NATO-sammenheng.

Punkt 6, tillegg:

..... og som et første skritt arbeide for at Danmark, Finland, Sverige skal bli en atomfri sone.

Tillegg mellom punkt 6 og 7:

..... at Norge må arbeide for at det opprettes atomfrie soner innenfor supermaktens interesseområder.

Astrid Nistad, Sogn og Fjordane: Arbeiderpartiet går inn for å desentralisere dei fleste saker som vedkjem lokalmiljøet. Skal vår politikk få gjennomslag, må det og fast styring til sentralt. Mange borgarleg styrde kommunar og fylke vil peike på at dei ikkje får dei midlar som trengst. Mitt fylke er for tida i ei alvorleg krise. Vi kom for seint i gong med investeringsoppgaver som og var fremja frå statleg hald. Ein øksekomite er i gong med å sjå på kva som kan øksast vekk av eksisterande tiltak. Sogn og Fjordane har til nå delt sine ressursar innan vasskraft solidarisk med storsamfunnet og fleire unytta ressursar har vi i vassdrag og oljeforekomster som vi er viljuge til å dele likt med alle. Arbeiderpartiet må se til at dei midler ein har til rådvelde, vert slik fordelte at programmet kan realiserast. Alle tilskottsordningar frå staten må difor kanaliseras til kommunedepartementet for å skaffe heilskap og plan for dei midla distrikta har rettmessig krav på.

Charles Madsen, Oppland: Verken Husbankens 1. prioritetslån eller etableringslånet gjennom kommunene er tilstrekkelig til å bygge en bolig. Resultatet blir altfor høy toppfinansiering i private banker som helt fjerner den sosiale profil. Når en søknad har vært gjennom alle behandlingsrutiner og konverteringstilsagnet kommer, har inflasjonen fordyret huset med 25-30 000 kroner. Med siste års inflasjonstakt øker prisen på et husbankbygg med 2-3 000 pr. måned. Økt etableringslån er det ikke penger til, og så blir det å låne opptil 60 000 kroner med 11% rente. Grunnleggende endringer må til, og det koster penger. Boutgiftsutvalgets mindretall peker både på praktiske og økonomiske løsninger. Men det koster penger og prioritering: Økte bevilgninger til boligsektoren må tas fra andre områder. Må man da så steilt holde fast på 3% økning av militærbudsjettet. Men også arbeidsplasser er nødvendige, og pendlingen begrenses. Det nytter ikke at Oslo går ut med krav om å beholde sine industriarbeidsplasser, når titusener arbeidere daglig må pendle til Oslo for å fylle de jobber som alt er der. Jeg tar opp forslagene fra Oppland i landsmøteheftet.

Mona Holst, Hordaland: 6 timers arbeidsdag og kjønnskvotering vil ha mye å si for likestillingsarbeidet. Vi kan ikke si oss fornøyd med at forholdet er bedre enn det var for 10 eller 50 år siden. Selv om 6-timersdagen ikke lar seg gjennomføre nå, kan vi ikke legge forslaget på is. Det må utredes og ses i sammenheng med likestillingen slik at ikke bare økonomiske vurderinger legges til grunn. Kjønnskvotering er ikke det beste alternativ, men vi lever dessverre ikke i et samfunn hvor likestillingen er kommet så langt at det ikke er nødvendig. Derfor trenger vi det i dag. Når det gjelder våpenkappløpet, har jeg mistet all tro på at det kan føre til nedrustning. Atomfrie soner i Norden derimot, er et konkret tiltak og med en slik programformulering viser vi at vår vilje til nedrustning ikke bare er tomt prat.

Edle Ystmark, Nord-Trøndelag: Jeg er glad for programformuleringen om atomfrie soner i Norden. De siste par år har det ikke vært lett å delta i diskusjoner om forsvarspolitikken vår. Mange er oppriktig bekymret for utviklingen, f. eks. modernisering og utplassering av atomrakettene i Mellom-Europa. Så kom forhåndslagringen der reaksjonene ikke var mindre. Folk ble redde, og det ble ikke bedre da Reagan ble president i USA. Jeg håper programforslaget blir vedtatt og at det blir resultater av det.

Arvid Nyberg, Hedmark: Gjennom de siste ti år har partiet ført en god og aktiv landbrukspolitikk. Stortingsmeldingene om økt av-
virkning i skogbruket og om landbrukspolitikken innebærer bl.a.
en samordning av jord- og skogbrukspolitikken. Videre er det lagt
til grunn at landbrukspolitikken må ses i samfunnsmessig, distrikts-
og industripolitisk sammenheng. Det er skuffende at arbeidsprogram-
met ikke klarere fører disse målsettinger videre. Vi kan ikke vedta
et program som for skogbruket bare gjelder åtte år. De siste år har
det skjedd sterk opptrapping av virkemiddelbruk i jordbruket. Men
skogbruksnæringen har levd noe i skyggen av utviklingen, noe som
har hatt negativ virkning for det. Ut fra en framtidig distrikts-
politisk utvikling må virkemidlene i sterkere grad bli konsentrert
om optimal utnyttning av skogressursene. Økt virketilgang, styrking
av trebearbeidende industri og høyere foredlingsgrad vil skape muli-
gheter for utvikling av næringsliv og arbeidsplasser. Høyere land-
brukspolitiske talsmenn har sagt de vil gå til angrep på jord- og
konsesjonslovene og etableringsloven. Skulle det lykkes, vil det væ-
re et alvorlig tilbakeskritt for jord- og skogbruksdistriktene.
Gjennom vårt landbruksprogram må vi slå fast at vi vil avvise de
varslede angrep på vår landbrukspolitikk.

Thor Størseth, Sør-Trøndelag: Vår boligpolitikk må gjøres bedre.
Den sosiale boligbygging må gis langt gunstigere lånevilkår, og vi
bør snarest få en bedre fordeling av alle samfunnets subsidier til
boligformål, bl.a. gjennom mer rettferdig boligbeskatning. Flere må
få nytte av egenkapitallån fra Husbanken, også til eldre boretts-
lagsleiligheter. I tillegg til behovet for nye boliger og vedlike-
hold av gamle er det kommet nye oppgaver i form av miljøtiltak,
energiøkonomisering o.l. Byfornyelse må innebære både nybygging og
rehabilitering, og til dette må Husbankens lånerammer utvides. Kom-
munene må føre en bevisst politikk for å øke tomtereservene, de må
eie utbyggingsarealene og tilby dem rimelig til boligsamvirket og
enkelbyggere. Dette må ikke skje gjennom utbyggingsavtaler der pri-
vate grunneiere og entreprenører kan sikre seg fortjeneste og dis-
posisjonsrett. Hele ansvaret for boligpolitikken må samordnes i
Kommunaldepartementet.

Størseth tok opp forslag H 351 fra Trondheim og fremmet videre
følgende forslag:

Avsnittet "Gode arbeidsplasser" tilføyes: Det må arbeides for å opprettholde
industriarbeidsplassene i byene.

Kari Bergum, Kvinnesekretariatet: Vi har ikke nådd målet om at alle
reelt skal ha like muligheter for opplæring. Den nye teknologi vil
kreve omskolering og omstilling. Mange vil bli et lett bytte for
arbeidsgiverne om ikke de får opplæring, også ut fra egne forutset-
ninger. Videre- og etterutdanning er fortsatt forbeholdt få og
sterke sosiale grupper. For de fleste er det umulig å få fri med
lønn for å ta utdanning. Det haster å få utredet spørsmålet om be-
talt utdanning og permisjon. Gjennom voksenopplæringa har vi nådd
store grupper, men mange steder er den ennå ikke likeverdig med øv-
rige skolelover. Landskvinnekonferansen påpekte det ansvar vi har
for å oppvurdere opplæring blant voksne, selv om den ikke følger opp-
trukne linjer innenfor det tradisjonelle skolesystemet, men gis i be-
drifter eller organisasjoner.

Kjell Werner, Østfold: Det er positivt at vi i arbeidsprogrammet
legger stor vekt på avspenning og nedrustning. Gjennom forslaget om

atomfri sone i Norden kan vi bryte en barriere og komme over i praktisk politikk. Vi i AUF kunne kanskje tenkt oss å gå litt lenger, men det er en fordel å kunne samles om et konkret forslag i stedet for å vise motsetninger som ikke fører til noe som helst. Dermed kan vi sette alt inn for å nå en målsetting hele arbeiderbevegelsen er enig i. AUF's landmøte vedtok en formulering som er i tråd med programforslagets. Reaksjonene på utplasseringen av atomrakter og mot forhåndslagringen viser at det norske folk er engasjert i fredsspørsmål. La derfor arbeiderbevegelsen bli en fredsbevegelse.

Arild Hamre, Vest-Agder: Bruk av videofilmer blir stadig mer vanlig, og i programforslaget står det at man skal vurdere regler som kan hindre kommersiell omsetning av filmer med sterke voldsinnslag. Det kan ikke være nok. Mange filmer går på bl.a. utbytting av små barn og kvinner. Det bør bli statlig kontroll med videokassetter på samme måte som med vanlige filmer, og distribusjonen bør kontrolleres strengt. Dette har AUF i Vest-Agder sendt inn forslag om og ber om at A 72 oversendes redaksjonskomiteen.

Olav K. Falnes, Rogaland: Arbeidsprogrammet legger opp til bedre utnytting av fritida, men på et par punkter synes jeg komiteen har vært noe uheldig. Det gjelder idrett og friluftsliv. Vi mangler en klar politisk målsetting som viser idrettens plass i den samfunnsutvikling vi legger opp til:

Falnes fremmet følgende forslag:

- Det foreslås følgende endringer under "Idrett" i tillegg til utkastet:
- Støtte idrettens program for 80-åra.
- Endre fordelingen av tippemidlene med 5% pr. år, til 70% i 1985.
- Gi direkte støtte til lag med et bestemt kronebeløp pr. medlem under 25 år.
- Gi direkte støtte til lag for leder- og instruktørutvikling

"Friluftsliv" - hele avsnittet fra Arbeiderpartiet vil utgå og erstattes med:

- Verne om friluftslovens bestemmelser om allmennhetens rett til fri ferdsel i utmarksområdene.
- Drive informasjonstiltak for å skape bedre forståelse om allmennhetens retter og plikter ved utøvelse av fritidsaktiviteter.
- Utarbeide et handlingsprogram for friluftslivet.
- Øke statlige tilskott til kommunene for sikring, opparbeidelse og tilsyn av friområder.
- Bedre mulighetene for fritidsaktiviteter i nærmiljøet, spesielt for barnefamilier, eldre og funksjonshemmede.
- Gi statlig planleggingstilskott til kommuner for at de aktivt kan delta i planlegging av hytteområder.
- Utarbeide finansieringsmåter for utbygging av småbåthavner.
- Tilrettelegge områder for caravanparkering.
- Allmennhetens rett til jakt og fiske må sikres.
- Forvaltningen av jakt- og fiskeressursene må bedres både for å sikre arter mot utryddelse og for å gi størst mulig avkastning.

Tove Heggen Larsen, Oslo: Kommunenes inntekter bestemmes for en stor del av staten, og utgiftene er bundet gjennom eksisterende tilbud og ordninger. Mye tyder på at kommunenes vansker vil bli forholdsvis langvarige og smertefulle. Staten må nå delegere mer myndighet og ansvar til kommunesektoren, og det bør i større grad være opp til fylker og kommuner selv å foreta valg mellom strategier. Det

politiske ansvarsforhold i de største byene må dessuten bli klarere, men slik at opposisjonen også gis brukbare arbeidsforhold. I dag opplever vi i Høyre-styrte fylker og kommuner at Høyre setter hele skylden for problemene på staten og Arbeiderpartiregjeringen, mens positive tiltak tas til inntekt for et omtenksomt Høyre-styre. Så enkelt bør vi ikke gjøre det. Vi må få større grad av rammeoverføringer til kommunesektoren, med større frihet til selv å prioritere innenfor rammene.

Tove Heggen Larsen fremmet følgende forslag:

Samferdsel - Følgende formulering fra arbeidsprogrammet 1973 tas inn for perioden 1982-85: Statens bevilgninger må gis på en slik måte at det muligst gjør en reell prioritering mellom vegbygging og tunnelbanebygging.

Forslag til arbeidsprogrammet: Regjeringen bes sørge for at det lovmessig åpnes adgang til alternative styringsmodeller i kommunene, f. eks. "byregjering" etter flertallsprinsippet.

Jan Bråten, Akershus: Vår boligpolitikk er kommet i søkelyset, særlig etter at den såkalte PSV-ordning ble iverksatt. Omleggingen av Husbankens utlånsregler gav mange av våre trofaste velgere et sjokk. Boutgiftsutvalgets innstilling er ute til høring, og en venter ikke minst på signalene fra dette landsmøtet. Til tross for Harriet Andreassens klare beskjed om at mindretallet opererer med milliarder som det ikke er plass til i langtidsprogrammet, vil jeg likevel fremme følgende forslag:

Husbanken må igjen få den dominerende rolle som boligbank i Norge. Prinsippet må være at alle skal ha mulighet for å skaffe seg en bolig med tilfredsstillende standard til en pris som står i rimelig forhold til inntekten. Dette prinsipp må konkretiseres ved at de månedlige utgifter til en husbankbolig ikke overstiger 20-25% av inntekten til en industriarbeider og da uten bruk av spesiell bostøtte. De som bygger bolig innenfor Husbankens standardnormer, bør få rett til husbanklån uten behovsprøving. Inngangsbilletten for de som etablerer seg for første gang, må reduseres ved subsidiert rente og avdragsfrihet de første år. Renten opptrappes gradvis, slik at det betales tilnærmet normal bankrente, ca. 10%, etter 10 år. Spesielt vanskeligstilte bør få tilleggs lån, opp mot 100% av byggekostnadene, men det normale bør være 60-70% husbankfinansiering. Høyere grunnlån kan gis til boliger i pressområder der det kan nyttes takstplikt, eventuelt kjøpsrett gjennom boligsamvirket. Størrelse og standard på husbankboliger er nå tilfredsstillende og ytterligere standardforbedringer må utstå. Der hvor opparbeidelseskostnadene medfører ekstra høye tomtepriser, bør vi nå se på om det kan være aktuelt å gå til standardsenkning for fellesinvesteringer som kanskje med fordel kan gjøres av den enkelte eller på dugnad etter innflytting. Det bør også vurderes om Husbanken kan spille en rolle ved kjøp av eldre boliger.

Arthur Rydland, Hordaland: Boutgiftsutvalget har lagt fram sin innstilling, og det må vel sies at den blå høyrevinden også har blåst her. Jeg er redd for at en boligpolitikk fra vår side, basert på flertallets synspunkter, ikke vil bli forstått av grasrota i vårt parti. Det er ikke nok å gi mindretallet god attest, for deretter å følge flertallets forslag. Det vil ikke være å gjenreise vår sosiale boligpolitikk. Arbeidsprogrammets formuleringer er ikke tilstrekkelig grunnlag for en framtidrettet boligpolitikk. Etter mitt syn vil forslaget fra Trondheim være langt mer dekkende og et bedre utgangspunkt for vårt parti. Hovedoppgaven må være å bringe bokostnadene ned på et nivå som står i rimelig forhold til vanlig lønnsinntekt. Dette må gjøres på en slik måte at vi ikke oversvømmes av spesielle finansierings- og støtteordninger, men gå på betydelig generell hev-

ing av husbanklånet. La oss ikke glemme at grunnlaget for den boligpolitikk partiet har ført fram til 1980, ble skapt i de første etterkrigsårene. Hvordan stod det da til med våre økonomiske ressurser? La oss prioritere slik at vi kan fortsette vår sosiale boligpolitikk.

Edgar Sneve, Nordland: Som aktiv lokalpolitiker i mange år er det min erfaring at løsning av samferdselsproblem er en forutsetning for å oppfylle våre hovedmål, arbeid for alle, og opprettholdelse av nåværende bosettingsmønster. Nordland har den største arbeidsledighet i landet. Årlig betales det ut nær 100 millioner i ledighetstrygd. Undersøkelser har vist at fremføring av Nord-Norge-banen ville skape ca. 1500 nye arbeidsplasser innenfor eksisterende bedrifter. Utredningen som Ribu-utvalget skulle foreta, er ennå ikke klar, men det foreligger kilovis med andre utredninger, og det bør ikke herske tvil om den store samfunnsmessige betydning av en videreføring. Har vi råd til det? Da Stortinget i sin tid skulle fatte vedtak om utbygging av Bergensbanen, dreide det seg om uttelling på størrelse med ca. tre statsbudsjett. Nå er det snakk om mindre enn ett. Bør vi ikke nå kunne vise litt av samme dristighet?

Karin Husøy, Møre og Romsdal: Kvinnes representasjon i partiets forskjellige organer er ca. 30%. Tallet viser at solidariteten ikke er så stor i det partiet vi tilhører heller. Vettet er vel så likelig fordelt kjønnene imellom. Når vi nå skal vedta prinsipp- og arbeidsprogram, bør vi gjøre noe med de ulikhetene som fortsatt finns. Sjøl om det må bli noe så upopulært som å vedta kvotering. Jeg er ikke sikker på at det er så stor vilje til å dele oppgavene likt på kvinner og menn. Det er et stykke igjen før vi når reell likestilling, og det ser ut som vi er nødt til å bruke utradisjonelle virkemidler. Det ville være naturlig å få et punkt om kvotering i arbeidsprogrammet og i vedtektene.

Turid Innstrand Olaussen, Sør-Trøndelag: Postsparebanken og postgirotjenesten er ikke spesielt nevnt i arbeidsprogrammet. For de fleste har Postsparebanken vært oppfattet som småsparernes bank. Men banken har vært bekymret for mulighetene til å tilpasse seg nye behov. I 1972 ble det bestemt at spørsmålet om Postsparebankens plass i samfunnet skulle utredes med sikte på en stortingsmelding. Nå er den endelig kommet, og bare stortingsbehandlingen gjenstår. Jeg understreker betydningen av økte utlånsrammer og desentralisering av virksomheten. Postgirotjenesten er en vesentlig del av betalingsformidlingen i Norge, og slik bør det fortsette. Blant postfolk er det en utbredt oppfatning at vi i et lite land som Norge kunne klart oss med ett girosystem. Men med oppretting av Bankenes Betalingsentral må vi akseptere at bankgiro finnes, noe vi mener er eksempel på mangel på styring. Postgirosystemet må få adgang til å gi renter på innstående midler og til å koble kreditt med betalingsformidling. Ved siste budsjettbehandling ble 167 millioner som vi hadde fått i renter fra staten, tilbakeført statskassa.

Innstrand Olaussen tok opp forslag H 210.

Olav Solheim, Sogn og Fjordane: På Vestlandet har vi regionar som i meir enn 20 år har hatt sterk nedgang i folketal og sysselsetting. Samstundes kan vi sitje på land og sjå borerigger i verksemd uta-

for kysten. Likevel har vi hatt minimale vekstimpulsar frå denne verksemda. For oss er det ein klar samanhang mellom oljepolitikk og distriktspolitikk. Når vi ynskjer å spreie oljeaktivitetane nordover langs kysten, er det for å realisere programformuleringa om effektiv distriktspolitikk. Det knytter seg store forventningar til det standpunkt sentrale styresmakter vil taka om ilandføring av gass til Vestlandet. Styret i Sogn og Fjordane Arbeiderparti har gjort samrøystes vedtak om ilandføring til Mongstad. Det vil ikkje bli forstått om vi som har ressursane utafør stovedøra, må se dei førde sørover langs kysten til område som frå før har fått meist ut av oljen. Eg vil og peike på at sjøtransporten har fått liten eller ingen plass i arbeidsprogrammet.

Bjørn Tore Godal, Oslo: Gjennom bred debatt har vi nå meislet ut samlende alternativar som splitter de borgerlige. Jeg vil nevne to hovedfelter. For det første at en stemme til Arbeiderpartiet er en stemme for effektivt arbeid med avspenning og fred. Arbeidet for en atomfri sone i det nordiske området er en kilde til håp for alle som ønsker konstruktive tiltak for avspenning. Høyre går mot initiativet, og de øvrige borgerlige partiene synes avventende eller splittet. For det andre står vi sammen i kompromissløst forsvar av velferdssamfunnet. I hele den industrialiserte verden går høyrekreftene til angrep på fundamentene i velferdssamfunnet. I våre nordiske naboland opplever folk nå redusert sosial standard. Høyre har i denne situasjon langt på vei lykket med et gigantisk dobbeltspill. Lokalt roper det på støtte fra staten til de mange uløste fellesoppgaver. Sentralt profiterer det på å spille på hetsen mot fellesforbruket og et høyt skattenivå. Hadde deres skatteforslag blitt vedtatt, ville kommunenes økonomi vært svekket med flere hundre millioner. Der Høyre har ansvaret for utviklingen i lokalsamfunnet, som i Oslo, har man fått de største klaseskillene, økte miljø- og trafikkproblemer, laber boligbygging. Høyre bekrefter sin historie som gårdeierne, grunneiernes og forretningsstandens parti.

Frank Bongen, Hedmark: Politikken for barn og ungdom må være helhetlig og vi må vite hva vi vil. Vi må ha en samlet oppvekstmiljøpolitikk, og jeg ser det som en fordel at denne kanaliseres gjennom egne oppvekstmiljøutvalg i kommunene som kan arbeide på tvers av sektorgrensene. Hovedarbeidsfeltet blir å legge opp til et oppvekstmiljø som gir barn og ungdom mulighet til å tilfredsstille behovet for fysisk utfoldelse. Et miljø som ikke ligger til rette for dette, medfører at barn og ungdom tyr til andre og farligere måter å tilfredsstille sine behov på. Jeg peker spesielt på rusgifts- og kriminalitetsproblemene, som har opphav i fysisk og psykisk dårlig oppvekstmiljø. Investering i oppvekstmiljøet vil på sikt vise seg å bli billig. Men selvsagt er vi programforpliktet til å hjelpe ungdom som er kommet skjevt ut. I min hjemkommune, Rendalen, er det planlagt et narkokollektiv. Men nå virker det som Arbeidsdirektoratet trener saken slik at det ikke får startet i år. Det må ikke bli slik at et direktorat styrer og råder over tragiske menneskeskjebner ut fra økonomiske hensyn. Vi bør også gå inn for tvangsbehandling, men ikke hvis det bare er snakk om fengsel.

John T. Bråthen, Oppland: I 1975 fremmet partiet forslag til ny Fjellov for statsallmenninger. Det gav allmennheten adgang til jakt og fiske. Det ble også gitt klar hjemmel for å tilbakeføre til allmenningene fiskeretter som tidligere var ulovlig skilt ut, såkalt

særrett til fiske, for enkeltpersoner eller grupper, vanligvis større gardbrukere. Ringebu Arbeiderparti og Ringebu fjellstyre tok som de første i landet opp disse sakene, og saken vakte enorm interesse i Oppland. Det er kommet massiv støtte til kravet om å oppheve særrett til fiske i statsallmenninger. Dette vil bli en prøvesak for Arbeiderpartiets vilje til å sette loven ut i livet. Kravet gjelder 7 særrettsvann som utgjør 51% av det samlede areal fiskevann i nevnte statsallmenninger. Fjellstyret gjorde sitt vedtak i januar 1979, og siden den gang har saken fått meget slett behandling. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk har forpurret saken i to år. Det synes også som det i partiet sentralt er svak vilje til å ta saken opp til positiv behandling.

Bråthen fremmet følgende forslag:

DNA's landsmøte gir sin fulle tilslutning til Oppland Arbeiderpartis, Ringebu Arbeiderpartis og Ringebu fjellstyres vedtak og krever disse særretter til fisket innløst etter fjellovens § 32.

John Melbye, Østfold: Når det i programforslaget sies at det treffes prinsippvedtak om videreføring av Nord-Norgebanen, er det etter min mening for svakt. Tolletatens sosialdemokrater foreslår under H 278 at punktet endres til: Det treffes vedtak om påbegynnning av Nord-Norgebanen. Det er flere grunner til at vi bør over fra prat til handling på dette punkt. Bl.a. er det nå på tide å vise solidaritet med den nordnorske befolkning. Jeg tror også det vil ha stor betydning for sysselsettingspolitikken for landsdelen. Forutsetningen må være at lokale entreprenører og arbeidstakere får et tilbud. Det er heller ikke urealistisk å regne med at en jernbane i dag bør bygges med en standard på 200 km pr. time. Videre må det være riktig å overføre trailertransport mellom Sør- og Nord-Norge fra vei til bane. Tungt gods må i dag for en stor del gå gjennom Sverige, noe som betyr at NSB bare får en liten del av denne transporten.

Melbye tok videre opp de forslag som var fremmet av Østfold Arbeiderparti.

Rolf Solberg Thorsen, Hordaland: Formuleringen om utleiefirmaer er denne gang litt svakere enn tidligere, da en brukte begrepet effektiv kontroll. Det vesentlige må være å få utleieforholdene under best mulig kontroll og på sikt avskaffet. Arbeidstakere som ufriwillig er kommet i et slikt arbeidsforhold, kan fortelle hvordan det føles. Det er nedbrytende på organisasjons- og miljøforhold og på ingen måte til glede for utvikling av faglig eller kameratslig miljø. Vi har nylig fått en ny lov om fagopplæring i arbeidslivet, og riktig brukt kan den bli et godt redskap for oss. Men stimulerende tiltak må nyttes for å oppnå den økning av lærlingplasser en har som målsetting. Statlige, kommunale og fylkeskommunale myndigheter må gjøres kjent med sitt ansvar overfor denne loven.

Sverre Harvei, Akershus: Slik fradraget av gjeldsrenter fungerer i dag, er det de grupper som tjener og har mye, som får størst fordel. De som har mulighet for å låne til luksusformål, har størst glede av systemet. Dette er ikke i samsvar med våre målsettinger. Men man må ikke få et system som rammer folk med vanlige inntekter. Mange har vært inne på de høye boutgiftene, som i stor grad skyldes renteutgiftene.

Harvei fremmet følgende forslag:

1) Utlånsrenten i Den Norske Stats Husbank og de øvrige statsbanker må fortsatt holdes betydelig under markedsrenten. 2) Som et ledd i et rettferdigere skattesystem støtter Arbeiderpartiet prinsippet om å endre den ubegrensede rett til å trekke fra gjeldsrenter på selvangivelsen.

Arnfinn Aabø, Oslo: Et kvalitativt bedre samfunn oppfatter jeg som et samfunn med mindre streben etter materielle verdier, at vi i stedet legger mer vekt på hvordan vi vil ha det med oss sjøl. Som instrument vil vel de fleste holde en knapp på de såkalte myke og kulturelle verdier. Det er jeg enig i. Det utvidede kulturbegrep er heldigvis akseptert de seinere år. Det omfatter også idrett, friluftsliv og hobbyer i tillegg til de tradisjonelle kulturaktiviteter som musikk, bildekunst, teater og litteratur. Etter min mening kunne det være formålstjenlig med en egen kulturminister, men tida synes ikke å være inne. De kulturelle verdier har bare positiv virkning, både for den enkelte og vår bevegelse. Men det er noe i den borgerlige kritikk om at vi bare er interessert i kultur som politisk kampmiddel. Våre velgere og tillitsmenn er underrepresentert blant dem som nytter kulturtilbudene og har innflytelse over dem. Dette til tross for at nettopp Arbeiderpartiet har vært arkitekt for det utvidede kulturbegrep og utbygging av tradisjonelle tilbud. Hvis dette fortsetter, vil ikke våre velgere bare gå glipp av tilbudene, men også komme i motsetningsforhold til dem. Da risikerer vi ikke bare enda mindre kulturinteresse, men at den blir salderingspost i en vanskelig økonomisk tid.

Thorbjørn Øveråsén, Hedmark: Mange distrikter sliter fortsatt med pendlerproblemene. Titusener av mennesker må være borte fra familien hele uka. Arbeidsledigheten begynner å bli merkbare nettopp i pendlerdistriktene. I det indre østlandsområdet har vi eksempler på det. Ingen annen del av landet er blitt så hardt rammet av rasjonalisering i jord- og skogbruk som nettopp det indre østlandsområdet. Nå må alle gode krefter settes inn i en aksjonsplan for dette området. Det må settes inn virkemidler som i langt større grad styrer utviklingen til de distrikter som trenger det mest. Etableringsloven er altfor svak til å løse dette. Enkelte kommuner i Sør-Hedmark taper dessuten i konkurransen med Sverige om nyetableringer. I østlandsområdet er det også særdeles høye priser på elektrisk kraft. Vi må arbeide for utjamning av kraftprisene.

Kari Helliesen, Rogaland: Jeg kunne ønsket en noe mer konkret utforming når det gjelder virkemidler i likestillingspolitikken. Vi har ikke greid målsettinga om 100 000 barnehageplasser innen 1981. Helliesen foreslo et nytt punkt som følger:

Økt statlig støtte til drift av barnehager.

Jeg er glad for punktet om krisesentrene, og alle som er opptatt av denne saken hilser med begeistring Sissel Rønbecks uttalelse om statstilskudd. Men støtteordningen bør vel fastsettes etter nærmere bestemte regler, f. eks. 50-50 fordeling mellom stat og kommune. Når det gjelder forebyggende arbeid på helse- og sosialsektoren, gjør fosterhjemsforeldre og støttekontakter et viktig arbeid. Godtgjørelsen til fosterforeldrene som stiller sine hjem til disposisjon 24 timer i døgnet, bør opprappes. Det samme gjelder støttekontaktene. For at alderdommen skal bli en rik tid for så mange som mulig, må vi sette inn ressurser.

Helliesen fremmet følgende forslag:

Økt statlig støtte til hjemmehjelp- og hjemmesykepleieordningen. 7%-regelen ved utbygging av sykehjem heves.

Det ble tatt pause mellom kl. 19.00 og kl 20.00.

KVELDSMØTET FREDAG 3. APRIL 1981

Debatten om arbeidsprogrammet fortsatte kl. 20.00 med tre minutters taletid.

Kristian Austad, Sør-Trøndelag: Etter å ha deltatt som klubbformann i et utvalg nedsatt av forsøksråd og skolestyre for å fremme forslag som kan gi bedre kontakt mellom skole og arbeidsliv, er jeg blitt overbevist om at det må satses langt mer. Etter at Trondheim ble utpekt som prøveområde, har Samorg, NAF, arbeidsformidlingen og skoleverket inngått et samarbeid for å finne fram til bedriftsplassering av elever. Ved forsøksopplegg på min bedrift har det i to år vært forsøkt med 2½ timer teori og 5½ timer praksis i verksted en gang i uka i 38 uker. I teoritimene kan vi forklare fagbevegelsens interesser, og i praksisdelen møter vi dem på gulvet og kan påvirke i samme retning. Elevene får mulighet til å vite om de kan tilpasse seg de fagområder de alternerer i, og bedriftene får en mer tilfreds og stabil arbeidskraft. Elevene stortrives i et slikt samarbeid. Forslaget til arbeidsprogram peker lite konkret på kontakten mellom skole og arbeidsliv.

Austad fremmet følgende forslag:

Nytt punkt under Utdanning: Tiltak for å lette overgangen fra skole til arbeidsliv. Fremme kontakten mellom skoleverk, arbeidsliv og arbeidslivets organisasjoner, f. eks. slik at deler av utdanningen kan finne sted i arbeidslivet.

Jan Wibe, Hedmark: Folks reaksjoner på den teknologiske utvikling skifter fra optimisme og romantisk beundring til bastant pessimisme. Arbeiderbevegelsen har et hovedansvar for at debatten om data-samfunnet føres på en slik måte at folk blir trygge på at viktige mellommenneskelige forhold blir tatt hensyn til når man drøfter å ta databehandling i bruk. En slik debatt må ikke ha som utgangspunkt hva som er teknisk mulig, men hva som tjener de grunnleggende menneskelige behov. Som medlem av Arbeiderpartiets datapolitiske utvalg har det vært hyggelig å få blomster fra Einar Førde. Men når man leser arbeidsprogrammet, er det ikke så mye dekning for de blomstene, og jeg forutsetter at redaksjonskomiteen vil komme med noe mer konkret som vi kan bruke i valgkampen. Skal vi som fra tid til annen må møte Høyres guru, Petter Thomassen, ikke bli svar skyldig, er det ganske klart at programmet må strammes opp. Vi kan ikke vente i årevis på hva Arbeiderpartiet mener om databehandling i offentlig forvaltning. En offentlig utredning er laget for tre år siden, men vi har ennå ikke noe svar.

Jan Erik Larsen, Møre og Romsdal: Jeg er medlem av et lite parti-lag i Kristiansund som har sendt inn et forslag. Det går ut på at det skal utnevnes en egen statsråd for fredsarbeid. Vi er redd for en kjernefysisk verdensbrann og tar spørsmålet alvorlig. Derfor

ønsker vi også å gjøre noe med det. Min bønn til det første landsmøtet jeg er på, er: La oss ta dette alvorlig og gjøre noe konkret for fred i dag.

Brit Jørgensen, Aust-Agder: I arbeidsprogrammet er fred og nedrustning viet stor oppmerksomhet. Det viser vilje til å gå nye veier. Partiets kvinnebevegelse mener at utgangspunktet for vår politikk må være at arbeidet for nedrustning får større vekt i partiets utenrikspolitikk. Dette krever at feltet styrkes både økonomisk og personalmessig, og at det bygges opp bredere fagmiljø gjennom økt vekt på forskning og undervisning. Vi understreker betydningen av at Norge følger opp forslagene i FN's handlingsplan for nedrustning, som bl. a. betoner nødvendigheten av atomfrie soner som ledd i kjernefysisk nedrustning. Som konkret initiativ må Norge i samråd med de andre nordiske land arbeide aktivt for å opprette en atomfri sone i Norden. Dette innebærer forbud mot at det i nordiske land stasjoneres kjernefysiske våpen, og at atomvåpen blir brukt på, fra eller mot nordisk territorium. Sonens atomfrihet i fred og krig må garanteres av atommaktene.

Else Thingstad, Hedmark: Vår helsetjeneste er kostbar, men kan det tenkes at den drives urasjonelt? Jeg tror Mork har rett når han sier vi har altfor mange sykehusplasser, og vi vet at mange senger er belagt med pasienter som er ferdigbehandlet, men trenger omsorg. For Hedmark gjelder det 17%. Er det ikke bedre politikk å satse på lokale institusjoner som kan gi adekvat behandling med lavere kostnader? Begrepet sykehjem bør ses som noe mer enn en institusjon for eldre pleietrengende og bli et rehabiliterende tilbud i lokalmiljøet. Etter hvert som primærhelsetjenesten blir bygd ut, vil den kunne gi et sammenhengende helsetjenestetilbud. Dette vil være mer fornuftig bruk av ressursene.

Irene Jansen, Akershus: Arbeidet med rustningskontroll og nedrustning er en av de viktigste saker i norsk utenrikspolitikk. Men dette blir bare talemåter hvis vi ikke selv tar rustningskontrollhensyn i de sikkerhetspolitiske beslutninger vi deltar i, eller ikke har evne til å komme med konstruktive forslag. To forutsetninger ligger til grunn: Politisk vilje som det står en sterk opinion bak, og at politikerne får bedre verktøy til arbeidet med rustningskontroll og nedrustning. Den beste måten å integrere slike hensyn i den sikkerhetspolitiske beslutningsprosess er å utarbeide konsekvensanalyser. Det er særlig viktig at de folkevalgte får klartest mulig beskrevet hvilke rustningskontrollvirkninger et våpenvedtak vil få. Konsekvensanalyser vil kunne være et verktøy for råd om hvorvidt et prosjekt bør settes ut i livet eller ikke. I dag er det de som representerer de militære virkemidler som har den avgjørende organisatoriske tyngde i den sikkerhetspolitiske beslutningsprosess. Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando er nesten enerådende sikret ekspertise og tyngde. Som en motvekt trenger vi andre tiltak for å sikre at nedrustningsinteressene blir ivaretatt.

Jansen tok opp forslag H 128 fra Asker Arbeiderparti.

Olav Fonn, Sogn og Fjordane: Arbeiderpartiet må ikkje bli så for-siktig når det gjeld utbygging av vasskraft, at vi om nokre år får store vanskar med å skaffe nok kraft. I eit moderne samfunn er vi avhengig av energi om vi skal ekspandere og ha vekst, sjøl i moderat tempo. Ein del kan vel hentast inn ved sparing eller rasjonering, men dette er ein prosess som vil ta tid før det gjev resultat som

moner. Den tekniske utviklinga vil halde fram på alle felt og skape behov for kraft. Vi satsar og sterkt for å få nye arbeidsplassar, men korleis skal vi greie dette uten tilgang på nok kraft. I min kommune, Stryn, er det no lagt fram planar for utbygging av breheimen. Ingen av dei politiske partia går mot, dei fleste er positivt innstilt, men på ulike premissar. Dei distikta som blir berørde, vil få ein del ulemper som må kompenseras med varige goder. La oss samstemde gå inn for ei forsiktig utbygging av vasskraft.

Willy Bendiksen, Oslo: Enkelte hevder at 80-åra vil bli datateknologiens tiår. Vi overøses med informasjon om dette fra alle kantar, fra de som tror vi vil få massearbeidsløshet til de som ser på det nye som helt topp. Folk blir forvirret og redde og veit ikke hva de skal tro. Derfor synes jeg det er beklagelig at det står så lite i programutkastet om datateknologi og informasjonsbehandling. De fem punktene er svært generelle. Vi har behov for klarere svar: Hvordan skal vår datapolitikk utformes? Datautvalgets synspunkter har i altfor liten grad kommet med i programmet. Hva med datateknologiens inntog i våre hjem og vår fritid? Hvilke muligheter har skoleverket til å gi oss de kunnskaper vi trenger? Hva med norsk dataindustri, både teknologisk og systemmessig? Datateknologien er ikke under reell samfunnsmessig styring i dag.

Bendiksen fremmet følgende forslag:

Landsmøtet anmoder sentralstyret om å nedsette et fast utvalg som arbeider videre på det grunnlag som det datapolitiske utvalg har lagt. Utvalgets mandat utformes slik at utvalget også prøver å holde seg å jour med utviklingen innen teknologien, slik at vi får reell styring av den. Utvalget bør videre kontinuerlig gjennom studiegrupper og konferanser holde en levende debatt om disse spørsmål i gang.

Arne Grøttum, sentralstyret: Avsnittet om bedriftsdemokrati har min fulle tilslutning, men noe mangler. Vi må ikke glemme de offentlig ansatte i denne sammenheng, og selv om vi nå får lov om medbestemmelse for offentlig ansatte i vårsesjonen, vil den trenge videre utvikling. Ansattes innsikt og erfaring er en ressurs vi må benytte i denne sammenheng. Ikke for å trække i politikernes bed, men for å gi dem bedre grunnlag for sine beslutninger.

Grøttum fremmet følgende forslag:

Bedriftsdemokratiet - mellom nest siste og siste avsnitt i innledningen tilføyes: Som en konsekvens av den nye loven om de tilsattes representasjon i styrende organer må arbeiderbevegelsen på tilsvarende måte utvikle nye former for medinnflytelse og medansvar også i den offentlige sektor.

Tilføyelse til første punkt i Arbeiderpartiet vil: - Utrede den videre utvikling av bedriftsdemokratiet såvel i private som offentlige virksomheter.

Inge Staldvik, Nord-Trøndelag: Vi må se i øynene at forslaget virker overfladisk, lite konkret og kanskje for forsiktig på mange punkter. Klarheten og sosialismen ligger litt for mye i skyggen. Forslaget som gjelder landbrukspolitikken er svakt og vagt. Det må føres en aktiv jordbrukspolitikk for å opprettholde arbeidsplasser og bosetting i distriktene. Vi må forhindre nedlegging og fraflytting og legge forholdene til rette for bureising og utvikling av bærekraftige bruk. I den forbindelse må vi vurdere ekspropriasjon etter jordloven. Jeg tror også vi må føre en strammere linje når det gjelder stordrift. Vi må få strenge konsesjonsvilkår, spesielt i

mjølkesektoren. Programforslaget har glemt en primærnæring som reindrift. AUF i Nord-Trøndelag har også vedtatt å støtte innføring av 6 timers arbeidsdag på lang sikt. I kommende periode foreslår vi 7½ time pr. dag.

Staldvik fremmet sammen med Bjarne Hansen en rekke forslag til endringer av avsnittene om oljen i norsk økonomi, inntekter og priser, beskatning, banker og forsikring, arbeid for alle, et godt arbeidsmiljø, innsats for distriktene, industrien, landbruket, reindrift, trygging av naturmiljøet, boligpolitikken, kulturpolitikken, idretten, mediapolitikken, samene og effektiv produksjon.

Tor H. Lind, Rogaland: FN har erklært 1981 som De funksjonshemmedes år. Arbeiderbevegelsen har som en solidaritetsbevegelse et bestemt ansvar for svake grupper i samfunnet. Vi må ikke la De funksjonshemmedes år bare bli gode ord og lite handling. Vi må foreslå tiltak som gir varige forbedringer. På alle plan må vi påvise hvordan de funksjonshemmede nå stenges ute fra normalt samfunnsnivå, gi dem hjelp og støtte så de kan fungere i arbeid, skole og fritid.

Lind tok opp forslagene A 53, A 55, A 61, A 69, A 76, B 16. Videre fremmet han følgende forslag:

Nye muligheter for funksjonshemmede, Arbeiderpartiet vil, tilføyelse til punkt 5: - Det offentlige bør være foregangsbedrifter på dette området.

Tilføyelse til punkt 10: - Det bør gis støtte til adkomstmuligheter for handikappede tilskuere.

Nye punkter: - Det gis statlig tilskott til avlastningsplasser til eldre og funksjonshemmede som bor hjemme. - Det gis statlig tilskott til transportordning for funksjonshemmede.

Erna Borgen, kvinnesekretariatet: Arbeiderpartiet har ført en bevisst politikk for å fremme likestilling mellom kjønnene. Vi har fått flere kvinner i lønnet arbeid, flere barnehageplasser, omsorgspermisjon for fedre, fått kvinner inn i toppledelsen og styrket vår posisjon i folkevalgte organer. Ikke minst har tusener av kvinner fått økt sjøltillit. Kvinnebevegelsen har vedtatt å bruke kvotering som en overgangsordning på flere områder, bl.a. minst 40% kvinner eller menn i partiets styret og utvalg. Dette foreligger også som konkret forslag på landsmøtet. Sentralstyret har et utvalg som skal se på en kvoteringsordning i partiets organer. Det vil ta lang tid å forandre et inngrodd arbeidsmønster i en fasttømret organisasjon uten å bruke virkemidler hjemlet i lov og vedtak.

Peder Aune, Sør-Trøndelag: Vi må for all del ha et program for landbruket som er partiet verdig. Primærnæringen er grunnpilaren for sysselsetting og bosetting i distriktene. Det var ikke Bortenregjeringen som skaffet oss den gode landbrukspolitikken vi har i dag. La oss få et program som kan innfange de partimedlemmer vi har mistet til et intetsigende Senterparti. Ennå er det slik at store grunneiere dirigerer enkelte kommuners utvikling av jordbruksressursene. Jordloven gir oss ikke rett til å gjøre noe med dette.

Aune fremmet følgende forslag på vegne av Sør-Trøndelag Arbeiderparti:

Avsnittet om Landbruket endres til å lyde: Norge har gått foran i å gi jordbrukerne et inntekts- og velferdsnivå på linje med andre grupper. Landbruket skal

bidra til å sikre landets tilførsel av matvarer og industriens behov for trevirke. Det skal videre bidra til å sikre bosetting og sysselsetting, spesielt i næringssvake distrikter. Landbruket skal også sikre rimelige økonomiske og sosiale kår for utøverne med en forsvarlig fordeling mellom bruksgruppene. Jord- og konsesjonslovgivningen må fortsatt stå sentralt i utvikling av landbruket.

Sverre Kr. Fjeld, Hedmark: For mange har industrireising vært et sesam som skulle åpnedørene for velstand. På mange måter har vi lykkes i dette, og industrien er landets største næring. Råstoffbehandling basert på rikelig tilgang av billig energi har vært en av hjørnesteinene i norsk industripolitikk. Etter hvert er våre naturlige fortrinn i ferd med å løsrives, og det er gitt internasjonale rammebetingelser som stiller krav til en ny industripolitikk i 1980-åra. På mange hold søkes det etter nye muligheter for norsk industri. I innlandsfylkene er vi engstelige for at bedrifter som er lokalisert i stor avstand fra de tekniske servicemiljøer, vil få vanskeligheter. Et innlandsfylke kan fort komme i den situasjon at det faller utenfor i konkurransen med oljeaktiviteten. Jeg understreker betydningen for en industriplan for den videre utvikling av innlandsfylkenes industri. I denne sammenheng må virkemidlene forsterkes innenfor de enkelte distrikter.

Tor Hultmann, Vest-Agder: Det er ikke noe argument mot kvotering at vi har fått kvinnelig statsminister! Jeg sier som Baltus - jeg gremmes - og går inn for kvotering.

Hultmann tok videre opp Kristiansand Arbeiderpartis forslag angående boligpolitikken.

Kari Rolstad, kvinnesekretariatet: Sør-Afrika er det mest utspekulerte, brutale regime verden kjenner. Det er ikke vanskelig å fordømme det. Ved siden av direkte støtte til frigjøringsbevegelsen har vi talt i FN for oljeembargo og handelsboikott. Det er særlig dette frigjøringsbevegelsen ønsker. Grunnen til boikottappellen er regimets avhengighet av handelsforbindelser, og mulighetene for profitt lokker også norsk næringsliv. Derfor opplever vi det paradoksale at mens vi taler i FN for boikottiltak, øker vår handel med det samme regime. Videre frakter norske skip 1/3 av den olje landet importerer. Olje er viktig for dets krigsmaskin i Namibia og Angola. Indirekte er vi altså med på å støtte dette voldsregimet. Dette forklares med at boikott vil ramme norske bedrifter og at det ikke vil ha noen økonomisk virkning for Sør-Afrika. Men er det ikke av og til spørsmål om moral i utenrikspolitikken, at noe er riktig eller galt? Et norsk boikottinitiativ kan trekke andre land med seg. Ungdommen og kvinnene står sammen bak kravet om å bryte all samhandel med Sør-Afrika. Nå ber vi partiets landsmøte om å følge opp.

Knut Melangen, landsstyret: I avsnittet om Banker står det i innledningen at man går inn for et banksystem som er rettet mot distriktenes spesielle problemer. Det er vel alle enig i, men når det videre står at dette i de fleste deler av landet må ivaretas av et modernisert og styrket sparebankvesen, melder det seg motforestillinger. Bakgrunnen er vel at man vil motvirke de store bankenes knoppskyting. Men flere steder har vi det jeg vil kalle lokale forretningsbanker med arbeidsområder bare innenfor sitt fylke. Disse betyr mye for tilførsel av kapital til distriktene, og virker på samme måte som sparebankene til å sikre et variert bankvesen i regionen. Det offent-

lige har nå innsyn og styrerepresentasjon i forretningsbankene, og dette har gitt positive erfaringer. Jeg er redd en programformulering som dette vil bli negativt mottatt i mange distrikter, også blant funksjonærer i forretningsbankene som må oppfatte den som angrep på sine arbeidsplasser. Jeg håper programkomiteen vil vurdere formuleringen nærmere.

Lola Førde, Hedmark: Den nye sykelønnsordningen er rettferdig for lønnsnettakerne, men hva med alle som utfører lønnet omsorgsarbeid i hjemmet? Gjennom sitt arbeid avlaster husmødrene samfunnet for store summer årlig uten å få verken sykelønn eller pensjonspeng. Det er kvinner som enten prioriterer omsorgsarbeid eller som ikke har noe valg fordi det ikke er arbeidsplasser der de bor. Betydningen av hjemmearbeidet for den enkeltes velferd har vi liten forståelse for. Verdien teller heller ikke med i nasjonalproduktet, men beregninger har vist at det er verd 1/6 av det samlede nasjonalprodukt. Vi har ikke nok daghjem- eller institusjonsplasser. Samfunnet er avhengig av at noen arbeider i hjemmene. Hvis hjemmearbeidet får økonomisk status, vil det bevirke at de etterlyste holdningsendringer til manns- og kvinnearbeid vil komme raskere. La oss gi hjemmearbeidende kvinner og menn de samme rettigheter som andre arbeidere.

Olav Kirkebø, Sogn og Fjordane: Som medlem i fylkesutval kjem ein inn i problem som ser uløselege ut. Det kan vere lett å kritisere og peike på at fylket må planlegge betre for ikkje å kome opp i slikt uføre. Men her er det altfor mykje som må gjerast, og vi var kome godt i gang i 70-åra på mange område. Men vi kom seint i gang, og når det no er økonomisk innstraming, slår det uheldig ut. Vi har bundne utgifter som vi ikkje kjem frå, og det blir for lite til nye tiltak. Nord-Norge blir sett på som den landsdel der problema er størst, men Sogn og Fjordane har like store problem. Mange har ikkje veg, og det er dyrt å byggje, i skulestellet må klassar leggest ned og helsestellet står langt tilbake.

Olaf Holmsen, Oslo: Jeg støtter AUF's forslag om anerkjennelse av PLO, men foreslår følgende tillegg:

Spørsmålet om etablering av formaliserte forbindelser mellom Norge og PLO utredes snarest.

Når det gjelder 6-timersdagen, er dette ikke bare noe som gjelder kortere arbeidstid, men også fordeling av oppgaver og tilbud på arbeidsmarkedet i framtida. Det er også spørsmål om å legge forhold til rette for begge kjønn, både i forhold til samfunnsengasjement og omsorgsfunksjoner. Kjønnskvotering må vi se på som et virkemiddel for å få et bredest mulig sammensatt organ med bredest mulig erfaringsgrunnlag.

Holmsen fremmet videre følgende forslag:

Nytt punkt under Rusgiftproblemene, Arbeiderpartiet vil: - Med alle egnede virkemidler arbeide for å bekjempe rusgiftproblemene.

Odd Rambøl, Hordaland: Oljevirkksomheten vil i mange år framover være den viktigste sektor i vår økonomi. Det er snakk om olje og gass for tusen milliarder kroner. Fordeles det på befolkningen, blir det 1/4 million pr. innbygger. Det er snakk om bruttoinntekter, men jeg synes likevel vi på en helt annen måte enn i dag bør diskutere hva disse pengene skal brukes til, i hvert fall hvilke konsekvenser det

kan ha å trekke dem inn i den norske hverdagen. Noen vil bruke dem til skattelette og øking av privat forbruk. Alternativet er offentlig forbruk, sykehus, sykehjem osv., ting vi har skrikende behov for. Vi må si klart fra at pengene skal brukes på den offentlige sektor. Det er på den måten vi tilgodeser de svakere grupper best.

Atle Eide, Akershus: Vi må ikkje tre reformar over hovudet på folk så dei ikkje klarer å svelge unna. La oss gjere det i takt med folkeviljen. Det er ikkje heilt rett som det står i framlegget, at vi har full sysselsetting. Mange stader har dei fått merke ringverkingar av nedgangskonjunkturane ute i verda. Vi som er betre stilte, må vise solidaritet og minske våre krav. Når det gjeld oljeressursane, må dei forvaltast så dei kjem heile samfunnet til gode, både no og i framtida. I dagens Noreg kan vi heller ikkje godta at mindreårige må plasserast på hospits fordi problemet med gateborna ikkje vert teke alvorleg nok. La oss gå samla inn i valkampen og unngå ukontrollerte utspel, som grunnplanet må forsvare.

Helene Olaussen, Hedmark: På tidligere landsmøter har vi engasjert oss i energipriser. Særlig Hedmark har vært opptatt av å fjerne forskjellene. Arbeiderbevegelsen har som mål å fremme likhet mellom grupper, distrikter og landsdeler. Da er det viktig å vurdere lik strømpris for hele landet og lik pris på andre energibærere. Da Hedmark ønsket utvikling bort fra husmannsvesen og naturalhusholdning, ble det satt i gang energiutbygging uten aksjoner og demonstrasjoner. Vi sier at vannkraft er en nasjonal ressurs. Da må det også være en nasjonal oppgave at den koster det samme uansett bosted eller distrikt. Formuleringen i det nåværende arbeidsprogram må inn igjen i det nye, og den bør stå der til målet er nådd.

Agnes Bua, Vest-Agder: Turist- og reiselivsnæringen har ikke fått noen plass i arbeidsprogrammet. Næringen er noe spesiell og har store muligheter i framtida. Men da må en viss politisk styring til. Mange steder er det bare her det er mulig å skaffe nye arbeidsplasser. Videre henger utviklingen i denne næring direkte sammen med et par av våre mål, lengre ferie, lavere pensjonsalder m.v. Vi må ha næringen under observasjon og sørge for styring og oppmuntring.

Bua tok opp *forslag H 268* fra Lesja og Dovre Arbeiderparti og ba om at det ble omarbeidet til å omfatte turist- og reiselivsnæringen.

Elisabeth Ruud, Finnmark: Bosettinga i distriktene skal opprettholdes, men videre utbygging av Nord-Norgebanen vil ikke bidra til det, så lenge vi har kommuner og kystdistrikt som ikke har helårsvei. Konkret mener jeg at Nord-Norgebanen ikke må prioriteres foran veier i distriktene.

Ruud fremmet følgende *forslag* under Samferdsel:

Flytrafikken må ses som en naturlig del av de kollektive transportmidler i utkant-Norge. Arbeiderpartiet vil, nytt punkt: - Flyprisene må holdes på et akseptabelt nivå.

Under Energipolitikken, Arbeiderpartiet vil, punkt 4: - Stimulere til energisparing i næringslivet, boligbyggingen og husholdningene.

Under Effektiv innsats for distriktene, Arbeiderpartiet vil, nytt punkt: - Regionale forskjeller i levekår utjevnes ved distriktpolitiske tiltak.

Per Svendsen, Oslo: Det er nå på tide at vi får et bedriftsdemokrati som gir full styring. I Grafisk har vi som formålsparagraf at vi skal ha et sosialistisk samfunn. 50-50 ordningen kan være en midlertidig løsning. Det bør også være styringsrett for ansatte i bedrifter med 5 ansatte eller mer, på samme måte som med arbeidsmiljøloven.

Svendsen fremmet følgende forslag:

Styringsretten overføres til de ansatte ved at de sikres flertall i bedrifts-forsamling og styre.

Egil Solberg, Rogaland: Behovet for kunnskaper og ferdigheter kommer til å øke. Men det er ikke nok for samfunnets behov. Like viktig vil det være å utvikle egenskaper som kan være til hjelp for å orientere seg i tilværelsen og klare samspillet med andre mennesker. Læring foregår i ulike livsmiljøer, det er ikke noe skoleverket har patent på. Et tankekors er det at dersom man ikke tilrettelegger et læringsmiljø på arbeidsplassene, slik at det har et positivt innhold, bidrar arbeidslivet til større kunnskapskløft mellom mennesker enn hva formell og organisert utdanning gjør.

Solberg fremmet følgende forslag:

Vi vil oppvurdere den læring bl.a. opplysningsorganisasjonene vinner, gjennom tiltak utenfor den tradisjonelle utdanning.

Norvald Moe, AUF: På enkelte punkt i programmet kunne AUF ønska seg meir dristige utspel. Likevel finns det viktige kimar til ny politikk og her er avsnittet Politikk for fred det viktigaste. Internasjonalt engasjement blir sett i høgsetet. Det har vore sosialdemokratanes styrke å finne internasjonale løysingar, og i dag er dette meir nødvendig enn nokon gong før. Nasjonalstaten innafor sine grenser kan aldri åleine løyse problem med multinasjonale selskap, ny økonomisk verdsordning, forureningsproblem. Dersom vi ikkje får kontroll med multinasjonale selskap, står vi i fare for at desse raserer sosiale og økonomiske ordningar arbeiderrørsla har bygd opp. Strategien mot det må bli meir internasjonalsme. Også arbeidet for fred og nedrustning må ha internasjonalt utgangspunkt. Kreftene i Sverige, Danmark, Nederland, England og andre mot atomvåpen er like sterke som i Norge. Denne sjansen må vi ikkje misse.

Even Hallingby, Aust-Agder: Tvedestrand Arbeiderparti har sendt inn forslag om at de som bor i eldre hus, eller ønsker å kjøpe slike, skal komme inn under ordninger sidestilt med dem som finansierer husbankboliger. Store deler av sørlandskysten er preget av fraflytting og skjev aldersfordeling. Det har flere årsaker, bl.a. arbeidssituasjonen, kapitalsterke feriegjester som kjøper attraktive hus, store problemer for vanlige folk med å skaffe og betale de lån som kreves for å kjøpe og utbedre den eksisterende eldre bebyggelse. På sørlandskysten, som mange andre steder i landet, finnes det flere gamle, gode bomiljøer hvor alle grunnlagsinvesteringer er gjort. For kommunene er det en belastning med for mange hus som bare brukes en kort tid av året.

Magne Brustad, Sør-Trøndelag: Under Forsvars- og sikkerhetspolitikk heter det bl.a.: Demokratiseringen av det indre liv i forsvaret må føres videre. Økt vekt på kultursamarbeid mellom militære avdelinger og lokalsamfunnet. - For en som har sitt daglige virke i forsvaret, er dette viktig. Når vi i partiet diskuterer forsvarspoli-

tikk, er det gjerne på prinsipielt grunnlag og om forholdet til NATO. Vi legger mindre vekt på å skape en debatt om det indre liv i forsvaret. Det er jo en viktig og stor institusjon, nærmere 6% av statsbudsjettet brukes til forsvaret, og det er landets største statlige arbeidsgiver. Det er også et viktig ledd i sysselsettingen av utkant-Norge. Mange får utdanning som seinere brukes i det sivile liv. Arbeiderpartiet må ikke overlate ansvaret for forsvarets indre liv til andre.

Brustad tok opp forslagene H 116, H 136, H 213, H 240 og H 479.

Eli Antal, Hordaland: Holler-utvalget har nedlagt stort arbeid i utredningen om medbestemmelse i den offentlige sektor. Jeg er klar over de ulike problemer i offentlig virksomhet, men dette kan ikke eksepteres som grunn for å unnlate å ta den offentlige sektor med i arbeidsprogrammet. Tillitsvalgte opplever stadig misnøye med at det ikke foreligger en lov. Det vedtas beslutninger over hodet på oss, og ikke minst skremmende er det at de teknologivalg som foretas, får store følger for den svakeste part. Målet er full representasjonsrett i rene administrative og blandede organer. Observatørstatus med tale- og forslagsrett i politiske organer.

Antal fremmet følgende forslag:

Under Bedriftsdemokratiet, Arbeiderpartiet vil, punkt 2, tilføyelse: Dette gjelder like fullt den offentlige sektor.

Julie Nymo Johnsen, Troms: Jeg er ikke alene om å mene at kjønnskvalifisering ikke hører hjemme i Arbeiderpartiet og heller ikke i samfunnet for øvrig. I hvert fall vil det ikke fungere i mitt lokalsamfunn. En slik bestemmelse vil drepe lagsarbeidet vårt og gi uholdbare arbeidsforhold. Jeg ser ikke på kjønn som noe brukbart kriterium for utvelgelse av personer til råd og utvalg, hvor vi alltid må søke å finne de rette mennesker uansett kjønn. Mann eller kvinne med kvalifikasjoner og egenskaper som er de beste i en gitt situasjon, må ikke bli offer for en kjønnskvalifisering. Lov om kjønnskvalifisering vil etter min mening ganske snart bli i strid med Lov om likestilling. Vi må være varsomme på dette området. Jeg slutter meg helt til forslag H 337 som går ut på at punktet om kjønnskvalifisering går ut av programmet i den form det har.

Sigvard Berge, Hordaland: Aksjon skuleveg var eit fint tiltak som engasjerte mange, og kommunale instansar blei orienterte om atskilleg som dei før ikkje hadde vore klår over. Men problemet var å få det gjennomført, midlene blei altfor små og politikarane fekk vanskelege prioriteringar. Men trafikksikring kan bidra til innsparing på andre budsjett, t.d. sjukehusa sine.

Berge fremmet følgende forslag:

Under Samferdsel: Det må på det årlege samferdselsbudsjett avsetjast ein fast sum, t.d. 10%. Disse må gå til trafikksikring. Dette må og gjelda fylkes- og kommunebudsjetta.

Kay Olav Winther, Akershus: Den utvidede skolegangen har ført til at mange elever ikke har noen kontakt med arbeidslivet eller de organisasjoner som virker der. Denne isolasjonen er forsterket av den alminnelige samfunnsutvikling som har ført til at vi har fått separate bomiljøer og arbeidsmiljøer. Heller ikke gjennom hjemme- eller nærmiljøet kommer barn og unge i kontakt med arbeidslivet. De uheldige resultater av dette ser vi både i og utenfor skolen. Det opp-

står ønsket avstand mellom generasjonene, og det etableres særskilte generasjonsmiljøer som bidrar til å gjøre mennesker fra ulike yrkesgrupper og ulike sosiale miljøer fremmede for hverandre.

Winther fremmet følgende forslag:

Under Utdanning: Elevene i grunnskolen og den videregående skole må få bedre kontakt med arbeidslivet. Arbeidslivskunnskap må inngå som en integrert del av undervisningen. På alle trinn i skoleverket må det gis undervisning om fagbevegelsen og dens virksomhet.

Under Forsvars- og sikkerhetspolitikk: Kjernevåpen og kjemiske våpen - eller vitale deler til slike våpen - skal ikke lagres eller stasjoneres i Norge.

Solveig Torsvik, AUF: Som eneste reelle alternativ i norsk politikk må vi nå greie å bane vei for at den sosiale profil igjen blir fundamentet i boligdelen av det politiske spekter. Alle vet vi at en god bolig er nødvendig for menneskets mulighet til å fungere og utvikle seg. Subsidiering er nødvendig. Statens subsidiering av boligsektoren er ikke - som Høyre og Den norske bankforening hevder - utidig subsidiering. Det er tvert imot samfunnsansvar at statens boligbank tilføres tilstrekkelige midler for å oppfylle den boligpolitiske målsetting. Det er fremtidsrettet, forebyggende politikk og fremfor alt en samfunnsøkonomisk investering. Ingen er tjent med den uro som i den senere tid har preget boligpolitikken. Folk forlanger nå at vi sørger for klarhet. La oss gjøre det klart at norsk arbeiderbevegelse vil stå på de svakestes side også i boligpolitikken fremover, nemlig på de boligsøkendes.

Bjarne H. Kristiansen, Hedmark: Forslaget om atomfrie soner er kjærkomment i en vanskelig tid. Grunnlaget har - paradoksalt nok - atommaktene lagt. De har sagt at de ikke vil angripe noe land med atomvåpen hvis landet ikke har slike. Da må det fortsatt være håp. Konklusjonen må være at de atomfrie nasjonene krever disse til nå muntlige garantier skriftlig. Et atomfritt Kola er utopisk - det er Sovjetunionens depot for deres gjengjeldelsesvåpen nummer 1, men nettopp derfor må Kola trekkes med i avtalen. Sovjet må få garantier fra de nordiske land som sier at disse verken i krig eller fred vil tillate utplassering eller bruk av atomvåpen. Bare på dette grunnlag kan Sovjet gi garantier om ikke-angrep fra sovjetiske atomvåpen mot nordisk område, og ved slike gjensidige garantier er trussel om og nødvendigheten av angrep fjernet. Og bare på denne måten vil en nordisk atomfri sone være reell. Høyre har allerede i utgangspunktet avvist en debatt om dette. Partiet har ikke noen politikk på dette området heller, men for oss er det viktig at det skjer noe, at folk våkner både her hjemme og i utlandet.

Per Aleksandersen, Finnmark: Som ordfører i en samisk kommune vil jeg ta opp programpunktet om samene. Som det sosialdemokratiske parti vi er, skal den politikk vi utformer og utøver, være preget av vårt grunnsyn, likhet, frihet og brorskap. Soldaritetsprinsippet skal være en gylden tråd gjennom all vår politikk og rettesnor for den politikk vi utformer for å bedre kårene for alle minoritetsgrupper i det norske samfunn. Men den politikk vi utformer for samer og samiske områder, må ikke bli slik at det oppstår en kløft mellom samisk, finsk og norsk befolkning i de ulike områder av landet og spesielt i Finnmark. Vår samepolitikk må utformes slik at den viser de samiske grupper og enkeltpersoner den respekt og støtte disse har

krav på, men ikke slik at det å være same blir en lukrativ forretning og det oppstår sosiale og økonomiske ulikheter. Vår politikk skal og må gi den samiske befolkning muligheter til å dyrke sin egen kultur på lik linje med alle andre nordmenn. Det er, kamerater, ikke noe annet parti i dette land som har gjort så mye for den samiske befolkning som Arbeiderpartiet. Vi har ingenting å skjennes for, og vi skal heller ikke stille oss slik at vi i framtida vil skjennes.

Aleksandersen fremmet følgende forslag:

Under Samene, Arbeiderpartiet vil, ny ordlyd i første punkt: - Samene sikres grunnlag for utvikling av en samisk næring som gir mulighet for et særpreget samisk kulturliv.

Turid Dankertsen, sentralstyret: I løpet av de siste år har vi hatt to hendinger som har fått det norske folk opp av den sikkerhetspolitiske dvalen - vedtaket om utplassering av nye atomvåpen i Europa og forhåndslagring i Norge. Ikke minst i vårt eget parti har engasjementet vært sterkt. At forsvars- og sikkerhetspolitikk er så viktig at du og jeg ikke kan diskutere det, aksepteres ikke i arbeiderbevegelsen. Høyre karakteriserer vår debatt som usikkerhetspolitikk og personer som deltar i debatten som muldvarper som gnager på vår sikkerhetspolitikk. Det er skremmende at det ikke finnes spor av diskusjon om nye veier i nedrustningsspørsmål i landets nest største parti. Den såkalte terrorbalansen er i dag bare en illusjon, bl.a. som følge av den teknologiske utvikling på alle områder. Skremmende er det også at man regner med muligheten for en begrenset atomkrig. De som så TV-programmet "Bomben", fikk visshet for at situasjonen er mye farligere og verre enn man kan beskrive. Våpenkappløpets kollektive galskap må stoppes, sa Reiulf. De små land har en oppgave, og vi har en oppgave som vi ikke har lov til ikke å gjøre noe med. Programforslaget om dette spørsmål er et viktig ledd i dette arbeidet, og jeg regner med at det får full oppslutning. Jeg vil i denne forbindelse gi honnør til Reiulf Steen som har vært krumtappen i dette arbeidet.

Per Ridder-Nielsen, Oslo: Avisene er ikke bare opptatt av dette landsmøtet, men av saker landsmøtet bør være opptatt av. Arbeiderbladet skriver at asiater får slavekontrakter om bord på norske skip under norske flagg. Denne saken har samme plattform som Alexander Kielland-ulykken. Reiulf Steen sa at staten ikke må løpe fra sine forpliktelser. Sjøfartsdirektoratet og skipskontrollen tilhører staten. Disse kontrollinstansene har ikke utført kontrollen riktig. De bruker andre, de bruker forsikrings- og rederinteressenes organ, Det norske Veritas. Det er det samme som å la bukken passe havresekken. Dette kan vi ikke være med på. Landsmøtet må fatte beslutninger som også kommer sjøfolk til gode. Det er snart fire år siden vi fikk arbeidsmiljøloven, og det er lovet at arbeidsmiljøet om bord skal bygge på samme prinsipper. Det må være en oppgave for partiet og statsministeren å sørge for at vi får en arbeidsmiljølov også for sjøfolk.

Ridder-Nielsen fremmet følgende forslag:

Under Skipsfarten og sjøfolkene: Arbeiderpartiet vil sikre iverksettelse og finansiering av redningsaksjoner til sjøs for å berge menneskeliv. Arbeiderpartiet vil ikke tillate at norske redere avskaffer norske arbeidsplasser og erstatter dem med arbeidsplasser for "lavprismannskaper".

Jone Handeland, Rogaland: I kapitlet Effektiv produksjon - teknologisk utvikling blir en rekke av arbeiderbevegelsens prinsipper på dette området slått fast. Skal vi klare å styre utviklingen dit vi ønsker, synes imidlertid formuleringene noe svake. Det sies bl.a. at tilpasning av ny teknologi på det lokale plan må skje etter forhandlinger mellom partene. Vi vet av erfaring at forhandlingsresultatene ikke alltid går i vår favør. Jeg er spesielt bekymret for den sysselsettingsmessige og arbeidsmiljømessige siden av saken. Den beste garantien for å sikre de ansatte reell innflytelse ved innføring av databaserte systemer, vil være en lovfestet avvisningsrett.

Handeland fremmet følgende forslag:

Det lovfestet at de ansatte i bedrifter gis vetorett ved innføring av data-teknologi.

Han tok videre opp forslagene A60, A 70, A 73, A 79 og B 15 fra AUF i Rogaland.

Terje Norvik, Sogn og Fjordane: Arbeidsløysa blant ungdom er omtrent dobbel så stor som elles i folket. AUF fekk i si tid regjeringa til å garantere alle unge under 20 år enten jobb eller utdanning innan utgangen av 1981. AUF foreslo den gongen ei rekke ekstraordinære tiltak for å oppfylle ungdomsgarantien, og den totale ledigheten blant unge er halde nede takka vere desse. I 1979 var gjennomsnittlig 3-4000 ungdomar kvar månad sysselsatt ved slike arbeidsmarknadstiltak. Utviklinga blant 20-24-åringar er likevel svært negativ, og det er bakgrunnen for AUF's krav om at ungdomsgarantien skal gjelde også for denne gruppa. Søkjelyset må serleg rettast mot yrkesutdanninga. Vi har i dag mangel på faglært arbeidskraft i store delar av næringslivet. Det må opprettast fleire lærlingplassar og elevplassar for yrkesretta liner i den videregående skulen.

Kristen Waaland, Telemark: Porsgrunn ble ved siste valg landets største kommune med rent arbeiderpartiflertall. Vi tviler ikke et øyeblikk på at vår boligpolitikk var en av årsakene til det. I dag koster en vanlig tomt 35 000 kroner, og kommunen tar maksimal eiendomsskatt. Vi har også sett det slik at husbyggeren på sikt må være med og betale for de fordeler han fikk gjennom billig tomt. På denne måten har vi klart å skaffe tomt til stort sett alle som vil ha. Hittil har alle hatt økonomi til å bygge og bli boende, men slik er det ikke med den boligfinansiering vi har hatt i 1980 og 1981. Netto boutgifter er nå kommet opp i 30 000 kroner pr. år, og mindre bekymret er vi ikke etter Boutgiftsutvalgets flertallsinnstilling.

Waaland tok opp forslag A 67 fra Telemark Arbeiderparti.

Erling Henriksen, Oslo: En vesentlig del av utdanningskapasiteten i bygg- og anleggsbransjen utgjøres av antall læreplasser. Forholdet må nå legges til rette for øking av antall lærlingplasser, bl.a. ved opprettelse av lærlingsentre. Det er forutsatt at senteret i hovedsak skal benyttes av bedrifter/opplæringskontorer til utdanning og avleggelse av fag- og svenneprøver. Senteret bør videre kunne nyttes til perfektjonskurs. En må også gi opplæring innen skoleverket hvor den kan foregå etter to modeller: En modell er å legge all opplæring til videregående skole slik at elevene etter tre års skolegang avslutter med fag/svenneprøve. En annen modell er tilbud om praktisk-teoretisk lærlingskole for de berørte fag. Omfanget av den praktiske opplæring varierer fra fag til fag. I alle berørte fag,

særlig tømrerfag, tas det inn en del lærlinger uten forutgående grunnkurs. Det er ofte vanskelig å gi disse passende introduksjon i faget på arbeidsplassen. Vi mener derfor at lærlingsenteret kan nyttes til slik introduksjon, hvor informasjon om arbeiderbevegelsen for øvrig bør være obligatorisk. Det må være en oppgave for arbeiderbevegelsen å opprette slike lærlingsentre med statlige midler.

Bjørg Hille Grimmen, Hordaland: Arbeiderpartiet i Bergen er svært opptatt av de psykisk utviklingshemmede og vårt ansvar for dem. Vi er takknemlig for at arbeidsprogrammet legger opp til et krafttak for denne gruppen. Nå mener vi det er på tide å flytte den ut av fylkets helsevern og over til egen kommune. Vi har stilt forslag H 428 om dette. Videre er det grunn til å rette søkelyset mot sykdommer som følger av rusmiddelbruken. I Stockholm er 1/3 av sykehus-sengene opptatt av slike pasienter. Tage Erlander har nylig sagt: En del av vår ungdom synes å velge en livsform som leder dem til undergang. Han stiller spørsmål om valg, men hva med vanemønsteret og de kommersielle interesser? En måte å møte problemet på er å aktivisere de unge til innsats for vårt prinsippprogram. Det vil gi dem en bevisst livsstil med meningsfylt livsinnhold og en rikere livsstandard.

Eli Tomine Moe, Aust-Agder: Et primærbehov for en familie er tilfredsstillende boligtilbud. Hva som er tilfredsstillende vil variere fra sted til sted. På Sørlandet har det vært tradisjon med små eneboliger, og dette er hva flertallet ønsker. Med den politikk det i dag legges opp til, vil det snart være umulig for en familie med vanlige inntekter å oppnå ønsket om eget hus. De som ikke får husbanklån, blir henvist til PSV-lån, noe som vil føre til månedlige boutgifter på ca. 5 000 kroner.

Magne Tangen, Hedmark: Aksjonplanen for Nord-Norge har min fulle støtte, men det bør ikke bli slik at vi ensidig snakker om Nord-Norge når vi prater distriktspolitikk. Også andre områder her i landet har behov for en tilsvarende plan. Innlandsfylkene trenger nye arbeidsplasser om vi ikke skal oppleve nedbygging og utflytting.

Tangen fremmet følgende forslag:

1) Rammebevilgning til innlandsfylkene for markedsføring/produktutvikling/industriutvikling av eksisterende og ny industri. 2) Ny differensiering av tilskottsrammene for investeringstilskott innenfor DU. Nyvurdering også av geografiske virkeområder. 3) Deler av innlandsfylkene må komme inn under reglene for regional transportstøtte. 4) Industrien i innlandsfylkene må trekkes inn i oljevirkossheten. Vurdering av hvilke bedrifter og på hvilken måte.

Rolv Sverre Forstervold, Sør-Trøndelag: Det er kommet flere forslag til endring av avsnittet om Bypolitikk. Trondheim Forente Arbeiderparti har sendt inn et alternativt forslag, H 374, som herved tas opp. Ett punkt i dette avsnittet tar utgangspunkt i den svekkede fellesskapsfølelsen, tilhørigheten og medmenneskeligheten vi opplever i større bysamfunn. For å motvirke dette er det nødvendig å utvikle et sterkere fellesskap i mer levende lokalsamfunn gjennom bedre organisering av bysamfunnet. Et skritt i retning av å gjøre den enkelte bydel mer funksjonsdyktig er å opprette bydelsutvalg. Disse må få flere oppgaver enn å uttale seg og komme med tilråinger. Vi foreslår derfor at bydelsutvalgene må gis selvstendig myndighet og få disponere tildelte midler. Hvis bydelsutvalgene ikke får utvidede fullmakter, blir de rene supperåd som innebærer sløsing med folk, tid og penger.

Håkon T. Nikolaisen, Akershus: Viser til forslag A 40 om omsorgsarbeid. Dette gjelder den største arbeidsgruppe i vårt samfunn som ikke har stått fremst i køen når det gjelder å stille krav. Det dreier seg både om likestilling og solidaritet med en svak gruppe.

Nikolaisen fremmet følgende forslag:

Under Familie- og likestillingspolitikk, Arbeiderpartiet vil, punkt 5 går ut og erstattes med: - Hjemmeværende med omsorgsarbeid gis rettigheter med mulighet for tilleggspensjon, rett til gratis vikarhjelp ved sykdom, kontantstønad og rett til avlastning ved pleie av funksjonshemmede, syke og/eller eldre, ansiennitet på lik linje med andre yrkesgrupper.

Tor Skjånes, Oslo: Programkomiteen har gjort en god jobb med avsnittet om forsvars- og sikkerhetspolitikken. Det viser at partiet har en samlet forsvars- og sikkerhetspolitikk og ikke bare en politisk bør av sprikende staur, slik borgerpressen framstiller den. Vi vil nok fortsatt bli angrepet for usikkerhetspolitikk og påstander om at DNA ikke er å stole på. Jeg synes arbeidsprogrammet gir oss en god plattform for å avvise disse angrepene. Under de rådende forhold skal vi bygge på samarbeidet og solidariteten i NATO, riktignok uten å tenke på Reagan først og fremst, men på samarbeidet og den økte solidaritet blant europeiske NATO-land i dette spørsmålet. Arbeidsprogrammet peker også på nødvendigheten av direkte kontakt med de østeuropeiske land med vekt på samarbeid i tillit og åpenhet. Konkret må vi satse på det europeiske kontaktnettet innenfor fagbevegelsen, vi må politisk mobilisere en europeisk sosialistisk front mot atomvåpen, og med seier ved høstens valg vil Frydenlund og Stoltenberg kunne intensivere arbeidet innenfor NATO og ta kontakt også med østeuropeiske land med sikte på konkrete avtaler og garantier fra stormaktene om at atomvåpen ikke skal forekomme på europeisk jord, verken i krig eller fred.

Inger Karin Nerheim, Hordaland: I debatten om likestilling saknar eg noko om språkleg likestilling. Språket er ein uløseleg del av menneskjes identitet. Alle bør få høve til å bruke sin eigen dialekt og skriftform utan tvang og press. Inga språkform er betre eller finare enn andre. I dag er dialektane og nynorsken diskriminerte. Dialektbrukare er utsette for krav om å normere talemålet, og nynorsk skriftmål er underrepresentert i media, lærebøker og offentlege skriv. Eit enkelt muntleg og skriftleg språk er ein føresetnad for kommunikasjon, deltaking og demokrati. Mange blir stengde ute frå samfunnsdebatten fordi dei ikkje forstår det som blir diskutert. For samfunnet fører dette til passivitet, framandgjering, med dårleg demokrati som resultat.

Nerheim fremmet følgende forslag:

Arbeide for auka språkleg likestilling i styringsverket, offentlege institusjonar og eigen organisasjon. Styrke morsmålsundervisninga og gjere det mogleg for alle å skaffe seg lærebøker på den målforma dei ynskjer. Arbeide aktivt for språkrøkt innan arbeidsliv, politisk liv og for å hindre at ekspertspråk stengjer folk ute frå viktig samfunnsinformasjon. Stimulere tiltak som styrker vørnaden for dialekt- og skaper eit friskt, språkleg miljø.

Grethe Karusbakken, Akershus: Jeg er enig i at barnehageutbygging er viktig, men hvis vi forlanger raskere utbygging enn kommunene makter, må staten gi utvidet støtte. Kommunene kan ikke bygge barnehager for enhver pris, og vi må ha den tiltro til kommunepolitikerne at barnehageprogrammets utbyggingstakt blir gjennomført hvis økonomien til-

later det. Det finnes en midlertidig løsning: I dag fungerer dagmammavirksomheten i stor stil og i ulovlige former. Alle vet det, og ingen griper inn for å få det til å fungere på lovlig vis. Stat og kommuner taper ikke på ordningen i dag. Her trengs informasjon så kvinner blir klar over hvilke rettigheter de har ved legal virksomhet. Muligens må vi også gjøre den mer lønnsom. For vi trenger dagammaer i dag.

Stein Inge Spurkland, Oslo: Regjeringens utøvende apparat er departementene, direktoratene og de andre statlige organer. Dette er imidlertid ikke et apparat som står klart til lojalt å følge og i verksette alle impulser som kommer fra den politiske ledelse. Det er organer med sine egne normer, interesser, indre problemer. Statsråden er avhengig av et godt forhold til systemet og får sin informasjon nedenfra, en tilpasset informasjon. Vi må lære oss å takle dette. Det ligger mye treghet i systemet og også muligheter til å dreie og forandre de hensikter og mål vi har. Vi må ta det så alvorlig at vi nedfeller det i vårt program.

Spurkland foreslo at

Punkt 105 i prinsippprogrammet (språkpolitikk) overføres til arbeidsprogrammet under Styrking av fellesskapet. Han gikk også inn for egen statsråd for nedrustningsspørsmål.

Helga Synnøve, Oslo: Den norske skolen, arbeiderbevegelsens skole, er verdens beste. For en som vokste opp under utvelgelsesskolens høysesong, har det vært gledelig og skapt optimisme om framtida at det har kommet planer og reformer, retningsgivende for den skolearbeiderbevegelsen vil ha, enhetsskolen, kombinert videregående skole osv. Vi utkjempet kampen mot karakterer på barnetrinnet. Ingen vil i dag to skritt tilbake. Dette er en seier for myke verdier. Men fortsatt gir vi elever i pliktige år, 7., 8. og 9. klasse stempel, eksamen og standpunktkarakterer. La oss nå peke ut regningen vi ønsker å gå i skolepolitikken.

Synnøve fremmet følgende forslag:

Få bort det uheldige karkater- og prestasjonsjaget i skolen. Målene nås best i en skole der samarbeid og det å oppleve og lære sammen settes høyere enn konkurransen mellom barn.

Synnøve ba også om at en setning fra prinsippprogrammet "gi lærere og elever muligheter til å påvirke sin hverdag" ble innarbeidet i arbeidsprogrammet.

Ole Lyse, Hordaland: Skal vi nå våre mål, må vi ha ein sterk økonomi som kan sikre full sysselsetting. Dette krev at den økonomiske innsatsen må styrkast. Eit av hovedmåla er å betre arbeids- og nærmiljøet i lokalsamfunnet. Dette må partiet serleg leggje vekt på når ressursane skal fordelast. I den samanhang må ein først og fremst konsentrere innsatsen om dei svakaste gruppene i samfunnet. Vi må få ei god, geografisk fordeling av arbeidsplassane, slik at vi kan oppretthalde hovedtrekkene i busettningsmønsteret. Olje- og gassressursane representerer eit viktig tilskott til norsk økonomi. Vi må halde fast ved at dei nye ressursane må brukast til å styrke norsk økonomi på eit varig grunnlag, slik at dei kan vere med og leggje forholde til rette for komande slekter. Drivverdige olje- og gassforekomstar må først i land i Noreg slik at dette kan vere med og skape varige arbeidsplassar i distrikts-Norge. Det må ikkje utvikle seg slik at det vert oljeselskapa som styrer oss, og ikkje omvendt. Vi må ha full kontroll med utviklingen innafor oljeverksemda, både norske og utenlandske selskap. For oss i fagbevegelsen

er sikkerheten på arbeidsplassen viktig, og eg er glad det er slått fast at ein skal stille dei strengaste krav til sikkerheten i olje-verksemda og at beredskapen må byggjast ut. Også i all anna verksemd må sikkerheten komme framfor økonomisk vinning.

Aud Elin Sæterøe, Hedmark: Aktiv fritid skal være meningsfylt fritid. Den kan derfor ikke ses isolert fra 80-åras verdidebatt. Det er viktig at partiet diskuterer sine støtteordninger ut fra målsettingen om medansvar og solidaritet. Vi må komme bort fra kunstige skiller mellom aldersgrupper, mellom småbarn, ungdom, voksne og eldre. De fysiske muligheter må legges til rette i nærmiljøene. Når f.eks. et boligfelt planlegges, må grendehus med. Det skal være et aktivitetssenter for alle i bomiljøet uansett alder. Folk har ressurser og ideer på forskjellige områder, og det kan vi ha gjensidig nytte av. Nærmiljøet har behov for å få utført utallige oppgaver - hjelp til eldre, barnepass, enkelt vedlikeholdsarbeid, idrett og hobbyaktivitet. Fysisk fostring får mer og mer å si, det er derfor meget viktig at vi følger en del av de intensjoner idretten selv har trukket opp. Barneidretten må knyttes til nærmiljøet, og små, lokale idrettslag må støttes.

Ragnhild Barland, Telemark: Når det gjelder likestilling, går utviklingen så langsomt at det ikke lenger er forsvarlig å bare la den følge en naturlig gang. Skal vi innen to-tre decennier få tilnærmet likestilling, må det skyves på. Her står to ting sentralt: kjønnskvoltering i alle partiorganer, kjønnskvoltering i utdanning og yrkesliv, på alle områder der kvinnene er underrepresentert. Forutsetningen for lovfestet kvotering er tilrettelegging av vilkårene i arbeidslivet på en slik måte at småbarnsforeldre kan få redusert arbeidsbyrde uten å tape kontakten med arbeidslivet og lønnsansiennitet. Lovfestet kvotering i partiorganer vil nok volde en god del besvær i en tilvenningsperiode. Men jeg har såpass tro på at fornuften vil seire at jeg ikke har betenkeligheter med å gå inn for lovfestet kjønnskvoltering. Likevel er det våre holdninger som er avgjørende. Gjennom oppdragelsen av våre barn, måten vi påvirker og preger dem på, må vi fjerne konservative syn på kvinners og menns roller. I arbeidslivet må manns- og kvinnerollene avløses av en arbeidstakerrolle, uavhengig av kjønn.

Dette var siste innlegg i debatten og innlederen fikk ordet.

Reinulf Steen: Jeg har tidligere sagt at dersom vi fra dette landsmøtet kommer ut med et program identisk med utkastet, har ikke programbehandlingen vært som den skal og bør være i Det norske Arbeiderparti. Men vi kommer til å vedta et program som er resultat av drøftinger mellom tusener av partifeller som har studert forslaget, hatt temperamentsfulle debatter om de ulike punkter, og som har gjort dette møtet til det viktigste politiske verksted i dette land. Redaksjonskomiteen skal i løpet av natta støpe sammen alt materialet som er kommet inn på forhånd og i løpet av debatten, til et forslag som vi kommer tilbake med i morgen. Jeg ber landsmøtet ta imot redaksjonskomiteen med forståelse for at vi har hatt en dusj i stedet for en natts søvn.

Dirigenten foreslo at samtlige forslag i landsmøteheftene og nye tatt opp under debatten ble oversendt redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet.

VEDTAK: Forslaget bifalt.

INNSTILLING
FRA

REDAKSJONSKOMITEEN FOR POLITISKE SAKER OG ORGANISASJONSSAKER

- A 33: Fra GILDESKÅL ARBEIDERPARTI - om kvotering av representanter i partioppnevnte styrever og råd.

Innstilling:

Landsmøtet henstiller til alle ledd i partiet om å sørge for bredest mulig representasjon ved oppnevning av styrever, råd og utvalg og ved nominasjon til storings- og fylkestingsvalg.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- A 35: Fra AUF I NORD-TRØNDELAG - om nynorsk i DNA.

Innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret med anmodning om - så langt det er praktisk og økonomisk mulig - å utgi programmer og annet materiell for massespredning på begge målføre.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- A 50: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI - om barne- og ungdomsarbeidet.

Innstilling:

Landsmøtet slutter seg til intensjonene i forslaget og understreker betydningen av økt innsats på alle plan for ytterligere å styrke bevegelsens barne- og ungdomsorganisasjoner.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- A 51: Fra TØMRER OG SNEKKERNES FAGFORENING, avd. 1 - om informasjon fra partiet til grunnplanet.

Innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- B 1: Fra HEDMARK ARBEIDERPARTI - om endring av kontingentinnbetalingsfristene.

Innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret til vurdering i organisasjonskomiteen.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- B 3: Fra NEDRE BARDU ARBEIDERLAG - om gratis medlemskap for pensjonister og skoleungdom.

Innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret til vurdering i organisasjonskomiteen.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

- B 7, B 8, B 9: Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG, OPPLAND ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG, AUF I OSLO - om kjønnskvoltering i partiet.

Innstilling:

Landsmøtet slutter seg i prinsippet til forslagene om kjønnskvoltering med

en 40% fordeling og henstiller til alle ledd i partiorganisasjonen om å følge opp dette så langt det er praktisk mulig.

Sentralstyret har nedsatt et utvalg som skal arbeide med spørsmålet.

Landsmøtet forutsetter at dette utvalgets innstilling undergis en bred behandling i partiet, og at konkrete forslag legges fram for landsmøtet i 1983.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

B 10: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI - om A-Lotteriet.

Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

LANDSMØTEHEFTE NR. 2 - FORSLAG TATT OPP UNDER LANDSMØTET

B 11: Fra BYGNINGSARBEIDERNE PARTILAG AV DNA, BERGEN - om kontingenten.

Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret til vurdering i organisasjonskomiteen.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

Møtet hevet kl. 22.50.

FORMIDDAGSMØTET LØRDAG 4. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 09.00 med Guttorm Hansen som dirigent. Under ledelse av Tryggve Aakervik ble en ny sang, "Det er vi", sunget. Bjørg Hille Grimen, beretningskomiteens formann, anbefalte protokollen fra fredagsmøtet godkjent.

VEDTAK: Protokollen godkjent.

INNSTILLING

FRA

REDAKSJONSKOMITEEN FOR PRINSIPPROGRAMMET

Innstillingen var omdelt. Komiteens formann, Einar Førde, opplyste at man i tillegg til opptatte forslag også hadde gjennomført noen redaksjonelle og språklige endringer. Redaksjonskomiteens eneste dissens gjaldt punkt 3, der tre av medlemmene ønsker innledningen "Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn". Førde understreket at det ikke var tale om noen alvorlig splittelse i grunnsyn, bare i hvordledes en vil uttrykke et grunnsyn alle er enige i. Han pekte videre på en viktig endring av punkt 96 hvor forslaget om 6 timers arbeidsdag var imøtekommet.

Innstillingen ble tatt opp punktvis.

PUNKT 3:

3 av redaksjonskomiteens medlemmer ønsker at punktet innledes med: "Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn". 10 av redaksjonskomiteens medlemmer ønsker å behold den nåværende formulering.

Ingen forlangte ordet, og flertallsinnstillingen ble satt opp mot mindretallets.

VEDTAK: Flertallets innstilling vedtatt mot 46 stemmer.

PUNKT 4:

2. avsnitt blir: Målet for denne politikken er å utvikle samfunnsforhold som gjør menneskene friere og som fremmer likeverd og fellesskap.

VEDTAK: Enstemmig tiltrådt.

PUNKT 18:

Nest siste setning i 1. avsnitt utgår. Siste setning endres til: Samfunnet må sette menneskene i stand til å dyrke sin egenart. To nye setninger sist i 2. avsnitt: Alle må få et felles grunnlag av trygghet og utkomme. Da kan forskjellene i ferdigheter og arbeidsdelingen i samfunnet fremme både samhold og mangfold.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

PUNKT 25:

2. setning endres til: Men spesialisering...., og føre til rangering av arbeid.

VEDTAK: Enstemmig tiltrådt.

PUNKT 31:

Siste setning utgår.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 34:

3. setning i 2. avsnitt utgår.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 42:

Siste setning utgår.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 50:

Siste setning i 1. avsnitt endres til: Fremdeles er de fattige land i stor utstrekning leverandører av råvarer til industrilandene.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 56:

Ny setning etter 5. setning i 1. avsnitt: Teknologien kan føre til omfattende arbeidsløshet, til vidtgående spesialisering som utarmer arbeidet og til framvekst av nye klasseskiller.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 57:

Siste setning i l. avsnitt endres til: Det vil kreve endringer både i samfunns-, arbeids- og familieliv.

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 60:

Sist i avsnittet tilføyes: Så lenge vi ikke har et effektivt internasjonalt system som kan forhindre krig, vil vi trenge et militært forsvar. Dette må være slik oppbygd at det ikke innbyr til angrep mot vårt land. Ingen skal ha begrunnet frykt for angrep fra vårt område.

Einar Førde viste til at mange hadde ønsket noe om forsvaret i prinsippprogrammet og at man i samarbeid med forsvarsministeren hadde kommet fram til siterte formulering.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

PUNKT 61:

Sist i avsnittet tilføyes: Målet må være å få til et internasjonalt totalforbud mot produksjon og bruk av kjernefysiske våpen som kan føre til utrydding av menneskeslekten.

Einar Førde sa at denne setningen var et omredigert forslag fra *Jo Ragnar Sønstlien*, Sogn og Fjordane.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

PUNKT 72:

I 2. avsnitt rettes "oppsummeres" til "oppmuntres".

VEDTAK: Bifalt.

PUNKT 86:

2. og 3. setning utgår. Siste setning endres til: Hovedretningslinjene for Stat-
oils virksomhet må trekkes opp av folkevalgte organer.

Einar Førde viste til forslaget fra *Nils Asbjørn Engstad*: "Som hovedregel skal den norske stat eie disse naturressurser". Komiteen hadde gått inn for å slyffe den setning det var strid om.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

PUNKT 96:

Siste setning i l. avsnitt erstattes med følgende to setninger: Daglig nedkortet arbeidstid for alle er en forutsetning for dette. Målet må være 6 timers normal-arbeidsdag.

2. avsnitt erstattes med: Samfunnet må fortsatt se på ekteskapet som en viktig og naturlig samlivsform, men må samtidig ta konsekvensen av at mange velger andre samlivsformer og gi det enkelte individ økonomisk og sosial trygghet.

Einar Førde: Dette er to viktige endringer, den første resultat av *Kari Rolstads* forslag i går. Formuleringa korresponderer nå med den kvinnesekretariatet har brukt i andre sammenhengar. Det andre er ordrett den endringa *Harald Bekken* foreslår på dette punktet.

Per Kleppe, sentralstyret: Jeg vil advare mot at man tar inn setning-
en "Målet må være 6 timers normalarbeidsdag". Denne saken ble egentlig ikke drøftet i prinsippprogramkomiteen, men under behandlingen av

arbeidsprogrammet. Synspunkter ble luftet, og man ble enig om et kompromiss som står i utkastet til arbeidsprogram - at en skal få en utredning av økonomiske og sosiale virkninger av ulike alternativer for kortere arbeidsdag. Det man nå forsøker å gjøre, er å trekke konklusjonen av en utredning som ikke er foretatt. Jeg synes våre kvinner bør være såpass tålmodige at de avventer utredningen. Det er nemlig reist en rekke motforestillinger i denne debatten som jeg synes det er riktig at man tar hensyn til og lar utrede, f.eks. det forhold at barnefamiliene er en minoritet, en synkende minoritet, fordi barnetallet går ned. Her står det at alle skal få forkortet arbeidstid av hensyn til en minoritet. Dette er det mest vidtgående forslag som er forelagt landsmøtet, og uten noen skikkelig utredning. Det kan godt være det er riktig, men jeg synes det er lite ansvarlig å gå inn for prinsippet før man er klar over hva man gjør. Hvis dette blir vedtatt av landsmøtet, vil det bli tatt som et nytt tegn på det uansvarlige Arbeiderpartiet. Man går inn for en ny kjempemessig sosial reform i en periode hvor man har helt andre problemer å stri med, og man gjør det uten å foreta noen utredning. Jeg foreslår at man avventer utredningen og tar standpunkt når man er klar over konsekvensene.

William Engseth, Troms: Jeg er helt enig med Kleppe. Det må være galt å prinsippprogramfeste noe slikt uten at vi aner hvilke konsekvenser det vil få. Det skaper forventinger til en reform som kanskje har følger vi slett ikke vil like å møte.

Knut Grini, Akershus: Da vi i sin tid gikk inn for 8 timers dag, trengte vi ikke noen stor utredning på bakgrunn av den økonomiske situasjon den gang. Vi var i stand til å ta det som et mål vi skulle gå fram mot. Jeg kan ikke forstå at vi, fordi om vi setter opp et mål å jobbe mot, skal behøve å ha en økonomisk utredning på bakgrunn av den nåværende situasjon.

Thor Størseth, Sør-Trøndelag: Jeg må gå ut fra min egen og mine kameraters arbeidssituasjon når jeg ser dette forslaget. Skal 6 timersdagen gjelde for dem som går på 3 skift, som har det verste arbeidspresset? Det vil straks føre til 4 skift. For skiftarbeidere blir det å gå femti år tilbake i tida. Jeg støtter Kleppes forslag.

Bjerg Bergh, kvinnesekretariatet: Vær utålmodig, menneske! har en forfatter sagt. Landskvinnekonferansen i februar drøftet nedkortet arbeidsdag og gikk enstemmig inn for prinsippet om 6 timers arbeidsdag. Vi er klar over at det ikke kan gjennomføres i morgen, og vi har for landsmøtet foreslått at konsekvensene skal vurderes. Jeg ber om at prinsippet blir vedtatt, slik landsmøtet i går også vedtok kvotering. Den saken er også under utredning.

Kari Rolstad, kvinnesekretariatet: Denne saken er ikke så ny som dere kanskje tror. I boka vi har fått om faner, kan vi finne en hvor 6 timers arbeidsdag er motto. Det gjelder å sette seg mål, så får man jobbe for å få gjennomført dem. Det er det kvinnebevegelsen ber om. Hele gjennomføringen av prinsippprogrammet forutsetter jo en kortere arbeidsdag. Bakgrunnen for behovet går på likestilling, rett til deltakelse, samvær mellom generasjonene og på å få være i jobb lenger, på forholdet mellom lønnet og ulønnet arbeid. En samlet kvinnebevegelse står bak kravet, og vi ber om landsmøtets støtte.

Inge Sørhegge, Nordland: Etter det vi kan se i dag, blir lønnet arbeid mangelvare i tida framover. Dette med 6-timersdag må vi se i lys av det. Vi må dele på det arbeidet vi har, og det blir arbeid til flere ved kortere arbeidstid for hver enkelt. Spørsmålet om hvem som skal betale, synes jeg er irrelevant. Vi er enige om at alle i dette land skal ha sitt utkomme, enten gjennom lønn eller trygd. Jeg foretrekker lønn, det øker sjølrespekten. Målet må være 6 timers arbeidsdag.

Dirigenten refererte Kleppes forslag om at siste setning i 1. avsnitt skulle gå ut: Målet må være 6 timers normalarbeidsdag.

Det ble først votert over redaksjonskomiteens innstilling: Daglig nedkortet arbeidstid for alle er en forutsetning for dette.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslaget om å stryke 2. setning ble tatt opp.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt med 147 mot 130.

Resultatet ble hilst med det dirigenten kalte "tøylesløs jubel".

2. avsnitt i punkt 96 ble tatt opp.

VEDTAK: Enstemmig tiltrådt.

PUNKT 103

Nytt avsnitt 5: Skolens livssynsundervisning skal sette den enkelte i stand til selv å utvikle sitt livssyn.

Einar Førde: Fleire talarar var inne på avsnittet Livssyn og tru i går. Det som er tatt inn her er ein omredigert setning i forslaget til *Kay Olav Winther*.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

PUNKT 105:

De to siste setningene endres til: Det folkelige innslag i skriftspråket må styrkes. Administrasjons- og fagspråket må gjøres enklere og lettere å forstå.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

PUNKTENE 107, 108, 109:

Punktene rekkefølge endres slik: 107: Kunstnere og kulturarbeidere. 108: Idrett for alle. 109: Nærmiljøet og kulturarbeidet.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Nytt hovedavsnitt: MINORITETENES RETTIGHETER

PUNKT 110

Det samiske folket i Norge har sin egen kultur og næringsliv. Et ledd i arbeidet for likeverd er å la samene få utvikle sin egen kultur og å ta vare på sin kulturarv. Samenes rettigheter i reindriftsområdene og de samiske kjerneområder må fastlegges.

PUNKT 111:

Gjennom innvandring får Norge etter hvert nye folkegrupper. Disse gruppenes kulturelle egenart skal ha utviklingsmuligheter. Dette vil øke mangfoldet og berike den felles kultur vårt samfunn bør romme.

Tidligere punkter 110-118 forskyves i tråd med dette.

Einar Førde: Denne formuleringa står i det første utkastet, men ble tatt ut av komiteen. Representantar på landsmøtet har bede om å få den inn att, og det går vi med på.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

PUNKT 117 (medbestemmelse i alderdommen):

2. avsnitt får følgende tilføyelse: Isolasjon på en institusjon er like ille som isolasjon i egen bolig. Våre eldreinstitusjoner er for passive. Mulighetene for egenomsorg, aktivitet og behandling må bedres vesentlig.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Jakob Veiset, Møre og Romsdal, trakk sitt forslag om at punktene 96 og 97 går ut, men opprettholdt følgende:

Punkt 95 tilføyes: De kvinner som velger å være husmødre på heltid, likestilles med utearbeidende kvinner.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens forslag om å avvise tilføyelsen vedtatt mot få stemmer.

Redaksjonskomiteens innstilling til de øvrige forslag som var reist under debatten, ble tatt opp.

VEDTAK: Enstemmig bifalt. Prinsippprogrammet som helhet enstemmig vedtatt.

Det ble tatt pause mellom kl. 09.50 og 11.30.

INNSTILLING

FRA

REDAKSJONSKOMITEEN FOR ARBEIDSPROGRAMMET

TIL OVERSENDTE FORSLAG I LANDSMØTEHEFTE NR. 1

A 1: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI

Innstilling:

Landsmøtet konstaterer at det er i samsvar med norsk politikk at det ikke skal plasseres atomvåpen på norsk jord i fredstid. Det vises til programforslaget om atomvåpenfri sone.

- A 6, A 7, A 8, A 9, A 10, A 11, A 12: - Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG
 Innstilling:
 Viser til redaksjonskomiteens forslag til utforming av avsnittet om Norge og utviklingslandene.
- A 13: Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG
 Innstilling:
 Viser til redaksjonskomiteens forslag til utforming av avsnittet om atomvåpenfri sone.
- A 16: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI
 Innstilling:
 Viser til at det er vedtatt å nedsette en offentlig skattekommisjon. Skatteutvalget, der det er representanter fra DNA/LO fortsetter sitt arbeid og fungerer som støtteutvalg for partiets representanter i skattekommisjonen.
- A 18, A 19: Fra AUF I NORD-TRØNDELAG og AUF I OSLO
 Innstilling:
 Viser til programforslaget om skattepolitikken. Forslagene oversendes sentralstyret.
- A 21: Fra SØR-TRØNDELAG ARBEIDERPARTI
 Innstilling:
 Viser til programforslaget. Forslaget oversendes sentralstyret.
- A 22: Fra NARVIK ARBEIDERSAMFUNN
 Innstilling:
 Landsmøtet slutter seg til intensjonene i forslaget. Forslaget oversendes sentralstyret for videre utredning.
- A 23: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI
 Innstilling:
 Det vurderes i sammenheng med de framtidige arbeidstidsbestemmelsene, i samarbeid med fagbevegelsen. Forslaget oversendes sentralstyret.
- A 24, A 25, A 28: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI og OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG
 Innstilling:
 Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming av avsnitt om familie- og likestillingspolitikk.
- A 26: Fra AUF I NORD-TRØNDELAG
 Innstilling:
 Det vises til programforslaget.
- A 27: Fra AUF I NORD-TRØNDELAG
 Innstilling:
 Landsmøtet slutter seg til at de ansatte skal ha betydelig innflytelse over innføring av ny teknologi i arbeidslivet. Det vises ellers til programforslaget.
- A 29: Fra TROMS ARBEIDERPARTIS STYRE
 Innstilling:
 Det vises til redaksjonskomiteens forslag til samferdselspolitisk avsnitt i programmet.

- A 30, A 31, A 32: Fra TØMRER OG SNEKKERNES FAGFORENING, avd. 1,
AUF I NORD-TRØNDELAG, TVEDESTRAND ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming av boligpolitikken i programmet.
- A 33: Fra GILDESKÅL ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Landsmøtet støtter intensjonen i forslaget. Oversendes sentralstyret.
- A 36: Fra AUF I NORD-TRØNDELAG
- Innstilling:
Landsmøtet støtter hovedintensjonene i forslaget. Forslaget oversendes sentralstyret.
- A 37: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Forslaget ansees dekket av programforslaget.
- A 38: Fra NEDRE EIKER ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Landsmøtet viser til Sentralrådet for narkotikas intensiverte arbeid på dette området. Forslaget oversendes sentralstyret.
- A 39: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming av avsnittet om folketrygden.
- A 41: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Bør sees som en del av drøftingene om familiebeskatning. Forslaget oversendes sentralstyret.
- A 42: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Forslaget ansees dekket av programforslaget. Viser til ny lov om primærhelsetjenesten.
- A 43: Fra LØRENSKOG ARBEIDERPARTI
- Innstilling:
Forslaget ansees dekket av programforslaget.
- A 44: Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG
- Innstilling:
Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming av avsnittet om familie- og likestillingspolitikken.
- A 45: Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG
- Innstilling:
Viser til ny lov om primærhelsetjenesten i kommunene.

A 46: Fra OSLO ARBEIDERPARTIS KVINNEUTVALG

Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.

A 47: Fra FARSUND ARBEIDERPARTI

Innstilling:
Forslaget ansees dekket av programforslaget.

A 48: Fra A-KLUBBEN, STRAUMSBUKTA

Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret. Sentralstyret bes om å drøfte erfaringene fra reformene i lokalforvaltningen, herunder de folkevalgtes arbeidsmuligheter.

A 49: Fra AUF I OSLO

Innstilling:
Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming i programmet.

Innstillingen ble tatt opp og votert over punkt for punkt.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig vedtatt på samtlige punkter.

INNSTILLING

FRA

REDAKSJONSKOMITEEN FOR ARBEIDSPROGRAMMET TIL OPPTATTE FORSLAG I LANDSMØTEHEFTE NR. 2

A 57: Fra HOBØL ARBEIDERPARTI

Innstilling:
Ansees dekket.

VEDTAK: Bifalt.

A 60: Fra AUF I ROGALAND

Innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

A 65: Fra SKJEBERG ARBEIDERPARTI

Innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

A 66: Fra ØSTFOLD ARBEIDERPARTI

Innstilling:

Viser til punktet om energipolitikk. Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

A 67: Fra TELEMARK ARBEIDERPARTI

Innstilling:

Viser til punktet om boligpolitikk.

VEDTAK: Bifalt.

A 72: Fra AUF I VEST-AGDER

Innstilling:

Viser til programmet.

Arild Hamre, Vest-Agder, mente forslaget om statlig kontroll av videokassetter ikke var dekket i programmet og opprettholdt forslaget.

Reiulf Steen sa at redaksjonskomiteen hadde sluttet seg til forslaget og at det ville komme med i det endelige program.

A 73: Fra AUF I ROGALAND

Innstilling:

Viser til programmet.

VEDTAK: Bifalt.

A 78: Fra SKJEBERG ARBEIDERPARTI

Innstilling:

Viser til programmet.

VEDTAK: Bifalt.

A 79: Fra AUF I ROGALAND

Innstilling:

Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

B 15: Fra AUF I ROGALAND

Innstilling:

Oversendes redaksjonskomiteen for politiske saker og organisasjonssaker.

VEDTAK: Bifalt.

INNSTILLING
FRA
REDAKSJONSKOMITEEN FOR ARBEIDSPROGRAMMET
TIL FORSLAG I LANDSMØTEHEFTE NR. 4

- H 116: Fra ØRLAND ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.
- H 128: Fra ASKER ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Landsmøtet slutter seg til forslaget.
- H 136: Fra SØR-TRØNDELAG ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget ansees i hovedsak dekket av programforslaget.
- H 152: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret.
- H 210: Fra SØR-TRØNDELAG ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Landsmøtet slutter seg til forslaget. Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming i avsnittet Banker og forsikring.
- H 213: Fra ØRLAND ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Ansees dekket i programforslaget.
- H 240: Fra ØRLAND ARBEIDERPARTI
Innstilling:
I det innledende avsnittet nevnes ikke spesielle deler av landet.
Setningen "Særlig er Nord-Norge utsatt" strykes.
- H 268: Fra LESJA OG DOVRE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Det vises til avsnittet om turist- og reiselivsnæringen.
- H 310: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Det vises til energimeldingen som allerede er vedtatt etter en grundig behandling i partiets organer.
- H 330: Fra SLETBAK ARBEIDERPARTILAG OG KVINNELAG
Innstilling:
Forslaget tas til følge.
- H 331: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget ansees dekket av programforslaget.
- H 337: Fra GOL ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget avvises.

- H 350: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret.
- H 351: Fra TRONDHEIM FORENTE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Viser til boligavsnittet i programmet.
- H 372: Fra ØSTFOLD ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Viser til boligavsnittet i programmet.
- H 373: Fra OSLO ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Det vises til redaksjonskomiteens forslag til utforming av bypolitikken.
- H 374: Fra TRONDHEIM FORENTE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.

Rolv Sverre Fostervold, Sør-Trøndelag, mente forslaget ikke var dekket i programmet.

- H 383: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret.
- H 414: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Forslaget oversendes sentralstyret.
- H 416: Fra SELBAK ARBEIDERPARTILAG OG KVINNELAG
Innstilling:
Viser til avsnittet om Idrett. Forslaget oversendes sentralstyret.
- H 423: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.
- H 428: Fra ARBEIDERPARTIET I BERGEN
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.
- H 431: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.
- H 455: Fra BERGE ARBEIDERPARTI
Innstilling:
Det vises til programforslaget.
- H 461: Fra SELBAK ARBEIDERPARTILAG OG KVINNELAG
Innstilling:
Ansees dekket av programforslaget.

VEDTAK: Forslagene H 116-H 461 ble enstemmig bifalt.

John Melby, Østfold, etterlyste forslag H 278 fra Tolletatens Sosialdemokrater om å vedta påbegynning av Nord-Norgebanen.

Reiulf Steen viste til at det var kommet mange forslag om dette og at redaksjonskomiteen ville komme tilbake med en positiv innstilling.

Stein Inge Spurkland, Oslo, opprettholdt forslag H 131 fra Sosialist Forum om a) "arbeide aktivt for forbud mot førstebruk av atomvåpen", b) "gjennom medlemskap i NATO arbeide for politisk kontroll med utviklingen av nye våpen", c) "oppnevne en konsultativ statsråd tilknyttet utenriksdepartementet for å lede og samordne nedrustningsarbeidet og arbeidet for avrustning og fred, herunder arbeidet med internasjonale avtaler av betydning for det langsiktige fredsarbeid". Spurkland bad om votering.

Reiulf Steen viste til at redaksjonskomiteen ville fremme flere innstillinger på et seinere tidspunkt og at forslaget kunne voteres over da.

REDAKSJONSKOMITEENS INNSTILLING TIL FORSLAG REIST UNDER DEBATTEN

(Forslagenes fulle tekst er her bare tatt med når de ikke har vært reist fra talerstolen, men oversendt skriftlig til programkomiteen. Den fulle tekst i øvrige forslag er referert i de enkelte forslagsstilleres innlegg under debatten).

Forslag 0 fra *Harriet Andreassen*, sentralstyret, om å programfeste arbeidet for daglig nedkortet arbeidstid.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Viser til programformuleringen i avsnittet om familie- og likestillingspolitikk. Hele forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

Forslag 1 fra *Harald Bekken/Gunnhild Indahl*, Tromsø Arbeiderparti:

Vi gir vår tilslutning til at arbeidsprogrammet starter opp med "Politikk for fred". Ved at disse spørsmålene er plassert først i programmet, blir det framhevet hvilken vekt partiet legger på arbeidet for fred og avspenning.

Rent redaksjonelt kan imidlertid ikke det samme sies om den fulle sysselsettingspolitikk. Det betones at dette "er en overordnet politisk målsetting" (side 10). Men da bør det gi seg utslag i selve plasseringen av denne post i programmet. Det kan ikke forsvares at Arbeiderpartiets fane framfor noe, "Arbeid for alle", plasseres etter spørsmål som "Banker og forsikring" og "Forbrukerpolitikk".

Et avsnitt om "Arbeid for alle" bør derfor være det første som står under hovedavsnittet "Politikk for trygghet". Det skulle ikke by på vanskeligheter å få til en naturlig overgang til avsnittet om "En sterk økonomi".

For øvrig bør det også overveies om ikke hovedoverskriften bør utvides til "Politikk for trygghet - arbeid for alle". Jfr. statsminister Harlem Brundtlands uttalelser om at "Arbeid for alle" i en sum omfatter alle aktuelle politiske spørsmål, og derfor kan stå som overskrift for Regjeringens samlede politikk.

Forslag:

Avsnittet "Arbeid for alle" flyttes fram. Det må stå først under hovedavsnittet "Politikk for trygghet". Hovedoverskriften endres til: "Politikk for trygghet - arbeid for alle".

Redaksjonskomiteens innstilling:

Tas til følge.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

Forslag 2 fra Harald Bekken/Gunnhild Indahl, Tromsø Arbeiderparti:

Arbeiderpartiets regjeringer har ved en rekke anledninger tatt avstand fra apartheid-regimet i Sør-Afrika, og har også arbeidet for å få til et bindende vedtak i FN's sikkerhetsråd om oljeboikott av Sør-Afrika. Ikke desto mindre øker Norges samhandel med landet, noe som undergraver vår troverdighet når vi offisielt motarbeider apartheid-regimet. Det er også en svakhet at det ikke er noe lovforbud mot frakt av olje til Sør-Afrika.

Forslag:

Arbeiderpartiet vil:

- fremme lovforslag som forbyr frakt av olje til Sør-Afrika på norske skip,
- fortsatt arbeide for en bredest mulig internasjonal oljeboikott av Sør-Afrika,
- finne alternative eksportmarkeder for norsk industri som samhandler med Sør-Afrika.

Det er for øvrig en svakhet ved denne delen av programmet at forslagene om Sør-Afrika ikke har en naturlig plassering under noen av avsnittene.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Redaksjonskomiteen for politiske saker utformer en uttalelse.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 3 fra Harald Bekken/Gunnhild Indahl, Tromsø Arbeiderparti:

Det er positivt at forslag om bedre permisjonsrettigheter for småbarnsforeldre er tatt inn, likeledes mulighetene for tilleggspensjon for hjemmeværende med omsorgsarbeid og rett til hjemmehjelp under sykdom. Punktet om større tempo i barnehageutbyggingen må gjøres mer konkret. Det er kanskje det viktigste bidrag til en reell likestillingspolitikk.

Forslag:

- Større tempo i utbyggingen av barnehager ved økning av statens tilskott til driftsutgiftene og lovfestet plikt for kommunene til å bygge et bestemt antall barnehageplasser svarende til antallet barn i kommunen.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Dekket.

Harald Bekken, Troms: Poenget er at det er det som er lovfestet det blir gjort noe med. Vi kunne ha ønsket en noe sterkere formulering. Hvis noen som arbeider med meldingen i departementet kunne orientere litt før man går til votering, ville det være interessant.

Tone B. Jamholt, Oslo: Det er vanskelig å gå mer konkret ut. Vi er alle skuffet over at utbyggingen har stagnert, og vi ønsker en ny aksjonsplan for barnehageutbygging. Det prøver vi å få til ved en øking av driftstilskuddene. Tallfesting våger vi oss ikke på, fordi kommunene må ha tid til å lage nye prosjekter og fordi vi vet hvordan det gikk med målsettingen om 100 000 plasser innen utgangen av 1981.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

Forslag 4 fra Harald Bekken/Gunnhild Indahl, Tromsø Arbeiderparti:

Oljen i norsk økonomi. Punkt 6 under "Arbeiderpartiet vil" får en tilføyelse, slik at hele punktet lyder:

- Utvikle oljevirkksomheten langs kysten i Midt- og Nord-Norge. Ilandføring av eventuelle oljeforekomster bør skje i landsdelene.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Oversendes sentralstyret.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag 5 fra Harald Bekken/Gunnhild Indahl, Tromsø Arbeiderparti:

Samferdsel. - For store deler av vårt land er flytrafikken den eneste mulighet for personbefordring. Flytrafikken er ikke, slik som jernbane- og buss- trafikken, støttet med offentlige subsidier. Billettprisene rammer særlig enkeltpersoner og familier som ikke kan nyte godt av de grupperabatter o.l. som er innebygd i billettsystemet.

Arbeiderpartiet vil:

- gå inn for å redusere prisene på flybillettene for lange, innenlandske reiser og for distrikter som ikke har alternative billigere kommunikasjonsmuligheter.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 6 fra Klaus Halvorsen, Aust-Agder, om nedrustning og atomfrie soner.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket. Viser til programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 7 fra Kay Olav Winther, Akershus, om kjernevåpen og kjemiske våpen.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 8 fra Thor Størseth, Sør-Trøndelag, om industriarbeidsplasser i byene.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det henvises til den endelige språklige redigering av programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 9 fra Jone Handeland, Rogaland, om vetorett ved innføring av data- teknologi.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til programforslaget.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 10 fra Anne-Lise Steinbach, stortingsgruppa, om eget Nord-Norgeavsnitt.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til at det med jevne mellomrom er blitt utarbeidet egne programmer for landsdelen. Denne linjen bør fortsatt følges. Forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 11 fra Willy Bendiksen, Oslo, om permanent datautvalg.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 12 fra Elisabeth Ruud, Finnmark, om distriktspolitiske tiltak.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Ansees dekket av programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 13 fra Magne Tangen, Hedmark, om aksjonsplan for innlandsfylkene.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Puktene 1 og 2 er dekket av Industrimeldingen og bedriftsbeskatningsproposisjonen. Punktene 3 og 4 oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 14 fra Peder Kr. Aune, Sør-Trøndelag, om nytt landbruksavnsitt.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Forslaget er innarbeidet i programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 15 fra Per Ridder-Nielsen, Oslo, om redningsaksjoner til sjøs.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Oversendes sentralstyret.

Per Ridder-Nielsen, Oslo, bad om landsmøtets godkjennelse for at noe måtte skje snart.

Reiulf Steen: Når forslag er foreslått oversendt sentralstyret, innebærer dette et pålegg om at de skal behandles med det alvor det krever.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag 16 fra Per Ridder-Nielsen, Oslo, om "lavprismannskaper".

Redaksjonskomiteens innstilling:

Oversendes sentralstyret.

Per Ridder-Nielsen, Oslo: 25% av norskeide båter seiler nå under utenlandsk flagg. Det var norske sjøfolk som først og fremst ble rammet av krisen i 1973. Nå kjemper sjøfolkene for jobber og venter solidaritet.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag 17 fra Finn Knutsen, Nordland, om samordning av fiskeomsetningen.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 18 fra Elisabeth Ruud, Finnmark, om flypriser og rutetilbud.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Det vises til at et offentlig utvalg arbeider med flyprisene. Forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 19 fra Sigvard Berge, Hordaland, om trafikksikring.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 20 fra Elisabeth Ruud, Finnmark, om energisparing.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 21 fra John Th. Bråthen, Oppland, om særretter i fiskevann.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 22 fra Tor Hultmann, Vest-Agder, om boliger og bomiljø.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 23 fra Jakob Veiset, Møre og Romsdal, om tilslutning til Boutgifts-utvalgets mindretallsinnstilling.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til programmet.

Jakob Veiset mente landsmøtet burde si klart fra om partiets holdning i boligpolitikken og at programmet burde konkretiseres. Han opprettholdt sitt forslag.

VEDTAK: Innstillingen vedtatt mot 30 stemmer, avgitt for Veisets forslag.

Forslag 24 fra Sverre Harvei, Akershus, om statsbankenes utlånsrenter og rentetak.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Punkt 1: Det henvises til programavsnittet om boliger. Punkt 2: Det vises til skattekommisjonen der dette spørsmål blir tatt opp.

Egil Knudsen, sentralstyret, mente landsmøtet likevel burde støtte prinsippet om å endre den ubegrensede rett til å trekke fra gjeldsrenter på selvangivelsen. Han bad om votering over punkt 2 i forslaget.

VEDTAK: Punkt 1 i innstillingen bifalt enstemmig. Punkt 2 i innstillingen ble satt opp mot Harveis og Knudsens forslag som fikk 212 stemmer og dermed var vedtatt.

Forslag 25 fra Egil Solberg, Haugesund, om oppvurdering av læring utenfor skolen.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 26 fra Kristian Austad, Sør-Trøndelag, om overgangen mellom skole og arbeidsliv.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket.

Austad beklaget at ikke punktet om dette i det gamle arbeidsprogrammet var tatt med i det nye og hevdet det ville være mer dekkende for organisasjonene.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag 27 fra Helga Syrrist, Oslo, om å fjerne karakterene i 7., 8. og 9. klasse.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Viser til avsnittet om utdanning.

Syrrist bad om avstemning over sitt forslag. *Reiulf Steen* ville ha votering utsatt til det endelige programforslag forelå. Votering avvist.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag 28 fra Kay Olav Winther, Akershus, om utdanning og arbeidsliv.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 29 fra Irene Jansen, Akershus:

Til Sosial- og helsepolitikk: Anbringelse i institusjon med derav følgende fremmedgjøring, umyndiggjøring og økende avstand til nære pårørende føles i dag som en tung skjebne for mange gamle og syke når de ikke lenger ser seg i stand til å dra omsorg for seg selv. For samfunnet synes det også vanskelig å følge opp i det tempoet som er påkrevet med bygging av institusjonsplasser.

Det må være en uttrykt målsetting å gi gamle og syke tilbud om hjelp, slik at de kan få omsorg og pleie i hjemmet så lenge de ønsker. Som et supplement til hjemme-sykepleie og hjemmehjelp bør nære pårørende gis anledning til å yte sine nærmeste tilsyn og pleie som et alternativ til innleggelse i institusjon. På linje med hva som er etablert av omsorgspermisjon for barn, bør ordningen utvides til også å dekke tilsyn og pleie av syke og eldre, der dette ligger til rette for avlastning av sykehjem-sykehus. Utgiftene bør dekkes av folketrygden i sin helhet.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag 30 fra Kari Helliesen, Rogaland:

Sosial- og helsepolitikk, side 19, tilføyelse til nest siste avsnitt: Vi vil legge forholdene bedre til rette for fosterhjemforeldre. Kommunene bør vedta at støttekontakter lønnes etter de veiledende satser fra Norske Kommuners Sentralforbund.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag 31 fra Kari Helliesen, Rogaland, om at 7%-regelen ved utbygging av sykehjem heves og ses i sammenheng med antall eldre over 80 år.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

Helliesen bad om votering over sitt forslag.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Bjørn Tore Godal, Oslo, fikk ordet til forretningsorden og pekte på at det var vanskelig å vite om man skulle opprettholde sitt opprinnelige forslag når man ikke visste hva redaksjonskomiteens endelige innstilling ville gå ut på. Han antydet pause i forhandlingene.

Dirigenten kunne ikke godta det, men viste til at man kunne ta sine forslag opp igjen under behandling av den endelige innstilling. *Tore E. Hansen*, Oppland, støttet *Godal*. *Reinulf Steen* støttet dirigenten og forsikret at det ville bli en forsvarlig behandling av programmet når man kunne se sine forslag i sammenheng med det endelige utkast og eventuelt be om votering over dem når de enkelte punkter ble tatt opp.

Dirigenten fikk landsmøtets tilslutning til å fortsette.

Forslag 32 fra Nils Bjørnflaten, Telemark, om tobakksrøyking.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Det vises til avsnittet om det forebyggende helsearbeid.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 33 fra Olaf Holmsen, Oslo, om bekjempelse av rusgift.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Ansees dekket.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 34 fra Tove Heggen Larsen, Oslo, om lovmessig adgang til å danne "byregjeringer".

Redaksjonskomiteens innstilling:

Det vises til innstilling til forslag A 48 (sentralstyret bes om å drøfte erfaringene fra reformene i lokalforvaltningen).

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 35 fra Tove Heggen Larsen, Oslo, om at statens bevilgninger til samferdsel gis slik at de muliggjør reell prioritering mellom veibygging og tunnelbanebygging.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Oversendes sentralstyret.

Heggen Larsen minnet om at formuleringen var vedtatt på landsmøtet tidligere og i prinsippet hadde fått tilslutning i Stortinget. Hun mente det tidligere landsmøtevektak innebar forpliktelse for Regjeringen til å følge opp, men kunne ikke se at det var skjedd, i og med at man i dag har en prosentvis fordeling på vei og bane som gjør reell likestilling mellom de to alternativer umulig.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag 36 fra Arne Grøttum, sentralstyret, om bedriftsdemokrati i den offentlige sektor.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Punkt 1: Landsmøtet er enig i at det må settes fart i arbeidet med å utvikle bedriftsdemokratiet i den offentlige sektor. Dette innarbeids i programmet.

Punkt 2 ansees dekket av programmet.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 37 fra Per Svendsen, Oslo, om flertall for de ansatte i bedrifts-
forsamling og styre.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til programforslaget.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 38 fra Eli Antal, Rogaland, om bedriftsdemokrati i den offentlige
sektor.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Det vises til programmet.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 39 fra Håkon T. Nicolaisen, Akershus, om hjemmearbeidende husmødres
rettigheter.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 40 fra Kari Helliessen, Rogaland, om statstilskott til drift av barne-
hager og krisesentre.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket av programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 41 fra Tor H. Lind, Rogaland, om nye tiltak for funksjonshemmede.

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

* *Forslag 42 fra Irene Jansen, Akershus, om tilbud til uføretrygdede om lønnet
samfunnsgagnlig arbeid som alternativ til trygd.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 43 fra Tor H. Lind, Rogaland, om tilføyelser i avsnittet om funksjons-
hemmede.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Forslaget innarbeides i programmet.

VEDTAK: Bifalt.

*Forslag 44 fra Per Aleksandersen, Finnmark, om ny ordlyd i første strekpunkt
om samene.*

Redaksjonskomiteens innstilling:
Ansees dekket av programmet.

VEDTAK: Bifalt.

Forslag 45 fra Anneliese Dørum, kvinnesekretariatet:

Arbeiderpartiet vil

- Kjønnskvotering ved offentlig støtte til bedrifter, i offentlige virksomheter, i ulike former for utdanning, ved sammensetning av råd, styrever og utvalg.
- Kvinnekonserter tilknyttet arbeidsformidlingsetaten i alle fylker.
- Likestillingstilskott utvides til å gjelde alle fylker. Ordningen må også omfatte lærlinger.
- Likestillingsspørsmål må bli obligatoriske fag ved de pedagogiske høgskolene.
- Det innføres særstipend for kvinner i Statens lånekasse for utdanning, slik at kvinner rekrutteres til skoleslag der kvinneandelen er lav.
- Kvinneorganisasjonene sikres økonomisk støtte.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Forslaget inngår i et eget avsnitt om likestilling i programmet. Siste strekpunkt i forslaget strykes.

VEDTAK: Bifalt.

Formiddagsmøtet ble hevet kl. 12.50.

ETTERMIDDAGSMØTET LØRDAG 4. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 14.00 med *Guttorm Hansen* som dirigent. Dirigenten refererte en hilsen fra Bygningsarbeidernes seksjon Hedmark/Østerdal v/Sigurd Pettersen, formann:

"Bygningsindustriarbeidernes Seksjon Hedemarken/Østerdalen avholder sitt årsmøte på Victoria Hotel, Hamar, den 4. april 1981. Deltakerne representerer 4500 organiserte bransjefolk i distriktet.

Vi hilser landsmøtet og ønsker partiet og de valgte representanter til lykke med det framtidige arbeid til gagn for norsk arbeiderbevegelse.

Våre folk i bransjen setter sin lit til at DNA gjør det som er mulig for å legge forholdene til rette, slik at vår målsetting med 40 000 nye leiligheter pr. år kan oppfylles. Med den ledige kapasitet som finnes innen bransjen, er vi sikre på at vi kan makte vår del av denne målsetting."

SAKLISTAS PUNKT 9 - VALG

Valgkomiteens innstilling var omdelt som følger:

SENTRALSTYRET:

1. Gro Harlem Brundtland, formann	enst. (ny)
2. Gunnar Berge, nestformann, 8 stemmer	(ny)
Einar Førde, " 5 "	(ny)
3. Ivar Leveraas, sekretær	enst. (gjenv.)
4. Odvar Nordli	" "
5. Tor Halvorsen	" "
6. Lars Skytøen	" "
7. Einar Førde, 8 stemmer	" "
Gunnar Berge, 5 "	(ny)

8. Grethe Johansen	enst. (gjenv.)
9. Ingvar Bakken, 9 stemmer	"
Bjørn Tore Godal, 4 "	(ny)
10. Liv Andersen	enst. (ny)
11. Ingrid Eide	" (gjenv.)
12. Arne Grøttum	" "
13. Turid Dankertsen	" "

AUF: Egil Knudsen

Kvinnesekretariatet: Harriet Andreassen

VARAREPRESENTANTER:

1. Henrik Aasarød	enst. (ny)
2. Esther Kostøl	" "
3. Ole Knapp	" "
4. Ingeborg Botnen	" "
5. Edgar Sneve	" "
6. Ola Dahl	" (gjenv.)
7. Liv Aasen	" "
8. Egil Ranheim	" "

Parlamentarisk leder, Trygve Bratteli, møter som observatør i sentralstyret.

LANDSSTYRET:

ØSTFOLD:	Åsa Solberg Iversen Vararepresentant: Gunnar Skaug
AKERSHUS:	Terje Granerud Vararepresentant: Inger Lise Vold
HEDMARK:	Kjell Borgen Vararepresentant: Solveig Persheim
OPPLAND:	Liv Marie Andersen Vararepresentant: Johan Nygård
BUSKERUD:	Bjørn Skau Vararepresentant: Aase Moløkken
VESTFOLD:	Karin Lian Vararepresentant: Anders Johansen
TELEMARK:	Finn Kristensen Vararepresentant: Einfrid Halvorsen
AUST-AGDER:	Asbjørn Andersen Vararepresentant: Solveig Haga
VEST-AGDER:	Jan Helland Olsen Vararepresentant: Inger Johanne Johansen
ROGALAND:	Bjørg Hermansen Vararepresentant: Kristian Wendberg Gunnar Mosbroen Vararepresentant: Aud Haukland
HORDALAND:	Marit Wikholm Vararepresentant: Terje Ledahl Hallvard Bakke Vararepresentant: Tordis Mosaker
SOGN OG FJORDANE:	Kjell Opseth Vararepresentant: Margot Henden

MØRE OG ROMSDAL: Per H. Pedersen
Vararepresentant: Laila Kalland

SØR-TRØNDELAG: Anna Hansen
Vararepresentant: Ingvar Langeng
Gunnar Ågesen
Vararepresentant: Jorunn Gishe

NORD-TRØNDELAG: Frøydis Fredriksen
Vararepresentant: Roger Lyngås

NORDLAND: Anne-Lise Steinbach
Vararepresentant: Egil Reiertsen
Sissel Eidissen
Vararepresentant: Ole Hemseth

TROMS: Odmund Soleng
Vararepresentant: Kari Skogstad

FINNMARK: Alfon Jerijervi
Vararepresentant: Kari Berg

REVISJONSNEMND: Leif Skau, formann
Kåre W. Larsen
Aase Bjerkholt
Vararepresentanter:
Harry Jørgensen
Barbara Gulbrandsen

Tor Halvorsen, valgkomiteens formann: Valgkomiteen har holdt seks møter, antall timer skal jeg ikke komme inn på. Vi har fått en rekke henvendelser og brev. Landsmøtet er kjent med at Reiulf Steen på åpningsmøtet sa fra at han ikke var kandidat til formannsvervet. Han har også erklært at han ikke ønsker å sitte i sentralstyret i perioden som kommer. Videre har Trygve Bratteli, Tor Aspengren, Bjartmar Gjerde, Per Kleppe, Ruth Ryste og Kirsten Myklevoll frasagt seg gjenvalg i sentralstyret. Det blir altså stor avgang av personer som har markert seg sterkt innenfor Det norske Arbeiderparti. Landsmøtets viktigste oppgave blir nå å bygge opp et nytt sentralstyre som kan utvikle den politikk som det nå er satt målsetninger for. Sentralstyret skal avspeile de ulike deler av partiet, det gjelder ungdomsbevegelsen, kvinnebevegelsen og fagbevegelsen, ulike yrker og begge kjønn. Framfor alt er det viktig å ha aktive representanter både fra sentralt og lokalt politisk hold. Så langt som mulig har valgkomiteen søkt å dekke de ulike krav og behov. Vi har denne gang hatt sterkt engasjement fra distriktenes side for å komme med, og innstillingen viser større distriktsrepresentasjon i sentralstyret enn noen gang før. Dette er viktig, men vi må ikke gå så langt at vi får et sentralstyre som ikke er arbeidsført. Jeg tror valgkomiteen har klart å balansere dette. Vi skal ikke ha et sentralstyre som overtar landsstyrets funksjoner. Når det gjelder formann har valgkomiteen overhodet ikke drøftet andre kandidater enn Gro Harlem Brundtland (taktfast applaus). Vi står her overfor en historisk begivenhet. Det er første gang Det norske Arbeiderparti velger en kvinne som formann og også første gang en formann som dekker de såkalte nyere grupper, med en annen yrkesbakgrunn enn det som har vært tradisjon. Valgkomiteen vil slå fast at den ikke ser det som noe fastlåst prinsipp at vi nå igjen har samme person som statsminister og partiformann. Dette er et spørsmål som alltid er situa-

sjonsbetinget og som må vurderes ut fra de aktuelle posisjoner og personer vi til enhver tid skal ta stilling til på våre landsmøter. Valgkomiteen har delt seg i spørsmålet om varaformann, men den er enstemmig i sitt syn på at både Gunnar Berge og Einar Førde bør ha en sentral plass i styret. Når komiteen har delt seg, er det fordi flertallet mener man med Gro Harlem Brundtland og Gunnar Berge vil få den avspeiling i sentralstyret som DNA står for. Vi mener de utfyller hverandre med sin yrkesbakgrunn og organisatoriske bakgrunn, der Berge har erfaring både fra AUF, AOF, i fylkespartiet og ikke minst i Stortinget. Thorbjørn Berntsen vil redegjøre for mindretallets syn. Ivar Leveraas er innstilt enstemmig, andre navn har ikke vært på tale. Odvar Nordli har sin selvfølgelig plass i sentralstyret, undertegnede er satt opp på 5. plass og Lars Skytøen på 6. plass. Når vi har avklart hvem som skal være viseformann, vil det være en enstemmig innstilling på 7. plass. Grethe Johansen er enstemmig innstilt til gjenvalg. Så har et mindretall gått inn for Bjørn Tore Godal i stedet for Ingvar Bakken, som flertallet mener bør fortsette, idet han med sin yrkesbakgrunn og for øvrig gjennom sitt arbeid på Stortinget er blitt en sentral personlighet i partiet. Liv Andersen er enstemmig innstilt, hun har tidligere sittet i landsstyret. Videre går innstillingen enstemmig inn for gjenvalg av Ingrid Eide, Arne Grøttum og Turid Dankertsen. Flere av vararepresentantene er nye: Henrik Aasarød som representerer Sjømannsforbundet, Esther Kostøl som erstatter Ruth Ryste, er sekretær i Statstjenestemannskartetlet, og Ole Knapp er formann i faglig-politisk utvalg, Ingeborg Botnen er fra Telemark og sentral i det fylkeskommunale arbeid, Edgar Sneve er tidligere ordfører i Narvik og etter samarbeid mellom de nordligste fylkene har vi for første gang fått en representant for dem inn i sentralstyret. Videre er det foreslått enstemmig gjenvalg på Ola Dahl, Liv Aasen, Sør-Trøndelag og Egil Ranheim, Buskerud. Trygve Bratteli møter selvsagt som observatør i den tid han er parlamentarisk leder. Når det gjelder landsstyret, har de enkelte fylkespartier foreslått sine kandidater, og valgkomiteen har så langt som mulig forsøkt å etterkomme deres ønsker. Enkelte steder har vi imidlertid ikke kunnet gjøre det fordi det ville svekket kvinnerepresentasjonen.

Thorbjørn Berntsen, Oslo, redegjorde for mindretallsinnstillingen. Jeg vil understreke at vi denne gang får bedre distriktsrepresentasjon og totalt sett bedre kvinnerepresentasjon enn før. Dette er både riktig og viktig. Det er alltid vanskelig å velge mellom dyktige kandidater til viktige toppverv i partiet, og det er det vi står overfor nå. Min begrunnelse blir kort, fordi jeg uten videre går ut fra at Einar både i sitt virke som stortingsrepresentant, som statsråd og ikke minst her på landsmøtet selv har gitt den mest overbevisende demonstrasjon av sine egenskaper og sitt talent som politiker. Formann, nestformann og sekretær skal utgjøre et kollegium og en enhetlig ledelse som må vurderes under ett. Etter mindretallets syn hører Einar Førde med i denne ledelse. Han ivaretar en av de vesentligste sider ved politikken, langtidstenkingen, ideologisk og prinsipiell problemløsning. Ikke alle har vilje og evne til nettopp det. Jeg mener denne side av partiets profil og substans er helt vesentlig, og i dag kan jeg ikke se noen annen person som dekker dette bedre enn Einar Førde. Som argument mot ham brukes at han har bakgrunn som akademiker. Jeg er enig i at vi må legge vekt på å "bevare partiets proletære ansikt", som noen uttrykker det. Einar er en halvstudert røver. Jeg tror nok han var flink på skolen

så lenge han gikk der, kanskje spesielt i kristendomskunnskap, muligens noe dårligere i riksmål. Han snakker jo faktisk nynorsk, og takk for det. Han fikk meget tidlig viktige politiske verv og oppdrag i partiet, så tidlig at han antakelig aldri vil få fullført sin akademiske utdanning. Han vil da komme i samme situasjon som andre halvstuderte røvere, han vil aldri bli ordentlig proleshtar og aldri ordentlig akademiker. (Applaus). La oss i allfall ikke bruke det som argument mot ham. Vi må vurdere folk for det de er, og for de kvalifikasjoner de har i forhold til de oppgaver det er aktuelt de skal påta seg. Hvis vi gjør det, behøver jeg ikke si noe mer, for da står Einar Førdes kandidatur på egne bein, og hermed er han anbefalt! (Applaus). Også i en annen sammenheng representerer jeg mindretallet og har lansert Bjørn Tore Godal som kandidat. Når Reiulf Steen nå går ut, mener jeg hans plass bør fylles av en annen tillitsmann fra samme distrikt. Tidligere var det tradisjon at sekretæren i Oslo Arbeiderparti satt i sentralstyret. Det han representerer av politiske vurderinger og den vektlegging han gir de forskjellige politiske saker, trengs i sentralstyret for bl.a. å markere den spennvidde i holdninger som vi vet er til stede i partiet.

Hans Frette, Rogaland: La meg gi valgkomiteen honnør for å ha etterkommet distriktenes krav om større representasjon. Når det gjelder varaformann, har flertallet lagt vekt på spredning, folk fra arbeidslivet, som vil ha organisasjonsmessig betydning. Jeg tror Gunnar Berge har større tilknytning til fagbevegelsen enn Førde. Han har i mange år vært tillitsmann i Jern- og metall, faglig sekretær i AUF, partisekretær i Rogaland Arbeiderparti, sekretær i AUF og formann i Rogalandspartiet. Alt har gitt god opplæring i det vi så sårt trenger, organisasjonsarbeid. Gjennom sitt arbeid har han bevist at han setter seg grundig inn i de oppgaver han blir tildelt. De har stadig blitt mer betydningsfulle. Han burde være den personen som best kan bekle nestformannsvervet i partiet de kommende to år. Når det gjelder dissensen Bakken-Godal: Vi som kjenner Bakken fra arbeidet i Stortinget og hans innsats for å utforme Arbeiderpartiets landbrukspolitikk, anbefaler landsmøtet å gi ham ny tillit.

Knut Grini, Akershus: Jeg har en nøytral holdning til spørsmålet om deling av verv. Men ikke til spørsmålet om det skal være et reelt valg eller gjenvalg. Vi skal alltid være klar over hva vi gjør når vi påtar oss tillitsverv. Vi tar det for bevegelsen, ikke for oss sjøl. Ingen må tro at en kan bli sittende i evigheter eller at ikke andre kan gjøre jobben bedre. I så tilfelle er det de som skal benyttes i denne bevegelsen. Dette er spørsmål som opptar grunnplanet, i tillegg til spørsmålet om hvor valget skal foregå. Det skal foregå innen bevegelsen - pressen er det dårligste sted å føre debatter om personer. Journalister har, som alle vet, dårlig sans for perspektiver (applaus). Når viktige politiske spørsmål ble debattert, lå de lavt i terrenget, men hele høren er til stede når de har en persondebatt å grafse i. Dette må også alle tillitsmenn huske nå de uttaler seg om personer. Jeg kan ikke skjønne annet enn at når en tillitsvalgt gjør dette, er det for å styrke sitt ego. Vi kan gjerne kalle det PR-kåthet. Nå må vi bli kvitt det. Valgene skal skje innenfor bevegelsen. Alle som er foreslått i dag, er dyktige mennesker. En appell til alle i partiet: La dem få arbeidsro når de er valgt!

Oddmund Soleng, Troms: Det er hevdet flere ganger at det nå kan bli to akademikere som skal styre Arbeiderpartiet. Jeg forstår ikke problemstillingen. Enkeltpersoner styrer ikke Arbeiderpartiet, det gjør sentralstyret, landsstyret og alle andre organisasjonsledd. Når det gjelder fagbevegelsen, er det sagt at den blir svekket i sentralstyret med mindretallets innstilling på nestformann. Jeg tilhører dette mindretall. Men av de 21 i sentralstyret er hele 8 fra fagbevegelsen, 6 i topposisjoner, så det er ikke hold i denne påstand. Tvert imot vil mindretallets innstilling avspeile alle deler av bevegelsen bedre. Ikke minst gjelder dette når det gjelder distriktenes representasjon. I den andre dissensen tilhører jeg flertallet som foreslår en dyktig talsmann for landbruksnæringen.

Trygve Bratteli, sentralstyret: Av flere grunner er handteringen av denne saken viktig. Våre landsmøter blir alltid fulgt med intens interesse. Personspørsmål er alltid vanskelig. For min del vil jeg si at jeg etter å ha overvært også dette møtet, er full av beundring for den enormt sterke organisasjonstradisjon og organisasjonskultur som gjør at ingen klarer å tilføre Arbeiderpartiet noen virkelig varig skade gjennom debatter av den art det har vært tilløp til å få i gang om personspørsmål også foran dette møtet. Jeg vil gjerne be om at hver enkelt av de stemmeberettigede representanter tenker over et par ting: Hovedsaken er at man ved de valg som skal foretas, gir partiet det ansikt det vil tre fram med når det skal møte alle landets velgere i september. Det er det bilde en gir av partiet, også gjennom valg av denne karakter, som teller og som bør motivere den sammensetning en gir ved disse valg. Jeg er enig med valgkomiteens formann i at dette med en kombinasjon av statsminister- og partiformannsvervet ikke bør være noe prinsipp. Jeg tror også det er viktig når Arbeiderpartiet skal velge sine fremste tillitsmenn, å være klar over at vi ikke skal velge herskere for partiet, det er å velge tjenere for partiet (applaus). Når det gjelder dette med å gi sentralstyret en sammensetning som gir det best mulige bilde av det parti som skal tre fram foran et valg - som på ingen måte er håpløst - spiller dette en visse rolle ved vurdering av den dissensen som foreligger. Men jeg har ikke stemmerett, jeg tror aldri jeg har hatt stemmerett ved noe landsmøte. Meget ofte har jeg imidlertid understreket at Arbeiderpartiet i tillegg til gamle, solide og tradisjonelle grupper til enhver tid må søke kontakt med folket i den sosiale sammensetning det etterhvert får, slik at det virkelig blir et representativt parti. Men en ting må det legges vekt på også her, nemlig at utviklingen må handteres på en slik måte at de gamle, trofaste sosialgrupper aldri får en følelse av at de mer eller mindre blir igjenglemte i forhold til andre og nye grupper som etterhvert rykker fram (applaus). Det er viktig å vinne nye, men det er også viktig å være trofast mot de som alltid har gitt partiet mulighet for å gjøre sitt arbeid. På lenger sikt og med de kolossale sosiale og sosiologiske forandringer som skjer i vår tid, må det føyes til at når den prosess er gjennomført, og det er Arbeiderpartiet som vil ha ansvar for det, så må det ikke ligge igjen glemte grupper som ikke er trukket med i omformingen av samfunnet, bedringen av levekårene som er grunnlaget for en slik omforming. Valget av Brundtland oppfattes som valg av en utpreget akademiker som formann i partiet. Det er ikke noen innvendig. Derimot ville jeg være betenkt på å velge to utpregede akademikere, som av mange vil bli oppfattet som noe ensidig i toppstillingene. Det er tross alt de to-tre toppstillinger som vil stå fram som bildet av Arbeiderpartiet. Jeg vil gjerne føye til dette: De senere år har lært oss at selv om sosialgruppene blir andre,

er visse ting varige. Og varig er det bl.a. at solospill skaper aldri en sterk bevegelse eller et sterkt parti. Det er samspillet som er kraftkilden i en bevegelse som vår, og det er på fellesskap og samspill vi igjen kan gi partiet den styrke som skal gjøre det til den ledende politiske kraft i Norge også i den fremtid hvor første prøve blir valget vi skal ha i september. Endelig et ord om Bakken: Bakken er noe helt for seg sjøl. (Applaus). Han er en utpreget og nyttig representant for store grupper i det norske folk slik det fremdeles er sammensatt, og dertil kommer at han - slik han er - er en av de beste representanter for norsk bygdekultur jeg kjenner i vårt parti. La dette være sagt - tenk på valget i september og gå til valget.

Brattelis innlegg ble hilst med langvarig, stående applaus.

Det ble nå satt strek og tre minutters taletid.

Ottar Fuhr Eriksen, Hordaland: Krav som må stilles til kandidatene er at de har en lett og god arbeidsstil, samarbeidsevne, stor arbeidskapasitet og ikke minst et godt forhold til AUF og til kirken, at de er på god fot med fagbevegelsen. Alt dette passer på Einar Førde. Jeg avviser argumentene som går på geografisk spredning, at man skal sammensette troikaen i partiets ledelse ut fra taktiske vurderinger og at man ikke skal ha akademikere i ledelsen. Nettopp finanspolitikken har skapt store problemer i fagbevegelsen. Som formann i Bergen Jern og Metall mener jeg det må være riktig å huske det Førde sa i sin tale - at vi skal tvinge dem som har skrevet nekrologer over oss til å ete dem i seg att, ord for ord. La han være vertskap ved det bordet!

Aud Haukland, Rogaland: Valgkomiteens flertall har klart å ta en rekke hensyn som er viktige når partiet skal velge sin ledelse. Det mener ikke minst vi som markedsfører partiets politikk i distriktene. Oslo har fått sin del i og med valget av Gro Harlem Brundtland. Nå må distriktene få sitt. Det er ikke uvesentlig at vi har folk i toppen som kjenner distriktene og deres problemer, og for oss er det av stor betydning å ha kanaler til toppledelsen. Videre er kontakten med fagbevegelsen meget viktig. Gunnar Berge har sin bakgrunn i landets største fagforbund.

Egil Knudsen, AUF: Jeg er enig i at ledelsen skal gi et bilde av partiet utad, og her må det legges stor vekt på de tradisjonelle yrkesgruppene. Men vi må også se sentralstyrets sammensetning som en helhet. I tillegg til en sekretær med bakgrunn i Jern og Metall har vi også LO's formann, Jern og Metalls formann, formannen i faglig-politisk utvalg og andre sentrale faglige tillitsmenn. Jeg synes også det er viktig å ha en ledelse som virker samlende på hele partiet. Her er Einar Førde en nødvendig brikke. Hans stilling er også sterk hos ungdommen, noe som betyr mye når vi skal gå til valg. Å få Bjørn Tore Godal i sentralstyret ser jeg også som positivt. Når det gjelder formannsvalget, er det ingen hemmelighet at vi i AUF hadde et annet alternativ. Likevel er jeg overbevist om at vi i AUF vil ha et utmerket samarbeid med Gro i tida som kommer.

Harald F. Olsen, Vestfold: Jeg synes Førde er blitt en fin kar til tross for knotemålet. Men jeg tror det er galt å velge to akademikere. Når vi tenker på hva som tjener oss best utad, må det være riktig å stemme på Berge. Vi er for øvrig skuffet over at valgkomiteen ikke har kontaktet delegasjonene fra de enkelte fylker. Vest-

fold hadde ført opp sin kandidat - da går det ikke an å sette opp en annen.

Terje Granerud, Akershus: Ingen av oss i valgkomiteen er uenig i at de tradisjonelle gruppene skal være sterkt representert. Men dette kan ikke utelukkende knyttes til nestformannsvervet. Vi må se hele sentralstyret i sammenheng og som en helhet. Når Reulf Steen nå trekker seg, er det nødvendig at ledelsen avspeiler de mange verdifulle holdninger og kvaliteter som går tapt med Reulf. Vi trenger fortsatt en som med styrke kan forfekte ideologi, en som kan holde visjonene og den fremtidsrettede, politiske tenkning levende. I dag er det få, om noen, som bedre kan fylle en slik oppgave enn Einar Førde. Arbeiderpartiet har skapt utdanningssamfunnet. Da kan det heller ikke lenger være noe minus at man har benyttet seg av de tilbud dette samfunnet gir.

Thorbjørn Hagen, Buskerud: Arbeiderne er på vikende front når det gjelder tillitsverv i vår bevegelse. Vi ser det når det gjelder nominasjon til Stortinget og i alle andre sammenhenger. Jeg tror vi gjør en stor feil ved å la våre fremste talsmenn bare være akademikere. Fortsatt må vi satse på de store grupper av arbeidere og de skal føle tilknytning til personer i partiets posisjoner. Gunnar Berge har stått på verkstedgolvet. Vi må ikke komme i den situasjon at man mer eller mindre må vike fordi man er arbeider. SV har hatt bare akademikere i sin ledelse, og se hvilken kontakt de har ute på arbeidsplassene i dag! Det er topplederne som opptrer i massemedia og skaper partiets bilde utad, og dette bør vi også av taktiske grunner legge vekt på. Av samme grunn støtter jeg Bakkens kandidatur.

Jostein Nyhamar, Akershus: Einar Førde gav selv, gjennom det foredrag han holdt i går, den beste politiske begrunnelse for hvorfor han bør velges som nestformann (applaus). Mer skal jeg ikke si om det, bortsett fra at jeg har den dypeste respekt for Gunnar Berge, den selvlærte akademiker fra Rogaland. Det er ikke mange som slår ham i sosialøkonomi i finanskomiteen. Videre synes jeg det er rimelig at Oslo Arbeiderparti med den tyngde og styrke dette partiet har, blir representert i sentralstyret med sin sekretær Bjørn Tore Godal. Også han har evne til prinsipiell tenkning og til å se politikken i de lange linjers perspektiv. Dette er gode egenskaper å ta med inn i det politiske laboratorium et sentralstyre bør være.

Jørgine Slaattrem, Nordland: Jeg kommer fra fagbevegelsen og representerer en samorganisasjon med 2-3000 medlemmer. Jeg vet hvem jeg har bak meg når jeg anbefaler Gunnar Berge. Selvsagt skal ikke akademisk utdanning være noe minus, det er jo vi i arbeiderbevegelsen som har gitt ungdom anledning til å få det. For oss i denne salen med partiboka i orden betyr det heller ikke noe. Men vi kan ikke alene vinne valget. Programmet betyr heller ikke alt. Vårt ansikt utad teller med. Og de fagorganiserte er ikke nådige når det gjelder.

Johan Østberg, Oslo: Jeg har bakgrunn i bygningsindustrien, i en av landets største fagforeninger, men jeg støtter Einar Førde. Vi trenger en som kan videreføre den politiske linje Reulf Steen har stått for. Jeg tror det er nødvendig for å få tilslutning blant ungdommen. Fagbevegelsens problem i dag er ikke mangel på innflytelse i partiets ledende organer, men manglende rekruttering fra ungdom-

men. Vi klarer ikke å skape engasjement blant de unge fagorganiserte. Jeg tror Einar Førde vil fange de unge, politisk interesserte på arbeidsplassene.

Hallvard Bakke, Hordaland: Vi skal velge mellom to dyktige og fremtredende partifellere. Det er min overbevisning at Einar Førde er den som best kan ivareta alle de viktige funksjoner vervet som nestformann innebærer. Gjennom sitt politiske arbeid i partiet, Stortinget, Regjeringen har han demonstrert sin uomtvistelige dyktighet i de forskjellige funksjoner. Få har vært så engasjert i den idepolitiske og programpolitiske debatt, få kan som han sette vårt politiske hverdagsvirke inn i en ideologisk sammenheng. Få har som han evnen til å skape entusiasme og begeistring for vårt partis ideer og vår politikk både hos våre egne medlemmer og hos dem utenfor partiet som vi må nå med vårt politiske budskap, om vi skal få nok tilslutning til å sette denne politikken ut i livet. Med sin brede politiske erfaring, solide kunnskaper og sin evne til å presentere vår politikk både i duell med våre politiske motstandere og med appell til brede og viktige velgergrupper, er Einar Førde etter min mening den beste kandidat vi overhodet kunne få som nestformann i DNA.

Olav T. Laake, Rogaland: Jeg er akademiker, og jeg ber ikke om unnskyldning for det. Jeg er ikke teolog. Jeg ber heller ikke om unnskyldning for det. Likevel vil jeg støtte Gunnar Berge. Han motkandidat er glitrende og fremragende, det er vi enige om. Men vi er vel også enige om at Einar Førde vil bli å finne i fremste rekke som medlem av sentralstyret. Jeg håper også han blir å finne som vår fremragende kirke- og undervisningsminister etter valget i høst. Han vil altså være vel plassert i fremste rekke. Gunnar Berge vil jeg ikke kalle glitrende og lysende. Hans egenskaper ligger på annet hold. I Stavanger Arbeiderparti fikk vi tidlig høre om den begavede platearbeideren på Rosenberg som var tillitsmann for lærlingene. Vi fikk ham med i bystyret, i formannskapet og forskjellige verv, han ble formann i AUF i Rogaland, han ble ungdomssekretær for Jern og Metall, han ble AOF-instruktør, formann i Rogaland Arbeiderparti og han ble stortingsmann. Vi så hvordan Gunnar utfoldet det som lå i ham, evnen til å vokse med oppgavene. Det har de sett her inne også, hvordan han har kunnet valse opp med Willoch og Presthus. I nedgangstider er det ikke egnet til å sanke popularitet å være Regjeringens advokat i Stortinget i økonomiske spørsmål. Derfor er det kanskje noen som har spurt etter Gunnars hyggelige utspill. Men hans forbannede plikt er å være Regjeringens fremste og lojale støttespiller i Stortinget. Det har Gunnar vært. (Applaus). Og la ham ikke lide for det. Gunnar har slitt seg fram fra ytterst små kår, fra en avkrok inne i fjordene i Sør-Hordaland, uten formell utdanning, med alle odds mot seg. Til tross for det er han blitt det han er i dag. Gunnar samler i seg noe av det beste i vår bevegelse, og han symboliserer våre røtter. Jeg anbefaler ham på det varmeste.

Thore Lauvsnes, Oslo: Jeg er jernarbeider, formann i Jernarbeidernes partilag, forretningsfører i Jern og Metall, Oslo. Når det gjelder nominasjonsprosessen, hadde jernarbeiderne i Oslo full klaff når de lanserte Gro Harlem Brundtland som statsministerkandidat. En måned etter var det i orden. Vi ville også bakke opp Einar Førde, men det løpet fikk vi ikke gjennomført siden han kom over på Akershus-lista. Jernarbeiderne i Oslo ser ikke på Einar Førde som noen akademiker, men som en politiker vi er villig til å skyve fram, og jeg oppford-

rer landsmøtet til å følge oss. Vi har heller ingen problemer med å støtte Bjørn Tore Godal til en plass i sentralstyret.

Den generelle debatt var nå avsluttet.

Voteringen gav følgende resultat:

Sentralstyret: Formann *Gro Harlem Brundtland* (valgt med akklamasjon), nestformann *Einar Førde* som ved skriftlig avstemning fikk 163 stemmer mot 138 for *Gunnar Berge*, sekretær *Ivar Leveraas*, enstemmig, *Odvar Nordli*, enstemmig, *Tor Halvorsen*, enstemmig, *Lars Skutvold*, enstemmig, *Gunnar Berge*, enstemmig, *Grethe Johansen*, enstemmig.

Før det ble foretatt skriftlig votering mellom *Ingvar Bakken* og *Bjørn Tore Godal*, hadde *Asa Solberg Iversen*, Østfold, ordet og støttet Bakkens kandidatur: Oslo-partiet er allerede representert ved sin nestformann, og vi aksepterer ikke at ytterligere representasjon skal gå på bekostning av Østfolds representant.

Ingvar Bakken ble gjenvalgt i sentralstyret med 206 stemmer mot 95 for *Bjørn Tore Godal*. *Liv Andersen*, Aust-Agder, ble valgt enstemmig.

Per Helge Pedersen, Møre og Romsdal, foreslo *Grethe Bjørlo* i stedet for *Ingrid Eide*: Hun er lærer i Ålesund, 48 år gammel og har vært aktivt med i en årrekke, medlem av bystyre og formannskap, nestleder i fylkestingsgruppa. Hun har hatt mange tillitsverv på landsplan, er engasjert i kvinnepolitikk og har evnen til å markere seg. Det er hevdet at det er grenser for hvor mange distriktsrepresentanter det kan være, av hensyn til kostnadene. Jeg tror det kan være kostbarere for partiet å ha et sentralstyre som tar de gale standpunkter.

Edle Ystmark, Nord-Trøndelag: Jeg representerer også distriktene, men har gått på talerstolen for å forsvare *Ingrid Eide*. Vi har vedtatt et arbeidsprogram der vi går inn for nedrustning, fred og atomfrie soner. Vår fremste eksponent for dette er *Ingrid Eide*. Hun har talt for saken lenge og fått gjennomslag. Hun står for det jeg tror på i arbeiderbevegelsen på det området.

Egil Knudsen, AUF: Det er enighet om at distriktene er bedre representert i sentralstyret enn noen gang før. Enda flere fra distriktene ville påføre partiet store ekstra utgifter. (Dirigenten påtalte mishagsytringer). *Ingrid Eide* er spesielt engasjert i freds- og nedrustningsarbeidet. Hun er lagt merke til langt utenfor våre rekker, og det vil bli sett negativt på av ikke minst ungdom om vi nå skulle kaste en som til de grader har arbeidet med slike saker.

Thorbjørn Berntsen, Oslo: Jeg har mange erfaringer for at det er vanskelig å snakke Oslos sak. På mange måter føles det som en håpløs oppgave. Det er mange politikere som bor i Oslo, men ikke alle er derfra. La oss få lov å være med, vi også. *Ingrid Eide* har engasjert seg sterkt når det gjelder utenrikspolitikk og sikkerhetspolitikk. På grunnlag av sin yrkesmessige og faglige bakgrunn har hun mer faktisk informasjon om det som skjer på disse områder, enn de fleste andre. Blir hun tatt ut av sentralstyret nå, blir det tatt som varsel om at det hun står for ikke lenger er gangbar mynt i Arbeiderpartiet. Å ta hensyn til dette er viktig for hele partiet, ikke først og fremst for Oslo.

Marit Wikholm, landsstyret: Selv om en skal ta hensyn til distrikt, må personen alltid være det viktigste. Det er helt galt å gjøre dette til en debatt om Oslo kontra distrikts-Norge. For svært mange av

oss står Ingrid Eide som bevis for at takhøyden er stor i partiet og at vi har et mangfold. Det vil skade partiet om hun nå skiftes ut.

Odd Rambøl, Hordaland: I disse dager ser vi, ikke minst blant ungdom, voksende interesse for spørsmålet om fred og nedrustning. Jeg er ikke enig med Ingrid Eide i alt. Men vi trenger denne debatten. Hun er med og gjør vårt parti til det viktigste forum også på det utenrikspolitiske området, hun bidrar til at det er i Det norske Arbeiderparti det skjer noe, til nytenkning, at vi tar opp det nye som rører seg i tiden og ikke låser oss i den onde sirkel. Vi trenger Ingrid Eide og hennes synspunkter, og måtte hun få gjen-nomslag i det store verdenssamfunnet!

Debatten var slutt, og dirigentens forslag om votering ved hånds-opprekning ble godtatt:

Vedtak:

Ingrid Eide valgt mot 99 stemmer avgitt for *Grethe Bjørlo*. *Arne Grøttum* og *Turid Dankertsen* ble enstemmig valgt.

Vararepresentanter: *Henrik Aasarød*, *Esther Kostøl*, *Ole Knapp*, *Ingeborg Botnen*, *Edgar Sneve*, *Ola Dahl*, *Liv Aasen* og *Egil Ranheim* ble alle enstemmig valgt.

AUF's representant i sentralstyret er *Egil Knudsen*, kvinnesekretariatets er *Harriet Andreassen*, og parlamentarisk leder, *Trygve Bratteli*, møter som observatør.

Landsstyret: Representantene fra Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland og Buskerud ble alle enstemmig valgt i samsvar med valgkomiteens innstilling.

Når det gjaldt Vestfold, foreslo *Harald E. Olsen* at *Anders Johansen* skulle være medlem i stedet for varamedlem. Han mente landsmøtet måtte markere at valgkomiteen skulle gå inn for den fylkene har foreslått.

Tor Halvorsen, valgkomiteens formann, understreket at det skulle utpekes både en kvinne og en mann og at valgkomiteen kunne velge blant dem for å få en balansert representasjon.

Vedtak:

Karin Lian valgt mot få stemmer. Landsstyrets øvrige medlemmer og varamedlemmer ble enstemmig valgt i samsvar med valgkomiteens innstilling. Det samme gjaldt revisjonsnemnda.

Før møtet ble hevet, opplyste dirigenten at det var kommet brev til landsmøtet fra fredsorganisasjonenes lokalgrupper i Trondheim med oppfordring om å stake ut en kurs for aktivt internasjonalt fredsarbeid.

Lørdagsmøtet ble hevet kl. 16.20.

MØTET SØNDAG 5. APRIL 1981

Møtet ble satt kl. 09.00 med *Guttorm Hansen* som dirigent. "Frihetens forpost" ble sunget under ledelse av *Tryggve Aakervik*. Protokoll fra fredagsmøtet ble godkjent uten merknader.

SAKLISTAS PUNKT 9

STORTINGSVALGET 1981

Ivar LEVERAAS holdt følgende innledning:

Ved inngangen til 80-årene kan vi glede oss over at vi bor i ett av verdens aller rikteste samfunn. Vårt velstands- og velferdsnivå er høyt og jevnt fordelt. Vi har trygget arbeidsplassene i en tid der den internasjonale ledighet bare fortsette å øke. Som den norske OECD-økonomen *Kjell Andersen* sier det: "Sett utenfra fortøner Norge seg som en oase i en krisebetont verdensøkonomi". Et slikt resultat har selvsagt ikke kommet drivende på ei fjøl. Det er resultat av en aktiv og målrettet politikk.

Siden Borten-regjeringens skibbrudd for 10 år siden har vi hatt Arbeiderparti-regjeringen i tilsammen ni år. Våre regjeringer har vært mindretallsregjeringer. De har arbeidet uten noen fast avtale med noe annet parti. Tross dette: På område etter område har regjeringene *Bratteli* og *Nordli* omskapt arbeiderbevegelsens programmer til politiske realiteter. 70-årene er blitt ett av våre aller viktigste reform-tiår.

Dømt etter politikken konkrete resultater burde stortingsvalget i høst vært lett for regjeringspartiet. Men vi vet at høstens valg blir ytterst spennende. Meningsmålinger forteller at vi for tida har 37-38% av velgerne bak oss. Det er ikke tilstrekkelig for valgseier. Allikevel går vi inn i valgkampen med betydelig pågangsmot og optimisme, men også med nøktern realisme.

Vårt mål er seier og fortsatt Arbeiderparti-regjering. Det får vi ikke gratis. Vi må jobbe hardt for det. Vi vet at det er mulig å klare oppgaven. Det er selvsagt oppmuntrende for oss at erkjennelsen av dette er i ferd med å spre betydelig mismot i de borgerliges rekker.

Alle som kjenner Arbeiderpartiet, vet at vi på vårt beste kan klare det utrolige. For få måneder siden virket valgseier som en umulighet. Valgkamp er å gjøre det umulige mulig. Valget er ikke avgjort før kl. 21.00 den 14. september.

Det står ikke til å nekte at vi har en vanskelig periode bak oss. Stortingsvalget 1977 var et seiersvalg for oss. Vi sikret fortsatt Arbeiderparti-regjering. Ja, vi klarte nesten rent flertall.

Kommune- og fylkestingsvalget 1979 ble så en stor skuffelse. Nok visste vi foran valget at vi lå lavt i meningsmålingene. Vi trodde vi skulle klare 40-tallet, men havnet rundt 36. Valgkampen i 1979 ble et trøstesløst eksempel på hvordan Arbeiderpartiet aldri må føre

en valgkamp.

NOI's målinger viste et gjennomsnitt for oss på noe over 37% i 1979. I 1980 sank det til noe over 36%. I de siste tre månedene av året fikk vi så en ytterligere dramatisk tilbakegang. Bunnen nådde vi i årets siste måned: 32,6% - 3/10 foran Høyre.

En kan lete etter årsakene til denne utviklingen mange steder. Hovedårsaken går tilbake til de forventninger som ble skapt i hele det norske samfunn i årene fram mot valget i 1977. Vi var blitt en oljenasjon. Alle trodde at det internasjonale økonomiske tilbakeslaget skulle bli kortvarig. Igjen og igjen erklærte regjeringene i industrilandene at de ville føre en felles politikk for full sysselsetting. Rett foran valget i 1977 ble det helt klart at dette ikke ville slå til. Den internasjonale økonomiske utvikling ble helt annerledes. Vi som et lite land, sterkt avhengig av utviklingen i andre land, måtte legge om vesentlige sider ved vår økonomiske politikk.

Programarbeidet foran valget i 1977 fant sted før de nye økonomiske utsiktene kom på bordet. Vi var selv med på å skru forventningene opp. Det var vi langt fra alene om. Det gjorde både de andre partiene og mange, mange andre som kom med spådommer om framtida. Men vi ble fort alene med det politiske ansvaret, da det ble klart at det ikke var mulig å innfri alle forventningene.

Det har gitt oss kortsiktige politiske tilbakeslag.

Det er et problem for oss at de store resultatene som er oppnådd, blir tatt som selvfølgelig. Det er de tusen små irritasjonene som tilfører oss de politiske belastningene. Når vi så sjøl ikke i tilstrekkelig grad har innstilt oss på at nye problemer krever nye svar, ny politikk, blir vi brakt over på defensiven.

De siste par månedene har gitt Arbeiderpartiet en helt ny giv. Fra det øyeblikk Gro inntok statsministerstolen, skjedde det en fullstendig vindreining. Den vinden som har truffet oss midt i fjeset, snudd 180 grader. Nå bidrar den til å bringe oss den rette veien.

Stemningen i partiet er god igjen, kamphumøret er vendt tilbake. Det er tro på at det nytter, at vi virkelig har en sjanse.

Da vår stilling var på det svakeste, satt mange tidligere Arbeiderparti-velgere på gjerdet. Kanskje var det så mange som 130-150.000. Det vi nå opplever, er at de hopper ned fra gjerdet og stiller opp for oss. Det er fortsatt mange tvilere ute og går. Vår aller første oppgave i denne valgkampen er å gjenskape tilliten til Arbeiderpartiet hos dem. Meningsmålingene forteller at vi er på god vei. Vi er i framgang blant velgerne. Det store flertall vil ha Gro som statsminister også etter den 14. september. (Applaus).

Arbeiderbevegelsens drøm eller visjon har vært det klasseløse samfunn, et samfunn preget av likeverd, rettferd og solidaritet. Likevel, følelsen av å tilhøre en klasse har vært den aller sterkeste drivkraft for de tusener av velgere som gjennom årene har sett Arbeiderpartiet som sitt parti.

Endringene i utdanning og arbeidsliv har skapt endrede holdninger blant store grupper av velgere. Klassetilørigheten svekkes, særlig hos de aller yngste velgerne, de som ble voksne i 60- og 70-årene. Partivalg er ikke lenger noen selvfølge. Mange har søkt over til det parti som fortsatt lover økende privat velstand for alle, uten

hensyn til at selve samfunnssituasjonen og økonomien tilsier at fellesoppgavene må gis høyeste prioritet. Et samfunn som er best mulig også for det store flertall av enkeltmenneskene, må til syvende og sist være et solidarisk samfunn.

Mange appellerer i dag til den enkeltes interesser. "Høyre taler din sak, trygger din framtid" heter det så fagert. Hvem er den ene de snakker til, og hva med alle de andre?

I virkeligheten er det en kynisk appell som bygger på den forestilling at den enkelte kan klare seg selv - være sin egen lykkes smed.

Vår appell går til det beste i menneskene - til medmenneskeligheten, til ansvaret også for andres ve og vel.

Solidaritet er ikke blitt avlegs i vår tid. Solidariteten er kanskje blitt mer upersonlig. Nå er den bygd inn i politikken, skatt, trygd, utdanningspolitikk, arbeidsmarked, miljø - alt henger i hop.

Skatteseddelen blir ofte kvitteringen for utvist solidaritet.

Vi må skape erkjennelser og holdninger. Det er i virkeligheten gehør for fellesskap og for å løfte i flokk. La oss gjøre denne valgkampen til en kamp for Arbeiderpartiets solidaritetssamfunn, for et samfunn med medmenneskelighet. Målinger fra den senere tid forteller om vår stilling i ulike grupper. Disse målingene forteller i klar tekst:

Våre svake grupper er *de unge under utdanning, de selvstendige og funksjonærene.*

Våre sterke grupper er *hjemmearbeidende husmødre, arbeiderne og de trygdede.*

I årene 1977 til 1980 steg sysselsettingen i Norge med ca. 84 000.

- Den sank med 30 000 i bergverk, industri, bygg, anlegg og primærnæringen.
- Den steg med 66 000 i undervisning, helse- og sosialsektoren.
- Den øvrige økning fant i hovedsak sted i privat service.

Det store antallet av våre arbeidsplasser er skapt ene og alene gjennom vår evne til å styrke velferdssamfunnet gjennom fellesforbruket. De nye arbeidstakerne er alminnelige lønnsinntakere. Allikevel er de i for høy grad fremmede for den politiske og faglige arbeiderbevegelse.

Sagt på en annen måte: Vi har ikke i tilstrekkelig grad evnet å beherske den nye samfunnssituasjonen vi selv har vært den sterkeste drivkraften bak. Det bør være et tankekors for oss at på våre mest "sosialiserte" sektorer - utdanning og helsestell - er oppslutningen om partiet for lav. De yrkesgrupper og profesjoner vi selv har skapt behov for, har vi møtt med stum eller åpen protest framfor å gå inn blant dem og trekke dem med i et bredt politisk arbeid som vil gi nye erkjennelser både for dem og for oss.

Den store utfordringen, særlig i et lengre perspektiv, men også ved dette valget, er å etablere nye allianser mellom de som har vært kjernen i den tradisjonelle arbeiderbevegelse og de økende grupper som utgjør dagens og morgendagens nye arbeidstakere. Skal vi klare det, må vi sprengre grenser, og vi må selv erkjenne at slike allianser er naturlige og nødvendige. Vi må erkjenne at vi ikke fornekker vår fortid ved å møte utfordring i nåtid og framtid.

Mange krefter mobiliserer mot oss ved dette valget. Ikke bare de borgerlige partiene, men også Arbeidsgiverforeningen, Industrifor-

bundet, Kongelig Norsk Automobilforbund, Libertas og de borgerlige avisene, det private næringslivet og såkalte upolitiske organisasjoner. Alle har de en hjertesak, med den skal de utfordre Arbeiderpartiet og Regjeringen, ved det skal de uten å si det kunne gi sitt bidrag til Høyres myte om Arbeiderpartiets feilslåtte politikk.

I de senere ukene har f.eks. spørsmålet om bensinprisene plutselig blitt et hett valgkamptema. Det er lett å være enige om at vi kan diskutere om prisenivået på bensin er akkurat riktig. Men alle vet at også bensin er nødt til å følge med i en alminnelig prisutvikling. Derfor er en aksjon av den typen KNA og Libertas-bladet NÅ kjører ut, et forsøk på en grov forenkling. Det er typisk at flere av de borgerlige partiene allerede er i ferd med å kaste seg på den vogna. I et innlegg i Aftenposten den 25. mars skrev professor Olav Harald Jensen ved NHH:

"Det er skremmende at den aksjonen som er satt i gang for å skaffe offentlig støtte til bileierne på det grunnlag som er antydnet, kan få det omfang som massemediene gir inntrykk av. Og den argumentasjon som hittil er blitt brukt, kan dessverre ikke karakteriseres på en mildere måte enn som en vulgær propaganda.

Det er vanskelig å tro at en slik form for propaganda kan bli markedsført med håp om suksess uten i et valgår, men selv i et valgår bør virkningen bli en ganske annen enn beregnet."

Jeg sier ikke mer. Jensen sier det som bør sies.

Demokrati er en krevende styreform. Det forutsetter innsikt og kunnskaper hos velgerne. Det forutsetter toleranse og forståelse mellom forskjellige grupper i folket. Det stiller krav til de som skal velge.

Men de som skal velge, har selvsagt også krav å stille. Ett av de kravene velgerne må kunne stille, er at partiene redegjør for hvilken politikk de vil føre om de skulle vinne valget.

Arbeiderpartiet vil gjennom de programmene som blir vedtatt på dette landsmøtet, redegjøre for hvordan vi vil styre landet. Ingen skal trenge å være i tvil om våre retningslinjer. Hva alternativet er, kan imidlertid ikke en gang den mest skarpskodde iaktaker spå noe som helst om.

De tre partiene som sier de vil danne regjering sammen, har ikke lagt fram noe felles program. På helt sentrale punkter går deres respektive programmer i helt forskjellige retninger. Det gjelder i den økonomiske politikken, skattepolitikken, energipolitikken, oljepolitikken og spørsmålet om en framtidig abortlov. Vi kan trygt slå fast at de tre partiene har forskjellig syn på helt vesentlige samfunnsområder. Det var da heller ikke uten grunn at Senterpartiets leder, Johan J. Jakobsen, uttalte i debatten om vår regjeringens tiltredseserklæring: "Når det (så) gjelder de konkrete saksområder (som herr Mørk Eidem nevnte), rentepolitikk, energipolitikk, oljepolitikk osv., er det klart at det ikke er mulig for noen på ikke-sosialistisk side å legge fram et felles regjeringsprogram."

En velger som stemmer på ett av de borgerlige partiene, kan med andre ord ikke vite noe som helst om hvilken politikk vedkommende har gitt sin tilslutning til. Det som først og fremst samler de tre partiene, er et felles ønske om å overta flest mulig av kontorene i Regjeringsbygget. De politiske problemene er imidlertid så store at ingen med sikkerhet kan si at det vil bli en regjering av de tre partiene dersom de skulle få flertall ved stortingsvalget.

Kristelig Folkeparti har erklært at de vil samarbeide i en borgerlig regjering, men de har samtidig framsatt et ultimatum i abortsaken. De står fast på kravet om en ny abortlov som fratar kvinnen retten til selv å ta den endelige avgjørelse om svangerskapsavbrudd.

Dette kravet er det umulig for Høyre å imøtekomme. Dersom Kristelig Folkepartis stortingsgruppe mener sitt vedtak om abortsaken alvorlig, er det nærmest utenkelig at de skal kunne bli med i en regjering med Høyre.

Senterpartiet har ingen lyst til å gå inn i en regjering sammen med Høyre på egen hånd. De har hatt en kraftig tilbakegang også i denne perioden. Et to-sidig samarbeid med Høyre kunne bli katastrofalt for dem.

Det kan med andre ord godt tenkes at resultatet av en eventuell borgerlig valgseier i høst på kort eller lengre sikt vil bli en regjering av Høyre alene. Det kan jo bli litt av en overraskelse for mange av mellompartiernes velgere. Kanskje er en valgseier for Arbeiderpartiet det eneste som kan frita de borgerlige velgerne for enda en gang å oppleve at de borgerlige partiene - til tross for høytidelige samarbeidserklæringer - ikke er i stand til å samarbeide.

De borgerlige partiene vil selvsagt ikke gjøre noe for å klargjøre disse tingene for velgerne på forhånd. De satser kynisk på sine egne hester og lar bevisst være å stå fram med et felles alternativ som kanskje ikke vil virke så tillokkende på velgerne.

Kristelig Folkeparti driver sine hjertesaker og skaper inntrykk blant sine velgere av at det er deres politikk som skal prege en treparti-regjering. De vet det ikke kan bli tilfelle.

Senterpartiet forsøker å markere sin sentrumsprofil og forsøker å skape inntrykk av at det er mellompartiene som skal dominere en regjering der Høyre kan bli omtrent dobbelt så stort som de to andre partiene tilsammen. De vet at det ikke kan bli tilfelle.

Høyre fortsetter sitt dobbeltspill overfor velgerne. De skaper forventninger av samme type som foran valget i 1965. Men alle vi i denne salen husker hvordan Borten-regjeringen i løpet av 6 år klarte å sette noe bortimot Norges-rekord når det gjelder skatteøkninger. Vi skal avsløre dem. På den ene sida lever Høyre høyt på den misnøye som er tilstede med det høye skattenivå, gir inntrykk av at det vil bli betydelige reduksjoner i skattene dersom bare Høyre kommer i regjeringsposisjon. Nå er det faktisk mange som igjen tror på løfter av denne typen. Høyre er imidlertid så frekke at de forsøker å gi inntrykk av at alle de offentlige ytelsene skal beholdes på det samme nivå. Det regnestykket går ganske enkelt ikke i hop. Ingen velgere skal gå til urnene uten at de blir klar over dette dobbeltspillet.

Mot dette frynsete alternativet står Arbeiderpartiet som det eneste klare alternativ. Vi har vist at vi kan styre landet også gjennom vanskelige tider for hele den industrialiserte verden. Vi har holdt den fulle sysselsettingen, vi har vekst i vårt brutto-nasjonalprodukt. Vi har i det store og hele en solid økonomi. I den krevende tid vi lever i, har vi ikke råd til eksperimenter.

En valgkamp i våre dager foregår i virkeligheten på to plan:

1) Det er den som først og fremst gjenspeiles i massemedia, særlig i radio og fjernsyn. Her opptrer først og fremst "de store kanonene", her opplever vi utslagene av det Gudmund Hernes har kalt

"Det mediavridde samfunn": forenkling, tilspissing, intensivering og konkretisering gjennom det å trekke ut enkle og dramatiske ting.

Det er en valgkamp der det er vanskelig å få presentert helheten i våre samfunnsmessige utfordringer og oppgaver. Det er en valgkamp der det er lett å fristes til utspill omkring populære enkelt-saker.

Avisene, radio og fjernsyn legger selvsagt opp til brede dekning-er av valgkampen og til egne oppspill for å skape interesse for valget. Massemediene er viktige innslag i valgkampen. De kan øke interessen, de kan være med å bestemme hva som blir dagens viktige debatt-temaer. Det kan være både behagelig og ubehagelig, særlig for et regjeringsparti.

2) Den andre valgkampen er den som føres ute blant menneskene. Den personlige kontakt fra menneske til menneske er den aller viktigste faktor i politisk påvirkning og meningsdannelse. Lyd og bilder gjennom eteren kan nok få tvilere ned fra gjerdet og få valgdeltakelsen opp. Det trykte ord er viktig. Men endringer av politiske holdninger skjer først og fremst gjennom personlig kontakt og påvirkning. Dessuten, når vi skal forklare sammenhengen i vår politikk, er vi nødt for å få velgerne direkte i tale.

Derfor har vår valgkampløp for lengst slått fast at den aller viktigste valgkamp er den mest tradisjonelle, den som drives rundt på våre tusener av arbeidsplasser og de hundretusener av dørstokker.

Vi forbereder nå løpesedler, annonser og alle trykksaker som skal brukes i valgkampen. Vi forbereder en omfattende møtevirksomhet. Våre fremste politikere og stortingskandidater vil selvsagt være i sving sent og tidlig.

Denne form for engasjement er og blir først og fremst støtte til de trossene som skal jobbe direkte overfor velgerne: Rodearbeidet må gjøres slik rodearbeid skal gjøres, dvs. det må ringes på dørene, en må få velgerne i tale, stemninger må loddes og synspunkter utveksles.

På arbeidsplassene må det politiske arbeidet organiseres så effektivt at det er Arbeiderpartiets holdninger og synspunkter som dominerer diskusjonene.

På gater og torg må det være Arbeiderpartiets stand som dominerer. Plakatene med rosa må være på plass overalt. Vi må snakke med folk.

Større frimodighet på vegne av Arbeiderpartiet er en helt avgjørende faktor hvis vi skal klare oppgaven denne gangen.

Slik vårt utgangspunkt er, gjelder det å ta vare på våre aller beste venner, husmødrene, industriarbeiderne og de trygdede. Vi må vise at vi husker dem og at vi fortsatt er deres fremste parti.

Overfor arbeidsplassene vil vi få god hjelp av fagbevegelsen. Den har et stort ansvar for valgresultatet. Valget kan vinnes på en økt oppslutning fra de fagorganiserte. Den politiske støtten sentralt er det ingen tvil om. Fra dette landsmøtet sender vi ut en appell til tillitsmenn og kvinner over hele landet: "Arbeiderpartiet trenger din aktive støtte!" Arbeiderpartiet trenger denne støtten for å få mandat til å føre videre en politikk som er felles for Arbeiderpartiet og fagbevegelsen.

Like viktig er det selvsagt å satse der vi står svakest: Blant de unge, blant de mange ansatte i service-sektoren. Vår stilling i de yngste velgergruppene er for svak og gjenspeiler mye av de problemene vi har overfor de voksne yrkesgruppene i service-, helse- og utdanningssektoren. Jeg vil overfor dette landsmøtet understreke: Vi må gjøre vårt ytterste for å nå ut til disse gruppene. Vi må vise at også for dem er en politikk basert på solidaritetens budskap hovednøkkelen til en samfunnsutvikling som tjener deres interesser.

La oss huske en ting: Et ganske stort antall mennesker, ja, det store flertall, bestemmer sitt partivalg før den avsluttende valgkamp tar til. For hver uke som går, vil flere og flere ha bestemt seg. Derfor er det ikke nok å vente med å drive valgkamp til vi kommer fram til august. Det må starte allerede til uka, når dere kommer hjem fra dette landsmøtet. Det betyr selvsagt ikke at den siste snert ikke er viktig, særlig hvis det går mot to jevn-store blokker, vil valgkampen selvsagt bli spennende. Hver stemme kan avgjøre det hele. Derfor er det ingen hviledag i valgkampsammenheng fra nå og fram til 14. september.

Arbeiderpartiet må føre denne valgkampen på egne premisser, på egne saker, på saker som dreier seg om de sentrale forhold i velgernes hverdag. Vi må huske at velgernes dom til sist blir et spørsmål om tro på og tillit til Arbeiderpartiet. Vi skal føre en ærlig valgkamp. Vi skal fortelle hva vi kan og vil gjøre når vi vinner valget. Vi skal også tørre å si fra om hva vi ikke kan love. Bare en ærlig valgkamp kan bli en troverdig valgkamp. Et regjeringsparti med ansvar for helheten kan ikke drive valgkamp på de "beste dropsene i posen" - vi kan ikke drive utspillsvalgkamp der vi den ene dagen skal fri til en gruppe og den neste dag til en helt annen.

I valgkampen må vi være offensive og pågående. Vi må først og fremst konsentrere oss om egne hovedsaker, ikke gi oss inn i polemikk og småkrangling om detaljer. Vår valgkamp må legge vekt på helheten og på de saker som er helt sentrale for det store flertall av velgerne, de som dreier seg om de fundamentale problemstillingene, de som dreier seg om 80-årenes utfordringer.

Den første store hovedsak er og blir *Arbeid for alle*. Dette står fram som Arbeiderpartiets politiske hovedmål. Det er den akse de andre faktorene i politikken dreier seg omkring. Arbeid for alle er utdanningspolitikk, distriktpolitikk, likestillingspolitikk og sosialpolitikk. Arbeid for alle er et hardt mål og et mykt mål. Det er en ytterst krevende oppgave. Men også selve betingelsen for et mykere samfunn.

Vi har greid å holde ledigheten nede og har økt antall arbeidsplasser vesentlig i en tid der massearbeidsledigheten herjer i industrilandene. Det har kostet. Vi har tatt belastninger og har båret fram upopulære tiltak på andre områder. Samtidig har våre politiske motstandere hamret løs på vår økonomiske politikk. Deres angrep på fellesforbruket har i virkeligheten også vært et angrep på en politikk for trygge arbeidsplasser.

Oppgaven framover kan bli enda mer krevende enn før. Men vi satser på *Arbeid for alle* - både i den praktiske politikken og i valgkampen. Det er i pakt med partiets aller beste tradisjoner - fra Nygårdsvold til Gro Harlem Brundtland.

Sikkerhet og avspenning. Mange mennesker føler uro og usikkerhet for den internasjonale utvikling. Det er gode grunner for det.

Arbeiderpartiet står for en trygg linje i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Vårt forsvar er bygd opp under vår ledelse. Hovedlinjene i vår alliansepolitikk er utformet av Arbeiderpartiet. Vi holder fast ved dette.

Men vi vil videre enn til trygghet i en urolig verden. Vi vil medvirke til å fjerne selve grunnlaget for uroen og utryggheten. Det finnes intet alternativ til avspenning. Det kreves en aktiv innsats for nedrustning og fred. Det må vi gi våre bidrag til. Arbeidet for en atomfri sone i nordisk område er én mulighet til å være med og påvirke utviklingen. Det kan bidra til avspenning, nedrustning og fred.

Trygge velferdssamfunnet. I hele den industrialiserte verden går høyrekreftene til angrep på fundamentene i velferdssamfunnet. I land etter land opplever menneskene at den sosiale standard reduseres. Forslaget til langtidsbudsjett for det Høyre-styrte Oslo viser hvordan den trusselen henger over oss også i vårt land. Velferdssamfunnet er ingen selvfølge. Ensidig satsing på privat forbruk vil gi kollektiv fattigdom - det vil gi minst til dem som trenger mest! Det vil gi mest til de som har mest fra før. I denne valgkampen blir det en oppgave å vise at det er radikal politikk å sloss for å opprettholde fellesgodene og velferdssamfunnet.

Oljen - hele folkets eiendom. Oljen og gassen i våre havområder representerer enorme verdier som har gitt oss store muligheter. Arbeiderpartiet har brukt mulighetene. Vi har ført en oljepolitikk som bygger på at verdiene tilhører det norske folk i fellesskap. Mulighetene må brukes slik at oljeverdiene kommer hele folket til gode. Det krever en sterk offentlig styring av denne sektoren. Det krever at staten spiller en hovedrolle i oljevirkksomheten. I denne valgkampen vil Høyre føre an i kampen mot denne politikken og mot statens rolle. De vil gi større plass for private interesser. Med en Høyre-dominert regjering vil nok oljeselskapene få boltre seg mer. Men folk ønsker at oljen skal komme alle til gode. Vår valgkamp skal være en kamp for å trygge en slik utvikling.

Regjeringsalternativene og statsministerkandidatene. Med de store utfordringer og oppgaver vi står overfor, er det viktig at landet har en handlekraftig regjering som vet hva den vil. Vi har ganske enkelt ikke råd til det sjansespill som en eller annen form for borgerlig regjering vil innebære.

Høyres landsmøtet har utpekt Kåre Willoch til borgerlig statsministerkandidat. Det spørsmålet unndrar seg prøving - sa Benkow. Det er ikke vår sak hvem de borgerlige vil samle seg om. Men reaksjonene fra de andre partiene gjenspeiler i hvert fall ingen udelt begeistring over Willochs kandidatur. Og bra er det. Denne valgkampen skal jo også være en valgkamp for å hindre Willoch i å innta statsministerstolen.

Den eneste som nå er unndratt ytterligere prøving for å bli statsministerkandidat ved dette valget, er Gro! Men fortsatt gjenstår hovedprøven. Vår aller viktigste jobb i denne valgkampen er seier og fortsatt Arbeiderparti-regjering. Da vil Gro sitte i statsministerstolen - også etter den 14. september.

Så kan vi stille oss selv spørsmålet: Har vi en reell sjanse til å vinne? Dagens nivå på 37-38% er ikke nok. Vi må ha en betydelig framgang. Hvor stor vet ingen helt klart. Det er altfor mange usikkerhetsmomenter. Vi gjør tryggest hvis vi går ut fra at vi trenger

en framgang på 6-7%. Det er mye - svært mye. Det er en kolossalt krevende oppgave. Jeg føler meg helt sikker på at vi har en sjanse, at vi har muligheter. Jeg føler meg også sikker på at vi har den beste politikken og de beste argumentene å gå ut i valgkampen med. Når vi går fra hverandre på dette landsmøtet, går vi også inn i en avsluttende valgkamp. Det skal vi gjøre i sikker tro og overbevisning om at vår politikk er den beste. Vi må tro på vår sak. Det er den viktigste faktor for at også andre skal tro på den.

Forfatterinnen Inger Hagerup har engang sagt: "Den ærlige pessimisten har alltid ført menneskene lengre fram enn solstrålefortelleren". Selv med denne sannhet i bakhodet sier jeg: Jeg er optimist! Jeg tror at 80-årene er mulighetenes ti-år. Jeg tror vi har alle muligheter til å forme dem som et solidaritetens ti-år. Jeg er optimist på vegne av arbeiderbevegelsen og Arbeiderpartiet. Valgseier er målet. Oppgaven er klar. Den er vår!

Godt valg!

Foredraget ble hilst med kraftig applaus.

FORTSATT BEHANDLING AV ARBEIDSPROGRAMMET

Reiulf Steen, redaksjonskomiteens formann, redegjorde for alle dokumenter i forbindelse med behandlingen av komiteens innstilling: Landsmøteheftene nr. 1, 2 og 4, stensilerte kommentarer til forslag som var oversendt på forhånd eller fremmet under debatten, og redaksjonskomiteens endelige utkast til program som var delt i tre deler: Politikk for 1980-årene (Del 1), Politikk for trygghet (Del 2) og Demokrati og menneskeretter (Del 3). Han viste videre til en rekke forslag som under møtet var oversendt redaksjonskomiteen. De var fra Inge Staldivik, Nord-Trøndelag og fra Oppland Arbeiderparti (i tillegg til de som var tatt opp under debatten). Forslagene var dels tatt med i innstillingen, dels foreslått oversendt sentralstyret. Også en uttalelse fra Oslo Arbeiderparti om boligpolitikken ble foreslått oversendt sentralstyret. Til slutt fikk sentralstyret fullmakt til å foreta den endelige språklige utforming av programmet.

Dirigenten tok først opp redaksjonskomiteens innstilling til første del av arbeidsprogrammet, *Politikk for 1980-årene*.

VEDTAK: Innledningen, avsnittene Politikk for fred, En solidarisk verdensøkonomi, Norge og utviklingslandene, Internasjonalt miljø- og ressurs samarbeid og Vern om menneskerettene ble vedtatt uten merknader i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

Stein Inge Spurkland, Oslo, hadde ordet til avsnittet om Avspenning og nedrustning: Flere har sendt inn forslag om egen statsråd for avspennings- og nedrustningssaker. Etter den klare manifestasjon av vilje til innsats for avspenning og fred som dette landsmøtet har vist, mener jeg det nesten følger av seg selv at vi nå vår en egen statsråd for dette gjøremål. En som har spesielt ansvar for denne del av Regjeringens arbeid og utad har den status som en statsråd gir. Vår vilje til stor innsats på området vil ikke få full troverdighet hvis vi ikke avslutter manifesteringen med et sånt administrativt vedtak. Jeg tar derfor opp det *forslag* som er nevnt under punkt 3 i forslag H 131, forslag om egen statsråd. Under dette er også et par andre forslag på samme tema, det ene om forbud mot førstebruk av atomvåpen, et annet om politisk kontroll av utvikling av nye våpen. Disse forslag trekkes, i den optimistiske tro at den nye statsråd vurderer rammene for dette fredsarbeidet.

Håkon Nikolaisen, Akershus: Jeg støtter Spurklands forslag og har den tro at landsmøtet går inn for det. Men skulle så ikke skje, tar jeg subsidiært opp forslag A2, landsmøtehefte nr. 1, at det opprettes et statssekretærembete for nedrustningsspørsmål.

Irene Jansen, Akershus: Forslag H 128 ble i går endestemmig tiltrådt av programkomiteen og landsmøtet. Men i det reviderte utkastet er det ikke kommet inn.

Reiulf Steen: Etter den omfattende behandling programutkastet har vært gjenstand for, tror jeg vi nå for første gang siden 1947 vil ha anledning til å samle oss omkring helheten i det forslag til utenriks- og sikkerhetspolitikk som er lagt fram. De fleste vil umiddelbart kjenne sympati for Spurklands forslag. Når jeg likevel vil advare mot å vedta det, er det fordi vår utenriks- og sikkerhetspolitikk skal være en helhet. Vi ønsker at arbeidet for fred og nedrustning skal være en viktig og integrert del av hele vår utenrikspolitikk. Vi ønsker å ha en forsvarsminister som ikke bare er opprustningsminister, men også er nedrustningsminister. (Applaus). Gjenom vårt program skal vi sørge for at de har et grunnlag for å være det. Hvis vi oppretter et eget embete for dette, er jeg alvorlig redd for at vi da plasserer det på siden av de viktige hovedstrømninger i politikken og gjør fredsarbeidet til et spesialområde for noen som ikke får tilstrekkelig innflytelse til virkelig å gjøre en innsats på disse feltene.

Dirigenten tok opp forslagene fra Spurkland og Nikolaisen.

VEDTAK: Spurklands forslag falt med stort flertall. Nikolaisens subsidiære forslag falt med stort flertall. Avsnittet om Avspenning og nedrustning ble deretter bifalt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

Til avsnittet om Forsvars- og sikkerhetspolitikk hadde Ole Øystein Larsen, Oppland, ordet og viste til et forslag fra Oppland Arbeiderparti som ikke var kommet tidnok: Utvidelse av punkt 4, side 9: "Kjernevåpen, kjemiske og biologiske krigsmidler skal ikke produseres, lagres eller stasjoneres i Norge." Begrunnelsen er at vi i aktiv handling skal vise at vi er villige til å pålegge oss en slik restriksjon. Det er lettvis å si at vi ikke skal lagre eller stasjonere, men hva med produksjon? Vi har også et forslag som har sammenheng med Postervoll-utvalgets arbeid for opprettelse og utvidelse av militære skyte- og øvingsfelt: Etablering av nye eller utvidelse av eksisterende skyte- og øvingsfelt må ikke skje på bekostning av lokalsamfunnenes nærmiljøområder.

Reiulf Steen: Alle elementer i forslaget er tatt med bortsett fra ett. Vi har ikke tatt med noe om at Norge ikke skal produsere utstyr for kjernefysiske våpen. Forklaringen er enkel: Det er absolutt utenkelig at Norge skulle bringe seg i en situasjon hvor vi kunne produsere kjernefysiske våpen. Vi har dessuten forpliktet oss i internasjonale avtaler til ikke å produsere slike. Dersom vi nå skulle programfeste det, kunne det skape mistanke om at vi hadde kommet på andre tanker.

Dirigenten tok opp Larsens forslag om utvidelse av punkt 4, side 9.

VEDTAK: Forslaget falt, og redaksjonskomiteens innstilling om Forsvars- og sikkerhetspolitikken ble bifalt. Videre ble avsnittene Norge og Europa, Norge og Norden og Samarbeid med meningsfeller tiltrådt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

Landsmøtet tok så fatt på behandlingen av innstilling fra redaksjonskomiteen til Del 3: *Demokrati og menneskeretter*.

VEDTAK: Avsnittene om Demokrati og menneskeretter, Styrking av fellesskapet og Bedriftsdemokratiet ble bifalt uten merknader.

Turid Innstrand Olaussen, Sør-Trøndelag, hadde ordet til avsnittet om Banker og forsikring: I går vedtok vi forslag H 210 i landsmøtehefte nr. 4: "...herunder utvidelse av Postsparebankens og postgirotjenestens virksomhet". Redaksjonskomiteen har endret formuleringen til noe som ikke er helt dekkende, idet det ikke står noe om måten Postsparebanken skal styrkes på.

Hun foreslo at tillegget fikk følgende ordlyd: Postsparebanken styrkes gjennom å gi den de samme konkurransevilkår som andre banker. Postgiroen må også i framtida være den viktigste form for betalingsformidling.

Arnulf Olsen, Finnmark: Landets postfolk er opptatt av dette. Etter min mening har partiet sviknet utviklingen av Postsparebanken, og den har ikke fått likeverdige forhold som det øvrige bank- og kredittvesen. *Turid Innstrands* forslag bør støttes.

Reulf Steen opplyste at redaksjonskomiteen var enig om å tiltre det.

VEDTAK: Avsnittet om Banker og forsikringer ble bifalt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling med følgende endring av avsnitt 4: Postsparebanken styrkes gjennom å gi den de samme konkurransevilkår som andre banker. Postgiroen må også i framtida være den viktigste form for betalingsformidling.

Avsnittene om Familiepolitikk og Likstilling ble tatt opp.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling bifalt.

Tore E. Hansen, Oppland, hadde ordet til avsnittet om Nye muligheter for funksjonshemmede. Han tok opp Opplands forslag H 436: Langtidspasienter skal få bedre muligheter til et aktivt og selvstendig liv, bl.a. til normale samlivsformer. Han tok også opp forslag H 480 under avsnittet om Rettssikkerhet og kriminalitet: Punkt 2, omskriving: Styrke kampen mot narkotikaomsetningen, skjerpe straffereaksjonene mot narkotikahandlerne. Nytt punkt: Det bør opprettes internasjonalt samarbeid for tiltak i land som tillater dyrking av narkotiske stoffer utover det nødvendige medisinske behov.

Bjørn Skau, redaksjonskomiteen, hadde ingen innvendinger mot det første forslaget. Det andre forslaget mente han var dekket i innstillingen. - Viktigere er det faktisk at det er dekket i virkeligheten. Det er utmerket internasjonalt samarbeid på dette området, sa Skau.

VEDTAK: Forslag H 436 vedtatt innarbeidet i avsnittet om funksjonshemmede. Avsnittet om Samene bifalt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling. Avsnittet om Rettssikkerhet og kriminalitet ble også vedtatt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling, idet *Tore E. Hansens* forslag falt med stort flertall.

Programmets Del 2: *Politikk for trygghet* ble så tatt opp til behandling. Reiulf Steen understreket at første avsnitt skulle ha følgende tittel: *Arbeid for alle. En sterk økonomi.*

Thor Størseth, Sør-Trøndelag, viste til sitt forslag om ny setning under *Gode arbeidsplasser*: Det må arbeides for å opprettholde industriarbeidsplassene i byene. - Vi er inne i en skremmende utvikling med storbyenes sterkt reduserte antall av industriarbeidsplasser. Vi får en skjev sosial sammensetning av innbyggerne i de større byer. Videre er det klart at mange ikke har legning for høyere utdanning, men en arbeidsplass må de ha. Han opprettholdt sitt forslag.

Reiulf Steen: Redaksjonskomiteen støtter forslaget, men vil redigere det inn på den plass i programmet hvor det hører hjemme. Reiulf Steen gjorde videre merksam på en feil under avsnittet *Inntekter og priser* hvor det under Arbeiderpartiet vil, første punkt, skulle stå: - Avgrense veksten i det offentlige og private forbruk, slik at den totale etterspørsel i samfunnet ikke blir for stor.

VEDTAK: Avsnittene *Arbeid for alle* og *Et godt arbeidsmiljø* bifalt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

John Fjeldvik, Østfold, hadde ordet under avsnittet om *Inntekter og priser* og kritiserte formuleringen "avgrense veksten i forbruket". Han mente ordet "styre" var bedre. Men hvis avgrensingen går på avbestilling av F 16 var han enig!

Reiulf Steen: Vi synes forslaget er en forbedring.

VEDTAK: Avsnittet om *Inntekter og priser* vedtatt med Fjeldviks endring.

Inge Staldvik, Nord-Trøndelag, hadde ordet til avsnittet *Rettferdig beskatning*: Landsmøtet har tidligere vedtatt prinsippet om å gjøre noe med den ubegrenset adgang til fradrag av gjeldsrenter. Derfor fremmer jeg følgende forslag til konkretisering: Innføring av et rentetak på 30 000 kroner. Rentetaket tilpasses prisstigningen. Staldvik foreslo videre følgende tillegg til punkt 2 under Arbeiderpartiet vil: - Overgang til økte indirekte skatter bare i kombinasjon med utjamningstiltak for økonomisk vanskeligstilte.

Brit Opjordsmoen Johansen, Vestfold: For to år siden fikk vi en diskusjon om nettopp dette med rentetaket, og vi husker den tvil og uro som oppstod. Jeg tror ingen er uenig i prinsippet om å gjøre noe med fradragretten, men jeg synes kommisjonen skal få komme i arbeid før vi sier noe om noe beløp. La oss ikke gjøre noe som er egnet til å skape forvirring på dette punkt. Da gjør vi oss selv en bjørnetjeneste.

Egil Knudsen, AUF: I forslaget fra i går ligger det at vi ikke skulle spesifisere saken nærmere. Jeg oppfordrer Staldvik til å trekke forslaget.

Inge Staldvik trakk forslaget om rentetak på 30 000 kroner, men opprettholdt sitt tilleggsforslag under punkt 2. Reiulf Steen støttet på vegne av redaksjonskomiteen dette forslag.

VEDTAK: Avsnittet *Rettferdig beskatning* ble vedtatt med denne endring. Videre ble avsnittene *Effektiv produ*

VEDTAK: Avsnittet Rettferdig beskatning ble vedtatt med denne endring. Videre ble avsnittene Effektiv produksjon og Oljen i norsk økonomi vedtatt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

Bjarne Hansen, Nord-Trøndelag, hadde ordet til avsnittet Effektiv innsats for distriktene og foreslo et nytt strekpunkt: - Samfunnet har sammen med bedriftene et klart ansvar for spesielle tiltak overfor steder som er avhengig av en bedrift.

Reiulf Steen understreket at alt som stod i programmet, burde være absolutt forpliktende for partiet. Redaksjonskomiteen hadde studert forslaget og hadde ikke noe imot realiteten i det. Men man foreslo det oversendt sentralstyret hvor det kunne få en mer seriøs behandling enn man nå hadde anledning til å foreta.

Bjarne Hansen godtok redaksjonskomiteens forslag.

VEDTAK: Avsnittene Effektiv innsats for distriktene og Industrien ble bifalt i samsvar med redaksjonskomiteens innstilling.

John T. Bråthen, Oppland, hadde ordet til avsnittet om Landbruket: Det finnes over 60 000 jordbruk med over 100 000 arbeidsplasser. Det er av avgjørende betydning at disse skaffes tilleggsjord. Han fremmet følgende forslag til nytt punkt under Arbeiderpartiet vil: - Skape lettere adgang til tilleggsjord for småbruk.

Reiulf Steen gav forslaget tilslutning. *Bråthen* takket for dette: Vi var på forhånd 99% fornøyd med landbruksavsnittet. Nå er vi 100% fornøyd.

VEDTAK: Avsnittet Landbruk bifalt med *Bråthens* tilleggs punkt.

Alf Bjørnø, Vestfold, hadde ordet under avsnittet om Fisket: Det står mye bra i de få linjene vi har om fisket i programmet vårt. Likevel vil jeg foreslå et par punkter til under Arbeiderpartiet vil: - Skape bedre lønnsomhet og effektivitet i næringen. Dette er viktig på bakgrunn av det arbeid som foregår for å stake opp nye retningslinjer for fiskeripolitikken framover. Videre et punkt til, slik: - Opprettholde hovedavtalen mellom staten og Norges Fiskarlag. Dette har vi sagt noe om i programmene hver gang. Hvis vi nå skulle ta det ut, er jeg redd det kan bli misforstått derhen at vi er i ferd med å avvikle dette forholdet. Det ville være politisk uklokt.

Arnulf Olsen, Finnmark, sluttet seg til forslagene fra *Bjørno*. Han ville videre ha bekreftet at partiets mål var aktiv oppbygging av fiskeressursene.

Finn Knutsen, Nordland, sluttet seg også til forslagene. Videre ville han gjerne ha en tilføyelse om produktutvikling og markedsføring.

Reiulf Steen gav alle forslag tilslutning, etter konferanse med komiteens øvrige medlemmer og fiskeriminister, finansminister og statsminister.

VEDTAK: Avsnittet Fisket bifalt med foreslåtte tilføyelser.

Hugo Hogstad, Oslo, hadde ordet til avsnittet Skipsfarten og sjøfolkene: Slik siste punkt er formulert, kan det legges bindinger også på lønnsforholdene for norske sjøfolk. Han foreslo at punktet skulle lyde: - Samarbeid med ITF i arbeidet for å få gjennomført internasjonale minstestandarder for avlønning av sjøfolk. Hogstad pekte videre på de høye takstene for radiosamband og at framtidens satelittsamband ville gi takster på 50-60 kroner pr. minutt. Han fremmet forslag til nytt punkt under Arbeiderpartiet vil: - Arbeide for at teletakstene for radiosamband med skip blir slik at mulighetene for gjensidig kontakt mellom alle grupper sjøfolk og familiene hjemme blir økonomisk gjennomførlig.

Reiulf Steen kunne på redaksjonskomiteens vegne slutte seg til Hogstads første forslag. Det andre kunne imidlertid ha konsekvenser som det foreløpig var umulig å få oversikt over. Han foreslo dette oversendt sentralstyret.

VEDTAK: Avsnittet Skipsfarten og sjøfolkene ble bifalt med Hogstads endring av punkt 5. Hans andre forslag ble oversendt sentralstyret. Avsnittet Handel og service bifalt uten merknader.

Rolf Olsen, Oppland, hadde ordet til avsnittet Reiselivsnæringen. Han foreslo at første punkt under Arbeiderpartiet vil skulle lyde: - Fortsatt utvikling av eksisterende bedrifter som gir rimelige tilbud til de store befolkningsgrupper og så videre som i forslaget.

Reiulf Steen opplyste at et forslag fra redaksjonskomiteen her var falt ut, et Arbeiderpartiet vil-punkt: Satsing på bedrifter som gir rimelige tilbud og bedre muligheter til de store folkegrupper.

VEDTAK: Avsnittet Reiselivsnæringen bifalt med denne tilføyelsen.

En rekke talere hadde tegnet seg til avsnittet om Samferdsel. Det ble først opplyst at en formulering i Arbeiderpartiet vil, punkt 2, skulle endres slik: - Det treffes prinsippvedtak om videreføring av Nord-Norgebanen og planleggingen fullføres. Reiulf Steen understreket at det allerede var utført et meget omfattende planleggingsarbeid for videreføring av Nord-Norgebanen, og det som nå var kommet inn i tillegg, var ikke kostnadskrevenende for staten i perioden.

Per Helge Pedersen, Møre og Romsdal: I den økonomiske situasjon vi nå har, synes jeg det er galt å skape forhåpninger om at denne banen kan bygges i rimelig tid. Vi har andre store oppgaver som må gjennomføres før denne banen kan realiseres, f.eks. veiprosjekter i Møre og Romsdal, til over 4½ milliarder kroner. I flere andre fylker er problemene like store.

John Melby, Østfold, var fornøyd med formuleringen "Vognmaterieell og linjenett må fornyes for å utnytte jernbanens fortrinn". Han foreslo en tilføyelse om "å redusere parallellkjøringen". Videre pekte han på at ingen kunne forvente at Nord-Norgebanens videreføring kom i den periode vi står foran. Han sa seg tilfreds med at partiet gikk inn for andre og mer utradisjonelle finansieringsformer.

Elisabeth Ruud, Finnmark: For mange er flytransport det eneste realistiske alternativ. Jeg foreslår derfor et nytt strekpunkt: - Flytrafikken må ses som en naturlig del av det kollektive transporttilbud i utkant-Norge.

Marie Brenden, Oppland, foreslo at setningen i 3. avsnitt - Utgangspunktet må være at privatbilismen skal bære sine samfunnsmessige kostnader - ble strøket.

Ronald Bye, Regjeringen: Jeg føler meg forpliktet til å si noe før man treffer et bestemt vedtak. Jeg advarer mot at man i en så bindende form som det er lagt opp til, praktisk talt vedtar at Nord-Norgebanen skal bygges. Følgende bør først være mer avklart: 1) De distriktsmessige konsekvenser. Jeg skal ikke trekke i tvil at de på enkelte måter kan bli meget positive, men på hvilken måte? Betyr det at bosettingsstrukturen i deler av Nordland og Troms trekkes inn fra kysten til innlandet? Er man innstilt på å ta den konsekvensen av den distriktsmessige gevinsten? 2) Et annet moment er konsekvensen for de øvrige samferdselsmidler. Har man klart for seg hva dette vil bety for kystfarten, spesielt for godstrafikken mellom Bodø-Tromsø og nordover. Dette kan bli dødsstøtet for den form vi i dag driver Hurtigruta på. 3) Så er det kostnadene. Hvis man finner det samfunnsmessig riktig, skal man selvsagt bruke pengene til å bygge Nord-Norgebanen. Men jeg minner om at dette i dag vil koste 5 milliarder kroner. Jeg synes ikke det er en rimelig investering for å skape 1500-2000 arbeidsplasser i Nord-Norge. Det hersker uenighet om hva driftsutgiftene vil være, om det blir overskudd eller balanse. Jeg minner om at en investering av denne størrelse representerer rundt 10 millioner kroner pr. innbygger i Nord-Norge. Og hvordan skal regningen dekkes? Skal det gjennomføres over en tiårsperiode, blir det en uttelling på 500 millioner kroner pr. år. Skal det tas fra samferdselsbudsjettet, smadres det fullstendig. Blir det likevel slik, er det trolig veibudsjettet det går ut over. Nord-Norge kan ikke alene belastes for dette, det må spres utover hele landet. 20% vil likevel falle på Nord-Norge, 100 millioner pr. år. Er man innstilt på en slik regning? Vi arbeider nå med en melding hvor vi skal se på den framtidige jernbanepolitikken. På mange måter finner jeg det ikke riktig at man nå forskotter hele opplegget av den jernbanepolitikk som skal føres. Det finnes sikkert gevinster å høste ved dette prosjektet, og jeg har stor respekt for dem som arbeider for det. Mange er utålmodige og viser til de mange omfattende utredninger som er foretatt. Jeg forstår dem. Men jeg forstår ikke hvordan man på det nåværende tidspunkt kan ta et standpunkt så bindende som det nå er lagt opp til. Jeg synes man bør bevilge seg enda litt tid før endelig standpunkt fattes. Jeg har heller ingen tro på at dette er en riktig valgkamptaktikk, hvis det er det man ønsker seg.

Taletida var nå satt til to minutter.

Alfon Jerijervi, Finnmark: Jeg tror også dette vil være dårlig valg-åte. Det vil ikke bli forstått ute i distriktene, når det stadig snakkes om at vi må spare på ressursene og bruke dem riktig, og vi så låser milliardbeløp til et så stort prosjekt. Vi har andre samferdselsproblemer, veier, fly og hurtigrute, havneprosjekt og veier som er lovet, og som nå kanskje ikke blir oppfylt på hundre år. Jeg foreslår at det som står i programmet om Nord-Norgebanen strykes.

Inger Pedersen, landsstyret: Jeg vil varmt støtte den formulering komiteen har foreslått. Vi har hatt jernbanedebatter på landsmøter før, de har alltid bare ført til nye utredninger. Nå kommer snart en ny, om de distriktpolitiske virkninger. Det er synd den ikke ble ferdig til landsmøtet, men nå kan vi ikke holde spørsmålet åpent

lenger. Ingen vil kunne bortforklare de rikspolitiske virkningene, som kan bli betydelige hvis de kombineres med andre distriktpolitiske tiltak. Dette er partiet innstilt på, jeg viser bare til Aksjonsplanen for Nord-Norge. Vi må ha 40-60 000 nye arbeidsplasser fra nå av og fram til år 2000. Vi ber om samfunnsolidaritet, vi ber om å bli med på målsettingen Arbeid for alle, og da må vi ha kommunikasjonene i orden.

Edgar Sneve, Nordland: Det er beklagelig at vi får en debatt om bruk av midler. Det har hele tida vært snakk om prinsippet - det å få et prinsippvedtak om videreføring av Nord-Norgebanen. Derfor er det noe søkt av samferdselsministeren å ramse opp hva dette vil koste. Ja, kanskje en gang i en fjern framtid. La oss nå bestemme oss i prinsippet. Også landsstyret har sluttet seg til uttalelsen. Det nye er at vi skal gjøre oss ferdig med planleggingen.

Bjarne Mørk Eidem, Nordland: Aldri hører vi så mye om den vanskelige økonomiske situasjon som når videreføring av Nord-Norgebanen kommer på tale. Vi skal ta hensyn både til økonomi og til prioritering. Men hvorfor er det alltid når Nord-Norgebanen nevnes at vi nærmest rammes av ragnarok. Da er det ikke penger til havner, ikke til vei, ikke til noen ting. La oss nå få dette vedtaket. Vi ønsker banen for å styrke landsdelens muligheter, for å komme på nivå med det øvrige land, for å få ny og bedre sysselsetting.

Tom Veierød, Troms: Det er liten grunn til å gjøre dette til en valgtaktisk sak. Saken er av stor betydning for å videreutvikle en landsdel som i mange år har hatt store problemer. Det gjelder å legge forholdene slik til rette at de avstandskostnader som er innebygget i vårt langstrakte land, til en viss grad kan utjevnes. Det er snakk om store summer, selv om jeg tviler på samferdselsministerens beregninger. Likevel har vi på dette landsmøtet fattet prinsippvedtak med økonomiske kostnader som ligger langt utover dette. Prioriteringsarbeidet framover blir vanskelig, men vi må ta det etter hvert og se i hvilket tempo vi klarer å sette dette prinsipp ut i livet.

Per Helge Pedersen, Møre og Romsdal: På partier har gitt sterkere handslag til Nord-Norge enn Arbeiderpartiet. Nå bygger vi ny hurtigrute, setter inn fly, subsidierer trafikken i sterk grad. Jeg støtter forslaget om å stryke punktet i programmet, subsidiært at setningen "planleggingen fullføres" går ut.

Reiulf Steen: Jeg vil gjerne understreke at når programkomiteen, landsstyret og redaksjonskomiteen har behandlet dette spørsmålet, så er det ikke taktikk med henblikk på kommende valg som har bestemt våre overveielser og konklusjoner. Dette er en sak som mange mennesker - ikke bare i Nord-Norge, men over hele landet - med tro på jernbanen har vært opptatt av. Det er fortsatt som Tranmæl sa: Den beste taktikk er å gjøre det man tror er riktig. Det er simpelthen fordi man nå tror det er riktig, at man har formulert forslaget på denne måten. Av hensyn til kommunenes planlegging mente redaksjonskomiteen det burde komme et tilleggspunkt som ikke innebærer kostnader - nemlig fullføring av en planlegging som alt i stor grad er utført. Som samferdselsminister fremmet jeg i sin tid forslag for Stortinget om at planene om en videreført Nord-Norgebane skulle skrinlegges. Det var i 1971. Da hadde vi en samferdselsdebatt domi-

ner av troen på at vi i all evighet skulle basere oss på bil- og lufttransport. Lærte vi ikke en del av oljekrisen i 1973? Jeg lærte i hvert fall så mye at jeg erkjente at mitt forslag i 1971 burde hatt en annen konklusjon. Argumentet om at videreføring eventuelt må betales av landsdelen selv er urimelig. Det blir ikke brukt når andre store nasjonale oppgaver drøftes. Videre har jeg tro på at de samferdselspolitiske forutsetninger om fem-ti år vil ligge til rette for at vi kan treffe sikrere beslutninger. Dessuten trenger vi en sterk manifestasjon av at vi har tro på den nordnorske landsdelens framtid, og det kan dette landsmøtet gi uten at det i kommende fireårsperiode vil bety store uttelling. Skulle de samferdselspolitiske forutsetninger om fire år være forandret, har vi anledning til å behandle saken igjen på grunnlag av de nye forutsetninger.

Debatten var dermed avsluttet, og dirigenten tok opp de innkomne forslag under Samferdsel. Først Marie Brendens om å styrke setningen "Utgangspunktet må være at privatbilismen skal bære sine samfunnsmessige kostnader".

VEDTAK: Marie Brendens forslag falt.

John Melbys forslag om å tilføye "og redusere parallellkjøring" til første strekpunkt ble tatt opp.

VEDTAK: Forslaget tiltrådt.

Alfon Jerijervis forslag om å stryke punktet om Nord-Norgebanen ble tatt opp.

VEDTAK: Jerijervis forslag falt med stort flertall.

Per Helge Pedersens subsidiære forslag var ikke innlevert og ble ikke tatt opp.

Elisabeth Ruuds forslag, "Flytrafikken må ses som en naturlig del av de kollektive transporttilbud i utkant-Norge", ble tatt opp.

VEDTAK: Forslaget tiltrådt.

Hele avsnittet om Samferdsel ble tatt opp.

VEDTAK: Avsnittet bifalt med vedtatte endringer.

Avsnittet Forbrukerpolitikk ble tatt opp.

VEDTAK: Bifalt uten merknader.

Kapitlet *Miljø- og ressurspolitikk*

John Fjeldvik, Østfold: Østfold Arbeiderparti har sendt inn forslag A 66 som er oversendt sentralstyret. Jeg tar likevel opp punkt 1 i forslaget og ber om at dette redigeres inn i avsnittet om Miljø- og ressurspolitikk, under Energipolitikken. Forslaget lyder: "Det skal være statens ansvar å sørge for tilstrekkelig elektrisk kraft."

Gunnar Berge, redaksjonskomiteen: I tillegg til at staten sørger for elektrisitetsforsyningen, deltar også fylkene og kommunene i stor ut-

strekning. Blir forslaget vedtatt, må det bety at en ikke ønsker at dette skal være en fylkeskommunal og kommunal oppgave. Derfor er det ikke tilrådelig å ta det inn i arbeidsprogrammet.

John Fjeldvik, Østfold: Vi ønsker ikke at ansvaret skal være spredd på denne måten. Det er et stort og vanskelig arbeid, særlig for distrikter som ikke har kilder sjøl. Det er blitt en drakamp som partiet bør dempe.

Reiulf Steen: Vi må være omhyggelige med utformingen så vi ikke fratrar fylker og kommuner ansvar som kan få uoversiktelige konsekvenser. Men Østfold Arbeiderparti har selvsagt rett i at det til syvende og sist vil være det norske samfunns totale ansvar å sørge for tilstrekkelig elektrisk kraft. Dette ansvar markeres når vi vedtar utbyggingsplaner, vernetiltak og energimeldinger. Jeg foreslår at forslaget oversendes sentralstyret som får i oppdrag å formulere slik at man ivaretar begge hensyn.

VEDTAK: Forslaget oversendt sentralstyret.

Reiulf Steen la videre på vegne av redaksjonskomiteen fram forslag til en rettelse i innstillingen (side 14). I stedet for strekpunkt " - I den samlede plan skal konsesjonsbehandlingen av de minst verneverdige..." ble foreslått - I den samlede plan må de ulike bruker- og verneinteresser veies mot hverandre. De minst verneverdige vassdrag må behandles først. Særlig verneverdige vassdrag må gis varig vern. Han begrunnet dette med at en slik formulering ville bringe punktet mer i samsvar med partiets faktiske politikk, nedfelt i energimelding og verneplaner.

VEDTAK: Forslaget bifalt.

Reiulf Steen refererte også forslag til nytt strekpunkt: - Fortsette arbeidet for mer ensartede energipriser i alle deler av landet.

VEDTAK: Forslaget bifalt.

Sigbjørn Eriksen, Nordland: Under siste strekpunkt for Energipolitikken heter det "Økt vekt på forskning og utprøving av alternative energikilder, særlig bølgekraft." Jeg tror ikke det er innenfor den sektoren en særlig bør forske når det gjelder alternative kraftkilder.

Dirigenten opplyste at dette punkt var strøket av redaksjonskomiteen.

VEDTAK: Avsnittene Energipolitikken, Trygging av naturmiljøet, Vern mot forurensninger og Samordnet planlegging vedtatt uten flere merknader. Hele kapitlet Miljø- og ressurspolitikk bifalt.

Kapitlet *Ny giv for nærmiljøene*

Jan Erik Larsen, Møre og Romsdal: Jeg synes punktet om Nærmiljøet mangler en viss ungdomspolitisk profil. Ungdom er tross alt en viktig del av det nærmiljø Arbeiderpartiet ønsker å gjøre noe med. Jeg har et tilleggsforslag til punkt 3, slik at det vil lyde: - Sikre leke- og oppholdsarealer for barn i boligområdene, samt sikre ungdom tilfredsstillende fritidstilbud i sitt nærmiljø.

Redaksjonskomiteen sluttet seg til dette forslaget.

Redaksjonskomiteen sluttet seg til dette forslaget.

VEDTAK: Hele avsnittet om Nærmiljøet bifalt med denne endring.

Avsnittet Boligpolitikken.

Harriet Andreassen, Regjeringen: Det er riktig at vi peker på de problemer vi har, men samtidig synes jeg at vi i den beskrivende del også må kunne si noe positivt om den boligpolitikk vi har ført. Jeg ber om at den komite som skal finpusse programmet får fullmakt til å ta inn noen positive beskrivende deler.

Tor Hultmann, Vest-Agder: Kristiansand Arbeiderparti har som strekpunkt foreslått at det opprettes et boligdirektorat. Forslaget opprettholdes, men jeg ber om at det blir oversendt sentralstyret.

Thorbjørn Berntsen, Oslo: Jeg synes kapitlet stort sett er bra, men er enig med kommunalministeren i at det også bør inneholde noe positivt, selv om det kommer ganske godt fram i de to første avsnittene. Derimot har jeg problemer med første avsnitt på side 18, jeg skjønner ikke hva som står der. Jeg skjønner intensjonene, men påstandene er ikke helt riktige. Jeg foreslår at avsnittet går ut.

Ståle Dokken, Buskerud: Det er litt betenkelig at man som representant skal gi fullmakt til omformuleringer. Ved seinere høve bør vi få oss forelagt forslag til omformuleringer med realitetsinnhold.

VEDTAK: Forsalgene fra Harriet Andreassen, Tor Hultmann og Thorbjørn Berntsen ble tiltrådt. Hele avsnittet Boligpolitikken vedtatt med disse omredigeringer.

Avsnittet Bypolitikk.

Rolv Sverre Fostervold, Sør-Trøndelag: I forrige arbeidsprogram hadde vi et punkt om adgang til å opprette bydelsutvalg. Jeg synes tida nå er inne til å gå lenger og foreslår nytt strekpunkt: - Aktivt støtte oppretting av bydelsutvalg i de større byer.

Odd Wivegh, Oslo: Jeg støtter dette forslaget. Vi bør nå gå raskt videre med den desentralisering som er startet med lokalutvalgene. De bør få større myndighet og beslutningsrett. De bør være vårt svar til Høyres måte å drive storbypolitikk på. Men det krever en del lovendringer som byene ikke har hånd om. Ellers er forslaget i samsvar med de behov storbyene har i øyeblikket og med Storbyutvalgets konklusjoner. Et punkt om eiendomsskatt burde imidlertid vært med. Skatten bør fungere som et virkemiddel i arealdisponeringen. Jeg ber ikke om noe nytt strekpunkt, men håper sentralstyret og eventuelt Skattekommisjonen vil se på følgende forslag: For å få en bedre byplanmessig og mer sosialt rettferdig utnyttelse av arealene i byene og for å øke byenes inntekter bør en omlegging av eiendomsskatten vurderes.

Reulf Steen: Jeg er enig i at Wiveghs forslag oversendes sentralstyret. Når det gjelder Fostervolds kan jeg ikke gi det tilslutning, og grunnen er denne: Vi har nå hatt erfaring med bydelsutvalg i flere år. De er varierende, selv innenfor samme by. Noen arbeider glimrende, andre ikke så godt. I neste to-årsperiode bør vi i partiet få en grundig gjennomgang av programmet "Demokrati i hverdagen" som førte

til de omfattende reformer i lokalforvaltningen vi har gjennomført i 70-årene. Det haster nå med å gjennomgå erfaringene med sikte på å fremme forslag til nye reformer, f.eks. oppgavefordelingen som har ført til at fylkene er i ferd med å bli rene forvaltningsorganer for sykehus og videregående skoler. Jeg tror bydelsutvalgenes rolle vil få bedre behandling i en slik gjennomgang av lokalforvaltningen, mulighens også med henblikk på å la det bli et punkt på landsmøtet foran kommunevalget om to år. Dessuten bør spørsmålet om opprettelse av bydelsutvalg springe ut av lokale initiativ, så jeg tror vi er best tjent med ikke så bastant å programfeste det.

Førstervold trakk sitt forslag og forutsatte at det Steen hadde gitt uttrykk for, ble behandlet av det nye sentralstyret.

VEDTAK: Fostervolds og Wiveghs forslag ble oversendt sentralstyret. Hele avsnittet Bypolitikk ble bifalt.

Avsnittene Ferie og fritid og Friluftsliv.

Olav Kr. Falnes, Rogaland: I det opprinnelige programutkast var det et Vi vil-punkt som nå er falt ut. Jeg tar det opp igjen: - Økt innsats for sikring, tilretteleggelse og tilsyn med friarealer.

Gunnar Berge, redaksjonskomiteen: Punktet ble tatt ut fordi det opprinnelig het "Økt statlig innsats..." Med den omformulering Falnes har gitt forslaget, kan det uten videre godtas.

VEDTAK: Avsnittene Ferie og fritid og Friluftsliv bifalt med denne tilføyelse.

Avsnittet Idrett.

Olav Kr. Falnes, Rogaland: Stavanger Arbeiderparti har foreslått en endring av tippemidlene. Fordelingsnøkkelen har stått fast noen år, og vi syntes det var på tide å gå videre. Vårt forslag er: Endre fordelingen av tippemidlene med 5% pr. år til 70% i 1985. Jeg foreslår dette oversendt sentralstyret til videre behandling.

VEDTAK: Forslaget fra Falnes oversendt sentralstyret. Avsnittet Idrett bifalt.

Kapitlet Sosial- og helsepolitikk.

VEDTAK: Innledning, avsnittene Helsearbeid og Rusgiftproblemene bifalt uten merknader.

Avsnittet Alderdommen - en rik tid.

Kari Helliesen, Rogaland: Jeg tar opp igjen mitt forslag fra i går om å heve 7%-regelen for utbygging av sykehjem. I dag er det satt en grense på 7% av befolkningen over 67 år for å få statstilskudd til sykehjemsbyggingen. De borgerlig styrte fylkene sier de ikke har råd til å bygge flere sykehjems plasser enn de det gis statstilskudd til, selv om det er lange ventelister. Det rimelige må være å sette prosentsatsen i forhold til befolkning over 80 år.

Bjørn Skau, redaksjonskomiteen: Bare et par fylker har 7% dekning. Jeg tror det er god grunn til å vurdere om denne måten å vurder

Bjørn Skau, redaksjonskomiteen: Bare et par fylker har 7% dekning. Jeg tror det er god grunn til å vurdere om denne måten å vurdere behovet for sykehjemsplasser på er riktig, og er enig i at det trolig er riktigere å gå ut fra befolkning over 80 år. Forslaget bør oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Forslaget oversendt sentralstyret.

Avsnittet Folketrygden - grunnlag for trygghet.

Det ble gitt beskjed om følgende rettelse i dette avsnittet:
Første Vi vil-punkt: - Øke folketrygdens ytelser for minstepensjonistene minst i takt med den alminnelige lønnsstigning for yrkesaktive.

Ståle Dokken, Buskerud, gjorde oppmerksom på en uheldig formulering av 4. strekpunkt under Alderdommen - en rik tid. Han mente det var små muligheter for å gjøre noe med sin egen aldersgrense.

VEDTAK: Kapitlet om Sosial- og helsepolitikk bifalt.

Kapitlet Kultur og utdanning.

Haakon Pettersen, Akershus: I går hadde vi en hyggelig fest som en rekke mennesker hadde brukt mange timer av sin fritid på. Bak slike arrangementer ligger det hundrevis av arbeidstimer, det ligger det også bak strevet for å skape arbeidsbetingelser for frivillige organisasjoner. Disse betingelser bør bedres. Pettersen foreslo følgende strekpunkt: - De frivillige organisasjoners arbeidsmuligheter bedres.

Norvald Moe, AUF, støttet forslaget og pekte spesielt på det forebyggende arbeid ungdomsorganisasjonene drev.

Gunnar Berge, redaksjonskomiteen: Vår formulering innebærer muligheter, men ikke forpliktelser. Hvis vi stadig skal bygge inn punkter som betyr statlige forpliktelser, kan vi ende opp med et arbeidsprogram vi ikke er i stand til å følge opp.

VEDTAK: Haakon Pettersens forslag falt. Avsnittet om Kulturpolitikken ble bifalt. Videre ble avsnittene Kulturvern, Kirke og trossamfunn og Mediapolitikken bifalt uten merknader.

Avsnittet Utdanning.

Tove Ness, Buskerud: Sentralstyrets utdanningsutvalg har sendt inn en rekke merknader, men det er ikke kommet noe med om høyere utdanning, forskningspolitikk, grunnskolen eller elevdemokrati. Det beklager vi sterkt, og vi føler at det vi har arbeidet med et helt år, har vært bortkastet. Videre er det en del formuleringer i innstillingen som bør påpekes. Vi har sluttet å drive gradert likestillingspolitikk. Men her står bl.a. "Kvinnene må gis mer like muligheter som menn til opplæring". Kamerater, det går ikke an! Kvinner og menn skal ha like muligheter til opplæring i 1981. Et annet sted står det: "Vi er ikke tjent med at samfunnet skal styres av eksperter som bare har skaffet seg kunnskaper gjennom et formelt utdanningssystem." Vi vil ikke at samfunnet skal styres av eksperter - enten de har sin utdanning formelt eller ikke formelt. Jeg har et del forslag det bør tas hensyn til under redigeringen.

Kjartan Dale, Vestfold: Den beskrivende delen inneholder så mange uklarheter at redaksjonskomiteen må se spesielt på den.

Helga Syrrist, Oslo: Utkastet om Utdanning er ikke blitt et hår bedre med det som er lagt fram i dag. Jeg beklager og ber landsmøtet vise veien å gå fram mot det vi i tidligere programmer har sagt rett ut: Vi ønsker det konkurransefrie barnetrinnet ført videre i de tre siste klasser i grunnskolen. La barn opptil 15 år få tro at de er noe verd, ikke ranger dem etter karakterkurver. De må få vite at de har egenverdi, er norske samfunnsborgere med karakter, men uten karakterer. Jeg ber om avstemning over mitt forslag fra i går. Få bort det uheldige karakter- og prestasjonsjaget i skolen. Målene nås best i en skole der samarbeid og det å oppleve og lære sammen, settes høyere en konkurransen mellom barn.

Jens Strandås, Akershus: Hvis vi nå ikke får slutt på den ørkesløse karakterdebatten som føres i Aftenposten, blir det håpløst å drive skolepolitikk i kommunene. Hvis vi mener noe med det som står i avsnitt fire, er det opplagt at Helga Syrrists forslag må vedtas.

Tore Straume, Telemark: Nå vå vi manne oss opp til å gjøre noe med vurderingsformene i grunnskolen. Det kan ikke være i tråd med partiets politikk å forherlige karakter- og prestasjonsjaget. Resultatet ser vi på mange områder. Vi må få gjennomført nye vurderingsformer som framelsker det beste i menneskene. Jeg anbefaler sterkt forslaget fra Helga Syrrist.

Brit Opjordmoen Johansen, Vestfold: Stridssaker må vi behandle med fin-følelse. Karakterspørsmålet er en slik stridssak, og vi har ikke hatt særlig hell i debatten, om sant skal sies. Det er ikke min oppfatning at vi skal ta reformpause på saker det står strid om, men vi må stoppe opp, lytte til folks reaksjoner og signaler og ta disse til etterretning i noen grad. Vi må se om vi er to eller tre hestehoder foran, om vi er kommet så langt at ingen følger etter oss. Det har vært tilfelle i karaktersaken. Formuleringen som er foreslått av programkomiteen, gir store muligheter til å ta saken opp i departementet. Det skulle ikke være nødvendig her i dag å vedta noe om karakterer.

Bjørn Schau, redaksjonskomiteen: Dette avsnittet ble behandlet av redaksjonskomiteen etter at vi hadde sittet sammen hele natta. Problemet var at det forelå et helt nytt forslag til utdanningsavsnitt. Men vi kom til at det opprinnelige forslag som helhet var bedre og burde legges til grunn, ikke minst fordi det var stor tilslutning fra partiavdelingene til dette. Nå har avsnittet fått formuleringer som bør forbedres, og det har sentralstyret fullmakt til. Personlig er jeg motstander av det karaktersystem vi har, og gikk sterkt ut under forrige valgkamp. Men jeg oppdaget at debatten var umulig å ta fordi vi ikke hadde klarlagt hvilke alternativer vi hadde til karakterer. Det må være galt å stille de tusener som nå skal ut i valgkampen, i samme situasjon også ved dette valg. Vi har en klar formulering: "Nye opplæringsmåter krever nye former for vurdering av opplæringsresultatene. Den enkelte skole skal få muligheter til forsøk med nye organiserings- og vurderingsformer." Vi må gjennom praktiske forsøk vise at det er andre og bedre veier enn det karaktersystem vi nå har, men ikke stille våre partifeller i den situasjon vi hadde sist.

Dirigenten refererte et forslag fra Øystein Mæland, Oslo: Større vekt på uformell vurdering. Han satte først redaksjonskomiteens innstilling opp mot Helga Syrrists forslag.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt.

Reiulf Steen understreket at Mælands forslag ikke ville skape de samme problemer som karakterspørsmålet og sluttet seg til at det ble tatt med i programmet.

Forslagene fra Tove Ness om språklige endringer ble sammen med Mælands forslag oversendt programkomiteen for omredigering.

Avsnittet Forskning.

VEDTAK: Avsnittet vedtatt uten merknader.

Arbeidsprogrammet som helhet.

VEDTAK: Programmet bifalt med vedtatte endringer. Forslag som ikke var formelt vedtatt oversendt sentralstyret, ble oversendt en bloc. Forslag som ansees dekket av programforslaget, bortfalt.

Reiulf Steen: Når vi nå har vedtatt arbeidsprogrammet, vil jeg gjerne få takke programkomiteen og alle som har engasjert seg i debatten og utformingen av programforslaget. På vegne av redaksjonskomiteen takker jeg også landsmøtet for den fine samarbeidsviljen. Dette er første gang siden 1947 at Arbeiderpartiets landsmøte enstemmig står bak et så viktig avsnitt i programmet som det om Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det er det grunn til å si er en historisk begivenhet. (Applaus).

Dirigenten returnerte takken til programkomiteens formann.

INNSTILLING FRA REDAKSJONSKOMITEEN
FOR
POLITISKE SAKER OG ORGANISASJONSSAKER

Forslag A 2 fra Lørenskog Arbeiderparti om opprettelse av statssekretærstilling for nedrustningsspørsmål og A 3 fra Kristiansund AUF om egen statsråd for fredsarbeid var behandlet under arbeidsprogrammet og forkastet. De ble derfor ikke gjenstand for ny behandling.

A 4 - fra Oslo Arbeiderpartis kvinneutvalg - om Norge og det sørlige Afrika
A 15 - fra AUF i Oslo - om Norge og det sørlige Afrika

Redaksjonskomiteens innstilling:

DNA's landsmøte vil på det sterkeste fordømme apartheidsystemet i Sør-Afrika. Det internasjonale press må forsterkes for å få regimet til å oppgi sin apartheidpolitikk. Alternativet vil være borgerkrig og blodbad.

- Norge må medvirke til å forsterke det internasjonale press på Sør-Afrika.
- Norge må støtte frontlinjestatene i deres arbeid for å bli økonomisk

- Norge må støtte frontlinjestatene i deres arbeid for å bli økonomisk uavhengig av Sør-Afrika.
- Norge må øke støtten både til frigjøringsbevegelsene i Sør-Afrika og til flyktningene fra Sør-Afrika.
- Norge må arbeide for å avvikle sitt økonomiske samkvem med Sør-Afrika, bl.a. ved å arbeide for alternative markeder.

Oljeproduserende land som i likhet med Norge har vedtatt ikke å levere olje til Sør-Afrika, må samarbeide om tiltak for å sikre at disse vedtak overholdes.

Mindretallet, *Lise Christoffersen*, foreslår i stedet for strekpunkt 4: - Regjeringen utarbeider en konkret handlingsplan for avvikling av den norske samhandel med Sør-Afrika.

Bjartmar Gjerde, redaksjonskomiteens formann: Flertallet i komiteen mener dissensen er dekket i avsnittet "Norge må arbeide for å avvikle sitt økonomiske samkvem med Sør-Afrika, bl.a. ved å arbeide for alternative markeder". Vi vet Regjeringen arbeider med spørsmålet og fant det unødvendig å be landsmøtet pålegge Regjeringen å fremme en konkret handlingsplan.

Lise Christoffersen, redaksjonskomiteen: Vi har fått oversendt to forslag om ensidig boikott av Sør-Afrika, og prinsipielt er jeg enig i det. Vi tar avstand fra apartheidsystemet, og da bør vi også ta konsekvensen av det i konkret handling. Norges økonomiske situasjon bør ikke utgjøre premissene for vårt standpunkt i denne saken. Jeg ser min dissens som et rimelig kompromiss mellom boikott - ikke boikott. Regjeringen bindes ikke til å sette i verk boikott, men får et visst spillerom i forhold til andre nasjoners stillingtagen. Videre viser vi vilje til mer enn muntlige formuleringer om motstand mot apartheidregimet og dessuten må en slik handlingsplan være et godt utgangspunkt for å få internasjonal støtte for boikott.

Tove Ness, landsstyret: Hvis man er enig i prinsippet, kan jeg ikke skjønne hvorfor man ikke kunne utarbeide en handlingsplan og vurdere konsekvensene av dette. Det er bare spørsmål om å vurdere om vi økonomisk kan ta oss råd til å være solidarisk med våre venner i Sør-Afrika.

Harald Bekken, Troms: Tromsø Arbeiderparti har foreslått forbud mot frakt av olje til Sør-Afrika på norske skip. Det er ikke kommet med i innstillingen. Jeg er klar over de harde økonomiske realiteter, men på dette ene område hadde det vært ønskelig med noe mer konkret. Et lovforslag som konsentrerte seg om å pålegge bestemte klausuler kunne ha en viss virkning. Opposisjonelle i Sør-Afrika går inn for slike markeringer. Nå har vi moderert forslaget noe og fremmer følgende forslag: Det tas opp arbeid for å forberede et lovforslag som forbyr frakt av olje til Sør-Afrika på norske skip.

Oystein Møland, Oslo: Jeg støtter dissensen om å utarbeide en handlingsplan for avvikling av samhandelen. Selv om utenriksdepartementet arbeider med slike planer, synes jeg det er behov for å stadfeste at vi får en samlet plan for avvikling av samhandelen. Det har sammenheng med den store uklarhet som hersker om hvor avhengig norsk industri egentlig er av handelen med Sør-Afrika. Men hele det sørlige Afrika er en kruttønne, så å fortsette samhandelen er noe av det mest usikre norsk industri kan basere seg på. Det er vanskelig å forstå at det skal være så problematisk å avvikle samhandelen når

vi for eksempel vet at Norge eksporterer fisk for 25 millioner kroner til Sør-Afrika, samtidig som vi importerer for 36 millioner kroner fra Canada.

Knut Frydenlund, Regjeringen: Dette spørsmålet har det vært arbeidet mye og lenge med, også ensidige norske tiltak, boikott, enten det er handelssankvem eller skipsfart. Men når det ikke engang på nordisk plan har vært mulig å komme til enighet, tror jeg ikke et ensidig norsk tiltak vil utløse noen oppfølging fra andre land. Derfor er vår vurdering at ensidige norske tiltak har liten eller ingen virkning på regimet der nede, mens det vil ha påviselige skadevirkninger hjemme, med de reaksjoner det vil føre til for oss. Jeg tenker ikke på de økonomiske, men på folks holdning til en slik politikk. Hvis vi vil oppnå resultater, er nøkkelsetningen det som står i redaksjonskomiteens innstilling: "Oljeproduserende land som i likhet med Norge har vedtatt ikke å levere olje til Sør-Afrika, må samarbeide om tiltak for å sikre at disse vedtak overholdes." I dag har de fleste oljeproduserende land vedtatt ikke å levere, men likevel går det olje fra dem til Sør-Afrika. Det viktigste vi kan gjøre nå, er å ta kontakt med disse landene, eventuelt også i FN-sammenheng, for å samarbeide om hvordan tiltakene kan etterleves. Det ville ha virkning. Rederiene vil betenke seg på å ta slike frakter hvis det vet de kan bli møtt med mottiltak fra oljeeksporterende land.

Innstillingen fra redaksjonskomiteens flertall ble satt opp mot dissensen fra Lise Christoffersen.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens flertallsinnstilling vedtatt mot 95 stemmer. De øvrige punkter i innstillingen enstemmig tiltrådt. Harald Bekkens forslag falt mot 95 stemmer.

A 5 - fra Oslo Arbeiderpartis kvinneutvalg og fra Øystein Møland, Oslo, om situasjonen i Latin-Amerika.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Det norske Arbeiderparti har søsterpartier i et stort antall latin-amerikanske land. Partiet har bistått disse partiene i deres kamp for demokrati, sosial frigjøring og nasjonal selvstendighet. I forbindelse med overgangen fra diktatur til demokrati i Den dominikanske republikk hadde Det norske Arbeiderparti, sammen med andre partier i Den sosialistiske internasjonale, en viktig rolle. Det norske Arbeiderparti vil fortsette å forsterke dette arbeidet.

Landsmøtet tar avstand fra den politikken som økonomisk og militært støtter fascistiske og militære diktaturregimer. Vi tar også avstand fra den økonomiske utbytting forretningsinteresser i hele dette århundret har drevet i Latin-Amerika, og som er en av årsakene til den enorme fattigdom og den store sosiale nøden som størsteparten av folket i Latin-Amerika lever under.

Norge bør legge vekt på å legge grunnlaget for økt støtte til de bevegelser, politiske krefter og deler av kirken i Latin-Amerika som kjemper for sosial rettferdighet, jordreformer, menneskerettigheter og politisk demokrati i Latin-Amerika.

Det unge sandinist-regimet i Nicaragua må trygges. Dette kan best gjøres ved å øke den økonomiske støtten til oppbyggingen av landet.

I den nåværende situasjon er det særlig viktig å gi støtte til den demokratiske opposisjon mot militærjuntaen i El Salvador. Arbeiderbevegelsens organisasjoner i

Norge bør støtte den salvadoranske demokratiske opposisjon økonomisk, og landsmøtet understreker at en politisk løsning på demokratisk grunnlag må bygge på det program som er utformet av Guillermo Ungo og den bevegelse han står i spissen for.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

A 14 - fra AUF i Oslo - om anerkjennelse av PLO.

Bjartmar Gjerde, redaksjonskomiteens formann, opplyste at komiteen først hadde lagt fram en innstilling med dissens, men senere enstemmig sluttet seg til følgende:

Redaksjonskomiteens innstilling:

Konflikten i Midt-Østen er en fare både for freden og stabiliteten i verden. En løsning av denne konflikten må basere seg på følgende hovedelementer:

- At Israels rett til å eksistere innen trygge og anerkjente grenser, sikres.
- At det finnes en rettferdig løsning på palestinerne situasjon som ivaretar deres legitime nasjonale rettigheter.
- At representanter for det palestinske folket må tas med i forhandlinger om en fredsavtale i Midt-Østen.
- PLO er én representant for det palestinske folk. Arbeiderpartiet vil fremme kontakten med PLO og arbeide for at PLO bringes med i en fredsprosess som kan sikre overordnede mål for en løsning av Midt-Østenkonflikten.

Gjerde understreket det første avsnittet som et hovedpunkt, "-at Israels rett til å eksistere innen trygge og anerkjente grenser sikres". Med siste avsnitt tok man sikte på å få PLO til å akseptere den hovedforutsetning som ligger i første punkt.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

A 17 - fra AUF i Nord-Trøndelag og

A 20 - fra Åsnes Arbeiderparti og
henvendelse fra Alta Arbeiderparti - om bensinprisen, skatter og avgifter på biler.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Landsmøtet ser det som viktig at den utredning Regjeringen vil få gjennomført, vurderer bilavgiftene med sikte på et bedre og riktigere system for å stimulere sikrere, mer miljøvennlige og mer energiøkonomiske biler.

Pris- og avgiftspolitikken må også vurderes ut fra den effekt den har for distriktspolitikken, bosettings- og næringsstruktur og sysselsettingen.

Oljefirmaenes bruk av rabatter og ulike prisnivåer bør inngå i vurderingene, særlig med sikte på å fjerne ulikheter i priser mellom sentrale strøk og distrikter.

Landsmøtet vil uttrykke tilfredshet med Regjeringens forslag om å holde bensinprisen på det nåværende nivå ut året, og om skattemessig kompensasjon for arbeidsreiser, for transport av barn og for funksjonshemmede bl.a.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

FORSLAG OPPTATT UNDER LANDSMØTET

B 17 og B 18 - fra Arbeiderpartiet i Bergen - om komiteer og utvalg i DNA.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Forslagene oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag fra Turid Birkeland, Oslo - om opprettelse av diplomatiske, handelsmessige og politiske forbindelser med Angola.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag fra Ståle Dokken, Buskerud - om tiltak for bekjempelse av arbeidsledighet blant ungdom.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Landsmøtet vil vise til Regjeringens mål om innen utgangen av 1981 å sikre all ungdom under 20 år tilbud om utdanning, opplæring i arbeidslivet eller arbeid.

Landsmøtet vil støtte forslaget om en vurdering av nye tiltak for å oppfylle "ungdomsgarantien".

VEDTAK: Innstillingen bifalt.

Forslag fra Østfold Arbeiderparti - om skattepolitikk og inntektsfordeling.

Redaksjonskomiteens innstilling:

Fylkeskommunenes økonomi har forverret seg betydelig siste år. Dette har resultert i omfattende problemer med å holde i drift nødvendig virksomhet. De samme problemer er også kommunene berørt av. Det er grunnlag for å vurdere inntekts-systemene slik at fylkeskommunene og kommunene blir i stand til å løse de oppgaver de er pålagt.

I tillegg må de økonomiske vansker fylkeskommunene befinner seg i, rettes opp, slik at fylkeskommunene fortsatt kan holde et tilfredsstillende tilbud på vitale samfunnsmessige områder.

Roger Lyngås, Nord-Trøndelag: Vi må vokte oss vel for å gi uttalelser om fylkeskommunenes økonomi en form som kan forstås slik at ikke også fylkeskommunene har et klart ansvar. Som tillegg til uttalelsen foreslås følgende: Gjennom sine økonomiske disposisjoner må også fylkeskommunen være med å bidra til dette.

Bjartmar Gjerde anbefalte tilføyelsen, likeså John Fjeldvik på vegne av forslagsstillerne.

VEDTAK: Innstillingen bifalt med denne tilføyelsen.

UTTALELSE FRA LANDSMØTET

Det norske Arbeiderpartis 48. ordinære landsmøte på Hamar 2.-5. april 1981 har vært en manifestasjon av arbeiderbevegelsens styrke.

Landsmøtet har vedtatt nytt arbeidsprogram for den kommende stortingsperioden og nytt prinsippprogram.

Et hovedmål i disse programmene er arbeid for alle. Arbeiderpartiet avviser på det sterkeste en økonomisk politikk som søker å løse de økonomiske problemene ved å kaste mennesker ut i arbeidsledighet.

Et samlet landsmøte slutter opp om Regjeringens politikk for avspenning og fred.

De politiske retningslinjene er trukket opp. Arbeiderbevegelsens budskap skal nå bringes ut til det norske folk.

Vår organisasjon er bevegelsens rygggrad. Landsmøtet sender en hilsen til de hundre tusener som nå skal gå inn i en valgkamp som skal trygge en ny periode med arbeiderregjering i Norge.

Godt valg!

VEDTAK: Forslaget bifalt.

Dirigenter og sekretærer takket nå for seg, og som avslutning på forhandlingene sang landsmøtet "Seiren følger våre faner".

AVSLUTNING

Rakel Sewerlin hilste på vegne av gjestene: De utenlandske gjestene sa farvel med takk for impulser og den følelse av fellesskap de hadde opplevd på dette landsmøte. Jeg takker på vegne av LO, AOF, AUF, Framfylkingen og andre organer DNA arbeider sammen med, og de personlig innbudte gjestene, blant annet Parelius Mentsen og Aksel Zachariassen som var på sitt første landsmøte i 1918. Jeg tillater meg også å nevne Einar Gerhardsen og Haakon Lie som sikkert har fulgt dette landsmøtet i tankene. Azach var altså på landsmøtet i 1918, i den revolusjonsbølgen som da begynte over Europa etter første verdenskrig og slo ned i Norge under den stormende industrialiseringen og den sosiale kampen og klassekampen som preget det norske samfunn den gang. Og så vokste det fram en bevegelse med til-litsmenn som gjennom voldsomme stridigheter og innbyrdes kamper til slutt greide å smelte sammen den begeistring og visjon som var skapt under revolusjonsbølgen, til en kamp for bedre kår i vårt eget land. En kamp som til sist førte til partisamlingen i 1927 og dermed ny stor framgang for Arbeiderpartiet. Visjon og praktisk politikk smeltet sammen. Noen av oss møtte Johan Nygaardsvold med skepsis, vi var redd for at sosialismen skulle drukne i praktisk-parlamentarisk kompromissmakeri. Men vi fikk oppleve at det ble skapt nytt livsmot, ny kampvilje, sjølrespekt, og denne utviklingen endret også vår holdning. Den tok farge av kampen og virkeligheten omkring oss. Også på dette landsmøtet har vi opplevd at en tale om drøm og visjon som binder oss sammen, får hjertet til å slå raskere. Også fra dette landsmøtet vil det gå slik at drømmen blir en impuls som setter farge på hverdagens praktiske, mer trivielle arbeid. Denne gang har vi også opplevd den historiske begivenhet at partiet

har fått kvinnelig formann. - Jeg har lyst til å fortelle om en opplevelse etter en landskvinnekonferanse for mange år siden. Vi hadde fest, og en av representantene fortalte dagen etter at hun hadde sittet ved siden av partiformannen, Trygve Bratteli. Og hun sa: "Han snakket jo til meg som et menneske." Jeg tror vi er ved noe vesentlig her, noe som ikke er gjort med vedtak om kvotering eller andre ting. Det sier oss at vi i vårt daglige arbeid bør ta hverandre som mennesker, med de evner og forutsetninger, den vilje og glød vi har, og at vi må trekke sammen hvis vi skal fortsette med samme kraft som i de siste 60 år. Jeg takker på gjestenes vegne for opplevelsen som landsmøtet har vært. Jeg håper landsmøtet midt i all begeistring også har gitt styrke og vilje til å møte hverdagen som kan bli en påkjenning for noen hver - ikke minst for dem som står i spissen for Arbeiderpartiets kamp i tida som kommer. Jeg håper det er skapt felles vilje til handling for framtidsmålet om å skape trygghet i en urolig verden og arbeidet for et bedre samfunn.

Kjell Borgen, formann i Hedmark Arbeiderparti: Det var med blandede følelser vi tok imot meldingen om at landsmøtet skulle legges til vårt fylke. Det har kriblet i magen på oss helt til nå. For oss har det vært en opplevelse og fornøyelse å ha dere her. Det har vært en utfordring, men vi sitter igjen med inspirasjon, entusiasme og pågangsmot. Et pågangsmot som skal gi oss en flyving start inn i valgkampen, som har som mål å plassere seks av åtte mandater på Stortinget fra Hedmark. Vi kommer til å minnes disse fire døgn med glede og ønsker dere gjerne velkommen tilbake.

Kjære Reiulf! - Vi stiller nå utenfor dagsorden og uten formelt mandat. Det trengs da heller ikke. Vi er forvissnet om at vi har alle i salen med oss på at vi har deg med oss også i åra som kommer. Din store innsats på dette landsmøtet vitner ikke om at du har nådd noen pensjonsalder. Takk for innsatsen som partiformann. Vi har med oss 50 røde roser.

(Under taktfast og langvarig applaus steg en rekke partifeller fram med hver sin bukett til Reiulf Steen).

Reiulf Steen: Dagene her på Hamar har ikke bare vært et landsmøte, det har vært gjennomført på en så fullendt måte at vi skylder våre partifeller i Hedmark stor takk for arrangementet som er det røde fylket verdig. Tranmæl harengang sagt: "Lykkelig er den organisasjon som får ideer nedenfra." Og det har skjedd noe mer i disse dagene. Her - midt i sentrum av fylket hvor arbeiderbevegelsen har så rike tradisjoner - har vi alle hatt følelsen av å tilhøre en bevegelse. Når vi har den følelsen, skjer det noe med oss som mennesker og som fellesskap. Vi blir rikere, vi kjenner oss mer fullbyrdet både som enkeltmennesker og som bevegelse. Bevegelsen blir rikere, som Martin sa. Kanskje opplevde mange av oss det sterkeste under landsmøtefesten i går kveld. Vi kjente hvordan det er - hvilken rikdom det er - å høre til i et fellesskap med andre. Vi blir snillere med hverandre i sånne øyeblikk, varmere, vi kommer hverandre nærmere. Men vi kjenner også forpliktelsen - og ekstra sterkt i dette fylket - til å bruke den energi vi kan hente fra arbeiderbevegelsens røtter slik at vi kan vokse videre, som mennesker og som bevegelse. Personlig kjente jeg det som en bevegende opplevelse da Odvar presenterte oss for de to veteranene, Olga Nordengen og Otto Skjærbek her i går kveld. Otto talte med få og enkle ord, men husker dere hvordan han brukte dem?

Det går ikke an å si "arbeiderbevegelse" slik han sa det, uten å kjenne seg ett med den. Det går ikke an å si "slit" på en slik måte uten å ha erfart det usentimentale harde slitet som gav blodsmak i munnen på arbeidsfolk. Seinere på kvelden fortalte Otto meg at han hadde fått tilbud om en lettere jobb, som veivokter. Men han sa nei, ville være i skauen. Plutselig sa han: "Det er ikke det samme slitet nå, men det er noe annet. Vi må beholde bevegelsen vår." Sa han, som heller ville slite i skauen sammen med arbeidskameratene der enn å få lettere jobb som veivokter. Sa han, som hadde gjort jobben med å verve medlemmer, arrangere møter, drive husagitasjon foran valgene, organisere en arbeiderbevegelse i en tid da det var mye slit og lite heder - også når bevegelsen skulle bygges. "Vi må beholde bevegelsen vår", sa Otto Skjærбек. Kanskje noe av det viktigste vi kan gjøre etter dette landsmøtet, er å svare Otto Skjærбек at vi skal beholde bevegelsen vår, bygge den videre, gjøre den sterkere og enda mer levende. At vi alle skal kjenne forpliktelsen til det. Vi opplevde også ungene fra Framfylkingen i går, akkurat så lite disiplinerte, så tillitsfulle som vi vil ha dem. Ta hverandre i handa og hold, sang de. Vi trenger det. Hender som kan holde. Det er derfra arbeiderbevegelsen kan hente styrke. Vi kan ikke låne styrke noe annet sted. Til syvende og sist har vi bare den styrken som kan skapes ved at vi greier å holde sammen. Vi trenger titusener av hender som holder når vi i ukene som kommer skal ut å vinne menneskenes tilslutning til ideen om at vi alle er tjent med å holde sammen. Så enkel er den, den politikken vi må bygge på: Vi må alle holde sammen. Hvis noen spør hva politikken vår handler om, er det også enkelt å svare: Den skal handle om Olga Nordengen og Otto Skjærбек som tror på solidariteten, men også praktiserer den. Om dem som synes det er viktig at vi holder bevegelsen vår levende, bringer den videre inn i en ny tid, fordi vi vet at alle tider trenger vår bevegelse. Slik har jeg tenkt, slik har jeg følt i dagene her på Hamar. Mange har fortalt at de har tenkt og følt på samme måte. Herfra kommer han, Alf Prøysen, griserøkten fra Hedmarken, som vil leve så lenge mennesker synger i dette land. "Du skal få en dag i mårå", sang han. Og vi vet alle at det kommer en dag i morgen, en hverdag, mange av dem. Dager med kamp, arbeid, slit. For 14. september skal vi vinne valget. Vi vil hente mening og inspirasjon fra de dagene, kveldene og nettene vi har arbeidet sammen, pratet sammen og sunget sammen her i Hamarhallen. Og til dem som sier arbeiderbevegelsen ikke lenger trengs, kan vi si: Sedere om. Vi ser en verden der så altfor mange lever en halv tilværelse. Bysamfunn som mange steder står i fare for å bli kvalt, mens landdistriktene avfolkes. De urbaniserte samfunn er halvt byer, halvt slum. Verden er halvt rik, halvt fattig, halvt velutdannet, halvt utdannet. Verden og menneskene kan ikke leve i en slik halvhet. Sosialismens oppgave er å skape helhet. Helstøpte mennesker, helstøpte samfunn. En helstøpt verden. Så viktig er den, begrunnelsen for at arbeiderbevegelsen må vinne videre fram, begrunnelsen for at hele dette århundre må bli arbeiderbevegelsens århundre.

For min del skal jeg forlate en oppgave for å gå til andre. Jeg vil rette en takk til alle dem jeg har kjent lojalitet fra, også den lojaliteten som er så sterk at den har kraft til å bære fram kritikk. Jeg har bak meg nesten et kvart århundre i sentralstyret og 16 år som nestformann og formann. Det vil være umulig å rette takken med navns nevnelser til alle jeg har samarbeidet med. Jeg vil gjerne nevne Odvar, jeg vil gjerne nevne Trygve - ellers vil jeg la dem alle være symbolisert i Martin Tranmæl som jeg hadde det ærerike

privilegium å sitte sammen med i sentralstyret. Men som det betydde mer å møte da jeg var ung, opposisjonell og opprørsk. Da var han en gang sentralstyrets representant på årsmøtet i Buskerud Arbeiderparti, og jeg hadde noen innlegg som ikke alle var like glad for. Etterpå er jeg ikke så glad for dem sjøl heller, men det er en annen historie. I en pause hvisket Martin til meg: "Ikke la dem tukte deg!" Det krever storhet når man er sentralstyrets representant på et fylkespartis årsmøte og møter uvøren, kanskje litt uansvarlig opposisjon, og så sier: Ikke la dem tukte deg. - Jeg takker alle venner og medarbeidere fra de mange år. Arbeiderbevegelsen har gitt meg det meste - og så mye, mye mer enn jeg har kunnet gi tilbake. Jeg kan bare være ydmyk, bare takke. På vegne av hele partiet ønsker jeg de nye velkommen til arbeidet. Det er et stort ansvar å ha tillitsposisjoner i Det norske Arbeiderparti. Alle vil sikkert forstå at jeg retter en særlig velkomsthilsen til de tre i toppledelsen. Gro og Ivar som jeg har samarbeidet med siden 1975, Einar som er ny nestformann. Han ble valgt ved delt votering, det var et reallt og renselig valg, og det gir styrke å vite at en kan vente støtte fra sin motkandidat. Jeg vil rette en særlig lykkeønskning til Gro. Vi har sittet sammen i sentralstyret siden 1975. Gjennom vekslende politiske temperaturer har ledelsen et spesielt ansvar. I dag går partiets nye ledelse til sitt viktige arbeid med sikte på valgdagen 14. september. Gro - jeg vil på samme måte som hele dette landsmøtet og alle partiets medlemmer ønske deg og de andre lykke til, love dere alle støtte. Dere har en viktig jobb. Det er et fint parti du er blitt formann for.

(Reiulf Steens tale ble mottatt med stående, langvarig og taktfast applaus).

Gro Harlem Brundtland: La meg begynne med noe av det som er enklest. Dette landsmøtet er blitt avvirket i det røde fylket. I Hedmark kjenner vi mange av de røtter og den historie som er arbeiderbevegelsens grunnlag også i framtida. I går kveld opplevde vi alle den levende og sterke kultur i vår bevegelse som Hedmark er en så fremtredende eksponent for. Odvar Nordlis presenterte oss for to av våre trofaste partiarbeidere, slik Reiulf minnet om. Samtidig var våre første inntrykk sangleden fra våre nye pionerer, Frambarna, som er vår framtid. La også meg få gi uttrykk for hele landsmøtets varme takk til Hedmark Arbeiderparti for den ramme og stemning de har lagt om vårt landsmøte. - Odvar Nordli, du er takket tidligere på dette landsmøtet. Jeg vil gjerne gjøre det også nå ved avslutningen. Du fortsetter i sentralstyret. Derfor faller du utenom den øvrige rammen for de som kommer, og de som går. Du har sammen med Reiulf og Ivar vært min nærmeste i det politiske arbeid de siste seks-sju år. Du har gitt oss mye og lært oss mye. Du har som statsminister fått en sterk og varig plass i våre hjerter - i partiet og i det norske folk. Du vil bli identifisert med den fulle sysselsettingens politikk. Trygve Brattelis og din regjering skapte 160 000 nye arbeidsplasser for kvinner. Kvinnene vil huske deg fordi 70-årene også var gjennombruddet for dem i vårt arbeidsliv. Alt dette takker vi deg for.

På vegne av oss alle vil jeg takke dirigentene og funksjonærene som har avvirket dette landsmøtet. Jeg takker alle som arbeider i Folkets Hus, i Hedmark Arbeiderparti og alle de ansatte på landspartiets kontor. De har gjort en kjempejobb og har grunn til å føle at de også har gått i mål med glans.

Mange som gjennom år har stått sentralt i partiets ledelse, går nå fra borde. Vi vil savne deres politiske tyngde og bredde. Vi mister

den nære kontakten med gode venner. Men vi vet at de vil fortsette å tjene bevegelsen. Et sterkt mannskap mønstrer av. Da er det en særlig glede også å kunne slå fast at vi denne gangen fører en ny dimensjon inn i ledelsen. Valgene er også et historisk gjennombrudd for distriktene i ledelsen av vårt parti. Samtidig er kvinnes andel blir økt. Det gir et godt utgangspunkt for å løfte den store arven etter dem som nå går ut. Bjartmar Gjerde har tjent bevegelsen på heltid i mer enn 30 år. Vi kjenner bredden i hans innsats, i Opplysningsforbundet og i Regjeringen gjennom et tiår. I sentralstyret har Bjartmar sittet i over 20 år. Vi kjenner din styrke og ditt pågangsmot. Nå skal du en tid ha nye og like krevende arbeidsoppgaver. Men du har igjen mange gode år for bevegelsen når den oppgaven er sluttført. Tor Aspengren har også vært en virkelig kraft i bevegelsen. Hans lengste arbeidsdag er i fagbevegelsen. Der vil han stå som byggmesteren for bedriftsdemokratiet. I partiet har du også tatt tunge tak. Du har gjort og gjør fortsatt en kjempeinnsats også for arbeiderpressen. Gjennom mange år har du vært en ankermann for oss alle. Per Kleppe har stått sentralt i den økonomiske politikken. Du har en stor del av æren for at vi har troverdighet i vårt hovedprogram, arbeid for alle. Du bærer tradisjonen i vårt idepolitiske arbeid. Du var sentralt med i arbeidet med det forrige og det nye prinsippprogrammet. Du har vært med på grunnfestingen av vår velferdsstat. Ruth Ryste kommer også fra fagbevegelsen. I partiet og Regjeringen har du lagt ned et stort arbeid i en rik utbyggingsperiode i vår sosiale politikk, et arbeid du viderefører der du nå er. Kirsten Myklevoll var først i distriktenes inntog i sentralstyret. Hun har gjort et stort arbeid både der, i kvinnebevegelsen, i Stortinget og i Regjeringen. Trygve Bratteli vil møte i sentralstyret ut denne stortingsperioden. Jeg vil likevel takke ham her. Du har sittet i sentralstyret i over 40 år. På AUF's landsmøte i vår sa Trygve: "Sosialisme er ikke å finne nye navn på gamle sannheter." Nei, det er ikke å sette nye navn på gamle kart. Det er å forandre terrenget. Det har du gjort, Trygve. Det sosiale terrenget i Norge er utmeislet av arbeiderbevegelsen. Trygve Bratteli er en av de store lederne i vår bevegelse. Du har skydd de store ord, men ikke de store gjerninger. Det norske folk har hyllt deg, også gjennom mottagelsen av din erindringer fra krigens redsler. Det var en rungende takk for din innsats for fredens sak. Ditt livsverk har vært kamp for å fjerne fattig-Norge. (Taktfast applaus). Hele ditt voksne liv har du gitt til kampen for et mer rettferdig samfunn. Vi kan bare takke deg på en måte - ved å kjempe videre i din ånd, ved å tjene folket og ikke ved å herske, slik du selv uttrykte det i går. Vi takker deg av hjertet, Trygve. - Reulf Steen har sittet 23 år i sentralstyret, 10 år som nestformann og 6 år som formann. Det har vært gode år, og det har vært vanskelige. Noe står klippefast gjennom alle disse årene: Din kompromissløse kamp mot all undertrykkelse og diktatur. Du har vært glødende engasjert i det internasjonale arbeidet, i partiet, Regjeringen og Sosialistinternasjonalen. Du har vært opptatt av de lange linjene i politikken, med idedebatten. Du stod sentralt i arbeidet med prinsippprogrammet på 60-tallet og i demokratiaksjonen. Du startet arbeidet med det nye prinsippprogrammet. Det er en livslinje å holde idedebatten levende. Det krever at partiledelsen satser krefter på dette arbeidet. Uten idedebatten kan det politiske arbeid visne, slik du selv har advart mot. Derfor kjenner vi alle ansvar for å følge opp det prinsippprogram vi har vedtatt på dette landsmøtet. For våre ideer er vår samlende fane.

EF-saken rystet på mange måter våre grunnvoller. Du, Reulf, tok initiativ og store belastninger som brobygger i den vonde tida som fulgte i kjølvannet. Og det kostet. Din innsats står som et avgjørende bidrag til at vi sammen klarte å reise oss igjen. Du holdt ved åpningen av landsmøtet et sterkt innlegg for åpenhet og toleranse i partiet. Jeg vet du har hele landsmøtet og partiet bak deg i dette. Da du takket Trygve Bratteli i 1975 sa du disse ordene: "Lidenskapene vekkes hos ham når han møter intoleransen." Det er en like riktig karakteristikk av deg selv. Du har gjort en stor innsats for å forsvare åpenheten i partiet. Det er en livsviktig oppgave som jeg vil gjøre mitt beste for å føre videre.

Dette landsmøtet gir oss grunn til optimisme. Debattene og vedtakene her bekrefter at Det norske Arbeiderparti aldri har vært noen ekserseplass. Det er et bevisst parti. Det skal det fortsatt være. Vi trenger din innsats, Reulf, i det politiske arbeidet framover. Vi ønsker deg velkommen til det arbeidet. (Taktfast applaus). Partiet takker deg for alt du har gitt oss til nå. Jeg ber om fullmakt til at sentralstyret senere gir en oppmerksomhet til dem som nå trer ut. Gro Harlem Brundtland overrakte nå blomster til Trygve Bratteli og Reulf Steen.

Hun fortsatte: Så er det velkommen til de nye. Einar Førde har sittet 16 år i sentralstyret. Det er mye for en ung mann. Han er ny i toppledelsen, men vi trenger ikke presentere deg, Einar, for denne forsamling. Vi vet at du har mye å gi, og vi stiller store forventninger og krav til din innsats. Jeg har tro på den felles innsats som vi to har et særlig ansvar for å skape grunnlaget for. Det ventes av oss at vi selv skal kunne vise det du kalte kollektiv forstand. (Applaus). Jeg tror vi begge vet veldig godt at det er samspillet som er selve kraftkilden i vår bevegelse. Jeg ser fram til å arbeide sammen med deg og ønsker deg velkommen i partiledelsen. Ivar Leveraa er den tredje i toppledelsen. Du har erfaringen, Ivar, du gir oss kontinuitet og bredde i ledelsen. Sammen skal vi tre bære den politiske hverdagen. Gunnar Berge er ny i sentralstyret. Vi vet du har erfaringer og egenskaper som i høy grad vil gi styrke til partiets sentrale ledelse. Gunnar Berge kommer fra Rogaland, Liv Andersen fra Aust-Agder, Henrik Aasarød fra Oslo, Esther Kostøl fra Bergen, Ole Knapp fra Oppland, Ingeborg Botnen fra Telemark og Edgar Sneve fra Nordland. Dere gjør det fellesskap vi går inn i, til hele landets sentralstyre. Sammen skal vi bære et hovedansvar for partiet i en krevende tid. Velkommen til en ny arbeidsdag.

Landsmøtet har lagt grunnlaget for valget og arbeidet i årene framover. Det har vært et godt landsmøte. Vi har en samlet ledelse og ingen splittende strid bak oss. Vi står mer samlet i utenriks- og sikkerhetspolitikken enn på lenge. I så måte er det, som Reulf sa det, et historisk landsmøte. Alle i partiet er samlet om våre felles hovedlinjer og vil sammen legge hovedvekt på en politikk for nedrustning og fred. Dette landsmøtet er også et gjennombrudd for kvinnebevegelsen. Vi har programfestet dens flaggsaker. I prinsipp-programmet har vi reist det langsiktige målet om 6 timers arbeidsdag. Det var et håndslag til kvinnebevegelsen fra landsmøtets side. Arbeidsprogrammet viser at vi vil likestilling i praksis. Og vi vil likestilling i en tid der vi må prioritere hardere enn før. Det har vært en historisk lov til tiltak for kvinner og barn ofte var de første som ble rammet i innsparingstider. Vi har forkastet den loven, og vi har maktet å bryte en annen lov også: I alle land stemmer kvinner mer konservativt enn menn. Flertallet av Arbeiderpartiets

ynge velgere er i dag kvinner. Kvinnene i Norge har nå virkelig oppdaget at det er vårt parti som går foran i kvinne- og likestillingspolitikken. (Applaus). De tar faktisk konsekvensen av det, og de slutter seg til våre rekker. - Partifeller landet over følger oss i disse dager med spenning og oppmerksomhet. De venter å bli kallet til samlet og offensiv innsats, for bevegelsen, for partiet, for framtida. De er nå kallet. Vi har gitt dem svar. Vi har lagt det politiske grunnlaget i samsvar med forventningene og den sterke vilje, tro og håp hos hundretusener av våre tilhengere. Vi er glad i dette partiet. Vi er alle opptatt av at det skal leve, virke og vokse. Vi skal sammen skape et miljø og en atmosfære som er preget av fellesskap og samarbeid. Det er vårt felles ansvar. Det er alltid det som har gitt oss de beste perioder og de beste resultater, for vår bevegelse og for det norske samfunnet. Vi har en kraftanstrengelse foran oss. De fem-seks månedene som kommer, gleder vi oss til å ta fatt på. Men vi skal alle ha i tankene at en langsiktig oppgave også ligger der og kaller på våre krefter og vår fantasi til å styrke og oppruste vårt organisasjonsarbeid på alle plan. Det er det som skal bygge opp under vår politiske innsats og våre muligheter for å befeste vår styrke i nye generasjoner. Jeg er glad for at ungdomsbevegelsen så klart har markert sin vilje til arbeid og innsats sammen med oss, og at det fra alle ledd i vår organisasjon kommer signaler om at de nå er rede til innsats for vårt parti og for våre ideer.

På vegne av alle som er valgt til tillitsverv av dette landsmøtet, vil jeg takke for den tillit som er vist oss. La meg da også få si: Man føler seg liten når man skal takke et landsmøte i Det norske Arbeiderparti for tillit. Jeg går til den oppgaven jeg er pålagt, med den største respekt for hva dette vervet krever og for hva mine forgjengere har gjort det til. Det er bare gjennom det vi gjør, vi kan takke for tillit på alvor. Jeg skal gi alt jeg har, og gjøre alt jeg kan. Men det er i fellesskap vi skal finne veien og løsningene. Det er tusener av medarbeidere i partiet og i fagbevegelsen som skal bygge dette landet.

Partiet har vært tema i flere innlegg på dette landsmøtet. Som Trygve sa det i går: Vi velger tjenere for partiet. Vi skal alltid huske det, vi som er gitt den tillit å få tjene partiet i særlig utsatte posisjoner. La meg også tilføye dette: Vi vil ha et parti med mangfold, åpenhet og debatt, et parti som har spennvidde. Landsmøtet har ikke valgt noen ny ledelse for Arbeiderpartiet. Arbeiderpartiet har valgt ansvarlige medarbeidere. Landsmøtet har valgt partiets nye tjenere. Landsmøtet er også startskuddet for vår valgkamp. Arbeid for alle er vår fremste kampsak. Det er grunnlaget også for likestillingsarbeidet. Og vinner vi kampen for sysselsettingen, har vi også lagt grunnen for selvrespekt, trygghet og for den solidaritet som griper om hele samfunnet. Arbeidet er grunnlaget for verdiene og kjernen i vårt liv. Det gir dobbelt mening til at vi er en arbeiderbevegelse. Nå går vi ut for å slåss for retten til å bygge vårt verk videre. Vi skal bruke all den kraft vi har, og den er sterk, når vi står sammen, partifeller. Grunnlaget er lagt. Vi vet vi kan vinne. Valgkamp er krevende, men la oss ikke glemme: Valgkamp er også moro.

Til kamp, kamerater!

Etter langvarig, taktfast applaus ble landsmøtet avsluttet med første vers av Ja, vil elsker og Internasjonalen. Møtet ble hevet kl. 14.30.

